

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

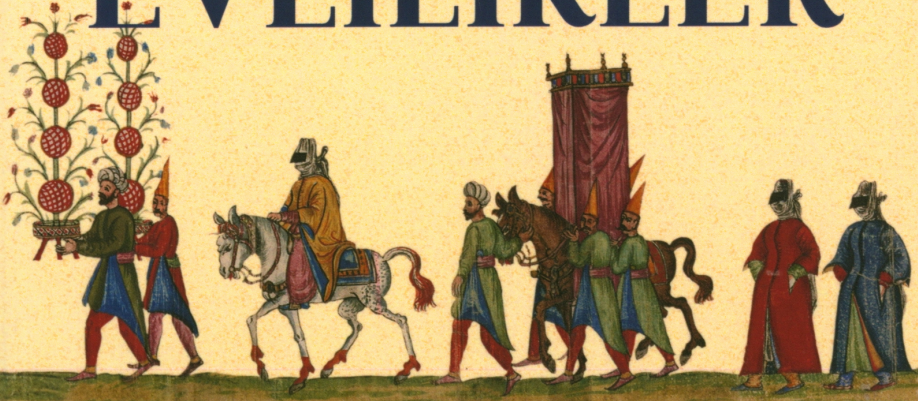
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SAMET ALIÇ

ANADOLU BEYLİKLERİNDE SİYASİ EVLİLİKLER

SAMET ALIÇ

1988 yılında Kahramanmaraş'ta doğan yazar, 2011'de Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2013 yılında *Oğuznamelere Göre Türk Toplumunda Kadın* isimli yüksek lisans tezini bitirdi. 2017 yılında *Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri* isimli teziyle doktor unvanını aldı. 2015-2017 yılları arasında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yaptı. 2017 yılında aynı üniversitenin Tarih Bölümü Orta Çağ Tarihi Anabilim Dalı'na Yardımcı Doçent Doktor olarak atandı. 2019 yılında Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Okulu'nda Dr. Öğ. Tğm. olarak vatani görevini tamamladı. Hâlen Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir kız çocuğu babasıdır. Yayıma hazırladığı Stanley Lane-Poole'un *İslam Devletleri Tarihi Başlangıçtan 1927 Yılına Kadar* (Çev. Halil Edhem Eldem) başlıklı çalışması 2020 yılında Selenge Yayınları'ndan çıkmıştır.

ANADOLU BEYLİKLERİNDE SİYASİ EVLİLİKLER

SAMET ALIÇ

SELENJE YAYINLARI

No: 168 | Tarih Serisi: 130 | Eylül 2021, 1. Baskı

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

YAZAR

Samet Aliç

EDİTÖR

Murat Çaylı

SON OKUMA

İnayet Bebek

KAPAK GÖRSELİ

The Dryden Album (Greek and Turkish Costumes), f. 044.

KAPAK TASARIMI

Şevket Dönmezoglu

SAYFA DÜZENİ

Hilal Yazlık

BASKI-CİLT

Repar Dijital Matbaası

ISBN

978-625-7459-13-6

SERTİFİKA NO.

40675

*Selenge Yayınları,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.*

*Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad., No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45
www.selenge.com.tr
e-posta: selenge@selenge.com.tr*

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında
metin ya da görseller yayınevinin izni
olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	11
Anadolu Beylikleri Tarihine Genel Bir Bakış	11

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÖNEM ANADOLU

BEYLİKLERİ'NDE SİYASİ EVLİLİKLER.....17

1.1. Artuklularda Siyasi Evlilikler	17
1.1.1. Artuklularda Hanedan İçi Siyasi Evlilikler	18
1.1.2. Artuklular ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler	20
1.1.3. Artuklular ile Zengîler Arasında Siyasi Evlilikler	27
1.1.4. Artuklular ile Eyyûbîler Arasında Siyasi Evlilikler	29
1.1.5. Artuklular ile Dilmaçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler	30
1.1.6. Artuklular ile İnaloğulları Arasında Siyasi Evlilikler	31
1.1.7. Artuklular ile Ahlatşahlar Arasında Siyasi Evlilikler	32
1.1.8. Artuklular ile Moğollar Arasında Siyasi Evlilikler	33
1.1.9. Artuklular ile Karakoyunlular Arasında Siyasi Evlilikler	34
1.1.10. Artukluların Diğer Siyasi Evlilikleri	35
1.2. Danişmendlilerde Siyasi Evlilikler	37
1.2.1. Danişmendlilerde Hanedan İçi Siyasi Evlilikler	38
1.2.2. Danişmendliler ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler	39
1.2.3. Danişmendliler ile Saltuklular Arasında Siyasi Evlilik	42
1.2.4. Danişmendliler ile Artuklular Arasında Siyasi Evlilikler	43

1.2.5. Danışmendliler ile Mengüçlüler Arasında Siyasi Evlilik.....	44
1.3. Mengüçlülerde Siyasi Evlilikler	45
1.3.1. Mengüçlülerde Hanedan İçi Siyasi Evlilikler	45
1.3.2. Mengüçlüler ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler	46
1.3.3. Mengüçlülerin Diğer Siyasi Evlilikleri.....	48
1.4. Saltuklularda Siyasi Evlilikler	49
1.4.1. Saltuklular ile Ahlatşahlar Arasında Siyasi Evlilikler	49
1.4.2. Saltuklular ile Dilmaçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler	50
1.4.3. Saltuklular ile Artuklular Arasında Siyasi Evlilikler	52
1.4.4. Saltukluların Selçuklular ve Danışmendlilerle Siyasi Evliliği	52
1.4.5. Saltuklular ile Gürcüler Arasında Siyasi Evlilikler	53
1.4.6. Saltuklularda Gerçekleşmeyen Siyasi Evlilik Teşebbüsleri.....	53
1.5. Ahlatşahlarda Siyasi Evlilikler	54
1.5.1. Ahlatşahlar ile Zengîler Arasında Siyasi Evlilikler	55
1.5.2. Ahlatşahlarda Diğer Siyasi Evlilikler	55
1.6. Dilmaçoğullarında Siyasi Evlilikler.....	57
1.7. Çaka Beyliği'nde Siyasi Evlilikler	58
1.7.1. Çaka Bey'in Türkiye Selçuklularıyla Siyasi Evliliği.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM ANADOLU

BEYLİKLERİ'NDE SİYASİ EVLİLİKLER.....61

2.1. Germiyanogullarında Siyasi Evlilikler.....	61
2.1.1. Germiyanogullarının İnançoğullarıyla Akrabalığı Meselesi	63
2.1.2. Germiyanogulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler	64
2.1.3. Germiyanogullarının Diğer Siyasi Evlilikleri	72

2.2. Aydınogullarında Siyasi Evlilikler	73
2.2.1. Aydınogulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler	74
2.2.2. Aydınogulları ile Menteşeoğulları Arasında Siyasi Evlilikler	76
2.2.3. Aydınogullarının Diğer Siyasi Evlilikleri.....	77
2.3. Saruhanogullarında Siyasi Evlilikler.....	77
2.3.1. Saruhanogullarının Osmanlılarla Siyasi Evlilikleri	78
2.4. Karesiogullarında Siyasi Evlilikler	79
2.4.1. Karesiogulları ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler	80
2.4.2. Karesiogulları ile Bizans Arasında Siyasi Evlilikler.....	80
2.4.3. Karesiogulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler	81
2.5. Pervaneogullarında Siyasi Evlilikler	82
2.5.1. Muinüddin Pervane ve Oğlu Mesud'un Siyasi Evlilikleri.....	82
2.6. Candarogullarında Siyasi Evlilikler	85
2.6.1. Candarogulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler	86
2.6.2. Candarogullarının Diğer Siyasi Evlilikleri.....	91
2.7. Karamanogullarında Siyasi Evlilikler	91
2.7.1. Karamanogulları ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler	92
2.7.2. Karamanogulları ile Turgutoğulları Arasında Siyasi Evlilikler	93
2.7.3. Karamanogulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler	95
2.7.4. Karamanogulları ile Eratnalılar Arasında Siyasi Evlilikler	100
2.7.5. Karamanogulları ile Ramazanoğulları Arasında Siyasi Evlilikler	101
2.7.6. Karamanogulları ile Germiyanlılar Arasında Siyasi Evlilikler	101

2.7.7. Karamanoğullarının Diğer Siyasi Evlilikleri.....	102
2.8. Eratna Beyliği'nde Siyasi Evlilik	103
2.9. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nde Siyasi Evlilikler	107
2.9.1. Kadı Burhaneddin Ahmed'in Selçuklularla Akrabalığı Meselesi	108
2.9.2. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti ile Dulkadiroğulları Arasında Siyasi Evlilikler.....	109
2.9.3. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nde Diğer Siyasi Evlilikler	110
2.10. Dulkadiroğullarında Siyasi Evlilikler	113
2.10.1. Dulkadiroğulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler.....	113
2.10.2. Dulkadiroğulları ile Memlûk Devleti Arasında Siyasi Evlilikler.....	118
2.10.3. Dulkadiroğulları ile Akkoyunlular Arasında Siyasi Evlilikler.....	120
2.10.4. Dulkadiroğullarının Diğer Siyasi Evlilikleri.....	122
2.11. Diğer İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'nde Siyasi Evlilikler	122
2.11.1. Bayramoğulları (Hacıemiroğulları) Beyliği'nde Siyasi Evlilikler.....	122
2.11.2. Taceddinoğulları Beyliği'nde Siyasi Evlilikler.....	123
2.11.3. Mutahharten (Erzincan) Beyliği'nde Siyasi Evlilikler.....	124
2.11.4. Alâiye Beyliği'nde Siyasi Evlilikler	125
2.11.5. Tekeoğulları Beyliği'nde Siyasi Evlilikler.....	126
2.11.6. Kutluşahlar (Amasya Beyleri/Şadgeldiler) Beyliği'nde Siyasi Evlilikler.....	126
2.11.7. Ramazanoğulları Beyliği'nde Siyasi Evlilikler	127
SONUÇ	129
KAYNAKÇA	131
DİZİN.....	143

ÖN SÖZ

Eski Türklerde *oğuş* kelimesiyle ifade edilen aile, Türk kültürünün önemli unsurlarından biri olduğu kadar, devletin de temel taşlarından biridir. Öyle ki farklı coğrafyalara dağılan Türklerin, aileye verdikleri değer sayesinde varlıklarını korudukları kabul edilmektedir. Türk toplumu, tarih boyunca aile kurmaya büyük önem vermiştir. Ancak devletin üst kademelerinde eş seçimine daha çok özen gösterilirdi. Çünkü hükümdarların hatun unvanlı eşleri, devlet yönetiminde söz sahibi olabiliyorlardı. Bu sebeple hükümdarların, kendilerine ve çocuklarına eş seçerken titiz davranmaları gerekiyordu. Türkler Müslüman olduktan sonra da eş seçimine özen göstermeye ve siyasi evlilik yapmaya devam ettiler. Birinci Dönem Anadolu Beylikleri, Türkiye Selçukluları, İkinci Dönem Anadolu Beylikleri, Akkoyunlular ve Karakoyunlular bu geleneği sürdürdüler.

Anadolu Beyliklerinde yapılan siyasi evlilikler üzerine yoğunlaşan çalışma giriş, iki bölüm ve sonuç olarak ele alınmıştır. İlk bölümde Birinci Dönem Anadolu Beylikleri'nde Siyasi Evliliklere, ikinci bölümde İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'nde Siyasi Evliliklere değinilmiştir. Çalışmanın her aşamasında kitabı gözden geçirerek tashih eden ve eleştirileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. İbrahim Solak'a ve hayatımın her alanında olduğu gibi bu çalışmada da desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Samet Alıç
Kahramanmaraş, 2021

KISALTMALAR

AÜDTCF.	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
bk.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
d.	doğumu
DGBİT.	Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
DİA.	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed.	Editör
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
İA.	İslam Ansiklopedisi
İÜEF.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M.	Miladi
MEB.	Milli Eğitim Basımevi
OSAV.	Osmanlı Araştırmaları Vakfı
OTAM.	Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
ö.	Ölüm tarihi
s.	Sayfa
S.	Sayı
TOEM.	Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası
TTEM.	Türk Tarih Encümeni Mecmuası
vd.	ve diğerleri
Yay.	Yayıncılık, Yayınları

GİRİŞ

Anadolu Beylikleri Tarihine Genel Bir Bakış

Malazgirt zaferiyle yıpranan Anadolu'da Türklere karşı koyabilecek bir siyasi gücün kalmadığını anlayan Alp Arslan'ın şu sözleri son derece mühimdi:

Ümerânın memalik-i Rum içlerine ilerlemelerini, fethedip ele geçirebildikleri her mülkûn, kendilerinin evlâd ve ahfadına (torunlarına) ait olacağını ve ondan başka hiç kimsenin o (mülk/toprak) üzerinde dahl ve tasarrufunun olmayacağı...¹

Bu zamana kadar gaza, keşif ve ganimet için yapılan akınların yerine, Türkmenlerin bu coğrafyayı yurt edinmelerini teşvik eden Alp Arslan, Anadolu tarihini değiştirecek bir karar vermişti. Nitekim Türkmenler, onun teşvikleri ve Melikşah'ın daha planlı bir şekilde yürüttüğü göç siyaseti² sonrasında, bendi yıkılmış sel gibi Anadolu coğrafyasına yöneldiler. Emir Saltuk (Erzurum ve çevresi), Emir Artuk (Malazgirt, Mardin, Malatya, Harput, Diyarbakır), Danişmend (Kayseri, Zamantı, Tokat, Niksar, Sivas, Develi, Amasya), Emir Çavuldur (Maraş ve Sarız), Emir Mengüçük (Erzincan, Kemah ve çevresi) gibi Türkmen Beyleri, Anadolu'da ilk siyasi Türk teşekküllerini kurdular.³ *Anadolu'da Kurulan İlk Türk Devletleri* veya *Birinci Dönem Anadolu Beylikleri* tabirleriyle nitelendirilen bu teşekküller, çalışma boyunca ikinci tabirle zikredileceklerdir.

- 1 Reşidüddin Fazlullah, *Camii'ü't Tevârih Selçuklu Devleti*, Çev. Erkan Göksu-H. Hüseyin Güneş, Selenge Yay., İstanbul, 2001, s.118.
- 2 Mehmet Şeker, "Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.453.
- 3 Reşidüddin Fazlullah, *Camii'ü't Tevârih*, s.118.

Kutalmışoğlu Süleymanşah, 1075 yılında İznik merkezli kurduğu Türkiye Selçuklu Devleti'yle Birinci Dönem Anadolu Beylikleri'nin dışında bir siyasi teşekkül meydana getirmişti. Türkiye Selçuklu Devleti'nin bünyesinde eriyen ilk beylikler, Moğol istilasına kadar devletin Anadolu'daki hâkim güç olmasını sağladılar. Ancak 1243 Köse Dağı Muharebesi'nden sonra Anadolu'da siyasi istikrarsızlık dönemi başladı ve birçok yeni siyasi teşekkül kuruldu. 1335 yılında İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın vefatından sonra Moğol valilerinin Anadolu'dan çekilmesi, Türkmenlerin daha rahat hareket etmelerini sağladı. Bu dönemde Anadolu'da zuhur eden siyasi teşekküller, eski kayıtlarda *Tevâif-i Mülûk*⁴ tabiriyle anılmıştır. Bazı çalışmalarda Selçukluların zayıflamasıyla ortaya çıkan siyasi teşekküller için *Anadolu Beylikleri* ifadesi kullanılmıştır. Ancak bu çalışmada *İkinci Dönem Anadolu Beylikleri* tabiriyle ifade edilmişlerdir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ali Emiri, Halil Edhem, Ahmed Tevhid ve Fuad Köprülü gibi isimler çalışmalarıyla Anadolu Beylikleri tarih yazımına bir zemin oluşturmuşlardır. Son dönemde beylikler üzerine modern tarih araştırmaları artmakla beraber, kaynak yetersizliği sebebiyle istenilen noktaya getirilememiştir. Bugün hâlâ beyliklerin siyasi ve sosyal durumlarını tam olarak ortaya koymak bir yana, sayılarını ve isimlerini dahi kesin olarak bilmemekteyiz. Birinci Dönem Anadolu Beylikleri arasında Mengüçkoğulları, Saltukoğulları, Danişmendoğulları, Artukoğulları, İnaloğulları (Yinaloğulları), Dilmaçoğulları (Demleçoğulları/Kamburoğulları/Bitlisşahlar), Ahlatşahlar (Sökmenliler/Ermenşahlar) ve Çaka Beyliği ön plana çıkar. İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'nde ise kuzeyde Pervaneoğulları ve Candaroğulları (İsfendi-yaroğulları/Kızıl Ahmedliler); batıda, Germi-yanoğulları, Karasioğulları, Saruhan-oğulları, Aydın-oğulları, Menteşeoğulları, Sahib Ataoğulları; güneyde, Alâiye Beyliği, Hamidoğulları, Tekeoğulları, Dulka-diroğulları, Ramazanoğulları; Orta Anadolu'da Karamanoğulları, Eratna Beyliği ve Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti öne çıkar. Bu beyliklerden bir kısmının müstakil devlet olabileceklerine dair yorumlar da bulunmaktadır.

4 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi Başlangıçtan 1927 Yılına Kadar*, Çev. Halil Edhem Eldem, Haz. Samet Alic, Selenge Yay., İstanbul, 2020, s.249.

Bunların dışında isimleri arka planda kalmış Çubukoğulları ve Sandukoğulları gibi Birinci Dönem Anadolu Beylikleri; Çobanoğulları, Özeroğulları, Eşrefoğulları, İnaçoğulları (Lâdik/Denizli Beyliği), Ahi Beyliği, Mutaharten Beyliği, Kutluşahlar (Şadgeldiler/Amasya Beyleri), Râhatoğulları, Turgutoğulları, Tanrıbermişoğulları, Sutaylar, İzmiroğulları, Sunullahoğulları, Bayburtoğulları, Karahisar Beyliği, Umuroğulları, Tavas Beyliği, Geyve (Kawia) Beyliği, Gerede Beyliği ve Canik Beyleri olarak adlandırılan Taceddinoğulları, Bayramoğulları (Hacıemiroğulları), Kubadoğulları, Taşanoğulları (Taşinoğulları) ve Bafra Beyliği gibi İkinci Dönem Anadolu Beylikleri bulunmaktadır. Ancak kaynak yetersizliğinden dolayı bir kısmının beylik olarak kabul edilip edilemeyeceği dahi tartışılmaktadır.

6.-11. yüzyıllar arasında süren Sasani-Bizans, Emevi-Bizans ve Abbasi-Bizans mücadeleleri, Anadolu'daki birçok yerleşim yerini harabeye çevirmişti. Türkler, 11. yüzyılda buraya geldiklerinde birçok yerleşim yeri yaşanılmaz hâldeydi. Türk muhaceratı ve yeni siyasi teşekküllerin zuhuruyla bölge canlandı. Eski köy ve kasabaları imar eden Türkler yeni yerleşim yerleri kurdular. Bu beldelere Türk isimlerinin verilmesiyle coğrafi Türkleşmenin⁵ ilk adımları atıldı. Ulaşımın gelişmesi için eski yol ağları tamir edildi, bunlara yenileri eklendi ve güvenliği sağlanmaya çalışıldı. Anadolu'nun değişik beldelerinde artan Türk nüfus, tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle bölgeyi canlandırdı. Anadolu, yapılan imar çalışmalarıyla yeniden bayındır hâle getirildi. Cami, mescit, tekke, zaviye, medrese, han, hamam, çeşme, köprü, su sarnıcı, çarşı, bedesten, aşevi, hastane, şifa yurdu, kışla, tersane, devlet kurumu ve saray gibi yapılar inşa edilip çeşitli vakıflar kuruldu.⁶

Meskûn beldelerde düzen ve tertibin sağlanması ve iskânın sağlam temellere oturtulmasını sağlamak amacıyla bürokrasiye önem verildi. Ele geçirilen yerlere derhal vali, asayiş memuru, vergi memuru, kale erenleri ve mahkeme erkânı gibi görevliler atandı. Bu sayede ele geçirilen beldelerdeki Türk nüfus arttırıldı.

5 Detaylı bilgi için bk. Ahmet Karadoğan, "Ad Bilimi Perspektifinden Anadolu'nun Türkleşmesi Sürecine Farklı Bir Bakış", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

6 Mustafa Kafalı, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi", *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, C.8, S.22, 1996, s.12-13.

Bu faaliyetler bir nizam içinde gerçekleştirildi ve kalıcı olması için mücadele edildi.⁷

Anadolu ekonomisinde de ciddi değişimler oldu. Başlangıçta yarı göçebe kültürün etkisiyle hayvancılık faaliyetleri ve özellikle at ticareti arttı. Kuyumculuk, demircilik, bakırcılık, dericilik, halıcılık, keçecilik, kilimcilik ve ipekçilik gibi meslek kolları Anadolu'nun her köşesine yayıldı. Beyliklerin ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin yaptırdığı kervan yolları ve hanlar, liman şehirlerinin fethedilmesi ve fütüvvet anlayışının etkisiyle Ahilerin tesis ettikleri güvenli ortam ticareti hızlı bir şekilde geliştirdi. Böylece Anadolu'da bolluk dönemi yaşandı.⁸ Artan üretimle beraber Venedik, Ceneviz, Floransa, Napoli gibi ticaret devletleriyle münasebetler kuruldu.⁹ Ahiler de yerleşik hayatın yaygınlaşmasında önemli bir misyon üstlenerek şehirleşme kültürünün gelişmesine katkı sağladılar.¹⁰

Türklerin Anadolu'nun dört bir yanına yayılmasıyla kadim Türk kültürü ve ananeleri, İslamiyet'in manevi ruhu ve eski medeniyetlerin gelenekleri harmanlandı ve Anadolu'da yeni bir kültürel çevre oluştu. İlme ve âlime verilen değerle ilmî çalışmalarda artış yaşandı; dinî değerlerin korunmasına ve gelişmesine özen gösterildi. Tekke ve zaviye gibi sosyal kurumların hoşgörü, insan sevgisi ve güven duygusu gibi nitelikleri, Türkmenlerin sosyokültürel yapılarının Anadolu'nun her köşesine yayılmasına katkı sağladı. İhtiyaç sahiplerine yeme-içme, barınma, güvenlik gibi hizmetler sunan sosyal kurumların zamanla kurumsallaşmaları ve zengin vakıflarla desteklenmeleri, bulundukları yerlerdeki Türk nüfusunu arttırdı. Ayrıca eski meskûnların İslamlaşmasında önemli bir araç oldu.¹¹

7 Osman Çetin, "İşkânlarla Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.433.

8 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devleti*, TTK, Ankara, 2011, s.246-257; Mustafa Kafalı, "Anadolu'nun Fethi, s.14; ayrıca bk. Mehmet Ali Hacıgökmen, "Ankara Ahilerinin Ticari Faaliyetleri ve Baciyan-i Rûm Hakkında Bir Araştırma", *OTAM*, S.18, 2005.

9 Nuri Yavuz, *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Nobel Yay., Ankara, 2010, s.129.

10 Salim Koca, "Diyâr-ı Rûm'un (Roma Ülkesi=Anadolu) 'Türkiye' Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, 2008, s.33.

11 İrfan Aladağ, "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devrinde Dini Yapıların Toplum Hayatına Etkileri", *Akademik Matbuat*, C.2, S.2, 2018, s.4-5; ayrıca detaylı bilgi için bk. Kadir Özköse, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşma-

11. yüzyıldan Osmanlıların Anadolu'daki siyasi birliği sağlama-sına kadar geçen sürede ortaya çıkan siyasi teşekküllerin karşılaştığı en büyük problem, birbirleri arasındaki rekabetti. Bu beyliklerin her birinin Anadolu'nun tamamına hâkim olma arzuları, ardı arkası kesilmeyen mücadelelere sebep oldu. Bu nedenle hem siyasi ve askerî güçleri yıprandı (hatta Çaka Bey'in, damadı Kılıç Arslan tarafından katledilmesi örneğinde olduğu gibi birbirlerini yok ettiler) hem de gaza hareketlerinde yavaşlama görüldü. Tüm olumsuzluklara rağmen bu teşekküller arasındaki rekabet, siyasi ve askerî açıdan zinde kalmalarına ve kurumsal, sosyal ve bayındırlık yönlerinden gelişmelerine katkı sağladı. Ayrıca fetihleri arttırdı ve dolayısıyla Anadolu'nun Türkleşmesini hızlandırdı.

Anadolu'nun Türk yurdu olmasındaki en önemli siyasi olaylardan biri, 1176 Myriokefalon (Karamıkbeli/Kumdanlı) Muharebesi'dir. Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, II. Kılıç Arslan'ın Anadolu'daki yükselişi ve Türkmenlerin Bergama, Edremit ve Denizli'ye kadar uzanan akınları üzerine, Selçuklu başkenti Konya'ya ele geçirmek ve Türkleri Anadolu'dan atmak amacıyla harekete geçti. Ancak muharebe sonucunda Bizans kuvvetlerinin büyük bir bölümü imha edildi. Myriokefalon Zaferi, Bizans'a indirilen ağır bir darbe olduğu kadar, Türklerin Anadolu'dan atılamayacağını tescilli olarak da görülmektedir.¹²

Türkiye Selçuklu hükümdarlarının Anadolu'da sağladıkları siyasi istikrar Moğol istilasına kadar sürdü. 13. ve 16. yüzyıllar arasında doğuda Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Safevîler; kuzeyde Trabzon Rum İmparatorluğu; güneyde Kilikya Ermenileri ve Memlûkler; batıda gün geçtikçe güçlenen Osmanlılar, yirmiden fazla siyasi teşekkül içeren İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'ni çevreledi. Geniş bir coğrafyaya yayılan Türk Beyleri, Ege Denizi, Akdeniz ve Karadeniz'de yeni yerler fethetmeyi ve Türk nüfusunu

sında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.7, S.1, 2003.

12 Myriokephalon Muharebesi'nin detayları ve etkileri hakkında detaylı bilgi için bk. Niketas Khoniates, *Historia*, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1995, s.123-133; Abdülhalûk Çay, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıkbeli (Myriokefalon) Zaferi*, Orkun Yay., İstanbul, 1984; Ebru Altan, "Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri", *Türkler*, C.6., 630-634; Yusuf Ayönü, "Myriokephalon Savaşı'nın Bizans İmparatorluğu Açısından Ne İfade Ettiğine Dair Bazı Düşünceler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2014.

sahil kesimlerine taşımayı başarak Anadolu'nun fethini tamamladılar. Beylikler, etraflarını saran güçlü devletlerin kendi aralarındaki rekabete dâhil olması nedeniyle ittifak kurarak ayakta kalmaya çalıştılar. Bu kadar çok siyasi teşekkülün yüzyıllarca bir arada yaşaması mümkün değildi. Nitekim Osmanlıların Anadolu'ya hâkim olmasıyla hepsi tarih sahnesinden çekildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÖNEM ANADOLU BEYLİKLERİ'NDE SİYASİ EVLİLİKLER

1.1. Artuklularda Siyasi Evlilikler

Artukluların atası Eksük Bey'in oğlu Zahirüddin Artuk Bey,¹ büyük ihtimalle Oğuzların Döger² boyuna mensuptur. Sultan Alp Arslan'ın önemli komutanlarından Artuk Bey,³ Büyük Selçuklular adına önemli faaliyetlerde bulundu. Malazgirt Muharebesi'nin ardından Anadolu'daki fetih hareketlerinde görev alarak İzmit'e kadar ilerdi. 1076 yılında Melikşah tarafından Hulvan'a (Luristan) gönderildi. 1077 yılında Bahreyn ve el-Ahsa'da Karmatilere karşı mücadele etti.⁴ Sultan Melikşah'la arası açıldığı için Suriye Selçuklu Meliki Tutuş'un hizmetine girerek Kudüs'ü ikta olarak aldı ve 1091 yılında burada vefat etti. Onun ölümünden sonra yerine geçen oğulları Sökmen ve İlga, Kudüs'ü ellerinde tutamadılar. Bu şehrin

- 1 Artukoğulları şeceresi için bk. Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.223; Fuad Köprülü, "Artuk Oğulları", *İA*, C.1, MEB Yay., İstanbul, 1978; Fahamettin Başar, "Artuklular", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayıhan Yay., İstanbul 1994, s.266.
- 2 Artukluların, Oğuzların Kayı boyuna mensup olduğu şeklinde mülahazalar bulunmaktadır. Bu konuda detaylı bilgi için bk. Ali Sevim, "Artukluların Soyu ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri", *Belleten*, C. XXVI, S.101, Ankara, 1962.
- 3 Halil Edhem, Artuk Bey için "Selçuklu ordusunda müstahdem ümera-yı askeriyeden biri" ifadesini kullanır (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*... s.220). Ali Sevim ise Cumhuriyet Dönemi Selçuklu Tarihçiliğinin Önde Gelen İsimlerinden Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç'ın Artuk Bey için "Selçuklu İmparatorluğu'nun sarsılmaz direklerinden birisi" ifadesini kullandığını belirtmiştir. Ali Sevim, "Artukluların Soyu", s.101.
- 4 Detaylı bilgi için bk. Ramazan Şeşen, "İmâd al-Din al-Kâtib al-İsfahânî'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihiyle İlgili Bahisler", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1971, s.259; Ali Sevim, "Sultan Melikşah Devrinde Ahsa ve Bahreyn Karmatilerine Karşı Selçuklu Seferi", *Belleten*, C.XXIV, S.94, Ankara 1960.

1098 yılında Fâtımîler tarafından ele geçirilmesiyle bölgeden ayrılan beyler, Hısn-ı Keyfa (Tabaka-i Sökmeniyiye), Mardin (Tabaka-i İlgaziyye) ve Harput olmak üzere üç kol hâlinde hüküm sürecek Artukoğulları emaretini kurdular⁵.

Artuklular, 12. yüzyıl başlarından 15. yüzyıl başlarına kadar yaklaşık üç yüz yıl süren emaretleri boyunca, siyasi, askerî, sosyal ve kültürel faaliyetleriyle Anadolu Türk tarihinde önemli iz bırakmışlardır. Başkentleri Hısn-ı Keyfa, Harput ve Mardin'in dışında Siirt, Palu, Dersim, Gerger, Amid, Dara, Nusaybin, Harran, Habur, Halep, Meyyâfârikîn, Resûlayn, Sûmeysat, Bire, Kefersüd, Kızıltepe gibi önemli bölgeler Artuklu idaresine girmiştir.⁶ Sahip oldukları bölgeleri mimari açıdan ihya etmişlerdir. Onlarca saray, kale, köprü, cami, medrese, han, hamam inşa ettirerek Güneydoğu Anadolu'nun bayındırlaşmasına önemli katkı sağlamışlardır.⁷

Siyasi evlilikler noktasından bakıldığında da önemli bir yere sahip olan Artuklular, Ahlatşahlar, İnaoğulları, Saltuklular, Dilmaçoğulları, Eyyûbîler, Zengîler, Danişmendîler, İlhanlılar, Suriye Selçukluları ve Türkiye Selçukluları gibi siyasi teşekküllerle siyasi evlilik bağı kurmuşlardır.

1.1.1. Artuklularda Hanedan İçi Siyasi Evlilikler

Artuklularda siyasi evliliklere önem veren emirlerden Mardin Artuklu Hükümdarı es-Said Hüsameddin Timurtaş, (1122-1154) kızı Hediye Hatun'u, Hısn-ı Keyfa Artuklularından Fahreddin Kara Arslan'ın kardeşi Arslan Toğmis b. Davud b. Sökmen'le evlendirdi.⁸ Kendisi de kardeşi Ayaz'ın dul eşiyle nikâhlandı. Bu hatun Emir Şihabüddin b. Ayas'ın annesidir. Bu evlilikten dünyaya gelen Safiye Hatun, aşağıda bahsedileceği üzere Eyyûbîlere gelin

5 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.220-221; Fuad Köprülü, "Artuk Oğulları", *İA*, s.617; Coşkun Alptekin, "Artuklular", *DİA*, C.3, TDV Yay., Ankara, 1991, s.415.

6 Detaylı bilgi için bk. İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi* (Artuklular Kısımı), Çev. Ahmet Savran, Erzurum, 1992; Kâtip Ferdi, *Mardin Artuklu Melikeleri Tarihi*, Nşr. Ali Emiri, Haz. Y. Metin Yardımcı, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2006; Fuad Köprülü, "Artuk Oğulları", *İA*,

7 Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayatı*, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

8 İbrahim Artuk, *Mardin Artukoğulları Tarihi*, Gençler Kitabevi, İstanbul, 1944, s.73.

gidecektir.⁹ Ayrıca Artukluların siyasi evliliklerinde sık sık adına rastlanan Fahreddin Kara Arslan, kardeşi Arslan Toğmis'in kızını, Ağisiyan¹⁰ b. Abdülcebbar b. Artuk'la evlendirdi.¹¹

Hısn-ı Keyfa Hükümdarı Fahreddin Kara Arslan¹² (1144-1167) merkezi otoritesini güçlendirmek için Harput ve Balova'yı zapt edip bölgedeki etkinliği arttırdı. Onun döneminde yapılan siyasi evliliklerin sayısı göz önüne alındığında, meselelerin çözümü için bu yola başvurduğu anlaşılar. Fahreddin Kara Arslan kızlarından birini Mardin Hükümdarı Necmeddin Alpi'nin oğlu Kutbüddin II. İlgazi'yle evlendirdi. Gelinin getirilmesi için II. İlgazi'nin annesi, amcası Samsamüddin ile Kutbüddin, Seyfüddin Şirbarik ve birtakım devlet ileri geleni 2 Aralık 1164'te Hısn-ı Keyfa'ya gitti. Gelinin heyet, büyük bir çeyizle beraber 13 Aralık 1164'te Meyyâfârik'in'e geldi. Burada, dört gün süren muhteşem bir düğün yapıldı. Gelin 21 Aralık'ta Ahlat'a, 7 Ocak 1165'te de Mardin'e gitti. Bu evlilikle iki Artuklu emiri ülkelerinin sınırlarını güvence altına aldı. Mardin Artuklularının bir sonraki emiri Yavlak Arslan da bu sırada doğdu. O yılda Artuklu hanedanı içinde bir evlilik daha gerçekleşti. 12 Ocak 1164 tarihinde Emir Samsamüddin,¹³ Şirbarik b. Emir Ali'nin kızı Göç Hatun'la evlendi.¹⁴

Bir diğer hanedan içi evlilik Hısn-ı Keyfa Emiri Kutbüddin II. Sökmen (1185-1200) zamanında gerçekleşti. II. Sökmen kendisinden sonra veliaht belirlemek amacıyla kız kardeşini, kölesi Ayaz'la evlendirdi ve onu veliaht tayin etti. Böylesi bir olaya hanedan sistemi uygulayan siyasi teşekküllerde rastlamak zordur. Muhteme-

9 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârik'in ve Âmid Târihi*, s.42.

10 Yagisiyan, Ağusian, Aexianus, Ansian, Yağıbasan (*Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, Çev. Hrant D., TTK, Ankara, 2000).

11 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârik'in ve Âmid Târihi*, s.102.

12 Harput Artuklularının ilk emiri İmadüddin Ebu Bekir-i evvel Fahreddin Kara Arslan'ın oğlu olduğu için Fahreddin Kara Arslan, bazen Harput Artuklularının hükümdarı olarak gösterilmektedir (Bk. Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.222; İbrahim Artuk, *Mardin Artukoğulları Tarihi*, s.17). Ayrıca kaynaklarda rastlanılan ifadelerle bakıldığında Hısn-ı Keyfa Artuklularından Fahreddin Kara Arslan b. Rüküddeve Davud'la Mardin Artuklularından el-Muzaffer Fahreddin Kara Arslan b. Necmeddin Gazi'nin sık sık karıştırıldığı gözlemlenmiştir. Bazı kaynaklarda Hısn-ı Keyfa Artuklu Emiri Fahreddin Kara Arslan'ın bir kızı olduğu ifade edilmesine karşın kızlarının evlilikleri göz önüne alındığında birden fazla kızının varlığı ortaya çıkmaktadır.

13 Muhtemelen II. İlgazi'nin amcası olan Samsamüddin Bey'dir.

14 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârik'in ve Âmid Târihi*, s.143-144; Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.820.

len II. Sökmen, Ayaz'a çok değer veriyordu. II. Sökmen'in vefatından sonra Hısn-ı Keyfa Artuklularının başına geçen Ayaz'ın hükümdarlığı çok kısa sürdü. Erkek hanedan üyesi bulunurken Ayaz'ın tahta çıkması, Artuklu ileri gelenleri tarafından hoş karşılanmamıştı. Nitekim Ayaz birkaç gün sonra azledildi ve yerine Nasirüddin Mahmud tahta çıkarıldı.¹⁵

1.1.2. Artuklular ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Artuklu ailesi ile Selçuklu ailesi arasındaki ilk evlilik, henüz beylik kurulmadan önce Artuk Bey döneminde gerçekleşti. Artuk b. Eksük bir kızını Suriye Selçuklu Meliki Tutuş'la evlendirdi. Bu hatun daha sonra Tutuş'tan dul kalınca İnal b. Anuştegin'le evlendi. Bu evlilik İnal ve kayınbiraderi Mardin Artuklularının kurucusu İlgazi ve halife arasındaki siyasi münasebetlerin seyrinde etkili oldu.¹⁶

Necmeddin İlgazi b. Artuk da babasının siyasetini takip ederek emaretini kurmadan önce h. 495 (1101/1102) tarihinde bir kızını¹⁷ Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın yeğeni Böri Tegin b. Tekeş'le evlendirdi.¹⁸ Babasının ölümü ve Kudüs'ün Fâtımîlerin eline geçmesinin ardından Suriye'de tutunmaya çalışan İlgazi (1106-1122), 1106 yılında yeğeni Hısn-ı Keyfa Emiri İbrahim'in idaresindeki Mardin'i zapt ederek Mardin Artuklu Beyliği'ni tesis etti. Ayrıca Hısn-ı Keyfa Artuklularına da üstünlüğünü kabul ettirdi.¹⁹ İlgazi'nin Anadolu'da yavaş yavaş yükselişi muhtemelen kendisine müttelik arayan Halep Selçuklu Emiri Rıdvan'ın eski atabeyi Cenahüddевle'nin dikkatini çekmiş olmalı ki kızını h. 501'de (1107/1108) İlgazi'ye verdi.²⁰ Bu evlilik sonrasında İlgazi'nin Cenahüddевle'ye ne kadar destek verdiğini bilemiyoruz. Ancak aşağıda görüleceği üzere Rıdvan ile İlgazi dostluk tesis ettikleri gibi aralarında siyasi evlilik bağı da kuracaklardır.

15 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.284-285; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.132; Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.822; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2015, s.220.

16 İbnü'l-Esir, C.10, s.289.

17 Yılmaz Öztuna bu hatunun adının Bezmi olduğunu ileri sürer (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.46).

18 İbnü'l-Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, C.10, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yay., İstanbul, 1991, s.286; K. Sussheim, "İl-Gazi", *İA*, C.5/2, MEB, İstanbul, s.965.

19 Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.812-813.

20 *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler*, Çev. Ali Sevim, TTK, Ankara, 2006, s.43.

Anadolu'da siyasi varlığını kabul ettirdikten sonra Suriye'deki meselelere dâhil olan İlgazi, Selçukluların Dımaşk Valisi Tuğtekin'in kızı İlhatun'u eş olarak aldı. İlgazi, bu evlilik sayesinde Suriye'deki faaliyetlerinde Tuğtekin'in desteğini alarak onunla ittifak yaptı.²¹ Kaynaklarda verilen ifadelerle göre İlgazi'nin 27 Ramazan 1122 tarihindeki vefatına kadar Tuğtekin'in kızı İlhatun'u yanında tuttuğu anlaşılmaktadır.²²

İlgazi, muhtemelen ömrünün sonlarına doğru yönetimini oğlu Süleyman'a bıraktığı Halep'teki karışıklıkları bastırmak için sefere çıktı. Halep'teki karışıklıklara son verdikten sonra Rıdvan b. Tutuş'un kızı Ferhunde Hatun'la evlendi.²³ Rıdvan b. Tutuş, bir kızını da yine Artuklulardan Sevinç b. Şirbarik b. Emir Ali'yle evlendirdi.²⁴

İlgazi'yle izdivacının ardından Ferhunde Hatun, sûrî²⁵ olarak dul kalınca (1 Cemaziyülevvel 517/27 Haziran 1123) Artuklulardan Behram Bey'in oğlu Emir Belek'le evlendi.²⁶ Belek'in vefatından sonra yine Artuklulardan Bedrüddevle Süleyman b. Abdülcebbar'la evlendi. Bedrüddevle'den de dul kalan Ferhunde Hatun, yanında Belek Bey'den olma evladı Celal Mülûk Kabuk'la Mardin'e gelip Mardin Artuklularından Hüsameddin Timurtaş'la evlendi.²⁷ Hüsameddin Timurtaş, üvey oğlu Kabuk'u kendi kızı Hadiye Hatun'la evlendirdi.²⁸ Anlaşılan Ferhunde Hatun etkili bir isimdi. Eşlerinin vefatına rağmen Artuklular onu Melik Rıdvan'a göndermemiş, hanedan içinde tutmaya devam etmişlerdi. Rıdvan'ın iki kızını da Artuklulara vermesi Rıdvan döneminde Suriye Selçukluları ve Artuklular arasındaki siyasi ve sosyal bağın güçlülüğünü göstermektedir.²⁹

Artuklu-Selçuklu siyasi evlilikleri ilişkileri içinde Nureddin Belek b. Behram'ın Türkiye Selçuklu Hükümdarı I. Kılıç Arslan'dan

21 K. Sussheim, "İl-Gazi", s.965.

22 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.37.

23 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.38.

24 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.101; Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.816.

25 Zıfâf olmaksızın.

26 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.38.

27 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.60; İbrahim Artuk, *Mardin Artukoğulları Tarihi*, s.15; Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik*, s.65.

28 İbrahim Artuk, *Mardin Artukoğulları Tarihi*, s.15.

29 *Urfalı Mateos*, s.172.

dul kalan Ayşe Hatun'la³⁰ izdivacı siyasi açıdan oldukça önemlidir. Anadolu'nun eski medeniyetlerinden itibaren Malatya ve Maraş şehirleri bulunduğu konum nedeniyle önemli bir yere sahipti. 11. yüzyılın sonlarında Danişmendliler, Selçuklular, Haçlılar gibi önemli teşekküller bu bölge için mücadelelerde bulunmuşlardı. Artuklu Belek Gazi, Anadolu'nun iç kesimlerinde Danişmendliler ve Selçukluların Haçlılara karşı mücadelesinde kuvvetleriyle beraber hem Birinci Haçlı Seferi'nde hem de Antakya kuşatmasında onlara destek verdi.³¹ I. Kılıç Arslan bu bölgeyi ele geçirdikten sonra idaresini oğlu Tuğrul Arslan'a bıraktı. Tuğrul Arslan'ın küçük yaşta olması hasebiyle annesi Ayşe Hatun, Maraş ve Malatya'daki işlerde söz sahibiydi. Ayşe Hatun'un diğer siyasi teşekküllerle münasebetlerine bakıldığında siyasi meselelerde etkin olduğu anlaşılır. I. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra idaredeki hâkimiyetini güçlendirip oğlu Tuğrul Arslan yerine toprakları yönetmek isteyen Ayşe Hatun, önce Pizmiş³² isimli biriyle evlenip onu oğluna atabey tayin etti. Böylece oğlunun iktidarını eline aldı.³³ Pizmiş'ten sonra İl-Arslan'la evlenip oğluna atabey tayin etti ancak daha sonra onu hapsedirdi.³⁴ Muhtemelen Belek Gazi'nin bölgedeki siyasi faaliyetlerini yakından takip eden ve onun gücünün farkında olan Ayşe Hatun, daha sonra Bula'da³⁵ bulunan Belek Gazi'ye giderek: "Sultan nice defalar sizi methederek dedi ki bütün Türk emirleri içinde Balak derecesinde akıllı ve kudretli bir kimse yoktur. Ben

30 Kılıç Arslan'dan dul kaldıktan sonra Artuklu Belek Gazi'yle evlenen hatunun ismi bir görüşe göre İzabel'dir (bk. *Süryani Mihail'in Vakainamesi*, Çev. Hrnt D., TDVİA Kütüphanesi, 1944, s.60).

31 Hüseyin Kayhan, "Artuklu – Danişmendli İlişkileri Hakkında", *Belleten*, C.72, S.264, TTK, Ankara, 2008, s.478; M. Halil Yinanç, "Belek", *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979, s. 469; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.167-170; Ali Öngül, "Mengücekler", *Türkler*, C.6, s.776.

32 Bazmış, Bozmuş, Pizmiş.

33 Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2000, s.20; İbrahim Yılmazçelik, Sebahattin Çelik, "Malatya Melikesi Ayşe Hatun ile Belek Gazi'nin İzdivacı", *Malatya'nın Fethi ve Danişmendliler Sempozyumu*, Malatya, 2020, s.286.

34 M. Halil Yinanç, "Belek", s.469; *Süryani Mihail*, s.54. Ayşe Hatun Belek Gazi'yle evliliğine kadar üç Türk beyiyle evlenmiştir (Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, E Yay., İstanbul, 1979, s.101). Yukarıda bahsi geçtiği üzere biri Pizmiş, diğeri İl-Arslan'dır. Üçüncü evliliğindeki Türk beyinin ismi hakkında bir kayıta ulaşılamamıştır.

35 *Süryani Mihail*, s.60.

de, beni de çocuklarımı da adınızla korumanızı istiyorum,” dedi.³⁶ Bu gelişme üzerine Ayşe Hatun’la evlenen Belek Gazi hem hatunu koruması altına aldı hem de kendi itibarını arttırdı. Malatya ve Maraş bölgesindeki idareyi de eline geçiren Belek Gazi’nin siyasi ve askerî başarılarının arttığını da vurgulamak gerekir. Osman Turan, bu evlilik ve ardından yaptığı faaliyetlerle “*Bütün Şarki Anadolu ve Suriye Türkmenlerin*” Belek Gazi’nin idaresine girdiğini belirtir.³⁷ Hakikaten bu dönemde Belek Gazi’nin Palu, Harput, Malatya, Maraş çevresi ve Kuzey Suriye’deki etkisinin arttığı görülür.

Belek Gazi Mayıs 1124’te vefat edince, bunu fırsat bilen Danişmendli Emir Gazi Malatya’yı muhasara etti. Ayşe Hatun ve Tuğrul Arslan altı ay şehri savundular ancak başaramayıp Minşar Kalesi’ne çekildiler. Tuğrul Arslan, Belek Gazi’nin üvey evladı sıfatıyla Belek’e ait Gerger ve Masra bölgesini idaresi altına aldı. Bu durum Harput Artuklularından Süleyman ve Hısn-ı Keyfa Artuklularından Davud’un tepkisini çekti.³⁸ Belek Gazi’nin vefatı üzerine Ayşe Hatun, otoritesini devam ettirmek için Hısn-ı Keyfa Artuklularından Emir Rüküdddevle Davud’la (1108-1144) evlendi.³⁹ Ayşe Hatun’un oğlu Tuğrul Arslan ise Emir Rüküdddevle Davud’un kızıyla evlendi. Tuğrul Arslan’ın kız kardeşi Sa’ide Hatun (Seyyide, Saside)⁴⁰ muhtemelen annesinin Artuklularla yaptığı evlilik nedeniyle Artuklu topraklarında yaşıyordu. Sa’ide Hatun 1129/1130 yılında Meyyâfârikîn’de ölünce, Tuğrul Arslan’ın onun cenaze törenine katıldığını ve ona ait eşyaları teslim aldığını kaynaklardan öğreniyoruz.⁴¹ Sa’ide Hatun, Meyyâfârikîn’de bulunan Kubbetü’s-Sultan adlı türbeye defnedildi.⁴²

Artuklularla Selçuklular arasındaki bir diğer evlilik Hısn-ı Keyfa Artuklu Emiri Nureddin Muhammed b. Kara Arslan (1167-1185) ile

36 *Abî'l Farac Tarîhi*, C.2, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara, 1987, s.351.

37 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.193.

38 Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Melikelerinin Evlilikleri”, *I. Uluslar Arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, C.II, Konya, 2001, s.399; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.193.

39 Emine Uyumaz, bu evliliğin Rüküdddevle Davud ile Ayşe Hatun arasında değil Rüküdddevle Davud ile Ayşe Hatun’un kızı Seyyide Hatun arasında gerçekleştiğini belirtir (Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu...”, s.399-400).

40 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*..., s.170; Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu, s.399.

41 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.45.

42 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.138.

II. Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun (Halataita)⁴³ arasında gerçekleşti.⁴⁴ Bu evlilik Selçuklu-Artuklu ve Eyyûbîler üçgeninde çeşitli münasebetler doğurdu. Nureddin Muhammed, II. Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun'la evli olmasına rağmen sarayındaki bir şarkıcıya gönül verdi ve onunla evlendi.⁴⁵ Selçuk Hatun'dan uzaklaşarak ülkesinin ve hazinesinin üstünde bu kadına söz hakkı verdi. II. Kılıç Arslan damadının yaptıklarını öğrenince derhal Nureddin'in üzerine yürümek için harekete geçti. Kayınpederinin üzerine yürüyeceğini öğrenen Nureddin, Selahaddin Eyyûbî'ye sığındı.⁴⁶ Bu dönemde Selahaddin bölgenin önemli bir gücüydü. Bu olaydan kısa süre önce II. Kılıç Arslan, 1178'de Bizans'ı mağlup etmiş, Danişmendlilerin Malatya koluna da son vermişti. II. Kılıç Arslan'ın gücünün artması muhtemelen Selahaddin'i rahatsız ediyordu.⁴⁷ Artuklu Nureddin'in kendisine sığınması üzerine aracı olarak II. Kılıç Arslan'a bir mektup yazdı. Selahaddin'in mektubu üzerine Kılıç Arslan cevaben: "Ben kızım ile evlendiği zaman Nureddin'e ülkesinin sınırında birkaç kale vermiştim. Şimdi vaziyet sizin de bildiğiniz hâle geldi, bu sebeple kızım ile evlendiği için benden aldığı yerleri iade etmesini istiyorum,"⁴⁸ dedi. Anlaşıldığı üzere II. Kılıç Arslan kızı Selçuk Hatun'un izdivacında çeyiz olarak Nureddin'e bazı belde ve kaleleri vermişti ve izdivacın bozulması nedeniyle bu yerleri geri istemişti. İki taraf arasındaki görüşmelere rağmen durum çözüme kavuşmadığı gibi aksine gerginlik daha da arttı ve II. Kılıç Arslan sefer hazırlıklarına başladı. Bu gelişme üzerine Haçlılarla anlaşıp Tell-Başır üzerinden Raban'a gelen Selahaddin Eyyûbî: "Eğer geri dönmezse Allah'a yemin ederim ki Malatya üzerine yürüyeceğim. Malatya'ya iki günlük mesafedeyim, oraya varmadan da atımdan inmeyece-

43 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.519.

44 Ramazan Şeşen, "İmâd al-Din al-Kâtib al-İsfahânî, s.268; Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik*, s.69; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s.220; Yasemin Kayaş, "II. Kılıç Arslan Döneminde Nureddin Mahmud ve Selahaddin Eyyubi ile İlişkiler", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.54, 2015, s.266.

45 Selçuk Hatun güzel bir hatun olup kocasının ilgisizliğinin onun güzelliği/çirkinliği ile alakası yoktu. "Zira bu kız iki kamerin peşinden gelen, ay ve güneşin üçüncüsüdür" (Ramazan Şeşen, "İmâd al-Din al-Kâtib al-İsfahânî, s.268).

46 İbnü'l-Esir, C.11, s.370.

47 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK, Ankara, 1989, s.134; Ayşe Dudu Kuşçu, *Eyyûbî Devlet Teşkilâtı*, TTK, Ankara, 2013, s.75.

48 İbnü'l-Esir, C.11, s.370-371.

ğim, sonra da bütün ülkesine saldırıp elinden alacağım,” ifadelerinin yer aldığı mektubu II. Kılıç Arslan’a gönderdi. Durumun kötüye gitmesi üzerine ve II. Kılıç Arslan’ın yanında yeteri kadar kuvveti bulunamadığını bilen Türkiye Selçuklu Veziri İhtiyarüddin Hasan, Selahaddin Eyyûbî’nin huzuruna çıkarak şunları söyledi:

Ey efendimiz! Bu çirkin iş senin gibi bir sultana yakışmaz! Sen en büyük, en şanlı, en şöretlilerden birisin. Halkın senin Haçlılarla anlaşma yaptığını ve cihadı terk edip ülkenin çıkarlarını bir kenara ittiğini, sana emrindeki halka ve bütün Müslümanlara faydalı bir işten yüz çevirdiğini, uzak yakın her taraftan asker toplayıp, senin ve askerlerinin bir kahbe şarkıcı için yollara düşüp büyük masraflar ettiğini duyması kadar büyük bir kötülük düşünebiliyor musun? Yarın Allah Teâlâ’ya ne mazeret beyan edeceksin? Sonra Halife’nin, diğer Müslüman hükümdarların ve bütün halkın nezdindeki itibarın ne olur? Onlara bunu nasıl anlattırırın? Düşün ki, hiç kimse senin yüzüne karşı bunları söyleyemez, fakat meselenin böyle olduğunu bilmezler mi? Sonra farz et ki Kılıç Arslan öldü, bu kızı da beni sana gönderdi. O sana sığınyor ve kocasından hakkını almanı istiyor. Zaten senden beklenen de budur, sen bunu reddetmezsin.

Bu sözler üzerine Selahaddin Eyyûbî, vezire hak verip meseleyi Artuklu Nureddin Muhammed’le aralarında halletmelerini istedi. Neticede Nureddin’in bir sene sonra şarkıcı kadını yanından uzaklaştırması hususunda anlaştılar. Eğer Nureddin sözünü tutmayacak olursa Selahaddin ona verdiği desteği çekecekti. Nureddin süresi dolunca bu kadını yanından uzaklaştırıp Bağdat’a gönderdi.⁴⁹

Selçuk Hatun ise Nureddin Muhammed’in 1185’teki vefatından kısa süre önce hacca giderken Bağdat’a uğradı. Onun güzelliğini duyan halife, Selçuk Hatun’la evlenmek istedi. Selçuk Hatun evli olduğunu ve halifeyle evlenemeyeceğini bildirdi. Halife, adamlarından bir kısmını takip etmesi için Selçuk Hatun’un peşinden gönderdi. Bunu fark eden Selçuk Hatun onlardan kurtulmaya çalıştı ancak yakalanıp Bağdat’a halifenin huzuruna getirildi. Bu sırada kocası Nureddin’in ölüm haberini alan Selçuk Hatun, halifenin baskısıyla onunla evlendi. Halife, 200 mimar ve 2000 işçinin çalıştığı bir ekiple eşi Selçuk Hatun için saray yaptırdı.⁵⁰ Bu evlilikten kısa süre sonra

49 İbnü’l-Esir, C.11, s.371-372; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.238.
50 *Abû’l Farac Tarihi*, C.2, s.519-520; Ramazan Şeşen, “İmâd al-Din al-Kâtib al-İsfahânî, s.268.

Selçuk Hatun vefat etti. Bu vefatın üzerine halife, Selçuk Hatun adına Ribatü'l-Hılatiyye isimli türbe, hanegâh ve imaret yaptırıp emlak vakfettirdi. Bu inşaların açılışı için ziyafet veren halife 15.000 koyun ve 30.000 kuş kestirdi.⁵¹ Halifenin faaliyetlerine bakılırsa eşi Selçuk Hatun'a çok kıymet verdiği anlaşılır.

Doğrudan Selçuklu ailesinden gelmeyen ancak Selçuklu ailesinin damadı olması ve siyasi gelişmeler açısından Dübeyş b. Sadaka'nın Artuklularla akrabalığından bahsetmek gerekir. Dübeyş b. Sadaka'nın babası günümüzde Irak bölgesinde kalan Hille Emiri Seyfüddeve Sadaka'dır. Sadaka, 1108 yılında Büyük Selçuklu Hükümdarı Muhammed Tapar'la yaptığı savaşta esir düştü. Muhammed Tapar'ın yerine oğlu Mahmud Selçukluların başına geçince Dübeyş de babasının yerine Hille Emiri oldu. Dübeyş, bu dönemde yaşanan Sultan Mahmud ve kardeşi Mesud arasındaki iç mücadeleden faydalanarak hâkimiyetini genişletmek istedi. Bu amaçla Mahmud'a karşı Mesud'u destekledi. Yapılan savaşta Mesud ve Dübeyş, Mahmud'a mağlup olup Mardin Artuklu Emiri Necmeddin İlgazi'nin topraklarına sığındılar. Dübeyş Sultan'dan özür diledi ve affedildi.⁵²

Dübeyş'in İlgazi'ye sığınmasının ardından aralarında sıkı ilişkiler kurulduğu gözlemlenir. Bu iki bey, 11. yüzyıl başlarında özellikle Kuzey Suriye, Irak ve Güneydoğu Anadolu'da birçok siyasi faaliyetlerde bulundular.⁵³ 1119-1120 tarihinde Dübeyş, İlgazi'ye Kufe Kadısı Ebu Cafer'i elçi olarak gönderdi. İlgazi kızı Güher Hatun'u⁵⁴ Dübeyş'le evlendirdi ve Ebu Cafer gelini Hille'ye götürdü.⁵⁵ Bu evliliğin ardından 1121/1122'de İlgazi ve damadı Dübeyş, Gürcistan seferine katılıp Mardin'e geri döndü. İlgazi ve Dübeyş ittifakının 1123 tarihine kadar iyi bir şekilde gittiği görülür. Bu tarihte Dübeyş ile Halife Müsterşid-Billah'ın arasında savaş yapıldı ve mağlup olan Dübeyş Caber Kalesi'ne sığındı. Bu gelişme üzerine Halife, İlgazi'ye haber göndererek kızıyla Dübeyş arasındaki nikâhı feshetmesini talep etti.⁵⁶ Diğer yandan Sultan Mesud, Dübeyş'i yanında tutabilmek

51 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.238-239.

52 Abdülkerim Özeydin, "Dübeyş b. Sadaka", *DiA*, C.10, TDV, Ankara, 1994, s.14.

53 Detaylı bilgi için bk. İbnü'l-Esir, C.10.

54 Bazı kaynaklarda bu isme Kemar, Güher, Humar şekillerinde rastlanmıştır.

55 İbnü'l-Esir, C.10, s.445; İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikün ve Âmid Târîhi*, s.105; *Urfalı Mateos*, s.269.

56 Kamal Al-din İbn Al-Adim, *Buğyât at-Talab fî Tarih Halab Selçuklularla İlgili Halcüümeleri*, Yayınlayan Ali Seyim, TTK, Ankara, 2011, s.86.

için onu kızıyla evlendirdi. Ancak bu evlilik dahi onun faaliyetlerine engel olamadı. Neticede Dübeyş, 25 Eylül 1135 tarihinde Sultan Mesud tarafından öldürüldü.⁵⁷ Dübeyş'in cenazesi Mardin'e getirildi ve eşi İlgazi'nin kızı Güher Hatun'un inşa ettirdiği yere defnedildi.⁵⁸

1.1.3. Artuklular ile Zengîler Arasında Siyasi Evlilikler

İmadüddin Zengî'nin 1127'de Musul valiliğine tayin edilmesiyle ortaya çıkan Zengîler, yaklaşık iki asır boyunca Irak ve Suriye'de varlıklarını sürdürdüler. Bu süre içinde bölgedeki diğer siyasi teşekküllerle siyasi ve sosyal münasebetler kurdular. Zengîler, güçlü oldukları dönemlerde özellikle Anadolu'nun güney bölgelerini ele geçirmek için de çaba sarf ettiler. Bu nedenle 12. yüzyılın ikinci çeyreğinde Zengî-Artuklu siyasi münasebetleri yoğunlaştı. Hısn-ı Keyfa Artuklularından Davud'la Mardin Artuklularından Timurtaş arasında Zengîlere karşı bir ittifak meydana getirildi. Bu gelişmeler üzerine İmadüddin Zengî 1138 yılında, Mardin üzerine sefere çıktı ve Mardin Artuklularının elinde bulunan Serce ve Dara bölgesini ele geçirdi.⁵⁹ Bu, Artuklularla Zengîler arasındaki sosyal ilişkilerin başlamasına vesile oldu ve iki taraf arasında peş peşe evlilikler yapıldı. İlk olarak İmadüddin Zengî'yle Timurtaş'ın kızı Safiye Hatun⁶⁰ evlendi. Bu evlilik aradaki buzları eritti ve bu sayede Timurtaş, Dara bölgesine tekrar hâkim oldu.⁶¹

İbnü'l-Esir bu evlilikten bahsetmez. Ona göre İmadüddin Zengî döneminde Artuklularla mücadele hat safhadaydı. Onun ölümünden sonra yerine geçen Seyfüddin zamanında Artuklularla Zengîlerin arası düzeldi. Mardin Artuklu Emiri Hüsamüddin Timurtaş, Seyfüddin'e haber göndererek kızı Zümrüt Hatun'u ona verdi. Dara bölgesinin Artuklulara geçişi de Zümrüt Hatun'un Seyfüddin'le evliliğinden sonra oldu.⁶² Timurtaş, kızı Zümrüt Hatun'u Seyfud-

57 İbnü'l-Esir, C.11, s.51; Abdülkerim Özaydın, "Dübeyş b. Sadaka", s.14.

58 Kamal Al-din İbn Al-Adim, *Buğyat*, s.87.

59 Coşkun Alptekin, "Artuklular", *DİA*, s.415-416.

60 Safiye Hatun, İmadüddin Zengî'den dul kalınca İnalçoğullarına gelin gidecektir. Bu bahis için bk. Artukoğulları ile İnalçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler.

61 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikün ve Âmid Târihi*, s.68; Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.818; Aydın Usta, "İmadeddin Zengî ve Artuklular", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.2, 2007, s.129.

62 İbnü'l-Esir, C.11, s.114-115; Ferec de bu bilgiyi desteklemektedir (*Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.388).

din Gazi'ye verdiğini beyan ettikten sonra kızın çeyizini hazırladı. Musul'dan bir heyet hatunu almak için Meyyâfârikîn'e geldi. 1148 yılında 20.000 dinar nikâh akdi karşılığında nikâh kıyıldı.⁶³ Zümrüt Hatun kendisini almaya gelen heyetle beraber Musul'a gitti. Evine getirildiğinde Seyfüddin Gazi ağır hastaydı ve zifaf gerçekleşmeden 1149 yazında vefat etti.⁶⁴ Seyfüddin'in yerine geçen kardeşi Kutbüddin Mevdud dul kalan Zümrüt Hatun'la evlendi. Bu evlilik Dara'nın Artuklu idaresinde kalmasını kesinleştirdi.⁶⁵ Yaşananlara bakıldığında, bu dönemde Zengîler ile Artuklular arasında önemli bir siyasi ittifakın kurulduğu anlaşıyor. Zengîlerde art arda tahta çıkan üç hükümdar da Artuklu hanedanı hatunlarıyla evlenmişlerdir. İbnü'l Esir'in "*Hüsameddin Temürtaş b. İlğazi'nin kızı, yani Seyfeddin'in annesi*" ifadesinden anlaşıldığı üzere Kutbüddin Mevdud'dan sonra Zengîlerin başına geçen II. Seyfüddin Gazi (1170-1180) Zümrüt Hatun'la Kutbüddin Mevdud'un oğludur.⁶⁶ Dımaşk Hâkimi Mahmud da Zümrüt Hatun'un oğludur.⁶⁷

Zengîler de Artuklulara kız vermişlerdir. 1150 yılında Timurtaş'ın oğlu Samsamüddin Behram, kız kardeşi Zümrüt Hatun'un görümcesi, diğer bir tabirle Kutbüddin Mevdud'un kız kardeşiyle evlendi.⁶⁸ Atabey I. İzzeddin Mesud (1180-1193) da kızını Mardin Artuklu Emiri II. İlğazi'yle evlendirdi. Bu evliliğin amacı Zengîlerin, Eyyûbîlere karşı Artukluların desteğini almak istemesidir.⁶⁹ Nitekim İzzeddin Mesud, askerî faaliyetlerinde Artuklu damadının gönderdiği 12.000 kadar süvari birliğinden istifade etmiştir.⁷⁰

63 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.87.

64 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.89; İbnü'l-Esir, C.11, s.115,127.

65 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.90.

66 İbnü'l-Esir, C.11, s.287.

67 İbnü'l-Esir, C.11, s.68.

68 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.90.

69 Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik*, s.68.

70 Osman Turan, İbn Cübeyr'e atfen Sultan Mesud'un Artuklularla akrabalık kurup kendisinin 100.000 süvarisine ek olarak damadının askerî kuvvetlerinden faydalandığını belirtir. Ayrıca konuyu tetkik ederek bu bilginin Sultan Mesud'a değil de II. Kılıç Arslan'a ait olması gerektiğini vurgular. Ancak II. Kılıç Arslan'la damadı Artuklu Nureddin Muhammed'in arasında ciddi problemler vardı. Nureddin kayınpederi II. Kılıç Arslan'a askerî destek vermek bir yana onunla karşı karşıya geldi (bk. Artuklular ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler). Bu bilgi dışında birkaç siyasi faaliyet daha göz önüne alındığında kanaatimizce İbn Cübeyr'in kastettiği evlilik, İzzeddin Mesud'un kızını II. İlğazi ile evlendirmesi olmalıdır (Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.218).

1.1.4. Artuklular ile Eyyûbîler Arasında Siyasi Evlilikler

Zengîlerin devamı niteliğindeki Eyyûbîler, 12. ve 14. yüzyıllar arasında Mısır'dan Anadolu'ya uzanan geniş coğrafyada ciddi bir siyasi unsur oldular. Eyyûbîler de Zengîler gibi güçlü oldukları dönemde Güney ve Doğu Anadolu'da hâkimiyet kurmak istediler. Bu hedefleri bölgedeki Türk Beyliklerinin siyasi ve sosyal hayatını önemli ölçüde etkiledi.⁷¹ Özellikle Selahaddin Eyyûbî dönemindeki siyasi ve askerî faaliyetler neticesinde, 1193 yılında Mısır, Libya, Yemen, Filistin, Suriye, Malatya, Van, Hamedan ve Kuzey Irak'ta hutbeler Selahaddin adına okunuyordu.⁷² Artukluların siyasi tarihinin iki safhada incelenmesi gerektiğini belirten Fuad Köprülü, safhanın ikinci kısmını Eyyûbîlerin yüksek hâkimiyeti altındaki Artuklular olarak değerlendirir.⁷³ Bu minvalde Artukluların Eyyûbîlerle çok fazla siyasi münasebeti olmuş; Artuklular birçok defa Eyyûbîler karşısında zor duruma düşmüşlerdir. Bu yoğun siyasi ve askerî münasebetlerin arasında siyasi evlilikler de yapılmıştır.

Selahaddin, Anadolu'daki emelleri doğrultusunda özellikle Ahlat bölgesini ele geçirmek için bazı teşebbüslerde bulundu. 1185 yılında çıktığı seferde Meyyâfârikîn Hâkimi Artuklu Emiri Kutbüddin II. İlgazi'nin vefat ettiğini, yerine küçük oğlu Yavlak Arslan'ın geçtiğini ancak yaşının küçük olması sebebiyle bölgeyi dayısı Ahlatşah Emiri II. Sökmen'in idare ettiğini öğrendi. Bu otorite eksikliğinden faydalanmak amacıyla şehri kuşattı. Bu sırada şehirde II. İlgazi'nin eşi ve kızları da bulunuyordu. Şehrin iyi savunulduğunu gören Selahaddin Eyyûbî, II. İlgazi'nin eşine elçi göndererek şunları söyledi:

Esedüddin Barankuş⁷⁴ şehri bana teslim etmek istiyor; fakat biz kardeşiniz, Nûreddin'in ölümünden sonra sizin hakkınızı gözetiyor ve bu meselede sizin de payınız olsun istiyoruz. Ben kızlarınızı evlâtlarımla evlendireceğim. Böylece Meyyâfârikîn ve diğer yerler yine senin hâkimiyetinde olacak.⁷⁵

71 Ramazan Şeşen, "Eyyûbîler", *DİA*, C.12, TDV, Ankara, 1995, s.20-23.

72 Ramazan Şeşen, "Selâhaddin-i Eyyûbî", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009, s. 339.

73 Fuad Köprülü, "Artuk Oğulları", *İA*, s.621.

74 Esedüddin Barankuş/Yarankuş şehrin Artuklular adına kumandanıdır (Ramazan Şeşen, *Kudûs Fatihî Selâhaddin Eyyûbî*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2016, s.86).

75 İbnü'l-Esir, C.11, s.407-408.

Böylece siyasi evlilik vaadiyle Meyyâfârikîn'i 1185'te topraklarına kattı.⁷⁶ Vaat ettiği gibi hatunun kızlarından birini oğlu el-Melik'ül Muiz'e aldı. Nikâh akdi Meyyâfârikîn'de gerçekleşti. Selahaddin, dünürüne mihr haricinde süslü hediyeler, mücevherler, Arap atları ve kısıraklarıyla çeşitli armağanlar verdi. Hatunun isteği üzerine Meyyâfârikîn, Hotah, Cebul-Cur, Zulkarneyn ve bazı yakın kalelerin kadılığına Ebü'l-Ferec Yusuf b. Hitat'ı atadı. Ayrıca Hotah Kalesi'ni de dünürüne hediye etti.⁷⁷

Hısn-ı Keyfa Artuklularından Nureddin Muhammed döneminde Hısn-ı Keyfa Artukluları, Selahaddin Eyyûbî'nin idaresi altına girdi. Amid ve Musul'u ele geçiren Selahaddin buraların idaresini Nureddin'e bıraktı. 1185 yılında Nureddin'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu II. Sökmen, Eyyûbîlere tâbiliğini devam ettirdi.⁷⁸ Ancak Selahaddin'in vefatından sonra Eyyûbîlere ait birtakım yerleri topraklarına katmak istedi. II. Sökmen, Melik Adil'in Diyarbakır'ı almasından çekindiği için onunla ittifak kurmak istedi ve kızına talip oldu. Melik Adil muhtemelen onun tabiiyetini sağlamlaştırmak için bu evliliğe izin verdi. Nikâh akdi II. Sökmen'in atabeyi es-Salih Kutluğ tarafından yapıldı. Böylece II. Sökmen, Eyyûbî Hükümdarı Melik Adil'in damadı konumuna erişti.⁷⁹ Bu dönemde Eyyûbîlerin gücü göz önüne alındığında bu evlilikle beraber II. Sökmen'in bölgedeki itibarını arttırdığı söylenebilir.

Yukarıda zikri geçen evliliklerin dışında Mardin Artuklularından Melik Mansur Nasreddin Artuk Arslan (ö. 1239), kız kardeşini Dimaşk Eyyûbî Meliki el-Melikü'l-Muazzam'la evlendirmiştir.⁸⁰ Ancak bu izdivacın detaylarına malik değiliz.

1.1.5. Artuklular ile Dilmaçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler

Bitlis ve Erzen'e hâkim olan Dilmaçoğulları, coğrafi konumlarını nedeniyle Danişmendliler ve Gürcülere karşı ciddi mücadeleler

76 Ramazan Şeşen, "Selâhaddin-i Eyyûbî", *DİA*, s.338.

77 Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik*, s.63,68.

78 Coşkun Alptekin, "Artuklular", *DİA*, s.415-416.

79 Fahamettin Başar, "Artuklular", s.251; Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik*, s.69; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.132.

80 M. Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri II*, Haz. Refet Yinanç, TTK, Ankara, 2014, s.151; Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.823.

veriyorlardı.⁸¹ Muhtemelen Danişmendlilere karşı mücadelede Artuklulardan Kara Arslan'ın desteğini almak isteyen Dilmaçoğulları Emiri Fahreddin Devletşah, kızını Kara Arslan'ın oğlu Nasırüddin'le evlendirdi.⁸² Bu evlilik iki siyasi teşekkül arasındaki siyasi ilişkileri olumlu etkiledi. Nitekim Danişmendli Yağıbasan üzerine düzenlenen seferde Artuklu Emiri Fahreddin Kara Arslan ve Mardin Artuklularından Necmeddin Alpı, Dilmaçoğullarına destek verdi ve ittifak ordusu Sivas'a kadar ilerledi.⁸³

Artuklu Necmeddin İlgazi döneminde, Dilmaçoğulları Artuklulara metbû olmayı kabul etmek zorunda kaldılar. Dilmaçoğulları Emiri Togan Arslan, 1110-1111 yılında tabiiyetinde bulunduğu İlgazi'yle birlikte Haçlılara ve Gürcülere karşı seferlere katıldı.⁸⁴ Bu siyasi ittifak, siyasi evlilikle sağlamlaştırıldı. İlgazi'nin kızı Seferi (Saffariyye) Hatun, Dilmaçoğullarının Emiri Kurtî (Karti) b. Togan Arslan'la evlendi. Bu evlilikten Dilmaçoğullarına önemli yararları dokunan Yağıbasan dünyaya geldi.⁸⁵

Dilmaçoğulları, 1148 yılında Mardin Artuklularıyla bir siyasi evlilik daha yaptılar. Hüsamüddin Timurtaş'ın kızlarından ikisinin Zengilere gelin gittiği yukarıda belirtilmişti. İki hatun haricinde Timurtaş'ın Nûra (Nure) Hatun isimli bir kızı daha vardı. Bu hatun, Dilmaçoğullarından Fahrüddin Devletşah'la Meyyâfârikîn'de evlendirildi. Nikâh akdi olarak Dilmaçoğulları 50.000 dinar mihr vaat ettiler.⁸⁶ Dilmaçoğulları, Artuklularla yaptıkları siyasi evliliklerle Gürcülere karşı önemli bir müttefiki yanlarına çektiler. Artuklular ise topraklarının kuzey bölgelerini güvence altına aldılar.

1.1.6. Artuklular ile İnaloğulları Arasında Siyasi Evlilikler

Amid (Diyarbakır) ve çevresinde 11. yüzyılın sonundan 12. yüzyılın sonuna kadar yaklaşık bir asır hükümet eden İnaloğulları, topraklarının küçüklüğüne rağmen bölgedeki siyasi faaliyetlerde aktif rol oynamış, Artuklularla siyasi evlilik yapmışlardır. Kaynaklarda taraflar arasında yapılmış iki evliliğe rastlanır. Bunlardan ilki Mar-

81 Ali Sevim, "Dilmaçoğulları", *DİA*, C.9, TDV, Ankara, 1994, s.302.

82 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.104; Fahamettin Başar, "Artuklular", s.271.

83 Abdülkerim Özaydın, "Dânişmendliler", *DİA*, C.8, TDV, Ankara, 1993, s.472.

84 Ali Sevim, "Dilmaçoğulları", *DİA*, s.301.

85 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.105.

86 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.87.

din Artuklularından Necmeddin İlgazi'nin kızı Yamna⁸⁷ Hatun ile Ebu Mansur İl-Aldı'nın izdivacıdır.⁸⁸ İnaloğulları bu sayede varlıklarını güvence altına almak istemişlerdir.

Bu evlilikten İnaloğullarının beşinci emiri Şemsü'l-Mülük Mahmud dünyaya geldi. O da babası gibi Artuklu ailesiyle akrabalık bağı kurmak istedi. Böylelikle Zengîlere karşı bir ittifak oluşturup beyliğin geleceğini sağlama almak istiyordu. Bu amaçla Şemsü'l-Mülük Mahmud, İmadüddin Zengî'den dul kalan kuzeni Safiye Hatun'u⁸⁹ Hüsameddin Timurtaş'tan istedi. Gelinin nikâh akdi için de 50.000 dinar vermeyi vaat ederek kuzeni Safiye Hatun'la 1148 yılında evlendi. Ancak bu evlilik iki siyasi teşekkül arasında probleme neden oldu. Safiye Hatun, Mahmud'la evliliğinden bir yıl sonra 1149 yılında vefat etti. Mahmud vaat ettiği 50.000 dinarı ödemeyince Timurtaş, Amid üzerine yürüdü ve şehri kuşatıp Mahmud'u zor durumda bıraktı. Aralarında yaptıkları anlaşma sonucunda Timurtaş, damadı ve aynı zamanda yeğeni Mahmud'dan o yılki gelirlerini alarak ülkesine döndü.⁹⁰

1.1.7. Artuklular ile Ahlatşahlar Arasında Siyasi Evlilikler

Coğrafi yakınlık sebebiyle Artuklular ve Ahlatşahlar arasında pek çok siyasi etkileşim oldu. Bu münasebetlere siyasi evlilikler de dâhildi. İlk evlilik Ahlatşahların kurucusu Sökmen el-Kutbi'nin kızıyla Artuklulardan Yağısıyan b. Abdülcabbâr b. Artuk, arasında gerçekleşti. Yağısıyan'ın bu Ahlatşahlı hatundan Ahmed ve İzzüddin isimli iki oğlu oldu. Hatta Emir Ahmed ileride kızlarından birini Rakka Emiri Zaimüddeve Müseyyib'le evlendirecektir.⁹¹

Mardin Artuklu Emiri Necmeddin Alpı, 1145 yılında Ahlatşahlardan Ahmed Bey'in kızı Zeynep Hatun'u⁹² istedi. Ahlat ülke-

87 Yümna, Yumna.

88 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.243; İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.72; Adnan Çevik, "XII. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Türkmen Beyliği Yinaloğulları", *Türkler*, C.6, s.847.

89 İbrahim Artuk, bu mevzuda Safiye Hatun ile İlgazi'nin kızı Seferi (Saffariyye) Hatun'u karıştırmış olmalıdır (İbrahim Artuk, *Mardin Artukoğulları Tarihi*, s.16).

90 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.95; Ali Sevim, "İnaloğulları", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000. s.257; Adnan Çevik, "XII. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Türkmen Beyliği Yinaloğulları", *Türkler*, C.6, s.847.

91 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.103.

92 V. Minorsky, Necmeddin Alpı'nın zevcesi ve Kutbüddin'in annesinin Sitti Ravzaviye Hatun olduğunu ifade etmektedir (V. Minorsky, "Mardin", *İA*, C.7,

sinden Mardin'e gelen heyetle düğün kararlaştırıldı. 1146 yılında da Artuklulardan bir heyet Ahlat'a giderek gelini Mardin'e getirip düğün merasimini gerçekleştirdiler.⁹³ Bu evlilikten doğan İlgazi ileride Artukluların önemli emirlerinden biri oldu. Yine bu evlilik vesilesiyle II. İlgazi'nin vefatının ardından, Ahlatşahlardan II. Sökmen'in (Tahirüddin Şaharman) desteğiyle II. İlgazi'nin oğlu Yavlak Arslan çocuk yaşta Mardin Artuklularının başına geçti. II. Sökmen, Yavlak Arslan'ın babasının dayısıydı. Bu vesileyle kendi adamı Nizamüddin (Netameddin) Alpkuş'u küçük yaştaki Yavlak Arslan'a atabey tayin etti. Alpkuş, Mardin topraklarındaki hâkimiyetini pekiştirmek için Yavlak Arslan'ın annesi, aynı zamanda Mardin Artuklularından Fahreddin Kara Arslan'ın kızıyla evlendi. Böylece Mardin'in idaresi Alpkuş'la onun memlûkü Lülü'nün eline geçti. Yavlak Arslan ölünceye kadar devletin idaresi Alpkuş'ta kaldı. Yavlak Arslan'ın çocuk yaşta ölümü üzerine Alpkuş, Yavlak Arslan'ın kardeşi Kutbüddin'i (Nasirüddin Artuk Arslan) tahta çıkardı. Bir müddet Alpkuş ve memlûkü Lülü, onun yerine Mardin'i idare ettiler.⁹⁴ Nihayet 1204 yılında Kutbüddin Artuk Arslan, Alpkuş ve kölesi Lülü'yü öldürerek idareyi ele geçirdi.⁹⁵

1.1.8. Artuklular ile Moğollar Arasında Siyasi Evlilikler

Kösedağ Muharebesi'nin ardından Anadolu'da önemli bir siyasi otorite hâline gelen Moğollar, onların İran kolu İlhanlılar ve Moğol bakiyesi Sutaylarla Artuklular arasında siyasi evlilikler yapıldı. Bu evliliklerden ilki Moğol istilasından hemen sonra gerçekleşti. Moğolların Anadolu'yu işgali sırasında Mardin Artuklularının başında Necmeddin Gazi b. Artuk Arslan bulunuyordu. Necmeddin Gazi, Mardin'i Moğollara teslim etmemek için dirense de hayatını kaybetti. Onun ölümünün ardından Mardin Artuklularının başına geçen el-Muzaffer Kara Arslan, Moğollar-

s.321). Yılmaz Öztuna da Necmeddin Alpi'nin izdivaç ettiği hatunu Sökmen Bey'in kızı olarak gösterir, ona göre bu hatunun adı da Sitti Razdviiye'dir (Radaviyye) (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye, C.II Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996. s.46).*

93 İbnü'l-Esir, C.11, s.388; İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.78; Abdülkerim Özaydın, "Ahlatşahlar", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayihan Yay., İstanbul, 1994, s.36; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.117.

94 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.434-435; İbnü'l-Esir, C.11, s.402-403.

95 Şeyhmus Nayır, *Artukluların Sosyo-Ekonomik*, s.131.

dan çekindiği için onlara itaat etti. Bir rivayete göre Moğolların Mardin'e daha fazla zarar vermemeleri amacıyla babasını öldürüp başa geçmişti. Hülagü'nün kendisine gönderdiği Kuhday'ı da kız kardeşiyle evlendirerek Moğolların güvenini kazanmak istedi. Bu siyasi evliliğe rağmen Hülagü Han, Artukluların ileri gelenlerinden yetmiş kişiyi öldürttü ve şehri tahrip etti.⁹⁶

İlhanlı Hükümdarı Olcaytu, 1309 yılında Mardin Artuklularından II. Necmeddin Gazi'nin kızı Dünya Hatun'u eş olarak aldı.⁹⁷ Diyarbakır merkez olmak üzere, 14. yüzyıl başından itibaren İlhanlılara tâbi olarak bir beylik kuran Sutaylar, doğudaki komşuları Artuklularla ilişkilerini geliştirdiler. Sutaylardan İbrahim Şah, Melik Salih Şemsüddin'in (1312-1364) kızıyla evlendi.⁹⁸

1.1.9. Artuklular ile Karakoyunlular Arasında Siyasi Evlilikler

Irak, İran ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaklaşık iki yüz yıl hüküm süren Karakoyunlu Türkmen Devleti, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Anadolu'daki siyasi teşekküllerle çok fazla münasebette bulundular. İlhanlı Devleti'nin yıkılışından sonra bölgedeki siyasi gücü artan Karakoyunlular, kuruluş dönemlerinde Artuklularla karşı karşıya geldiler.⁹⁹ Karakoyunlu lideri Bayram Hoca, 1365-1366'da Mardin'i kuşattı ve Artukluları mağlup etti.¹⁰⁰ Daha sonra dönemin önemli yerleşim yerlerinden Musul'u Artukluların elinden aldı.¹⁰¹ Bayram Hoca'dan sonra Karakoyunluların başına geçen Nasırüddin Kara Mehmed Bey (1380-1389), muhtemelen iki aile arasında bir siyasi yakınlık kurmak ve Artuklulara yakın sınırlarını güvence altına almak için Mardin Artuklu Emiri Necmeddin İsa'nın (1376-1407) kızıyla evlenmek istediğini bildirdi. Necmeddin İsa bu teklifi kabul etmeyince, 1384 yılında iki taraf arasında Bu-

96 Mehmet Taşdemir, "Mardin", *DİA*, C.28, TDV, Ankara, 2003, s.44.

97 İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi C.I*, Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000, s.338; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s.233; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.138; Aydın Usta, "Artuklular", *Türkler*, C.6, s.825.

98 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s. 47-50.

99 Coşkun Alptekin, "Artuklular", *DİA*, s.416-417.

100 Faruk Sümer, *Kara Koyunlular C.1*, TTK, Ankara, 1967, s.41.

101 Ayşe Atıcı Arayancan, *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010, s.64.

veyre köyü civarında bir savaş meydana geldi. Artuklular, Hısn-ı Keyfa Artuklularından Feyyaz'ın Mardin Artuklularından İsa'ya verdiği desteğe rağmen Kara Mehmed Bey'e mağlup oldular. Bu savaşın ardından iki siyasi teşekkül arasında evlilik gerçekleşti. Kara Mehmed Bey, Necmeddin İsa'nın kızını istemişti ancak savaşın ardından Necmeddin İsa'nın kız kardeşiyle evlendi.¹⁰² Bu evliliğin getirdiği yakınlaşma sayesinde Timur'a karşı ittifak kurup Memlûklerden yardım talep ettiler.¹⁰³

Artukluların tarih sahnesinden çekilmesine Karakoyunlularla yapılan bir siyasi evlilik neden oldu. Bu dönemde Artukluların başında Salih Şihabüddin II. Ahmed b. II. Davud (1407-1409) bulunuyordu. Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf, Artukluların eski gücünde olmadığını bildiğinden II. Ahmed'e haber göndererek tahtını kendisine bırakmasını talep etti. Karşılık olarak Musul şehriyle beraber istediği kadar mal ve hayvan vereceğini, cariyelerle birlikte kızını Ahmed'le evlendireceğini ve bol çeyiz göndereceğini bildirdi. II. Ahmed'in, Kara Yusuf'a karşılık verecek gücü olmadığından bu teklifi kabul etti ve 18 Haziran 1409'da Mardin'i Karakoyunlulara teslim etti. Kendisine vaat edilen mallar ve izdivaçta bulunduğu Emir Yusuf'un kızıyla Musul'a gitti. Burada sekiz gün kadar beylik edip Kara Yusuf'un adamları tarafından zehirlenerek öldürüldü. Böylece Artuklular, yaklaşık üç asırlık emaretin ardından tarih sahnesinden çekildiler.¹⁰⁴

1.1.10. Artukluların Diğer Siyasi Evlilikleri

Artuklular ve Şam civarında siyasi teşekkül oluşturan Tuğteginîler (Toğteginliler, Böriler, Dımaşk Atabeyliği) arasında da siyasi evlilik gerçekleşti. Artuklulardan Arslan Toğmis, Zahirüddin Tuğtegin'in Veziri Düveynî'nin yeğeni Ayşe Hatun'la evlenip 1148 yılına kadar Tuğteginîlerin hizmetinde bulundu.¹⁰⁵

Anadolu'nun ortasında bir siyasi teşekkül oluşturan Sultan Alaeddin Eratna'yla Mardin Artuklu Hükümdarı Melik Salih'in iyi

102 Kâtip Ferdi, *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, s.41; Faruk Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001, s.434; Fahamettin Başar, "Karakoyunlular", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, s.510.

103 Coşkun Alptekin, "Artuklular", *DİA*, s.416.

104 Kâtip Ferdi, *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, s.45-46; Ebu Bekr-i Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014, s.55.

105 İbnü'l-Ezrak, *Meyvâfârikü'l-ve Âmid Târîhi*, s.103.

ilişkileri bulunuyordu. Bu ilişkileri akrabalık bağı kurarak daha da güçlendirdiler. Alaüddin Eratna, oğlu Şeyh Hasan'a Melik Salih'in kızını istedi. Evliliğe onay veren Melik Salih, kızının çeyizini hazırlayıp Mardin'den Sivas'a gönderdi. Gelinin Sivas'a geldiği günlerde rahatsızlanan Şeyh Hasan, zifaf olmaksızın 1347 yılı sonunda (veya Ocak 1348) vefat etti. Bu gelişme üzerine Sultan Alaüddin Eratna, dünürü Melik Salih'ten onay alarak hatunu ortanca oğlu Cafer Bey'le evlendirdi. Bu evlilik karşılığında Sultan Alaüddin, Harput'un idaresini Melik Salih'e verdi.¹⁰⁶

Artuklularla Saltuklular arasında da bir evlilik yapıldı. Artuklulardan Hüsameddin Timurtaş, Saltuklulardan Ebü'l Muzaffer Ziyaüddin Gazi'nin kızıyla evlenerek damadı oldu. Bu evlilik, aşağıda *Saltuklular ile Artuklular Arasında Siyasi Evlilik* başlığı altında izah edilmiştir.

Artuklular ve Danişmendliler arasında da siyasi evlilik bağı kuruldu. Danişmendlilerin Sivas Emiri Yağlıbasan, kızını Artuklulardan Fahreddin Kara Arslan'la evlendirdi. Fahreddin Kara Arslan'ın bir kızı da Danişmendlilere gelin gitti. Bu hatun, Danişmendlilerden Fahrüddin Kasım'la evlendirilmek istenmişti. Fakat damadın ölümü üzerine Kasım'ın kardeşi Efridun'la evlendirildi. Ondan dul kalınca yine Danişmendlilerden Nasirüddin Muhammed'la nikâhlandı. Bahsi geçen evlilikler aşağıda *Danişmendliler ile Artuklular Arasında Siyasi Evlilikler* başlığı altında izah edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen evliliklerin dışında Artuklular ve Timurîler arasında bir evlilik çabası meydana geldi. Timurîlerin Musul Valisi Pir Muhammed bölgedeki siyasi otoritesini sağladıktan sonra Mardin Artuklularıyla akrabalık bağı kurmak istedi. Bu amaçla Mardin Artuklularından Melik Salih'in İbrahim Şah'tan dul kalan kızını istedi. Melik Salih'in onay vermesi üzerine bir heyetle beraber düğün için Mardin'e gelen Pir Muhammed, burada kendi maiyetinden Hüseyin Bey tarafından katledildi ve evlilik gerçekleşmedi.¹⁰⁷

106 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.352; Kemal Göde, "Artuklu-Eratna Münasebetleri", I. Uluslararası Mardin Tarihî Sempozyumu, İstanbul, 2006, s.42.

107 Faruk Sümer, *Kara Koyunlular*, C.1, TTK, Ankara, 1967, s.38.

1.2. Danişmendlilerde Siyasi Evlilikler

Sultan Alparslan'ın önemli komutanlarından Danişmend Gazi,¹⁰⁸ Malazgirt Muharebesi'nin ardından Sivas'ı fethederek Danişmendli Beyliği'nin temellerini attı. Beylik kısa sürede Elbistan, Zamanlı, Develi, Kayseri, Niksar, Amasya, Tokat ve Çorum'u ele geçirip Anadolu'daki en mühim siyasi ve askerî aktörlerden biri hâline geldi. Beyliğin kurucusu Gümüştegin Gazi, Türkiye Selçuklularının Anadolu'nun güneyindeki mücadelelerinden faydalanarak Anadolu'daki hâkimiyetini pekiştirdi. Haçlılara karşı önemli başarılar kazandı ve Malatya'yı topraklarına kattı. Gümüştegin'den sonra tahta çıkan Emir Gazi, Türkiye Selçuklu Devleti'nde I. Kılıç Arslan'ın vefatı üzerine meydana gelen taht mücadelelerine dâhil oldu ve damadı I. Mesud'u destekleyerek tahta çıkmasını sağladı. Emir Gazi'nin desteğine karşılık I. Mesud, kayınpederiyle kurduğu ittifakını Emir Gazi'nin vefatına kadar bozmadı. Sultan Mesud'un desteğiyle Danişmendliler, Emir Gazi döneminde Anadolu'daki hâkim güç hâline geldiler. Nitekim bu dönemde Haçlılar, Bizans ve Ermeniler karşısında önemli başarılar kazanıldı. Bu başarılarına binaen, Büyük Selçuklulardan Sultan Sencer ve Abbasi Halifesi Ebü'l-Mansur Müsterşid Fadıl, değerli hediyeler gönderdikleri Emir Gazi'ye "Melik" unvanı tevcih ettiler. Emir Gazi'nin ardından tahta çıkan Melik Muhammed döneminde Danişmendlilerin Kayseri ve Maraş civarını ele geçirerek Orta Anadolu'daki hâkimiyetlerini güçlendirmeye çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca Melik Muhammed, altı ay süren Niksar kuşatmasında Bizans'a karşı ciddi mücadele verdi. Danişmendliler, Melik Muhammed'in vefatından sonra Kayseri, Sivas ve Malatya olmak üzere üç şube hâlinde siyasi varlıklarını devam ettirdiler. Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, 1169 yılında Kayseri

108 Muharrem Kesik; Danişmend Gazi'nin kaynaklarda tam adının Melik-i Muazzam Danişmend Ahmed Gazi (Taylu) b. Ali et-Türkmani olarak kaydedildiğini belirtmektedir. Ancak Danişmend Gazi'nin kimliği hakkında çeşitli mülahazalar bulunmaktadır ve maalesef bu tartışmalar mevcut verilerle bir sonuca bağlanamamaktadır (Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.60; M. Halil Yananç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, C.I, Haz. Refet Yananç, TTK, Ankara, 2009, s.183-187). Özellikle ismin sonunda yer alan Taylu'nun Danişmend Gazi'nin babası olduğuna yönelik tartışmalar bulunmaktadır. (Bk. Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti ve Kültür Mirasları*, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2001, s.1; Muharrem Kesik, "Cenabi'ye Göre Danişmendliler", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.4, İstanbul, 2001, s.244-245).

ve Zamantı'yı ele geçirerek Danişmendlilerin Kayseri Kolu'na, 1175 yılında Tokat, Sivas, Niksar'ı ele geçirerek Sivas Kolu'na, 1178 yılında da Malatya'yı ele geçirerek Malatya Kolu'na son verdi.¹⁰⁹

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli rol oynayan Danişmendliler, yaklaşık bir yüz yıl süren hükümlerlikleri süresince, faaliyetleriyle siyasi ve sosyo-kültürel açıdan Türkiye tarihinde önemli iz bırakmayı başardılar. Ayrıca Sivas, Kayseri, Tokat ve Niksar civarında günümüze ulaşan mimari eserler bıraktılar.¹¹⁰

1.2.1. Danişmendlilerde Hanedan İçi Siyasi Evlilikler

Danişmendlilerin üçüncü emiri Melik Muhammed, 6 Aralık 1143'te vefat edince Danişmendlilerde taht mücadelesi meydana geldi. Muhammed'in oğlu Zünnun tahta çıkacakken Zünnun'un amcaları Yağıbasan¹¹¹ ve Aynüddeve'nin isyanı üzerine¹¹² Zamantı'ya kaçtı. Melik Muhammed'in karısı muhtemelen hatunluk statüsünü kaybetmemek için Yağıbasan'la evlendi. Bu evliliğin ardından Yağıbasan, valiliğini yaptığı Sivas'ın hükümdarı oldu. Bu hatun Malatya'yı elde tutmak için oldukça gayret sarf etti ancak elinde tutamadı. Aynüddeve de Malatya'yı ele geçirerek Danişmendlilerin Malatya kolunu kurdu. Ayrıca idaresini güçlendirmek amacıyla da Tuğrul Arslan'ın kızıyla evlendi. Zamantı'dan geri dönen Zünnun ise Kayseri'yi ele geçirdi.¹¹³

109 İbnü'l-Esir, C. 11; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, C. 1, Haz. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbar*, Çev. Mürsel Öztürk TTK, Ankara, 2000; *Abû'l Farac Tarihi*, C.2; M. Halil Yinanç, "Dânişmendliler", *İA*, C.3, MEB, İstanbul; İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", *Türkler*, C.6; Sefer Solmaz, "Dânişmendliler", *Türkler*, C.6; Necati Demir, *Dânişmend Gazi Destanı*, Hece Yayınları, Ankara, 2006.

110 Detaylı bilgi için bk. R. Haluk Ilıcalı, *Anadolu Türk Sanatında Danişmendli Eserlerinin Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1999.

111 Bazı kaynaklarda Ya'îsân, Yağı Arslan, Yağıpasan ve Yakub Arslan gibi isimlerle zikredilir. Claude Cahen sikkelere bakılarak Yağıbasan şeklinde kullanılmasının daha doğru olduğunu belirtmektedir (Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.29).

112 *Siiryanî Mihail*, s.196; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.29; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.172-173.

113 *Azîmî Tarihi*, s.186; *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.376-377; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.29; Abdülkerim Özyayın, "Danişmendliler", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, s.62, 68.

Yağıbasan'ın vefatından sonra beyliğin başına kimin geçtiği hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır.¹¹⁴ O vefat ettiğinde, Bedrüddin Yusuf, Zahirüddin İli, Mahmud ve Cemaleddin Gazi adında dört oğlu bulunuyordu. Bunların tahta çıkması beklenirken Yağıbasan'dan dul kalan Sultan Mesud'un kızı Melik Muhammed'in on altı yaşındaki oğlu İsmail'i huzuruna çağırıp onunla evlendi. Onun Sivas meliki olmasıyla kendisinin hatunluk statüsü devam etti. Bu olaya tepki gösteren Danişmendli melikler, merkezi otoritenin dağılması üzerine başlarına buyruk hareket etmeye başladılar.¹¹⁵

1.2.2. Danişmendliler ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Danişmendlilerle Selçukluların siyasi evliliklerinden bahsetmeden önce Danişmendlilerin atası Taylu'nun daha Danişmendli emareti kurulmadan önce Selçuklularla dünürlüğü meselesine kısaca değinmek gerekir. Mevcut verilere göre Danişmend Gazi, büyük ihtimalle Türkiye Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın dayısıdır. Diğer bir ifadeyle Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış Bey, Danişmendlilerin atası Ali Taylu'nun kızıyla izdivaç etmiştir.¹¹⁶ Ebü'l-Ferec ise dayısı yerine Kutalmışoğlu'nun amcası ifadesini kullanarak Danişmend oğlu İsmail ismini verir.¹¹⁷ Osman Turan, Danişmend ve Gümüştegin Ahmed Gazi'nin aynı kişi olmadığını, Harezmli bir Türkmen olan Danişmend'in Ahmed'in babası ve Süleymanşah'ın dayısı olduğunu belirtir.¹¹⁸ Sonuç olarak Süleymanşah'la Danişmendliler arasında akrabalık bağı olduğu açıkça görülür.

Danişmendli Beyliği'nin kurulmasından sonra da Büyük Selçuklularla evlilikler yapılmıştır. Danişmendli Emir Gazi, Sultan Melikşah'ın kız kardeşiyle evlenmiştir. Emir Gazi'nin oğlu Kayseri bölgesinin fatihi Danişmendli Melik Muhammed, Sultan Melikşah'ın kız kardeşinin oğludur.¹¹⁹

114 Bu konuda bk. Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.186-187.

115 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.400; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.186.

116 Detaylı bilgi için bk. Sefer Solmaz, "Danişmendli Ailesi ile Büyük Selçuklu Hanedanı Arasındaki Akrabalık İlişkileri", *1. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Kitabı*, Konya 2001, s.273-275.

117 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara, 1987, s.331-332.

118 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.144.

119 Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidi'l-Halik*, C.1, Çev. Ali Ertuğrul, TTK, Ankara, 2015, s.432.

Beylik kurulduktan sonra Türkiye Selçuklularıyla Danişmendliler arasında yoğun siyasi ve sosyal münasebetler yaşandı. Danişmend Gazi döneminde Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, 120.000 kişilik güçlü ve mükemmel teçhizatla donatılmış Haçlı ordusunu Anadolu içlerine doğru harekete geçirince Danişmend Gazi, Doğu ve Güneydoğu'daki Türkmen beylerinden gazâ için yardım talep etti. Aynı talebi Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'a da ilettiler. Yardım etmesi ve bu gazâdan zafer kazanılması hâlinde, alınan ganimetin beşte birini, ek olarak 100.000 dinar ve Elbistan'ın idaresini vereceğini ve kızını Kılıç Arslan'la evlendireceğini vaat etti. Artuklu Beylerinin, Halep Selçuklu Emiri Rıdvan'ın ve birtakım Türkmen beylerinin katılımıyla Aksaray'ye göre 40.000¹²⁰ kişiyi bulan Türkmen birlikleri, Haçlıları Anadolu'nun içinden çekilmeye mecbur ettiler.¹²¹ Bu başarının ardından Danişmend Gazi, I. Kılıç Arslan'a vaat ettiği 100.000 dinarı gönderdi. Kızını da Kılıç Arslan'a verme taahhüdünü yerine getirdi;¹²² daha önce idaresini devretmeyi vaat ettiği Elbistan'ı düğünle vereceğini bildirdi. Elbistan'ın teslim edilmemesine kızan I. Kılıç Arslan, Danişmend Gazi'ye 100.000 dinarı tekrar göndererek onun parasına ihtiyacı olmadığını bildirdi. Kısa süre sonra da Elbistan üzerine yürüyüp burayı ele geçirdi.¹²³

Danişmendliler ve Selçuklular arasında siyasi-sosyal açıdan muhtemelen en önemli dönem Selçuklu Sultanı I. Mesud ile Danişmendli Emir Gazi dönemi olmuştur. Selçuklularda I. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra Şahinşah tahta oturdu. Ancak kardeşi Mesud tahtı ele geçirmek için Danişmendlilerden destek aldı. Emir Gazi, kızıyla evlendirdiği I. Mesud'a destek vererek Şahinşah'ın tahttan düşmesini ve I. Mesud'un tahta çıkmasını sağladı. Ayrıca Mesud yine kayınpederinden aldığı destekle diğer kardeşleri Melik Arap ve Tuğrul Arslan'a karşı üstünlük sağlayarak hâkimiyetini pekiştirdi. Bu evlilikle beraber Selçuklu-Danişmendli ittifakının en sağlam dönemi yaşandı. İki müttefik, 13 Haziran 1124 yılında Artukluların idaresinde bulunan Malatya'yı ele geçirdi. Kilikya ve Urfa civarında Ermeni ve Haçlılara karşı önemli başarılar kazandılar. Sultan Mesud, Selçuklu tahtındaki yerini sağlamlaştırırken; Emir Gazi, himayesine aldığı damadı Mesud'un Konya haricinde-

120 Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.20-21.

121 Işın Demirkent, "Kılıcarslan I", *DİA*, C.25, TDV, Ankara, s.396-397.

122 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.143.

123 Niğdeli Kadı Ahmed, *El-veledü's-Sefik*, s.438; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.21.

ki bütün bölgelerinde idareyi ele alarak Anadolu'daki en önemli siyasi güç hâline geldi.¹²⁴ Emir Gazi'nin vefatından sonra oğlu Melik Muhammed tahta otururken Yağıbasan, Yağan ve Aynüddeve; Danişmendli topraklarından pay almak istediler. Sultan Mesud ise Emir Gazi'nin damadı sıfatıyla özellikle Maraş ve çevresinin idaresini ele geçirmek için çalıştı. Mesud'un Danişmendli topraklarından pay istemesi iki tarafın arasını açtı.¹²⁵

Sultan Mesud, Danişmendlilerin içine düştüğü karışık durumdan yararlanmak için Kayseri'de bulunan Danişmendli Zünnun'a kızını verdi. Bu evlilik sayesinde Danişmendlilerin siyasi meselelerine dâhil olma fırsatı buldu.¹²⁶ Zünnun, isyan eden amcaları Yağıbasan ve Aynüddeve'ye karşı Sultan Mesud'la aynı safta yer aldı. Sultan Mesud ise Zünnun'la kurduğu akrabalık sayesinde Kayseri'nin idaresinde söz sahibi oldu.¹²⁷

Danişmendlilerden Aynüddeve 1152 yılında vefat edince yerine oğlu Zülkarneyn geçti. Babasının izlediği siyaseti devam ettirerek amcası Yağıbasan'la ittifak yaptı. Bunun üzerine Sultan Mesud, Yağıbasan üzerine yürüdü. 1153 yılında Yağıbasan ve Zülkarneyn, Sultan Mesud'a itaat ettiler.¹²⁸ Sultan Mesud bu itaatin bozulması için kızını Yağıbasan'a verdi. Neticede Melik Muhammed'in 1142'deki vefatından sonra Danişmendlilerdeki iç karışıklıklardan istifade eden Sultan Mesud, 1142-1152 yılları arasında yaptığı hamlelerle Danişmendlilerin üç şubesini de hâkimiyet altına aldı.¹²⁹ Damatlarından Zünnun'a Kayseri'nin, Yağıbasan'a da Sivas ve Amasya'nın idaresini verdi.¹³⁰ Sultan Mesud'un bir diğer kızı da Danişmendlilerden Emir İsmail'le evlendi.¹³¹

124 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.194-195; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.209; Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, TTK, Ankara, 2003, s.37.

125 Coşkun Alp tekin, "Türkiye Selçukluları", *DGBİT*, C.8, Çağ Yay., İstanbul, 1992, s.239-242.

126 *Urfalı Mateos*, s.314.

127 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.215; Sefer Solmaz, *Danişmendli Devleti*, s.174.

128 Hüseyin Kayhan, "Melik Muhammed'in Ölümünden (1143) Sonra Danişmendli Tarihine Kısa Bir Bakış" III. *Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, 2000, s.302; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.179.

129 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.391; *Süryani Mihail*, s.172; Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü's-Şefik*, s.439; Coşkun Alp tekin, "Türkiye Selçukluları", s.239-242.

130 Hüseyin Kayhan, "Melik Muhammed'in", s.303.

131 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.84.

I. Mesud'un 1155'teki vefatından sonra II. Kılıç Arslan'ın tahta oturması esnasında Selçuklularda taht kavgaları meydana geldi. Daha önce Sultan Mesud tarafından Ankara, Çankırı ve Kastamonu valiliğine getirilen Şahinşah, Yağıbasan'ın kızıyla evlenerek siyasi mevkiini korumaya çalıştı.¹³² Bu evliliğe aşağıda değinilmiştir.

1.2.3. Danişmendliler ile Saltuklular Arasında Siyasi Evlilik

Danişmendli Yağıbasan, Bizans'la ittifak kurarak damadı Şahinşah'ın Selçuklu tahtını ele geçirmesi için II. Kılıç Arslan'ın karşısında yer aldı. II. Kılıç Arslan ise ittifak amacıyla Saltuklulardan Melik Saltuk'un kızıyla izdivaç etmek istedi. Teklifin kabul edilmesi üzerine II. Kılıç Arslan ile Melik Saltuk'un kızı nikâhlandı. Melik Saltuk nikâhın ardından kızını bol çeyizle II. Kılıç Arslan'a gönderdi. Bu dönemde II. Kılıç Arslan'a hasım olan Yağıbasan, gelinin II. Kılıç Arslan'a gönderildiğini öğrenince gelin alayına saldırıp alaydaki bütün değerli eşyaları ve gelini ele geçirdi. Daha önce gelinin nikâhı kıyıldığı için nikâhın bozulması amacıyla hatunu zorla İslam dininden çıkarttı. Nikâhı bozulan hatun tekrar Müslüman edildi ve Yağıbasan bu hatunu yeğeni Zünnun b. Muhammed'le evlendirdi.¹³³ Böylece Saltuklularla Danişmendliler arasında siyasi evlilik yapılmış oldu. Haberi alan II. Kılıç Arslan derhal Yağıbasan üzerine yürüdü ancak mağlup olup Bizans İmparatoru'na sığındı.¹³⁴ 1163 yılında Dilmaçoğullarından Fahrüddin Devletşah, Artuklu Beyleri Fahrüddin Kara Arslan ve Necmeddin Alprı'dan destek alan II. Kılıç Arslan, Sivas'a hareket edip şehri ele geçirdi.¹³⁵ Bu sırada Yağıbasan Çankırı'da bulunan damadı Şahinşah'ın yanına gitti ve 4 Ağustos 1164'te burada vefat etti.¹³⁶ Yağıbasan'ın vefatının ardından, yukarıda bahsedildiği üzere ondan dul kalan Sultan Mesud'un kızı, Danişmendlilerden Melik Muhammed'in on altı yaşındaki oğlu İs-

132 *Süryani Mihail*, s.172; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.34; Faruk Sümer, "Mesud I", *DiA*. C.29, TDV, Ankara, 2004, s.339, Sefer Solmaz, "Danişmenliler", *Türkler*, C.6, s.735.

133 Yılmaz Öztuna bu hatunun Zünnun'dan dul kalınca İsmail b. Nureddin Zengî'yle evlendiğini belirtir (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.40).

134 İbnü'l-Esir, C.11, s.257-258; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.210-211; Ali Öngül, "Saltuklular", *Türkler*, C.6, s.798.

135 *Süryani Mihail*, s.189-190; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fetih*, s.131.

136 Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.185.

mail'i huzuruna çağırıp onunla evlenerek onu Sivas meliki yaptı. Danişmendli melikler kendi başlarına hareket etmeye başladılar;¹³⁷ siyasi boşluktan yararlanan II. Kılıç Arslan da Kayseri'yi istila etti.¹³⁸

1.2.4. Danişmendliler ile Artuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Danişmendliler ve Artuklular arasındaki ilk evlilik Sivas Emiri Yağıbasan'ın kızıyla Hısn-ı Keyfa Artuklulardan Fahreddin Kara Arslan arasında gerçekleşti. Başlangıçta bu evlilikle iki emir arasında bir ittifak oluşsa da daha sonra araları bozuldu. Fahreddin Kara Arslan ve bazı Artuklu beyleri Amid'i kuşattığında İnaloğulları Emiri Şemsülmülk Mahmud (1142-1183), yardım etmesi karşılığında Amid'i Yağıbasan'a vereceğini bildirdi. Bunun üzerine Yağıbasan Artuklu topraklarına girerek Harput, Çemişgezek, Hizan, Karsen ve Tell Patrik gibi bölgeleri yağmaladı ve Sivas'a çekildi. Bu gelişmeler üzerine Dilmaçoğulları ve Mardin Artuklularıyla ittifak kuran Kara Arslan, 1164 yılında Malatya üzerine yürüdü. Musul Atabeyi Nureddin Mahmud'un arabulucuğuyla büyük bir savaş olmadan Danişmendliler ve Artuklular arasında sulh sağlandı.¹³⁹

Danişmendlilerden Yağıbasan'ın vefatından sonra Artuklularla siyasi münasebetlerin düzeldiği görülür. Nitekim bu dönemde Fahreddin Kara Arslan'ın bir kızı Danişmendlilere gelin gitmiştir. Bu hatun Danişmendli Malatya Emiri Fahreddin (Ebü'l) Kasım'la 1171 yılında düzenlenen düğün töreninde izdivaç edecekti. Fakat düğün günü damat, şenlik esnasında attan düşerek vefat etti. Danişmendliler bu hatunu Artuklulara göndermek yerine, rızası olmamasına rağmen Fahreddin (Ebü'l) Kasım'ın yerine tahta çıkardıkları küçük kardeşiyle Efridun (Afridun ve Feridun) evlendirdiler. Bu evlilikle iki beylik arasında siyasi ittifak kuruldu. Nitekim Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan Danişmendlilerin elindeki Malatya üzerine yürüyünce, Artuklu Beyleri Danişmendlilerin tarafını tuttu.¹⁴⁰ Fahreddin Kara Arslan'ın kızı, Efridun'la kerhen evlendiğinden eşinin katledil-

137 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.400; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.186.

138 *İbnü'l-Esir*, C.11, s.257-258.

139 Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.183-184.

140 *Abû'l Farac Tarihi*, C.2, s.410; Hüseyin Kayhan, "Artuklu - Dânişmendli İlişkileri", s.480; Abdülkerim Özaydın, "Danişmendliler", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, s.68.

mesinde rol oynadı. Kocasına karşı kin güden hatun, kayınbiraderi Nasırüddin Muhammed'i, gelip Malatya emiri olması hususunda kıskırttı. 15 Şubat 1175 günü saraya gizlice giren Nasırüddin Muhammed, kardeşi Efridun'un başını keserek öldürdü ve emirlik makamına oturdu. Ardından Fahreddin Kara Arslan'ın kızıyla evlendi.¹⁴¹

1.2.5. Danişmendliler ile Mengüçlüler Arasında Siyasi Evlilik

Danişmendliler, doğudaki komşuları Mengüçlülerle de evlilik bağı kurdular. Danişmendli Emir Gazi, kızını Mengüçlü İshak Bey'e verdi ancak buna rağmen iki siyasi teşekkül karşı karşıya geldi. Artuklulardan Belek Gazi ve ona tâbi olan üvey oğlu Tuğrul Arslan, Danişmendli Emir Gazi'yle ittifak yaparak Bizans'ın Trabzon Valisi Gabras'ın üzerine yürüdü. Gabras'la iyi ilişkileri bulunan Mengüçlü İshak Bey, bu mücadelede kayınpederine yardım etmek yerine Gabras'ın yanında yer aldı. Erzincan civarındaki Sirvan bölgesinde yapılan muharebede mağlup olan Gabras ve İshak esir düştüler. Gabras 30.000 altın fidye karşılığında, İshak ise kayınpederi Emir Gazi'nin affıyla serbest kaldı. Artuklu Belek Gazi, Emir Gazi'nin İshak Bey'i bedelsiz serbest bırakması üzerine Emir Gazi'yle ittifakını sonlandırdı. Muhtemelen Emir Gazi, bu vesileyle damadı İshak'ı yanına çekmek istemişti. Ancak damadını kendi tarafına çekmeye çalışması Artuklularla kurduğu ittifakın bozulmasına neden oldu.¹⁴²

Danişmendlilerin siyasi evliliklerinin dışında Anadolu Beyliklerinden ikisiyle akrabalığı bulunmaktadır. İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'nden Balıkesir, Çanakkale, Bergama, Biga, Edremit ve Erdek civarının hâkimi olan Karasioğullarının soyu Danişmendlilere dayanır.¹⁴³ 14. yüzyılda Malatya'da hâkim olan Sunullahoğullarının ataları da Danişmendlilerdir.¹⁴⁴

141 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târîhi*, s.175; *Süryânî Mihail*, 337-338; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.200.

142 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, TTK, Ankara, 2015, s.4-5; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.189-190; Faruk Sümer, "Mengüçlüler", *DİA*, C.29, TDV, Ankara, 2004, s.139; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s.246; Abdülkerim Özaydın, "Mengüçlüler", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, s.36.

143 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Karasi-oğulları", *İA*, C.6, MEB, İstanbul, 1977, s.334; Zerrin Günel, "Karesioğulları" *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001, s.488-489.

144 Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti*, s.210.

1.3. Mengüçlülerde Siyasi Evlilikler

Sultan Alp Arslan'ın komutanlarından Mengüç Gazi,¹⁴⁵ Malazgirt Muharebesi'nin ardından Erzincan, Divriği, Kemah ve Köğanya'yı (Şebinkarahisar) fethederek beyliğini kurmayı başardı. Mengüçlüler muhtemelen Oğuzların Bayat, Kayı, Alkaevli veya Karaevli boylarından birinden gelmektedirler.¹⁴⁶ Ancak mevcut verilerle soy kütükleri belirlenememektedir.¹⁴⁷ Mengüç Gazi'nin vefatından sonra beyliğin başına İshak Bey geçti. Bu dönemde Mengüçlüler, Palu, Dersim ve çevresini ele geçirdiler. Beylik, İshak Bey'in vefatının ardından Erzincan-Kemah ve Divriği olmak üzere iki kola ayrıldı. Erzincan-Kemah emirlerinden Fahreddin Behramşah, (1165-1225) yaklaşık altmış yıl hüküm sürdü ve Müngüçlülerin en tanınmış emiri oldu. Erzincan-Kemah Emiri Davudşah'ın 1228 yılında esir düşmesi üzerine Mengüçlülerin bu kolu son buldu. Divriği Kolu'nun ne zaman yıkıldığı hakkında kesin bir mülumata sahip değiliz. Fakat büyük olasılıkla 1227 yılından önce siyasi varlıkları son buldu. Bir buçuk yüz yıldan fazla hüküm süren Mengüçlüler, Ermenilere, Haçlılara, Gürcülere ve Bizans'a karşı verdikleri mücadelelerle Anadolu'nun Türkleşmesinde rol oynadılar.¹⁴⁸ Siyasi faaliyetleri haricinde, Danişmendliler, Gürcüler ve Türkiye Selçuklularıyla akrabalık kurdular.

1.3.1. Mengüçlülerde Hanedan İçi Siyasi Evlilikler

Divriği şubesinin ilk emiri Süleyman bin İshak bin Mengüç'tür. Süleyman'dan sonra oğlu Seyfüddin Ebu Muzaffer Şahinşah emir oldu. Onun emirliği döneminde 1180/1181 ve 1195/1196 tarihli kitabeler vardır. Seyfüddin'den sonra oğlu II. Süleyman, II.

145 Hakkında çok fazla mülumat bulunmayan Mengüç Gazi'nin 1118 yılından önce vefat ettiği anlaşılmaktadır. Gazi ve şehit sıfatıyla anılmasına bakılırsa muhtemelen bir gaza sırasında şehit düşmüştür (Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.38).

146 Ali Öngül, "Mengüçler" *Türkler*, C.6, s.775; Mengüçlülerin boyu hakkındaki mülazazalar için bk. Abdullah Kaya, *Mengüçkoğulları Beyliği Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2006, s.17-21.

147 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.1.

148 Abdullah Kaya, *Mengüçkoğulları Beyliği*, Ali Kemali, *Erzincan*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1932; Faruk Sümer, "Mengüçlüler", *DİA*; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*; Abdülkerim Özyayın, "Mengüçlüler", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.

Süleyman'dan sonra da oğlu Hüsameddin Ebu Muzaffer Ahmedşah¹⁴⁹ tahta çıktı. Ahmedşah, Erzincan Mengüçüklerinden Behramşah'ın kızı Turan Melike'yle evlendi.¹⁵⁰ Bu Hatun'un Divriği Ulu Cami yanında darüşşifa inşa ettirdiği bilinmektedir.¹⁵¹

Süryani Mihail, 1151 yılında Erzincan (Ezange) Beyi'nin kendi kızı¹⁵² tarafından boğdurulduğunu ve bu hatunun Divriği'deki (Dilbarige) kayınbiraderini çağırıp onunla evlendiğini belirtir.¹⁵³ Mihail isim vermese de muhtemelen katledilen Mengüçüklü Emiri Davud Bey'dir. Evlendiği kişi de Davud Bey'in kardeşi Süleyman Bey'dir. Muhtemelen bu evlilik sayesinde Süleyman Bey, Erzincan-Kemah ve Divriği Kollarının emiri hâline geldi.¹⁵⁴

1.3.2. Mengüçüklüler ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Erzincan-Kemah Emiri Fahrüddin Behramşah (ö. 1225), Selçuklularla siyasi ve sosyal münasebetleri geliştirmek amacıyla akrabalık bağı kurdu.¹⁵⁵ II. Kılıç Arslan tahta çıktıktan sonra iç mücadelelerle uğraşırken Anadolu'daki Türkmen beylerinin bir kısmını yanına çekmek için çaba sarf etti. Muhtemelen aynı amaçla kızını Mengüçüklü Behramşah'a verdi. İkisinin zaman zaman çeşitli siyasi meselelerde beraber hareket ettikleri bilinmektedir. Mesela II. Kılıç Arslan'ın son dönemlerinde Türkiye Selçuklu Veziri İhtiyarüddin Hasan ve Kılıç Arslan'ın oğlu Sivas Emiri Melikşah arasında çarpışma yaşandı. Melikşah, babasının yaşına hürmeten askerlerini geri çekti. Sultan bu meselenin ardından Melikşah'ın yanındaki 4.000 Türkmen beyinin katledilmesini emredince, damadı Behramşah araya girdi ve babayla oğlun aralarının yumuşamasına vesile oldu.¹⁵⁶

149 1243'te sağ olduğu anlaşılıyor (Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.19).

150 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.209; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.15.

151 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.17.

152 Bu mesele üzerine yapılan tetkiklere bakıldığında Davud Bey'in kızı değil, karısı tarafından katledildiği anlaşılmaktadır (Faruk Sümer, "Mengüçüklüler", *DiA*, s.139; Abdullah Kaya, *Mengücekoğulları Beyliği*, s.62).

153 *Süryani Mihail*, s.163.

154 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.40; Abdullah Kaya, *Mengücekoğulları Beyliği*, s.62.

155 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.7.

156 Refet Yinanç, "Mengücekler", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987, s.462; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.250; M. Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri II*, s.65.

Fahreddin Behramşah döneminde Selçuklularla akrabalık bağı güçlendirildi. Behramşah, kızı Melike Hatun'u Selçukluların Erzurum Meliki Muğisüddin Tuğrul Şah'a verdi.¹⁵⁷ Rükneddin Süleymanşah (1196-1204) döneminde de Selçuklularla ilişkilerini bozmayan Fahreddin Behramşah, Rükneddin Süleymanşah'ın kızıyla evlenerek damadı oldu.¹⁵⁸

İzzeddin Keykavus, Fahreddin Behramşah'ın diğer kızı Selçuk Hatun'la muhtemelen 1216-1218 yılları arasında evlendi. Behramşah döneminde Selçuklularla art arda yapılan evlilikler iki siyasi teşekkül arasındaki siyasi ve sosyal bağı kuvvetlendirdi.¹⁵⁹ I. İzzeddin Keykavus, evlenecek birini aramaya başlayınca efradı, ifreti, güzelliği ve asaletiyle Selçuklu ailesine yaraşır bir eş bulmak arayışına girdiler. Sonunda bu özelliklere sahip olduğunu düşündükleri Behramşah'ın kızı Selçuk Hatun'a talip oldular. Kıymetli hediyelerle Mengüçük topraklarına giden Selçuklu heyeti, Behramşah'ın huzuruna çıkıp kızını Sultan'a istemeye geldiklerini belirttiler. Bu habere memnun olan Behramşah, yaklaşık üç ay çeyiz yaparak şunları hazırladı:

Mücevherli taçlar, amberli halhallar, kıymetli yüzük ve bilezikler, sırma ve mücevherler işlemeli gelin takımları, nefis elbiseler, altın nallı rahvan esterler, saba rüzgârı gibi yürüyen atlar, sayısız mal ve altınlarla dağlar gibi eşya yükleri...¹⁶⁰

Behramşah, gelini dönemin ünlü âlimlerinden Kadı Şerafeddin'le beraber Konya'ya gönderdi.¹⁶¹ Kadı Şerafeddin bizzat sultan tarafından ağırlandı. Bir gün sonra, devletin ileri gelenleri din adamları ve kadıların katıldığı nikâh akdi, dönemin müftüsü Kadı Humam Sadreddin Lehaveri tarafından yapıldı. İzzeddin Keyka-

157 Faruk Sümer, bu evliliğin 1213 yılından önce gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir (Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.8). Claude Cahen bu hatunun Behramşah'ın torunu da olabileceğini belirtmektedir (Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s.53).

158 İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, C.I, s.91.

159 Faruk Sümer, "Mengüçüklüler", *DİA*, C.29, s.140; Ali Öngül, "Mengüçekler", *Türkler*, C.6, s.777,784.

Refet Yinanç, "Mengüçekler", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.462; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye Selçukname II*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014, s.202-203.

160 İbn Bibi, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, Çev. Nuri Gencosman, Uzluk Basımevi, Ankara, 1941, s.72.

161 İbn Bibi, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, s.74-75.

vus, 100.000 kızıl altın dinar başlık vermeyi kabul etti.¹⁶² Muhteşem bir düğün töreni yapıldı. Kadı Şerafeddin'e ve adamlarına dağıtılması için yirmi iki at ve katırla taşınan taht ve çeşitli elbiseler, yüz at, yüz baş yüklü katır ve beş yüz hilat hediye edildi. Düğünün ardından Mengüçüklü heyeti ülkelerine geri döndü.¹⁶³ Fahreddin Behramşah döneminde Selçuklularla yapılan evlilikler Mengüçüklülerin Erzincan-Kemah Kolu'nun huzur ve refahının yükselmesinde etkili oldu.¹⁶⁴

Fahreddin Behramşah'ın torunlarından biri de Türkiye Selçuklularına gelin gitti. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in hatunlarından birisi Mengüçüklerden Karahisar'da bulunan Fahreddin Behramşah'ın oğlu Muzafferüddin Muhammed'in kızı Selçukî Hatun'dur.¹⁶⁵ Muzafferüddin Muhammed, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kendisinden kız istemesine önce olumlu bakmasa da bir süre sonra razı oldu. Bu evliliğin ardından iki siyasi teşekkül arasında dostluk kuruldu ve Türkiye Selçuklu hükümdarları Muzafferüddin'in çocuklarına saygı duyup onların isteklerine karşı duyarlı davrandılar.¹⁶⁶

1.3.3. Mengüçüklülerin Diğer Siyasi Evlilikleri

Diğer Doğu Anadolu Türk beyliklerinde olduğu gibi Mengüçüklüler de Gürcülerle karşı karşıya geldi. Türkiye Selçuklu Hükümdarı II. Rükneddin Süleymanşah, 1202 yılında Gürcistan seferine çıktığında Erzincan'a uğradı. Damadı Fahreddin Behramşah da ordusuyla beraber sefere katıldı. Selçukluların ve onlara destek veren Türkmen beylerinin ağır bir mağlubiyet aldığı seferde, Fahreddin Behramşah esir düştü. Tiflis'e götürülen Behramşah bir rivayete göre fidye karşılığı serbest kaldı. Başka bir rivayete göreyse Gürcü prenseslerinden biriyle evlendi ve esaret dönemini misafir gibi geçirilerek geçirip bedelsiz serbest bırakıldı.¹⁶⁷

162 İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye Selçukname II*, s.202-203; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.323.

163 İbn Bibi, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, s.74-75.

164 Abdülkerim Özaydın, "Danışmendliler", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, s.38.

165 M. Halil Yananç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri II*, s.187; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.455; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.19.

166 İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye Selçukname II*, s.366.

167 Abdullah Kaya, *Mengücekoğulları Beyliği*, s.72-75; *Süryanî Mihail*, s.67; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, C.I, s.91.

Yukarıda bahsi geçen evliliklerin dışında Mengüçüklü İshak Bey, Danişmendli Emir Gazi'nin kızıyla evlenip onun damadı olmuştur. Bu konu *Danişmendliler ile Mengüçüklüler Arasında Siyasi Evlilik* bölümünde izah edilmiştir.

1.4. Saltuklularda Siyasi Evlilikler

Saltukluların kurucusu Ebü'l-Kasım İzzeddin Saltuk¹⁶⁸ Bey, Malazgirt Muharebesi'nin hemen ardından Erzurum civarına geldi; Erzurum, Kars, Oltu, İspir, Avnik, Pasinler, Tercan, Tortum, Kaçmaz, Micingerd ve Bayburt gibi bölgeleri içine alan beyliğini kurdu.¹⁶⁹ Saltuklular da Doğu Anadolu Türkmen beyliklerinin ortak sorunu Gürcülere karşı, diğer Türkmen beylikleriyle ittifaklar kurdular. Erzurum ve civarında Türk-İslam yerleşiminin temellerini atan Saltuklular hakkında da kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır.¹⁷⁰ II. Rükneddin Süleymanşah, Gürcü Seferi'ne çıktığı 1202 yılında Saltukluların son emiri Alaüddin Melikşah'ı tutuklatmış ve Saltuklu Beyliği sona ermiştir. Yüz yıldan fazla hüküm süren Saltuklular, bölgedeki siyasi, sosyo-ekonomik¹⁷¹ faaliyetlerinin yanında Ahlatşahlar, Dilmaçoğulları, Artuklular, Selçuklular, Danişmendliler ve Gürcülerle akrabalık bağı kurmuşlardır.

1.4.1. Saltuklular ile Ahlatşahlar Arasında Siyasi Evlilikler

Saltuklular, güneyde komşu ve bir dönem müttefik oldukları Ahlatşahlarla siyasi evlilik yaptılar. Saltuklulardan İzzeddin Saltuk (ö.1168), kızı Şahbanu'yu¹⁷² Ahlatşahlardan II. Sökmen'le (ö.1183)

168 Halil Edhem, Saltuk isminin tarihlerde Seltuk, Sâltuk, Saltuk, Salduk, Salduh ve Salik şekillerinde yazıldığını ancak sikkelerinde (Salduk) imlasıyla muharrer olduğundan böyle kullanılması gerektiğini belirtmektedir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.211). Ayrıca bu konuda bk. Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.26-27.

169 Refet Yinanç, "Saltuklular", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.457; M. Halil Yinanç'a göre Erzurum, 1080 tarihinde fethedilmiş ve beylik bu tarihte kurulmuştur (M. Halil Yinanç, "Erzurum", *İA*, C.4, TDV, Ankara, s.348).

170 Abdülkerim Özaydın, "Saltuklular", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009, s.54-55; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.24.

171 Detaylı bilgi için bk. Osman Gürbüz, *Saltuklular*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2002; N. Çiçek Akçıl, "Saltuklular Mimari", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009.

172 Şahbanum, *Şahbanuvarı*, Banuvar.

evlendirerek kayınpederi oldu.¹⁷³ Bu evlilik ve sonraki yansımaları hakkında kaynaklarda detaylı bilgi verilmemiştir. Evliliğin 1130 tarihinde gerçekleştiğini bildiren Claude Cahen, Şahbanu'nun hacca gittiğini de belirtir.¹⁷⁴ Bu evlilikten bahseden İbnü'l Esir, Şahbanu'yu Saltuk'un kızı olarak değil, kız kardeşi olarak gösterir.¹⁷⁵ Müverrih Vardan ise II. Sökmen'in kızının İzzeddin Saltuk'la evlendiğini yazar.¹⁷⁶ Faruk Sümer, Vardan'ın verdiği bilgiyi tetkik ederek yanlış olduğunu ifade eder¹⁷⁷ ki bizim kanaatimiz de bu yöndedir. İzzeddin Saltuk'la II. Sökmen arasında kurulan akrabalık bağı, siyasi meselelerdeki dostluğu da pekiştirdi. Nitekim II. Sökmen aşağıda¹⁷⁸ izah edileceği üzere kayınpederi İzzeddin Saltuk'un esaretten kurtulmasında ve Gürcülerle mücadelede etkin rol oynadı. Aynı şekilde eşi Şahbanu da babasının fidyesinin toplanması için çaba sarf etti. Şahbanu, hayır ve imar faaliyetleriyle de yakından ilgilen-di. Bitlis Kapısı'ndaki bütün ahşap köprülerin yerine taş köprüler, kervan yolları üzerine birçok han inşa ettirdi. Ahlat'ın sur ve burçlarında tadilat yaptırdı.¹⁷⁹

1.4.2. Saltuklular ile Dilmaçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler

İzzeddin Saltuk, güney komşuları Dilmaçoğullarıyla özellikle Gürcülere karşı ittifak yaptı ve akrabalık bağı kurdu. Dilmaçoğullarından Hüsameddin Kurtî (ö.1143), Gürcülere karşı önemli başarılar sağlayınca İzzeddin Saltuk kızlarından birini ona verdi.¹⁸⁰ Bu evliliğin detayları hakkında çok fazla bilgiye sahip değiliz. Kaynaklarda verilen malumatlara bakıldığında Kurtî'nin on yıllık

173 *Urfalı Mateos*, s.330; Ali Öngül, "Saltuklular", *Türkler*, C.6, s.796; Refet Yinanç, "Saltuklular", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.458; Recep Yaşa, "Ahlatşahlar", *Türkler*, C.6, s.834.

174 Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.49

175 İbnü'l-Esir, C.11, s.229-230.

176 Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, Çev. Hrant D. Andreasyan, İÜEF Yay., İstanbul, 1937, s.201.

177 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.44-45.

178 Bk. *Saltuklular ile Dilmaçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler*

179 Ali Sevim, "Sökmenliler (Ahlatşahlar) Devleti", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.467.

180 Refik Turan, "Dilmaç Oğulları Beyliği", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.469; Refet Yinanç, "Saltuklular", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.458; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.103.

emareti sırasında kayınpederi İzzeddin Saltukla ciddi bir sorun yaşamadığı anlaşılmaktadır.

İzzeddin Saltuk hem güney sınırının güvenliğini sağlamak hem de Gürcü tehdidine karşı Dilmaçoğullarıyla ittifakı pekiştirmek için akrabalık bağını kuvvetlendirdi. Maverai-i Kafkasya'daki yarı müstakil beyliklerden Şeddadilerin Ani Emiri Fahreddin Şeddad, İzzeddin Saltuk'a haber göndererek onun kızıyla evlenmek istediğini bildirdi. İzzeddin Saltuk, kızıyla Fahreddin Şeddad'ı nişanlasa da evlilik gerçekleşmedi.¹⁸¹ Çünkü İzzeddin Saltuk, kızını Dilmaçoğlu Togan Arslan'ın oğlu Fahreddin (Fahrüddin) Devletşah'a verdi. İzzeddin Saltuk'un bu hareketinden dolayı ona karşı kin tutan Fahreddin Şeddad, İzzeddin Saltuk'a haber göndererek Gürcülerin akınlarına karşı Ani'yi koruyamaz hâle geldiğini, eğer yardıma gelirse tâbi olup Ani'nin idaresini kendisine vereceğini bildirdi. Diğer yandan Gürcü Kralı Giorgi'ye haber göndererek İzzeddin Saltuk'a pusı kurduğunu belirtip onunla ittifak yaptı. Bu siyasi oyunu fark edemeyen İzzeddin Saltuk, 1154 yılında Ani'ye geldiğinde uğradığı baskınla esir düştü.¹⁸²

İzzeddin Saltuk'un damadı ve müttefiki II. Sökmen ile diğer müttefiki Artuklu Necmeddin Alpi, Gürcülere 100.000 dinar ödeyerek İzzeddin Saltuk'u kurtardılar. Şahbanu, babasının esaretten kurtulması için gerekli parayı toplama husunda önemli gayret sarf etti. İzzeddin Saltuk, damatları II. Sökmen ve Fahrüddin Devletşah'la beraber 1161 yılında Gürcülere karşı bir sefer daha düzenledi ancak ağır bir mağlubiyet aldı. Bu yenilgiyi hazmedemeyen İzzeddin Saltuk, bir yıl sonra damadı II. Sökmen, Doğu Anadolu'daki bazı Türkmen beyleri ve Irak Selçuklularından Arslanşah'la kurduğu ittifakla, Gürcüleri ağır bir mağlubiyete uğrattı.¹⁸³

İzzeddin Saltuk, Dilmaçoğullarıyla münasebetlerini sağlamlaştırmak için diğer kızını Dilmaçoğullarından Togan Arslan'ın oğlu Fahreddin Devletşah'a vermişti. Özellikle Gürcülere karşı mücadele-

181 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.114.

182 İbnü'l-Esir, C.11, s.164; İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi*, s.114; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.42; Ali Öngül, "Saltuklular", *Türkler*, C.6, s.796.

183 İbnü'l-Esir, C.11, s.229-230; Abdülkerim Özaydın, "Saltuklular", *DİA*, s.55; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.42-43; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.207; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.50-51; Mehmet Ersan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul, 2014, s.149-150.

lede ondan çok fayda görmüştü. Hatta yukarıda bahsedildiği üzere Gürcülere esir düştüğünde Devletşah kayınpederini kurtarmak için çok çaba sarf etmişti. Devletşah, 1161-1162 Gürcü seferlerinde de onun yanında yer aldı.¹⁸⁴

1.4.3. Saltuklular ile Artuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Saltuklular; güney komşuları Mardin, Harput ve Hısn-ı Keyfa hâkimi Artuklularla coğrafi yakınlık hasebiyle önemli siyasi münasebetlerde bulundular. Özellikle Doğu Anadolu'daki Türkleri ciddi şekilde rahatsız eden Gürcülere karşı ittifaklar kurdular. Siyasi ve askerî münasebetlerinin dışında Artuklularla akrabalık bağı da tesis ettiler. Yaklaşık olarak 1123 yılında Emir Ali'nin ölümünden sonra yerine geçen Ebü'l Muzaffer Ziyaüddin Gazi, kızını Artuklulardan Hüsameddin Timurtaş'la evlendirdi. Bu evlilikten es-Sahib Necmeddin Alpi (d. 1126), Emir Cemaleddin Serbi (Sevti) (d. 1127), Hediye Hatun ve Samsamüddin Behram dünyaya geldi.¹⁸⁵

1.4.4. Saltukluların Selçuklular ve Danişmendlilerle Siyasi Evliliği

Türkiye Selçuklu Hükümdarı II. Kılıç Arslan, tahta çıktıktan sonra hem taht mücadelelerindeki hem de Anadolu'daki rakiplerine karşı Saltuklularla ittifak kurdu ve ittifakı evlilikle kuvvetlendirmek istedi. Saltuklulardan Melik Saltuk kızını II. Kılıç Arslan'la nikâhlayarak kayınpederi oldu. Kızının çeyizini hazırlayan Melik Saltuk, onu II. Kılıç Arslan'a gönderdi. Bu dönemde II. Kılıç Arslan'ın saltanat rakibi Şahinşah, Danişmendli Yağıbasan'la ittifak yapıp kızıyla evlendi. Damadını Selçuklu tahtına oturtmak isteyen ve böylece II. Kılıç Arslan'a rakip olan Yağıbasan, Melik Saltuk'un II. Kılıç Arslan'la nikâhladığı hatunun gelin alayına baskın düzenledi ve gelini kaçırıp yeğeni Zünnun'la evlendirdi. Bu vesileyle Saltuklular teorik olarak Türkiye Selçuklularıyla fiilî olarak da Danişmendlilerle evlilik bağı kurdular.

184 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.207.

185 İbnü'l-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Âmid Târihi*, s.40; Ali Öngül, "Saltuklular", *Türkler*, C.6, s.795; Refet Yinanç, "Saltuklular", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.458; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s.250.

1.4.5. Saltuklular ile Gürcüler Arasında Siyasi Evlilikler

Gürcüler 11. yüzyılda Kafkasya'nın önemli siyasi aktörlerinden biri oldular. Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da çeşitli siyasi münasebetlerde bulunarak Doğu Anadolu Türkmen Beyliklerini oldukça uğraştırdılar. Gürcülerin genelde Doğu Anadolu'daki Türk siyasi teşekküllerle ve özelde Saltuklularla dostane ilişkilerinin olmadığını biliyoruz. Buna rağmen iki hanedan arasında bir evlilik yapıldı.

İzzeddin Saltuk'un torunu Muzafferüddin,¹⁸⁶ Gürcü Kraliçesi Tamara'ya (Tamar) âşık oldu ve babasının itirazlarına rağmen Hristiyan olup Tamara'yla evlenmek istedi. Muzafferüddin, yanına aldığı maiyeti ve kıymetli hediyelerle Tiflis'e gitti. Merasimle karşılanan Muzafferüddin saraya yerleşip bir müddet Tamara'yla yaşadı. Ancak sık sık eş değiştiren Tamara kısa süre sonra Muzafferüddin'den kurtulmak için onu kendi ailesinden bir kızla evlendirerek değerli hediyelerle beraber Saltuk ülkesine tekrar gönderdi. Tamara daha sonra David'le evlendi.¹⁸⁷

1.4.6. Saltuklularda Gerçekleşmeyen Siyasi Evlilik Teşebbüsleri

II. İzzeddin Saltuk'un kızı Mama Hatun, abisi Nasırüddin Muhammed'den sonra 1191 yılında Saltuklu tahtına oturdu. 10 yıllık emaretinin son dönemlerinde yeğenleriyle taht mücadelesine girdiği için tahtını elinde tutabilmek adına güçlü bir beyle evlenmek istedi. Bu amaçla Eyyûbî Hükümdarı Melik Adil'e haber göndererek kendisine uygun nüfuzlu bir beyle evlenmek istediğini bildirdi. Melik Adil, Eyyûbîlerin Nablus Emiri Farisüddin Meymun el-Kasri'ye haber göndererek Mama Hatun'la evlenmesini ve Saltuklu idaresini üstlenmesini tavsiye etti. Bu teklifi kabul eden Meymun

186 Claude Cahen, Muzafferüddin'in Muhammed b. Saltuk'un oğlu olduğunu iddia ederken (Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.50), bu konuda araştırma yapan Faruk Sümer, Muzafferüddin'in Muhammed Bey'in oğlu mu yoksa yeğeni mi olduğu hususunda kaynakların yetersiz olduğunu belirtir (Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.48).

187 Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, s.50; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.279; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.47-48; Abdülkerim Özaydın, "Saltuklular", *DiA*, s.55.

düğün hazırlıklarına başladı. Fakat Mama Hatun tahtan indirilip hapsedildi ve yerine Alaüddin Melikşah geçti.¹⁸⁸

1.5. Ahlatşahlarda Siyasi Evlilikler

Selçukluların Azerbaycan Meliki Kutbüddin İsmail İlarıslan'ın Türk asıllı memlûkü Sökmen el-Kutbî, Ahlat'ı 1100 yılında Mervanîlerden aldı.¹⁸⁹ Sökmen el-Kutbî 1104 yılında Urfa civarında Haçlılara karşı önemli bir zafer kazandı. Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar adına önemli hizmetlerde bulunduğu için kendisine 1111 yılında Tebriz, Meyyâfârikîn, Ahlat¹⁹⁰ ve bazı beldeler ikta edildi. Böylece kurucusuna binaen Sökmeniyye ve kurulduğu coğrafyaya binaen Ermenşahlar denilen Ahlatşahlar Beyliği kuruldu.¹⁹¹

Sökmen el-Kutbî kısa süre içerisinde Muş, Malazgirt, Erciş, Adilceviz, Vestan, Bargiri ve Van gibi önemli bölgelerin idaresini ele aldı. Onun vefatından sonra beyliğin başına oğlu Zahirüddin İbrahim (1111-1127) geçti. Ancak babası kadar dirayetli şekilde hüküm süremedi. İbrahim'den sonra kısa süreliğine Ahmed Bey ondan sonra da Devletşah Nasirüddin Muhammed Sökmen (1128-1185) tahta çıktı. Ahlatşahların en uzun tahtta oturan bu emiri döneminde Gürcülerle siyasi ilişkiler yoğunlaştı. Beyliğe en parlak dönemini yaşatan II. Sökmen'den sonra sırasıyla Seyfüddin Bektimur (1185-1193), Aksungur Hezar Dinari (1193-1198), Kutlu Bey (1197), Mansur Muhammed (1198-1207) ve İzzedin Balaban (1206-1208) Ahlatşahlar tahtına oturdu. 1207 yılında Ahlat'ın hâkimiyeti Eyyûbîlerin eline geçti. Böylece yaklaşık yüz yıl hüküm süren Ahlatşahlar Beyliği son buldu.¹⁹² Ahlatşahlar, özellikle coğrafi açıdan

188 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.49-50; Dursun Ali Şeker, "Mama Hatun", *DİA*, C.27, TDV, Ankara, 2003, s.548; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.53; Osman Gürbüz, *Saltuklular*, s.98-99.

189 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.224.

190 Orta Çağ'da Anadolu'nun en büyük ve en kalabalık şehirlerinden biri olmakla birlikte Ahlat, bulunduğu konum itibarıyla müstahkem bir mevkiye sahipti (Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s.213).

191 Ali Sevim, "Sökmenliler (Ahlatşahlar) Devleti", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.465; Faruk Sümer, "Ahlatşahlar", *DİA*, C.2, TDV, Ankara, 1989, s.24-25; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.115.

192 Faruk Sümer, "Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar", *Belleten*, C.II, S.197, TTK, Ankara 1986; Abdülkerim Özaydın, "Ahlatşahlar", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, Recep Yaşa, "Ahlatşahlar", *Türkler*, C.6; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*.

yakın oldukları Artuklular, Saltuklular, Zengîler, Selçuklular ve İldenizliler gibi siyasi teşekküllerle akrabalık bağı kurdular.

1.5.1. Ahlatşahlar ile Zengîler Arasında Siyasi Evlilikler

Atabey İmadüddin Zengî döneminde Zengîler, Anadolu içlerine sefer düzenleyip bölgede hâkimiyet kurma siyaseti izlediler. Bu dönemde Ahlatşahların başında bulunan II. Sökmen çocuk yaştaydı (1128). Onun yerine babaannesi İnanç Hatun, öldürülünceye kadar Ahlatşahların yönetiminde önemli derecede söz sahibi oldu. Ahlatşahlarda merkezi otoritenin zayıf olduğunu bilen İmadüddin Zengî Amid'i kuşatıp el-Bahriyye, Cebelcur, es-Saur, Tanze ve Zülkarneyn gibi bölgeleri ele geçirdi. II. Sökmen'i itaat altına alıp Ahlat ülkesine hâkim olmak için II. Sökmen'in kızıyla evlenmek istedi. İnanç Hatun bu kızı Zengî yerine Dılmaçoğlu Hüsamüddевle'ye vermek istese de İmadüddin Zengî siyasi ve askerî gücünü ortaya koyarak bu hatunla evlendi. Ona, muhtemelen Sökmen ülkesinden geldiği için veya babasına binaen Sökmeniyye Hatun denildi.¹⁹³

İmadeddin Zengî, 1133 yılında yeni bir siyasi evlilik yapmak amacıyla Ahlatşahlardan İbrahim Bey'in kızını istedi. Bu hatuna Dılmaçoğullarından Togan Arslan'ın da talip olduğunu öğrenen İmadeddin Zengî, Ahlat'a kadar gelerek kuvvetlerinden bir kısmını 1134 yılında Togan Arslan üzerine gönderdi. İmadüddin Zengî'nin adamları Togan Arslan'ın İmadeddin Zengî'yle aynı hatuna talip olduklarını ve İmadeddin Zengî'nin bu iş için harcadığı 10.000 dinarı Togan Arslan'dan talep ettiğini bildirdiler. Togan Arslan haraç niteliğindeki bu 10.000 dinarı ödediği gibi İmadeddin Zengî'nin askerlerini üç gün misafir edip ağırladı.¹⁹⁴ Kaynaklarda, Zengî'nin bu sefer esnasında İbrahim Bey'in kızıyla evlenip evlenmediği konusunda bir malumata erişilememiştir.

1.5.2. Ahlatşahlarda Diğer Siyasi Evlilikler

II. Sökmen'in oğlu olmadığı için yetiştirdiği memlûklerden Seyfüddin Begtemür (581-589) Saltukluların başına geçti ve kızlarından

193 Abdülkerim Özaydın, "Ahlatşahlar", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.119; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.98-99.

194 Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s.237; Fahamettin Başar, "Dılmaçoğulları", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, s.270.

birisini Erzurum Selçuklu Meliki Muğisüddin Tuğrul Şah'a verdi.¹⁹⁵ II. Sökmen'in vefatından sonra Begtemür'ün tahta çıkışı İldenizlilerden Muhammed Cihan Pehlivan tarafından tasdik edildi.¹⁹⁶ Bu dönemde Dilmaçoğulları, Mardin Artukluları, Hısn-ı Keyfa Artukluları ve Ahlatşahlar merkezi otoritede sıkıntı yaşıyorlardı. Bir rivayete göre bu durumdan faydalanmak isteyen İldenizlilerden Muhammed Cihan Pehlivan, Ahlat ülkesini ele geçirmek niyetiyle kızını yeni hükümdarla evlendirdi.¹⁹⁷ Bir diğer rivayete göreyse Seyfüddin Begtemür'ün kızı Mümine Hatun, İldenizlilerden Muhammed Cihan Pehlivan'la nikâhlandı.¹⁹⁸ Bu konuda kaynaklarda fikir birliğine varılamadığından Pehlivan'ın mı kızını Begtemür'e verdiği yoksa Begtemür'ün mü kızını Pehlivan'a verdiği hususunda bir kanıya varılamamaktadır. Bu iki ihtimalin dışında iki liderin de birbirlerinin kızlarıyla evlenerek iki ayrı düğün yapma ihtimalinin olduğunu zikretmek gerekir.

Seyfüddin Begtemür'ün önemli adamlarından, aynı zamanda II. Sökmen'in memlûklerinden Bedreddin Aksungur Hezar Dinari, (1193-1198) önce Begtemür'ün güvenini sağladı, devlet kademesindeki mevkiini yükseltti. Daha sonra Seyfüddin Begtemür'ün kızı Ayna¹⁹⁹ Hatun'la evlendi. Muhtemelen bu evliliğin temel sebebi Hezar Dinari'nin Ahlatşahlar tahtını ele geçirme niyeti idi. Nitekim Hezar Dinari, bu evlilikten sonra kayınpederini öldürterek Ahlatşahların altıncı hükümdarı oldu.²⁰⁰

Daha önce ifade edildiği üzere Ahlatşahlar ve Artuklular arasında siyasi münasebetlerin yanında siyasi evlilikler de yapıldı. Ahlatşahların kurucusu Sökmen el-Kutbî'nin kızı, Artuklulardan Yağsıyan b. Abdülcebbar'la evlendi. İki taraf arasındaki bir diğer evlilik, 1145 yılında Mardin Artuklularından Necmeddin Alpi'yla Ahlatşahlardan Ahmed Bey'in kızı Zeynep Hatun arasında gerçekleşti.

Saltuklular, coğrafi yakınlığı hasebiyle Ahlatşahlarla da çeşitli münasebetlerde bulundular, hatta dönem dönem ittifak kurdular. Bunlardan birini evlilikle pekiştirdiler. Daha önce *Saltuklular ile Ahlat-*

195 Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.110.

196 Gülay Ögün Bezer, "İldenizliler", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000, s.82.

197 Ramazan Şeşen, "İmâd al-Din al-Kâtib al-İsfahânî", s.335.

198 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.49-50.

199 Asya Hatun (Recep Yaşa, "Ahlatşahlar", *Türkler*, C.6, s.837).

200 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.224; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.122; Faruk Sümer, *Selçuklular Devrinde*, s.106-110.

şahlar Arasında Siyasi Evlilik kısmında izah edildiği üzere II. Sökmen, İzzeddin Saltuk'un kızı Şahbanu'yla evlenerek onun damadı oldu.

1.6. Dilmaçoğullarında Siyasi Evlilikler

Malazgirt Muharebesi'nde Sultan Alp Arslan'ın komutanı sıfatıyla katılan Dilmaçoğlu Alp Tegin Mehmed Bey, 1079 yılında, Diyarbakır ve çevresini idare eden Mervanîlerin topraklarının Selçuklulara katılması için yapılan seferde de yer aldı. Gösterdiği yararlıklar üzerine Sultan Melikşah, Bitlis ve çevresini 1085 yılında Mehmed Bey'e iktâ olarak verdi. Böylece Dilmaçoğulları Beyliği kuruldu. Kısa süre içerisinde Erzen de beyliğe dâhil edildi.²⁰¹

Dilmaçoğulları, mücadele ettikleri Gürcülere ve Danişmendîlere karşı güney komşuları Artuklularla hem ittifak hem de siyasi evlilik yaptılar. Yukarıda *Artuklular ile Dilmaçoğulları Arasında Siyasi Evlilikler* başlığı altında detaylarıyla zikredildiği üzere, Dilmaçoğullarından Fahreddin Devletşah, kızını Artuklulardan Kara Arslan'ın oğlu Nasirüddin Bey'le evlendirdi. Artuklu Necmeddin İlgazi döneminde Artukluları metbû tanıyan Dilmaçoğullarından Togan Arslan'ın oğlu Kurtî Bey, İlgazi'nin kızı Seferi Hatun'la evlendi. İki aile arasındaki üçüncü evlilik ise Dilmaçoğullarından Fahrüddin Devletşah'la Mardin Artuklu Emiri Timurtaş'ın kızı arasında 1148 yılında yapıldı.

Dilmaçoğulları, Eyyûbîler ve İnaloğullarının vezirleri²⁰² Nisanoğullarıyla da siyasi evlilik yaptılar. Nisanoğullarından Ebü'l-Kasım Ali, 1161 yılında Dilmaçoğlu Fahreddin Devletşah'ın kız kardeşi yani Togan Arslan'ın kızıyla evlenmek istedi. Bu isteğin kabul edilmesi üzerine Ebü'l-Kasım Ali, nikâh akdinin gerçekleştirilmesi için Amid kadılarından Nasuhiddin ve Alemüddin Ebü'l-Hasan'ı görevlendirdi. Gelin, Erzen'de nikâh akdi yapıldıktan sonra Amid'e getirildi.²⁰³ Dilmaçoğullarından el-Mansur Celaledin (1334-1362) ise kız kardeşini Eyyûbîlere verdi.²⁰⁴

201 Refik Turan, "Dilmaç Oğulları Beyliği", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.469; Ali Sevim, "Dilmaçoğulları", *DİA*, s.301.

202 İnaloğullarında 1140-1183 yılları arasında yaklaşık 43 yıl süren Nisanoğulları namıyla anılan vezirler hüküm sürdüler. Nisanoğullarının müstakil bir siyasi teşekkül olduğunu savunan araştırmacılar bulunmaktadır.

203 Adnan Çevik, "XII. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Türkmen Beyliği Yınaloğulları", *Türkler*, C.6, s.849; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.47.

204 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.105-107.

1.7. Çaka Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Malazgirt Zaferi'nin ardından Ege'ye kadar ilerleyen, İzmir'de bir Türk beyliği teşekkül eden ve ilk Türk deniz savaşçısı olarak ad-dedilen Çaka Bey,²⁰⁵ muhtemelen Oğuzların Çavuldur boyuna bağlı bir Türkmendir.²⁰⁶ Konstantinopolis üzerine akınlar yapıp Bizans'ı sıkıştırmaya çalışan Çaka Bey, 1078 yılında Bizans üzerine yaptığı deniz seferinde Kabalika Aleksandr'a esir düşerek Bizans İmparatoru Nikephoros Botaneiates'e teslim edildi. İmparator, onun kişisel özelliklerinden etkilenmiş olmalıdır ki ona *protonobilissimos* (*en soyluların birincisi*)²⁰⁷ unvanı vererek saray içinde bazı ayrıcalıklar tanıdı. Çaka Bey, Bizans'ta tutsak kaldığı yıllarda savaş teknikleri ve denizcilik faaliyetleri üzerine metotlar öğrendi.²⁰⁸

Bizans İmparatorluğu'ndaki taht değişikliği Çaka Bey'in Bizans yönetimiyle ilişkilerini değiştirdi. 1081 yılında Bizans tahtına oturan I. Aleksios Komnenos, Botaneiates'in ona verdiği bütün imtiyazları geri aldı. Muhtemelen İmparator Aleksios'un tavrı üzerine Konstantinopolis'ten ayrılan Çaka Bey, İzmir'e gelerek 1081 yılında beyliğini kurdu.²⁰⁹ Kırk parçalık donanma²¹⁰ inşa ettirerek Ege Adaları'nda fetih faaliyetlerine başladı. Bizans'ın kuzeyde Peçeneklerle ve Anadolu'da Selçuklularla uğraşması onun rahat hareket etmesini sağladı.²¹¹ Foça, Urla, Sakız, Midilli, Sisam ve Rodos gibi yerleri ele geçiren Çaka Bey'in *basileios* (imparator) unvanını almasına bakılırsa Konstantinopolis'i de ele geçirmek için ciddi çaba sarf ettiği

205 Çaha, Çağa, Çahas, Çahan (Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey*, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 1966, s.16.21,22); Tzakhas (Çakhas, Çakas) (Anna Kommena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitabevi İstanbul, 1996, s.239); Çakan (bk. İbrahim Kafesoğlu, "Selçuklu Çağında İzmir Türk Beyi'nin Adı: Çaka mı, Çağa mı, Çakan mı?" II. Milli Türkoloji Kongresi, 1979).

206 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.56.

207 Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/ journal of Turkish World Studies*, C.IX, S.1, İzmir, 2009, s.3.

208 Coşkun Alptekin, "İzmir Türk Beyliği (Çaka Beyliği)", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.477; Mücteba İlgürel, "Çaka Bey", *DİA*, C.8, TDV, Ankara, 1993, s.187-188.

209 Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", s.3-4.

210 Bu donanma özenle hazırlanmış savaş gemileri, dromonlar, tek dizi kürekli-ler, üç dizi kürekli-ler ve diğer hızlı gemilerden oluşuyordu (Anna Kommena, *Alexiad*, s.269).

211 Ebru Altan, "Çaka Bey'in Peçeneklerle Beraber İstanbul'u Kuşatma Girişimi", *Byzantion'dan Constantinopolis'e İstanbul Kuşatmaları*, Ed. Murat Arslan, Turhan Kaçar, İstanbul, 2017, s.300.

görüldür. Çaka Bey, İmparator Aleksios'a haber göndererek eski imtiyazlarının yeniden verilmesini, buna karşılık kızını İmparator'un oğluyla evlendireceğini ve Bizans'tan aldığı toprakları iade edeceğini bildirirse de teklifi kabul edilmedi.²¹² Kısa süren siyasi hayatı boyunca özellikle Ege Adaları'nda ve Ege-Marmara sahil şeridinde önemli başarılar sağlayan Çaka Bey, İmparator'un uğraşları sonucunda damadı Kılıç Arslan tarafından öldürüldü.²¹³

1.7.1. Çaka Bey'in Türkiye Selçuklularıyla Siyasi Evliliği

Çaka Bey, Bizans üzerindeki baskılarını arttırarak önce Peçeneklerle ve daha sonra Türkiye Selçuklularıyla ittifak kurdu. Ardından kızını Kılıç Arslan'la evlendirerek ittifakı pekiştirmek istedi. Ancak bu, hayatına mal oldu. Ege ve Marmara'daki topraklarda hâkimiyet kuran Çaka Beyliği'nin sınırları Türkiye Selçuklularının sınırlarına dayanınca bu durum Kılıç Arslan'ı tedirgin etti.²¹⁴ Bunu fırsat bilen İmparator I. Aleksios, Kılıç Arslan'ı kayınpederine karşı kışkırtan şu mektubu yazdı:

Şanı büyük Sultan Kılıç Arslan!

Biliyorsun ki Sultanlık sana baba mirası olarak geçmiştir. Oysa senin kayın baban Çaka görünüşte Rum devletine karşı silahlanıyor ve kendisine Basileus dedirtiyor ama besbelli ki bu bir aldatmacadır. Aslında, büyük deneyim sahibi ve son derecede bilgili bir kişi olan Çaka, kendisinin Rumlar üzerinde Basileusluğa hiçbir hakkının bulunmadığını ve bu kadar büyük bir devletin başına geçmesinin olanaksız olduğunu biliyor. Kurduğu bütün tezgâh sana karşı yönelmiştir. Bu durum karşısında ne onu başıboş bırakmalısın ne de cesaretini yitirmelisin. Yapman gereken, gücünden yoksun bırakılmamak için uyanık durmaktır. Bana gelince, ben, Tanrı'nın yardımıyla onu Rum ülkesinin sınırlarından kovarım. Seni de kendi çıkarın için, ülkelerini ve egemenliğini korumaya ve mümkün

212 Coşkun Alptekin, "İzmir Türk Beyliği (Çaka Beyliği)", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.479; Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey*, s.26-41.

213 Mustafa Daş, "Türklerin Bizans ve Venedik'le Denizlerdeki İlişkisi ve Mücadeleleri (XI-XIV. Yüzyıllar)", *Türk Denizcilik Tarihi 1*, Ed. İdris Bostan, Salih Özbaran, İstanbul, 2009, s.50.

214 Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey*, s.50; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.111; Osman Turan, *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*, Ankara, 2014, 130-131; Erdoğan Merçil, "Türkiye Selçukluları", *Türkler*, C.6, s.870.

olursa barışçı yollarla, eğer bunu istemezse silahla, onu yeniden kendi buyruğuna almaya davet ederim.²¹⁵

Çaka Bey'in faaliyetlerinden tedirginlik duyan Kılıç Arslan, İmparator'un mektubu üzerine kayınpederine karşı harekete geçti. Çaka Bey bu sırada, Abydos'ta (Nara Burnu) Bizans donanması ve Avrupa'nın değişik devletlerinden oluşan donanmayla uğraşıyordu. Kılıç Arslan, Bizans'la ittifakından habersiz olan kayınpederi için muhtemelen 1095 yılında²¹⁶ ziyafet tertip etti. Sarhoş olan Çaka Bey, Kılıç Arslan tarafından öldürüldü.²¹⁷ İzmir, yaklaşık on dört yıllık hükümranlılığı süresince özellikle Bizans'a karşı Ege Adaları'nda ciddi başarılar sağlayan Çaka Bey'in ölümünden birkaç yıl sonra (1097) tekrar Bizans toprağı hâline geldi.²¹⁸

215 Anna Kommena, *Alexiad*, s.270.

216 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.59; Haşim Şahin, "Çaka Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.137.

217 Anna Kommena, *Alexiad*, s.271.

218 Haşim Şahin, "Çaka Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.138.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM ANADOLU BEYLİKLERİNDE SİYASİ EVLİLİKLER

2.1. Germiyanogullarında Siyasi Evlilikler

Türkmen aşiretlerinden Germiyanogulları (Alişiroğulları¹) isimlerini bağlı oldukları aşiretten almışlardır. Babaî İsyarı (1240) sırasında Malatya çevresinde bulundukları bilinen Germiyanogulları, 13. yüzyılın son çeyreğinde Kütahya taraflarına yerleşmişlerdir. Bölgenin idaresini almak için Sahib Ataoğullarıyla uzun bir mücadele vermişlerdir. Nihayetinde Kütahya merkez olmak üzere Armutlu, Altıntaş, Arslanapa, Baklan, Banaz, Çarşamba, Dazkırı, Denizli, Emed (Eğrigöz), Eşme, Ezine, Gediz, Geyikler, Gököyük, Güre, Homa, Honaz, Işıklı (Şıhlu), Karahisar-ı Sahip, Kalın-ıviran, Kavak, Kula, Selendi, Simav, Şeyhli, Tahura, Tavşanlı, Tonuzlu ve Uşak² gibi beldeleri idarelerine almışlardır.³

Germiyanogulları Beyliği'nin kurucusu Kerimüddin Alişir Bey'in oğlu Yakub Bey'dir. O, tahmini 1300-1340 yılları arasında

1 Germiyanlıların ulaşılabilen en eski atası Alişiroğlu Muzaffertüddin Bey'e atfen bu beyliğe Alişiroğulları da denilmiştir. O, 1240'lı yıllarda Selçuklulara bağlı olarak Malatya civarında ikamet ediyordu (Fahameddin Başar, "Germiyanogulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.204). Alişir oğlu Muzaffertüddin, Babaî İsyarı'nda Selçukluların emrinde görev yapmıştır (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 2011, s.39).

2 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 2011, s.40-41; Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi*, Ankara, 1974, s.61; Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bâyezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III Germiyanogulları Beyliği*, Kütahya, 2014, s.474.

3 Germiyan toprakları yaklaşık olarak kadim Frenkya kıtasına karşılık gelir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.266); Ahmed Tevhid, "Rum Selçukî Devleti'in İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Mülûk'dan Kütahya'da Germiyan Beyleri", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911, s.506.

hüküm sürmüş ve beyliğe en güçlü dönemini yaşatmıştır. 14. yüzyıl başlarında Lâdik (Denizli) Beyleri, Saruhan ve Meneteşeoğulları, onu metbû tanımışlardır.⁴ Nitekim dönemin müverrihlerinden Ömerî, Germiyanogulları bahsinde “Germiyan Beyi, Türk Beylerinin en büyüğüdür ve hepsini tahakküm altında tutar. Geniş Türk topraklarında sözü geçer,”⁵ ifadelerini kullanmaktadır. Yakub Bey, Batı Anadolu’da hâkimiyetini pekiştirmek için subaşı Aydın oğlu Mübarizü’l-devle ve’l-din Mehmet Bey’i Birgi üzerine göndermiş ve bu suretle Aydınoğulları Beyliği kurulmuştur.⁶ Yakub Bey’den sonra beyliğin başına Mehmed Bey geçmiştir. Çahşedan/Çağşadan (savaşçı, mücadeleci)⁷ sıfatlarıyla anılan Mehmed Bey, Katalanlar ve Bizans’la⁸ mücadele etmiştir. 1363’te vefatının ardından yerine oğlu Süleymanşah geçmiştir. Onun döneminde Karamanoğulları ve Osmanlılarla münasebetler artmıştır. Kızı Devlet Hatun’u Osmanlılara gelin gönderen Süleymanşah 1388’de vefat etmiş, yerine oğlu II. Yakub (Çelebi) geçmiştir. O, Osmanlılara çeyiz olarak verilen yerleri geri almak isteyince 1390 yılında beyliğin bütün toprakları Osmanlılara katılmıştır. 1402 Ankara Muharebesi’nden sonra Germiyanogulları topraklarını yeniden ele geçiren Yakub Çelebi, 1429 yılında vefat etmiş ancak vasiyeti üzerine toprakları Osmanlılara ilhak edilmiştir.⁹

Germiyanogulları Beyliği, Bizans, Karamanoğulları, Sahib Ataogulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Saruhanogulları, İnanoğulları ve Osmanoğullarıyla önemli siyasi münasebetlerde bulundular. İdare ettikleri yerleşim yerlerindeki ilmî ve imarî faaliyetleriyle Batı Anadolu’nun sosyokültürel yapısının şekillenmesinde etkili

4 Fahameddin Başar, “Germiyanogulları Beyliği”, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.206.

5 el-Ömerî, *Mesâlikü’l Ebsar Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2014, s.157.

6 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.42; Fahameddin Başar, “Germiyanogulları Beyliği”, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.206.

7 Turan Gökçe, Özer Küpeli, “Germiyanogulları”, s.474.

8 Detaylı bilgi için bk. Yusuf Ayönü, “XIV. Yüzyılın Başlarında Batı Anadolu’da İki Rakip Güç: Germiyanogulları Beyliği ve Bizans İmparatorluğu”, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III Germiyanogulları Beyliği*, Kütahya, 2014.

9 Detaylı bilgi için bk. Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi...*; Fuad Köprülü, “Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar”, Haz. Samet Alıç, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, C.15, S.3, 2016; Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2008; Çetin Varlık, “Germiyanogulları”, *DİA*, C.14, TDV, Ankara, 1996.

oldular. Bu siyasi ve askerî faaliyetlerin yanı sıra İnanoğulları, Aydınoğulları, Sahib Ataoğulları, Karamanoğulları ve Osmanlılarla akrabalık bağı kurdular.

2.1.1. Germiyanogullarının İnanoğullarıyla Akrabalığı Meselesi

İnanoğullarının menşei ve beyliğin zuhuru hakkında kaynakların yetersiz olması, beyliğin kökeni meselesini sağlam bir zemine oturtmaya imkân vermemektedir. Beyliğin kurucusu olduğu kabul edilen Ali Bey'in kim olduğu, bu konu açısından önemlidir. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Lâdik ve çevresinin 13. yüzyıl sonralarında Sahib Ata Fahreddin Ali'nin oğullarına ikta edildiğini, bu bölgenin 1276 yılında Germiyanlılar tarafından ele geçirilerek bölgenin idaresinin Germiyan ailesinden Ali Bey'e verildiğini, Ali Bey'in bu valiliğinin kısa sürdüğünü ve bölgenin tekrar Sahib Ataoğullarının himayesine girdiğini belirtir. Daha sonra 1277 yılında Germiyanlıların bölgeyi tekrar kendilerine bağlayarak, bu kez Germiyanlı Bedreddin Murad'ın ve onun ardından Germiyanlı Ali Bey'in oğlu Şücaeddin İnanc Bey'in¹⁰ idaresine verildiğini ifade ederek İnanoğullarının Germiyanogullarından geldiğini iddia eder.¹¹ Yılmaz Öztuna, Ali Bey'in hem Germiyan ailesinden geldiğini hem de Kerimüddin Ali Şir'in damadı olduğunu, ayrıca Sahib Ataoğlu Fahreddin'e de damat olduğunu belirterek bu bilgiyi destekler.¹² TTEM'de yayınlanan *İnanc Oğulları* makalesinde, Ali Bey'in İnanoğullarının atası olduğu belirtilmekle beraber kimliği hakkında malumat verilmemektedir.¹³ Selçukname'de Ali Bey'in Germiyanlı olduğunun belirtildiğini aktaran Halil Edhem, bu konuda bir tetkikatta bulunmaz.¹⁴ Son dönemde yapılan araştırmalar Ali Bey'in kimliğinin bu kadar net bir şekilde tanımlanamayacağını ve onun Germiyan ailesinden gelme-

10 Halil Edhem ve Ali, bu ismin Denizli'deki bir kitabede *Tetec* (تتج) şeklinde yazıldığını bildirmektedir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.268-269; Ali, "İnanc Oğulları", TTEM, No:10, 15. Sene, s.358).

11 Uzunçarşılı bu bilgileri Yazıcızade Ali'ye ve Eflaki'ye dayandırmaktadır (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.55-56). Ayrıca 13. yüzyıl Lâdik bölgesi için bk. İbn Bibi, *El Evamirül-Ala'ıye Fi'l-Unuri'l-Ala'ıye*, C.II, s.149, 150, 176, 233, 239.

12 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.69.

13 bk. Ali, "İnanc Oğulları".

14 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.268-269.

sinin zayıf bir ihtimal olduğunu gösteriyor.¹⁵ Tuncer Baykara, Ali Bey'in Denizli-Antalya Türkmenlerinin reisi Mehmed Bey'in damadı ve Avşar Türkmeni olduğunu ifade etse de hangi aileye mensup olduğu hakkında malumat vermez.¹⁶ Netice olarak mevcut bilgiler maalesef Ali Bey'in kimliğinin teşhisi hakkında yeterli malumat vermemektedir. Son dönemlerde yapılan bazı araştırmalar Ali Bey'i Germiyan ailesinden uzaklaştırsa da onun Germiyanlara mensup olma ihtimali devam etmektedir.

Germiyanlılar 1277 tarihinde Lâdik bölgesini ele geçirdikten sonra, Germiyanlı Alişîr Bey'in torunu Bedreddin Murad'ın İnançoğulları Beyliği'nin başına geçtiği anlaşılr.¹⁷ İnançoğulları topraklarının 13. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Germiyanlı ailesine mensup bir bey tarafından idare edildiği aşikârdır. Bu vesileyle beyliğin, Germiyanlılarla akrabalık yoluyla kan bağından öte bir ilişkisinin varlığı ortaya çıkmaktadır.

2.1.2. Germiyanogulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Germiyanoglu Süleymanşah zamanında (1361-1387) kuzeyde Osmanlılar, güneydoğuda Karamanoğulları güçlü birer siyasi teşekküldüler. I. Murad'ın, kızı Hafise Hatun'u Karamanoğullarına gelin göndermesiyle iki taraf arasında kurulabilecek ittifaktan çekinen Süleymanşah, Osmanlılarla iyi geçinmenin yollarını aradı¹⁸ ve

15 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.203.

16 Tuncer Baykara, "İnançoğulları", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000, s.264. Muharrem Kesik ve Sait Kofoğlu da Tuncer Baykara'yı desteklemektedir. Sait Kofoğlu, "İnanç Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.248; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.203.

17 Osman Turan, Murad Bey'i Alişîr'in kızıdan torunu olarak addederken (Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.611), Muharrem Kesik ve Sait Kofoğlu, Germiyanlı Alişîr Bey oğlu Seyfüddin'in torunu Bedreddin Murad olarak göstermektedir (Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*; 204; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.55; Sait Kofoğlu, "İnanç Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.250). Murad Bey, Moğol istilasının Anadolu'ya getirdiği buhranlı günlerde Denizli civarında Moğol ve Selçuklu kuvvetleriyle giriştiği mücadelede katledilmiştir (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.40).

18 Çetin Varlık, *Germiyan-oğulları Tarihi*, s.57; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.228; Hasan Basri Öcalan, "Germiyan Sarayından Bursa Sarayına Bir Gelin Gider: Devlet Hatun", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S.30, 2016, s.60.

bu sebeple akrabalık kurmaya çalıştı.¹⁹ Süleymanşah muhtemelen oğlu II. Yakub Bey'e "Oğul! Bu ülkenin sizin elinizde kalmasını istersen Osmanoğluyla birlik et. Bu kızımın birini onun oğlu Bayezid'e veriniz," dedi.²⁰ Öte yandan Rumeli'de Sofya ve Makedonya üzerine seferler düzenleyen Sultan Murad da Anadolu'daki konumunu güçlendirmek istiyordu.²¹ Sultan Murad, Süleymanşah'ın kızı Devlet Hatun'u istemek için Bursa Kadısı Mehmed Efendi ve eşi, Emir-i Âlem Aksungur Ağa ve eşi, Çavuşbaşı Demirhan ve Bayezid'in dadısından müteşekkil heyeti Kütahya'ya gönderdi.²² Bu gelişme üzerine Osmanlılara elçi olarak giden Cemaleddin İshak Fakih, iyi cins atlar ve meşhur Denizli kumaşlarını Sultan Murad'a hediye ederek Süleymanşah'ın Osmanlılarla düğürlük kurmak istediğini bildirdi. Ayrıca bu evlilik vesilesiyle Osmanlılara toprak verileceğini de iletti.²³ Nihayetinde Edirne'de söz kesildi ve Bursa'da yapılacak düğünün hazırlıklarına başlandı.²⁴ Osmanlı kaynaklarında bu düğüne ilişkin yeterli malumat bulunmaktadır.²⁵ Hadîdî düğünü şöyle tasvir eder:

*Meğer kim pâdişâhı Germiyân'un
Gönülden fikr ider hâlin cihânun*

- 19 Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2008, s.8.
- 20 Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul, 2003, s.117.
- 21 Mustafa Lütfi, "Bursa'da Yıldırım Bayezid'in Düğünü", *Yeni Mecmua Bursa Özel Sayısı*, S.79-9, Renkvizyon Matbaacılık, Bursa, 2013, s.60.
- 22 Bir rivayette Osmanlılar gelini istemeden önce İshak Fakih, Sultan Murad'a elçi olarak gönderilmiştir. Diğer bir rivayette ise önce Osmanlılar, Devlet Hatun'u istemiş İshak Fakih kız istemeye gelen heyetle Edirne'ye gitmiştir (bk. Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.117-119; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *DGBİT...* s.494).
- 23 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *DGBİT*, s.494.
- 24 Hasan Basri Öcalan, "Germiyan Sarayından", s.60.
- 25 bk. Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.117-120; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.1, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979, s.149-152; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nümâ*, C.1, Haz. F. Reşit Unat – M. Altay Köymen, TTK, Ankara, 1949, s.205-209; Münecimbaşı Ahmet Dede, *Sahaif-iil Ahbar- fi Vekayi-ül-a'sâr Münecimbaşı Tarihi*, C.1, Çev. İsmail Erünsal, Tercüman Yay., s.114; J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1, Haz. Mümin Çevik, Milliyet Yay., İstanbul, 2010, s.95-96.

*Pes andan okudı oğlını halvet
Didi Ya'kûb Beg'e idüp nasihat*

*Huzûrile eğer âlemde dirlik
Dilersen eyle Osmân'ile birlik*

*Musahhardur olana cümle millet
Olana kul olandur ehl-i devlet*

*Kızumuz virelüm iy nûr-ı dîde
Murâd Hân oğlu Sultân Bâyezîd'e*

*İşidüp Germiyân-oğlu bu pendî
Mutî'oldı dil ü cândan beğendi*

*Düzüldi elçi vü yazıldı nâme
Cevâhir dökdi söz yirine hâme*

*Görüp kaydın olur elçi revâne
Kesüp menzil irişür âstâne*

*İşâret eyledi erkân-ı devlet
Varup kondurup itdiler ziyafet*

*Teberrükden ne kim varise aldı
Seherden elçidür dîvâna geldi*

*Du'âdan sonra medh-i pâdişâhı
Yazup dimiş eyâ zıll-i İlâhî*

*Cihân mülkine dâim şehriyâr ol
Cihân var oldugınca pâyidâr ol*

*Demezven pâdişâhı Germiyân'un
Kemîne bendesi şâh-ı cihânun*

*Ubûdiyyet makamında koyup ser
Dil ü cânile benden olmak ister*

*Murâdum bir kızum vardır resîde
Alasız anı Sultân Bâyezîd'e*

*Simâv'ile Kütâhiyye diyârın
Hem Edregöz, Tavşanlı-hisârı'n*

*Bu şehrin dördini virdüm cihâzın
Müretteb eyledüm bâ-resm ü âyîn*

*Çü âyindür her emr olsa mukadder
Kabûl itdi şeh-i ferhunde-ahter*

*Pes emr itdi yazıldı ahd-nâme
Beşâret oldı cümle hâss u âme*

...

*Haber irişdi elçi geldi derler
Çıkup ta'zîmile istikbâl iderler*

*Getürüp kondururlar izzetile
İdüp izzet nüzûl-i ni'metile*

*Seherden elçi oldı şâha vâsıl
Okundı nâme maksûd oldı hâsıl*

...

*Kamu boy beglerile İsfendiyâr'un
İrişdi elçisi cümle diyârın*

*Karasi, Menteşe, Teke, Saruhân
Hamîd ü Germiyân, Aydın, Karaman*

*Mısır elçisi çok tuhfe getürdi
Geçüp begler merâtibce oturdı*

*Şeker şerbetleri envâ'-i ni'met
Düğündür yiyene içene minnet*

*Koyunlar yahnisi kuşlar kebâbı
Şekerler şerbeti cennet şarâbı*

*Bir ay zevk u temâşâ iyş ü şâdi
Kamu bağlu gönül buldı güşâdı*

*Didi bir gün şehe erkân-ı devlet
Arûs almağa kimün ola hizmet*

*Şeh işitdükde bakdı sola sağa
Didi mîr-i alem Ak Sungur Ağa*

*Çavuşbaşı Turahân Ağâ bile
Sipâhiden yarar bin kişi bile*

*Dahi kâdı-yı Bursa Pir Efendi
Bile gitmek gerek hâtûnı kendi*

*Süvâr olsun bile hem Dâye Hâtûn
Ana tâbi' olup hayli havâtûn*

*Şeh emr itdi çeri oldı revâne
Çeri irişdi şâh-ı Germiyân'a*

*Arûs almağa derler irdi leşger
Çıkup izzetler idüp karşularlar*

*Getürüp kondururlar rağbetile
Ziyâfetler iderler izzetile*

*Tamâm oldukda resm-i pâdişâhı
Kız için itdiler şer'î nikâhı*

*Simâv'ile Kütâhiyye diyârın
Hem Edregöz, Tavşanlı-hisârı'n*

*Meğer kim pâdişâhı Germiyân'un
Cihâza katmışıdi dördin anun*

*Koyup er zabt iderler her hisârı
Alurlar pes arûs-ı şehriyârî*

*Çalup tabi u nakâre göçdi leşger
İki bin beş yüz artuk avrat ü er*

*Bile hâtûnı şâh-ı Germiyân'un
Yanınca ol arûs-ı mihr-bânun*

*Everdi oğlın erdi şeh murada
Murâd oldu müyesser Şeh Murâd'a.²⁶*

Aşıkpaşa'nın "Tam bir ay çeşit çeşit nimetler döküldü,"²⁷ Hadîdî'nin "Bir ay zevk u temâşâ iyş ü şâdi"²⁸ ifadelerinden anlaşıldığı

26 Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Necdet Öztürk, İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1991, s.93-97.

27 Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.119.

28 Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s.96.

üzere 1391²⁹ yılında yapılan düğün şenlikleri bir ay sürdü. Bu bilgilerden, düğünün oldukça şaşılağı olduğu ve çok para harcandığı anlaşılır. Ayrıca Tekeoğulları, Saruhanoğulları, Menteşeoğulları, İsfendiyoğulları, Karamanoğulları, Hamidoğulları ve Memlûkler düğüne davet edildi.³⁰ Düğünün ardından Kütahya, Egrigöz (Emet), Tavşanlı ve Simav Osmanlılara çeyiz olarak bırakıldı ve damat Bayezid bu bölgelerin idarecisi oldu.³¹

Çetin Varlık, Germiyanogulları hakkında yaptığı çalışmada Osmanlılara çeyiz olarak verilen yerler hakkında kapsamlı bilgi verir. Bu bağlamda Kütahya'ya bağı Çomar, Çöplü, Elma-ağacı, Erikli, Hoca-oğlu, İne-gazi, Kara-ağaç, Kızılca-viran, Seydi-köy, Süle-oğlu, Timürcü-viran, Yoncalı nahiyesine bağı Kara-ağaç, Sele-oğlu, Uç-ağacı; Sazonos nahiyesine bağı Ağar, Hisar-çavdar; Tavşanlı'ya bağı Çukur-Viran, Altıntaş'a bağı Çakır-sazı, Sevdigin, Virancık; Simav'a bağı Kara-abdal, Yenice; Kula'ya bağı Akça-in, Balçıklı; Aslanapa'ya bağı Güğüm, Kulaksız köyleri çeyiz olarak verilmiştir.³² Ayrıca düğün sırasında Sultan Murad'ın isteğı üzerine Hüseyin Bey, Yalvaç, Karaağaç, Beyşehir, Akşehir ve Seydişehir'i Osmanlılara satmıştır.³³

Yıldırım Bayezid'in adını bilmediğimiz eşi, Devletşah, Devlet Hatun ve Sultan isimleriyle kaydedilmiştir. Bu hatunun annesi Mutahhara Âbide Hatun'un, Mevlana Celaledin Rumî'nin torunu (Sultan Vele'd'in kızı) olduğunu ileri süren araştırmacılar vardır. Mutahhara Âbide Hatun'un Mevlana'nın soyundan geldiğı³⁴ bilinse de bu kayıt teyit edilememiştir. 1413'te vefat eden Devlet Hatun'un türbesi Bursa'dadır.³⁵ Devlet Hatun'la ilgili bir diğertartışma mevzuu Çelebi Mehmed'in annesi olup olmadığıdır. Kaynaklar düğün hakkında detaylı malumat vermelerine rağmen Devlet Hatun'un çocukları hakkında yeterince bilgi yoktur. Meh-

29 Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.1, s.149.

30 Âşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.118; Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.1, s.150; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma*, C.1, s.205.

31 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", s.495; Hasan Basri Öcalan, "Germiyan Sarayından", s.66.

32 Çetin Varlık, *Germiyan-oğulları Tarihi*, s.60-63.

33 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.264.

34 Hasan Basri Öcalan, Germiyan Sarayından Bursa Sarayına bir Gelin gider: Devlet Hatun, s.59-60; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Yay. İstanbul, 2015, s.79.

35 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.266.

med Neşri, Bayezid Han'ın Ertuğrul, İsa, Mehmed, Musa, Mustafa, Kasım ve Süleyman isimlerinde yedi oğlunun olduğunu belirtir. Ancak bu çocukların anneleri hakkında açıklayıcı bilgi vermeyecek "cümlesi cariyeden" tabirini kullanır.³⁶ Halil Edhem, Çelebi Mehmed'i Devlet Hatun'un çocuğu olarak gösterir.³⁷ Halil İnalıcık, Çelebi Mehmed'in Devlet Hatun'dan doğduğunu belirtir.³⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı bir çalışmada Devlet Hatun'u Çelebi Mehmed'in annesi olarak gösterirken;³⁹ bir diğer yerde, 1422 tarihli vakfiyeye göre Çelebi Mehmed'in annesinin Süleymanşah kızı Devlet Hatun olmadığını ifade eder.⁴⁰ Bir başka eserinde, Kütahya'ya ait tahrir defterinde, Germiyanoglu Süleyman Çelebi'nin oğlu II. Yusuf (Çelebi) Bey'in II. Murad'ın dayısı olarak kaydedildiğini söyleyerek bu meselenin tetkike muhtaç olduğuna işaret eder.⁴¹ Sonuç olarak bu bilgiler, Devlet Hatun'un Çelebi Mehmed'in annesi olup olmadığını aydınlatmak için yetersiz kalmaktadır.

Süleymanşah, Kütahya, Egrigöz (Emet), Tavşanlı ve Simav'ı Osmanlılara çeyiz olarak verdikten sonra Kula'ya çekildi ve 1387 yılında burada vefat etti. Onun yerine beyliğin başına II. Yakub Bey geçti. O, ilk zamanlar Osmanlılara tâbi kalsa da Germiyan topraklarının önemli bir kısmının Osmanlılara verilmesini hazmedememişti. Nitekim Saruhanogulları ve Menteşeoğullarının Osmanlılara karşı ittifakı ve Kosova Muharebesi'nde I. Murad'ın şehit edilmesi üzerine harekete geçti ve verilen yerleri geri aldı. Tahta çıkan Yıldırım Bayezid, otoritesini kurduktan sonra Anadolu'ya hareket etti ve II. Yakub Bey'i yakalatıp 1390 yılında Germiyan topraklarının tamamını ilhak etti.⁴²

Osmanlılarla Germiyanogulları arasında yapılan evliliği bu kadar ön plana çıkaran sebep, şüphesiz Germiyan topraklarının önemli bir bölümünün Osmanlı topraklarına katılmasıdır. Mus-

36 Mehmed Neşri, *Cihânnümâ Osmanlı Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013, s. 154.

37 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.267-268.

38 Halil İnalıcık, "Mehmed I", *DİA*, Mehmed I, C.28, TDV, Ankara, 2003, s.397.

39 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Germiyan-Oğulları", *İA*, C.4, MEB, İstanbul, s.769.

40 İ. Hakkı Uzunçarşılı, Mehmed I, *İA*, C.7, MEB, İstanbul, s.496; Hasan Basri Öcalan, "Germiyan Sarayından...", s.65-66.

41 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, TTK, Ankara, 2015; s.60-61.

42 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.266-267; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 2011; s.46-47; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.289-290; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", s.496.

tafa Akdağ'a göre Germiyan topraklarının çeyiz olarak verilmeye ikna edilmesi ustaca tertip edilmiş bir ilhak hamlesidir. Nitekim Osmanlılar da diğer siyasi teşekküllere kız vermelerine rağmen Candaroğulları haricindeki hiçbir beyliğe toprak mülkiyeti vermemişlerdir.⁴³

2.1.3. Germiyanogullarının Diğer Siyasi Evlilikleri

Germiyanogulları, 13. yüzyılın son çeyreğinde Lâdik bölgesinin hâkimiyeti için Sahib Ataoğullarıyla mücadele etti. Buna rağmen iki aile arasında siyasi evlilik yapıldı. İnanoğullarından Ali Bey'in hem Germiyanogullarının hem de Sahib Ataoğullarının damadı olmasından yukarıda bahsedildiği için burada tekrar edilmemiştir. Bunun dışında Sahib Ataoğullarından Hasan Bey oğlu Mehmed Bey, Germiyan ailesinin damadıdır.⁴⁴ Nusretüddin Ahmed Bey de bu izdivaçtan dünyaya geldi. Ayrıca Nusretüddin Ahmed Bey, Germiyanoglu I. Yakub Bey'in damadıdır. Ahmed Bey, Emir Eratna tarafından kuşatıldığında kayınpederi I. Yakub Bey'e sığındı⁴⁵ ve vefat edene kadar (1341) Germiyanogullarına tâbi kaldı.⁴⁶ Nusretüddin Hasan Bey'in Germiyanlı annesinden olan kardeşi Muzafferüddin ve'd-devle Germiyanogullarının Afyon valiliğini yaptı.⁴⁷

Aydinoğulları siyasi bir teşekkül hâline geldikten sonra Mübarizü'd-devle ve'd-din Mehmet Bey, ismini bilemediğimiz kızını Germiyanogulları Subaşı Sadeddin Mübarik Kabız⁴⁸ ile evlendirdi.⁴⁹ Fuad Köprülü, Halil Edhem'in görüşünü destekleyerek Aydınoğullarıyla Germiyanogulları arasındaki bağların güçlü olduğunu ve Germiyanoglu II. Yakub Bey'in anne tarafından büyük babası olan

43 Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi*, Tekin Yay., Ankara, 1979, s.297-298.

44 Olcay Karaman, *Anadolu Beylikleri (Ahmed Tevhid Ulusoy)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010, s.74-75; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.55.

45 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.300; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.151; Yaşar Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Cabdar-Oğulları Beylikleri*, TTK, Ankara, 1980, s.192.

46 İlknur Gündoğdu, *Anadolu Beyliklerinde Kadın'ın Siyasi ve Sosyal Rolü*, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu, 2018, s.67.

47 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.55.

48 Muhtemelen Mübarizü'd-devle ve'd-din Mehmet Bey'den sonra Germiyanogullarında subaşılik görevine getirilmiştir.

49 Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s. 955.

Umur Bey'in meşhur Aydınoğlu Gazi Umur Bey olmasının mümkün olduğunu belirtir.⁵⁰ Yukarıda bahsi geçen siyasi evlilikler dışında Germiyanogulları ve Karamanogulları arasında da siyasi evlilik yapıldı. Bu, *Karamanogullarında Diğer Siyasi Evlilikler* başlığında izah edilmiştir.

2.2. Aydınoğullarında Siyasi Evlilikler

Aydınoğulları, yaklaşık olarak kadim İyonya ve Lidya'ya tesadüf eden bölgede beylik kurmayı başarmışlardır. Merkez Birgi olmak üzere kurulan beylik, Alaşehir, Aydın (Güzelhisar), İzmir, Selçuk (Ayasluğ) gibi önemli yerleşim yerlerinin idaresini ele geçirmiştir. Beyliğin kurucusu Mübarizü'd-devle ve'd-din Mehmet Bey, Germiyanogullarının subaşıydı. Germiyanoglu Yakub Bey, Mehmed Bey'i Birgi bölgesinin fethiyle görevlendirdi. Mehmed Bey, Menteşe Bey'in damadı Sasa Bey'le beraber bu bölgenin fethinde önemli rol oynadı. Muhtemelen bölge üzerindeki hâkimiyet mücadelesi yüzünden Mehmed Bey ve müttefiki Sasa Bey karşı karşıya geldi. Mücadeleden galip çıkan Mehmed Bey, Aydın'ı ele geçirerek beyliğini kurdu.⁵¹

Mehmed Bey devrinde (1308-1334) güçlü bir donanma oluşturan Aydınoğulları, Ağrıboz, Bozcaada, Mora, Sakız ve Rumeli sahillerine akınlar yaptılar. Bu dönemde özellikle Cenevizlilerle mücadele edildi. Mehmed Bey'den sonra beyliğin başına Gazi-i Rabbani Baheüddin Umur Bey (1334-1348) geçti. O, beyliğe en parlak dönemini yaşattı. Babası Mehmed Bey zamanında Bizans'la kurulan dostça münasebetler bu dönemde de devam etti.⁵² Kili ve Eflak seferlerine katılan Umur Bey, büyük güç kazandı. Bu durum onu 1344 yılında

50 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.267; Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s. 953.

51 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi...* s.255-256; Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s.952; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 2011, s.104; Yusuf Ayönü, "XIII. Yüzyılın İkinci Yarı ve XIV. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Menteşe Beyliği'nin Güneybatı Anadolu'daki Faaliyetleri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-II Menteşeoğulları*, TTK, Ankara, 2016, s.11.

52 Detaylı bilgi için bk. Yusuf Ayönü, "Umur Bey Döneminde Aydınoğulları-Bizans İttifakı", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I Aydınoğulları Tarihi*, TTK, Ankara, 2013; Murat Keçiç, *Aydınoğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.

Haçlı donanmasıyla karşı karşıya getirdi fakat yapılan savaş sonucunda donanmasının büyük bir kısmını kaybetti. 1348 yılında da İzmir kuşatmasında şehit düştü. Bu hadise üzerine kardeşi Ayasluğ Emiri Hızır Bey beyliğin idaresini üstlendi.

Hızır Bey,⁵³ Kıbrıs Krallığı, Rodos Şövalyeleri, Venedik ve Cenevizlilerle ağır şartlar içeren bir antlaşma yaptı. Bu gelişme beyliğin denizlerdeki faaliyetlerini sona erdirdi ve zayıflamasına sebep oldu. Fahreddin İsa Bey (1360-1390) döneminde, 1390 yılında Aydınoğulları Osmanlılara tâbi hâle geldi. 1402 Ankara Muharebesi'nin yarattığı otorite boşluğunu değerlendiren II. Umur Bey, Aydınoğulları Beyliği'ni yeniden kurdu. Kısa süreli hükümranlılığı süresince amcazadesi Cüneyd Bey'le taht mücadelesi yaşadı. 1405 yılında vefatı üzerine beyliğin idaresi Aydınoğullarının son emiri Cüneyd Bey'e geçti. 1426 yılında Osmanlılara karşı verdiği mücadelede mağlup olan Cüneyd Bey idam edildi ve böylece Aydınoğulları toprakları ilhak edildi.⁵⁴

Mehmed Bey ve oğlu Umur Bey döneminde denizlerdeki başarılarıyla ekonomik açıdan refah bir dönem yaşayan Aydınoğulları, sonraki dönemlerde bu başarıları devam ettiremediler. Yüz yıldan fazla süren beylikleri sırasında yaptıkları siyasi ve sosyal faaliyetlerle İzmir ve çevresinin Türkleşmesi, İslamlaşması adına yararlılık gösterdiler. Siyasi ve askerî ilişkiler dışında Menteşeoğulları, Germiyoğulları ve Osmanlılarla akrabalık bağı kurdular.

2.2.1. Aydınoğulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Mübarizüddin Mehmed Bey (1308-1334) döneminden Fahreddin İsa Bey'in (1360-1390) son dönemlerine kadar Aydınoğullarıyla Osmanlılar arasındaki münasebetlerin dostane geçtiği anlaşılar. Ni-

53 Detaylı bilgi için bk. Hüseyin Kayhan, "Aydın Oğlu Hızır Bey", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.4/8 2009.

54 Ahmed Tevhid, "Aydın Oğulları", *TOEM*, C.1-2, 1911, s.619-625; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.255-258; Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s. 951-955; Erdoğan Mercil, "Aydınoğulları", *DİA*, C.4, TDV, Ankara, 1991, 239-241; Feridun Emecen, "Umur Bey", *DİA*, C.42, TDV, Ankara, 2012, s. 157; Mustafa Daş, "Aydınoğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.165-174; Feridun Emecen, "Cüneyd Bey", *DİA*, C.8, TDV, Ankara, 1993, s.122.

tekim Aydınoğulları, Osmanlılara Kosova Muharebesi'nde destek vermişlerdir.⁵⁵ Detayları hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber Orhan Bey'in kızlarından biri Aydınoğlu Mehmed Bey'in oğlu Tire yöneticisi Süleyman'la evlidir. Necdet Sakaoğlu, bu kadının Fatıma ya da Şehzade Hatun'dan biri olduğunu ifade eder.⁵⁶

I. Murad'ın şehadetinden sonra yerine geçen Yıldırım Bayezid, Aydınoğullarına tâbi Alaşehir üzerine yürüyerek 1390 yılında şehri ele geçirdi. Bu gelişme üzerine İsa Bey, Yıldırım Bayezid'e tabiiyetini bildirdi ve Aydınoğulları toprakları Osmanlılara ilhak edildi.⁵⁷ Tam tarihini bilmemekle beraber muhtemelen bu yıllarda Aydınoğulları ve Osmanlılar arasında bir evlilik daha gerçekleşti. Yıldırım Bayezid, Aydınoğlu İsa Bey'in kızı Hafsa Hatun'la izdivaç etti.⁵⁸ Bu evliliğin amacı Osmanlılara tâbi olan Aydınoğullarını kontrol altında tutabilmektir. Hakkında fazla malumat bulunmayan Hafsa Hatun, Bademiye'de bir zaviye ve Tire'de bir çeşme yaptırdı.⁵⁹

Cüneyd Bey,⁶⁰ tahta çıktıktan sonra Osmanlılardan Çelebi Mehmed'le karşı karşıya geldi. Çelebi Mehmed, Cüneyd Bey'e karşı onun rakipleri Umur ve İlyas Beylere destek verdi.⁶¹ Cüneyd Bey'in merkezi otoritesini güçlendirmeye çalıştığı dönemde, 1413'te önce vezir-i azam sonra da Rumeli beylerbeyliğine tayin edilen Bayezid Paşa,⁶² ona şu haberi gönderdi:

55 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 2011, s.113; Himmet Akın, "Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma", *AÜDTFC Dergisi*, C.5, S.1, Ankara, 1947, s.95-97.

56 Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadını Sultanları*, s.60.

57 Mehmed Neşri, *Cihânnimâ Osmanlı Tarihi*, s.131; Ahmed Tevhid, "Aydın Oğulları", s.623.

58 A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, İz Yay., İstanbul, 1998, s.238; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.113; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadını Sultanları*, s.87; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ötüken Yay., İstanbul, 2012, s.25; Zerrin Günel Öden, "Aydınoğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.1387.

59 M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.25.

60 Osmanlı Kronikleri ile Dukas tarihinde ve diğer bazı kaynaklarda İzmir Beyi ve Karasubaşı sıfatları verilen Cüneyd Bey'in Aydınoğulları neslinden gelip gelmediği meselesi hâlâ tam olarak aydınlatılamamıştır. Aydınoğullarından neşet etmiş ya da etmemiş olsun, beyliğin son idarecisi ve II. Umur Bey'in damadı olması hasebiyle, Cüneyd Bey'in siyasi evlilikleri Aydınoğulları başlığı altında verilmiştir.

61 Feridun Emecen, "Cüneyd Bey", s.122.

62 Aydın Taneri, "Bayezid Paşa", *DİA*, C.5, TDV, Ankara, 1992, s.243.

İonia hâkimi olmak istersen ve bizim taraftan rahatsız olmamayı arzu edersen, kızını meşru bir surette, bana zevce olarak ver ve senin damadın olayım; sen de benim kayın pederim olursun. O zaman beyliğinde gâilesiz olarak hüküm sürersin.⁶³

Muhtemelen Osmanlılarla aralarındaki husumete ve Osmanlı devlet adamlarına güvensizliğine binaen bu teklife çok öfkelenen Cüneyd Bey, evlilik teklifini reddetti ve haberi getiren ulağın yanında kızını kendi kölesi Arnavud kökenli Abdullah'a⁶⁴ verdiğini beyan etti. Sonra da ulağa, şu sözlerini Bayezid Paşa'ya iletmesini istedi:

Efendin Bayezid'e git haber ver ki kendisi gibi Arnavudlardan bir damat aldım, o da kendisi gibi parayla satın alınmış bir köledir. Kendisinden daha gençtir ve kendisinden daha akıllıdır.

Bayezid bu olaya çok içerlemiş olacak ki Cüneyd Bey'in kızını verdiği Abdullah'ı Nif'te yakalatarak hadım ettirdi.⁶⁵

2.2.2. Aydınöğulları ile Menteşeoğulları Arasında Siyasi Evlilikler

Aydınöğulları, güney komşuları Menteşeoğullarıyla çeşitli siyasi münasebetlerde bulundu. Bunlara ek olarak iki hanedan arasında evlilikler yapıldı. Aydınöğlü Mehmed Bey'in öğullarından Tire Valisi Süleymanşah (ö. 1349), Menteşeoğlü Orhan Bey'in adını bilmediğimiz kızıyla evlendi.⁶⁶ Bu evliliğin tarihine ve detaylarına ilişkin bilgiye sahip değiliz. Süleymanşah'ın kardeşi Umur Bey'le ters düşmesi üzerine kayınpederi Menteşeoğlü Orhan Bey'in yanına gitmesi, kayınpederiyle dostça ilişkiler kurduğuna işaret eder.⁶⁷

II. Umur Bey'in, Mehmed Bey'in (ö. 1402'den sonra) kızıyla izdivacı Aydınöğulları ve Menteşeoğulları arasında yapılan bir diğ-

63 Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, 1956, s.63.

64 Halil Edhem bu ismin Andula yahut Avdula olması gerektiğini belirtmektedir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.258).

65 Dukas, *Bizans Tarihi*, s.64.

66 İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi C.I*, s.420; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.256-257; Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s.955; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Menteşe-oğulları", *İA*, C.7, MEB, İstanbul, s.727.

67 İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi C.I*, s.420; Ahmed Tevhid, "Aydın Öğulları", s.622.

siyasi evliliklerdir.⁶⁸ Yılmaz Öztuna, bu izdivaçtan bir kız ve Mustafa isimli bir erkek çocuğun doğduğunu belirtir.⁶⁹ Maalesef bu izdivaç hakkında da detaylı bilgi bulunmamaktadır.

2.2.3. Aydınogullarının Diğer Siyasi Evlilikleri

Ankara Muharebesi'nden sonra Osmanlı tabiiyetinden kurtulan Aydınogulları, II. Umur Bey önderliğinde emaretlerini yeniden kazandılar. Onun iki yıl süren hükümranlılığı yoğun taht kavgalarıyla geçti. Özellikle amcası İbrahim Bahadır'ın oğlu Cüneyd Bey, idareyi ele geçirmek için ciddi çaba sarf etti. II. Umur Bey, akrabalık bağı bulunan Menteşeoğullarından da yardım almasına⁷⁰ rağmen, Osmanlıların desteğini alan Cüneyd Bey tarafından Ayasluğ'da muhasara edilince onunla anlaşmak zorunda kaldı. Cüneyd Bey, amcazadesi II. Umur Bey'in kızıyla⁷¹ evlenerek siyasi konumunu daha da güçlendirdi⁷² ve 1405 yılında yönetimi ele geçirdi.⁷³ Bu yıl ölen II. Umur Bey'in, damadı Cüneyd Bey tarafından zehirlenerek öldürüldüğü hususunda rivayetler bulunmaktadır.⁷⁴

2.3. Saruhanogullarında Siyasi Evlilikler

Saruhanogulları 13. yüzyılın sonlarından itibaren Lidya bölgesine yerleşerek Gördes, Manisa, Menemen, Nif ve Turgutlu gibi bölgelerin idaresini ele geçirdiler.⁷⁵ Ömeri, Saruhanogulları topraklarının müstahkem bir mevkiye sahip olduğunu vurgular.⁷⁶ Beyliğin

68 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Menteşe-oğulları", s.727.

69 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.75.

70 Dukas, Umur Bey'in Menteşeoğullarından destek istemesini "Umur amcası Karia beyi Menteşe İlyas Bey'e gelerek ayaklarına kapandı" tabiri ile ifade etmektedir (Dukas, *Bizans Tarihi*...6, s.49).

71 Yılmaz Öztuna, bu hatunun II. Umur ile Aydınogullarından Mehmed Bey'in kızı ile olan izdivacıdan doğduğunu belirtmektedir (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.75).

72 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Menteşe-oğulları", s.727; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.257-258; İdris Bostan, "Aydınogulları Beyliği", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, s.298.

73 Cüneyd Bey'den sonraki dönem bazı kaynaklarda İzmiroğulları Beyliği olarak zikredilir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.257-258).

74 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.115.

75 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.253; Feridun Emecen, "Saruhan Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.143-145.

76 el-Ömeri, *Mesâlikü'l Ehsar*, s.147.

kurucusu Alpaga (Alp-Ağı/Alpagı) oğlu Saruhan Bey, Selçukluların uç beylerinden birisiydi. Güçlü bir donanma kuran Saruhan Bey, Cenevizliler karşısında önemli başarılar kazandı. Ayrıca Germiyanogulları, Karamanogulları ve Osmanlılarla ilişkiler kuruldu.⁷⁷

Saruhan Bey'in vefatından sonra beyliğin başına Fahreddin İlyas Bey geçti. Onun döneminde Osmanlılarla iyi ilişkiler kuruldu. 1356 veya 1357 yılında İlyas Bey'in vefatı üzerine oğlu Muzafferiddün İshak Bey beyliğin idaresini ele aldı. İshak Bey zamanında Osmanlılarla sınır komşusu olan Saruhanogulları onlara karşı dostane bir siyaset izledi. İshak Bey'den sonra oğlu Hızırşah başa geçti. Onun Osmanlılarla akrabalık bağı kurmasından sonra beylik Osmanlılara ilhak edildi (1390). Fetret Devri'nde (1402-1413) Saruhanlı Orhan Bey, Timur tarafından Saruhan emiri olarak atandı. Hızırşah idareyi ele geçirmeyi başaramadı. Osmanlılara karşı izlediği siyaset nedeniyle de Çelebi Mehmed tarafından idam ettirildi.⁷⁸

2.3.1. Saruhanogullarının Osmanlılarla Siyasi Evlilikleri

Osmanlılara karşı ılımlı bir siyaset izleyen Saruhanoglu İshak Bey'in hükümranlılığı beyliğin en parlak dönemiydi. O, I. Murad'ın oğulları Yakub Çelebi ve I. Bayezid'in sünnet törenlerine ve I. Bayezid'in düğün törenine davet edildi.⁷⁹ Ayrıca I. Kosova Muharebesi'nde Osmanlılara destek verdi.⁸⁰ Muhtemelen bu yıllardaki dostluk münasebetleri bir evlilikle pekiştirilmişti. Bu evliliğin detaylarına malik değiliz. Fakat Dukas'ın İshak Bey'in oğlu Hızırşah için Bayezid'in kız kardeşinin kocası ifadesini kullanmasından hareketle İshak Bey'in oğlu Hızırşah'la I. Murad'ın bir kızının evlendirildiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.⁸¹

77 Feridun Emecen, "Saruhan Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.143-145.

78 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.248-250.

79 Feridun Emecen, "Saruhan Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.147; Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.118; Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.1, 150 Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüimâ*, C.1, s.205.

80 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.249.

81 Dukas, *Bizans Tarihi*, s.9; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.71-72; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Hızırşah'ın II. Murad'ın damadı olduğunu belirtmekle beraber bilginin doğruluğu yanlışlığı hakkında bir tetkikatta bulunmamıştır (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.88).

Damat Hızırşah'la Osmanlılar arasındaki münasebetlerin iyi olduğu gözlemlenir. Nitekim Hızırşah, Anadolu'da siyasi birliği sağlamak amacıyla Batı Anadolu Beylikleri üzerine sefere çıkan Yıldırım Bayezid'in Saruhanoğulları topraklarını ilhak etmesine itiraz etmemiştir. Karşılığında Hızırşah'a Adala, Demirci, Gordes (Gördüs/Koritoz) ve Kemaliye'nin idaresi verilmiştir.⁸² Fetret Devri'nde Hızırşah'la Orhan Bey arasında yaşanan saltanat mücadelesinde Orhan Bey'in Osmanlılara iltica etmesi, kurulan akrabalıkla beraber Osmanlıların Saruhan iç işlerine müdahale ettiğini göstermektedir.⁸³

Kaynakların ifadesine göre Saruhanlıların idaresinde bulunan Demirci yöresinin emirinin Yakub Bey olduğu anlaşıyor. Yakub Bey, kızını Yıldırım Bayezid'e nikâhlanmış ve kızının çeyizi olarak Gordes'i Yıldırım Bayezid'e bırakmıştır.⁸⁴ I. Murad ve Yıldırım Bayezid dönemlerinde Osmanlılarla sıcak ilişki siyaseti güden Saruhanoğulları, siyasi varlıklarının devamı ve güvencesi için iki gelin vermişlerdir. Ancak Osmanlılara tâbi olmaktan kurtulamamışlardır.

2.4. Karesioğullarında Siyasi Evlilikler

Karesioğulları Beyliği, 13. yüzyılın sonlarından veya 14. yüzyılın başlarından itibaren kadim Mysia (Balıkesir, Bergama, Çanakkale) bölgesinde kuruldu. Kurucusu Melik Danişmend Gazi soyundan gelen Kalemşah ve oğlu Karesi Bey'dir.⁸⁵ Baba oğul Bizans idaresindeki Bergama, Biga, Edremit ve Erdek gibi bölgeleri ele geçirdiler.⁸⁶ 1302 yılında Balıkesir'i daha sonra Mysia'nın tamamını ele geçiren Karesi Bey, kendi adıyla anılan beyliği kurdu.⁸⁷ Karesi Bey döne-

82 Süleyman H. Yakut, *Saruhan Oğulları Beyliği*, Celal Bayar Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2002, s.25-26.

83 İlknur Gündoğdu, *Anadolu Beyliklerinde*, s.87

84 Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, IX. Kitap, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2005, s.30; Süleyman H. Yakut, *Saruhan Oğulları Beyliği*, s.30.

85 Halil Edhem ve Ahmed Tevhid bu ismin Kara İsa'dan muharref olduğunu belirtmektedir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.251-252; Ahmed Tevhid, "Rum Selçukî Devleti'nin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Mülûk'dan Kara Hisar-ı Sahib'de Sahib Ataoğulları", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911, s. 565). Ancak Uzunçarşılı Karesi Bey'e Kara İsa denilmesinin yanlış olduğunu ifade etmektedir (İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Karasi-Oğulları", *İA*, C.6, s.331).

86 Zerrin Günel Öden, "Karesioğulları" *DİA*, s. 488; Sezai Sevim, XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı: Tahrir Defterlerine Göre, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993, s.40/4-40/5.

87 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.236.

minde Katalanlar ve Bizans'la yoğun mücadeleler yaşandı. Ondan sonra beyliğin başına kimin geçtiği tartışmalı bir konudur.⁸⁸ Anlaşıldığı kadarıyla Karesi Bey'den yerine Demirhan Bey geçmiş, Bergama ve çevresinin idaresiyse Yahşi Bey'e bırakılmıştır. Demirhan Bey'in 1328 yılında Bizans'la anlaşma yapması ve 1357 yılında beyliğin başında Süleyman Bey'in bulunmasından hareketle bu tarihler arasında Demirhan ve Yahşi Bey'in idareyi ortak sürdürdüklerini söylemek mümkündür. Süleyman Bey'in kısa hükümrانlığının ardından beylik, 1361 yılında Osmanlılara ilhak edilmiştir.⁸⁹

2.4.1. Karesioğulları ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Anadolu'daki Türk varlığından tedirgin olan Bizanslılar, hem Selçuklu hanedanı üzerinde söz sahibi olabilmek hem de Katalanlarla mücadelelerinde başarılı olabilmek için 14. yüzyıl başında Karesi ümerasından Melik İshak Bey'i Selçuklu tahtına geçirmek istediler. Bu amaçla İshak Bey'i II. Gıyaseddin Mesud'un kızıyla evlendirmek için çaba sarf ettiler. Bu hatun, Hristiyanlaşarak Konstantin adını alan amcasıyla birlikte Biga'ya geldi ve İshak Bey, Sultan Mesud'un kızıyla evlendi. Ancak hem Melik Konstantin'in Katalanlara yaklaşması hem de diğer siyasi olayların etkisiyle Bizanslılar emellerine ulaşamadılar.⁹⁰

2.4.2. Karesioğulları ile Bizans Arasında Siyasi Evlilikler

Karesioğullarından tam olarak kimin oğlu olduğunu bilemediğimiz ancak Demirhan Bey'in oğlu olduğu tahmin edilen Sü-

88 Neşri ve Aşıkpaşazade beyliğin başına Karesi Bey'den sonra Aclan Bey'in geçtiğini belirtir. Halil Edhem bu bilgiyi destekleyerek Aclan Bey'in kudretli bir bey olduğunu, Osmanlılarla münasebetlerde bulunduğunu hatta küçük oğlu Dursun'u Orhan Gazi nezdine gönderdiğini, Aclan'ın vefatından sonra yerine oğlu Demirhan ve Yahşi Bey'in iki ayrı merkezden beyliği idare ettiğini belirtmektedir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.251-252). Bir görüşe göre Aclan, Demirhan veya Yahşi Bey'in lakabıdır (Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.238). Uzunçarşılı ise Aclan Bey'in Yahşi Bey olarak gösterilmesinin yanlış olduğu kanaatindedir (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.98).

89 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.99-101; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, 238-241; Zerrin Günel Öden, "Karesioğulları", *DİA*, s. 488.

90 Zerrin Günel Öden, *Karasi Beyliği*, TTK, Ankara, 1999, s.27; Vedat Turgut, "Karasi Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.181.

leyman Bey, Çanakkale, Truva ve çevresinde ikamet ediyordu. Bu dönemde Bizans komutanlarından Vatatzes'in (Vatas) kızıyla evlendi. Süleyman Bey'in emarette olduğu dönemde Vatatzes, İmparator Kantakuzen'e karşı cephe almıştı. Bizans'ın iç mücadelesine dâhil olan Süleyman Bey, bir taraftan doğrudan kayınpederine destek verirken diğer taraftan Kantakuzen'i destekleyen Aydınolu Umur Bey ve Saruhanoğlu Süleyman Bey'e yardım etti.⁹¹ Süleyman Bey, bu ikili siyasetiyle Bizans'ın iç işlerindeki karışıklıktan faydalanmak istemişti.

2.4.3. Karesioğulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Mevcut kaynakların yetersizliği nedeniyle Karesioğullarının idarecilerini kronolojik olarak doğru bir şekilde sıralamak dahi mümkün değildir. Osmanlı kaynaklarında adından bahsedilen ve Karesioğullarının önemli emirlerinden olduğu anlaşılan Aclan Bey'in kimliği ve dönemi hakkındaki bilgiler tartışma konusudur.⁹² Çağatay Uluçay, Kamil Kepecioğlu'na atfen Aclan Bey'in eşi Gülçiçek Hatun'un Osmanlıların Balıkesir'i aldıktan sonra Bursa'ya getirildiğini ve Orhan Bey'in oğlu I. Murad'la evlendirildiğini belirtir. Bu evlilikten Yahşi Bey adlı oğlu olmuştur.⁹³ Gülçiçek Hatun, Bursa'da Yahşi Bey mahallesinde cami ve türbe yaptırmıştır.⁹⁴

Yukarıda bahsi geçen evlilikler dışında Vedat Turğut, Karesioğulları üzerine yaptığı tetkikatta Karesioğullarının Osmanlılara tâbi akıncı ailelerinden Mihaloğullarıyla siyasi evlilik yaparak akrabalık kurduğunu belirtmektedir.⁹⁵

91 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.264; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.99-100; Zerrin Günel Öden, "Karasioğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.1367; Mehmet Ersan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı*, s.161.

92 Bu konuda tetkikat için bk. Zerrin Günel Öden, *Karasi Beyliği*, s. 31-34.

93 M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.21.

94 Zerrin Günel Öden, *Karasi Beyliği*, s.34.

95 Vedat Turğut, "Karasi Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.186.

2.5. Pervaneoğullarında Siyasi Evlilikler

2.5.1. Muinüddin Pervane ve Oğlu Mesud'un Siyasi Evlilikleri

Türkiye Selçuklularının önemli devlet adamlarından Muinüddin Süleyman Pervane,⁹⁶ Trabzon Rum İmparatorluğu'na kaptırılan Sinop'u tekrar ele geçirdi ve bu başarısına binaen bölgenin idaresinin kendisine verilmesini talep etti. Sultan IV. Kılıç Arslan 1264 yılında bölgenin iktasını, Moğollarla iyi ilişkiler kuran Muinüddin Süleyman'a tevdi etti. Süleyman Pervane, kendisinin devlet merkezindeki görevinden dolayı bölgenin idaresini oğlu Muinüddin Mehmed'e bıraktı. Mehmed, babasının Memlûk Sultanı Baybars ve Moğollar arasındaki ikili siyaseti neticesinde Abaka Han tarafından 1277 yılında katledilmesi üzerine Sinop'ta bağımsızlığını ilan ederek Pervaneoğulları Beyliği'ni kurdu.⁹⁷

Muinüddin Mehmed, babasının adamlarını himayesine alarak önemli bir güce ulaştı. 1264'te Sinop valiliği görevinden 1297 yılındaki vefatına kadar yaklaşık otuz üç sene bölgenin idaresini elinde bulunduran Mehmed Bey, halkı ağır vergilerle bıkırtmış, birçok zengin malını müsadere etmiş ve çeşitli şehirleri yağmalamaktan geri kalmamıştır.⁹⁸ Mehmed Bey'den sonra yerine yeğeni Mühezzibüddin Mesud (Mühezzibüddin Ali'nin oğlu) geçti. Sinop, Samsun ve Bafra'da önemli başarılar kazanan Mesud, bir dönem Cenevizlilere esir düşse de fidye karşılığında serbest kaldı. Öldükten (1300) sonra yerine oğlu Gazi Çelebi⁹⁹ geçti. Donanmaya önem veren Gazi Çelebi, Cenevizliler ve Rumlar karşısında önemli başarılar kazandı.

96 Muinüddin Pervane; Tokat Emirliği, Erzincan serleşkerliği (Emir-i Sipehsalar / Yüksek Rütbeli Komutan), Erzincan subaşılığı, II. İzzeddin Keykavus döneminde emir-i hâcplik, pervanelik ve en sonunda vezirlik makamlarında görev icra etmiştir (Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.31,67; J.H. Kramers, "Muinüddin", *İA*, C.8, s.556-557; Muharrem Kesik, "Muinüddin Süleyman Pervâne", *DİA*, C.31, s.91-92).

97 Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.63, 88-90; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, C.II, s.14; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.148; Muharrem Kesik, "Pervaneoğulları", *DİA*, C.34, s.245; Muharrem Kesik, "Muinüddin Süleyman Pervâne", *DİA*, C.31, s.92.

98 Zehra Odabaşı, "Pervane Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.382.

99 Detaylı malumat için bk. Ahmed Tevhid, "Sinop'ta Gazi Çelebi", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911, s.317; Elizabeth A. Zachariadou, "Sinoplu Gazi Çelebi", Çev. M. Akif Erdoğan, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.1, 2001.

Vefatından sonra erkek çocuğu bulunmadığı için beyliği kızı Fülane Hatun yönetti. Bu sebeple Sinop'a "Hatun ili" ve "Hatuniye" denilmiştir. 1322 yılında Candaroğullarının Sinop'u ele geçirilmesiyle Pervaneogulları Beyliği sona erdi.¹⁰⁰

Kösedağ Muharebesi'nden sonra Anadolu'da zuhur eden karğa ortamında Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki konumunu kaybetmek istemeyen Pervane, Moğollar, Memlûkler ve Türkiye Selçuklu ümerası arasındaki siyasi münasebetlere yön vermeye çalışmış; bu amaçla siyasi evliliklerden istifade etmiştir. İzdivaç konusunda Pervaneyle ilgili ilk mesele, hanımı Gürcü Hatun'un kimliğidir. Erzurum Selçuklu Meliki Tuğrul Şah'ın oğluyla Gürcü Kraliçesi Rosudan'ın izdivacından dünyaya gelen Prenses Tamar, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'le evlenerek Gürcü Hatun adını aldı.¹⁰¹ Bazı kaynak ve çalışmalara göre bu hatun dul kalınca Pervane'yle evlendi.¹⁰² Ancak yapılan araştırmalar onun II. Keyhüsrev'in eşi değil, kızı olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁰³

Mevkiini korumak isteyen Pervane, bir kızını Türkiye Selçuklu Sultanı II. Mesud'a verdi.¹⁰⁴ Hüseyin Hüsameddin, II. Mesud'la evlenen Hatun'un Pervane'nin kızı değil kız kardeşi olduğunu belirtir. Ona göre bu hatunun adı İldi/Hund Hatun'dur. Bu evlilikten Sultan Taceddin Altunbaş dünyaya gelmiştir.¹⁰⁵ Pervane, Gürcü Hatun'dan doğan bir kızını¹⁰⁶ da Mecdüddin Mehmed'e verdi. Pervane damadı Mecdüddin Mehmed'i önce müstevfi daha sonra 1271/1272'de

100 Ahmed Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'da İsfendiyar Oğulları veyahut Kızıl Ahmedliler", TOEM, C.1-2, İstanbul, 1911, s. 386; Besim Darkot, "Sinop", İA, C.10, s.685-686; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.644-645; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", s.594-595; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.170-172; Zehra Odabaşı, "Pervane Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.384-385.

101 Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din Süleyman*, AÜ Basımevi, Ankara, 1970, s.125.

102 Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I*, Çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yay., İstanbul, 1973, s.367,405; Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din*, s.23; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.55-56.

103 J.H. Kramers, "Muin-üd-din", İA, C.8, s.557; Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din*, s.125-126.

104 J.H. Kramers, "Muin-üd-din", İA, C.8, s.557.

105 Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, Haz. Mesut Aydın-Güler Aydın, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2004, s.14.

106 Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri II*, s.272,287) ifadelere göre Mecdüddin Mehmed'in eşi bunlardan biri olmalıdır (Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din*, s.136).

Türkiye Selçuklu vezirliği makamına getirdi. Mecdüddin Mehmed, 1275 yılında Fahreddin Ali'nin Türkiye Selçuklu vezirliğine yeniden dönmesi üzerine atabey tayin edildi.¹⁰⁷ Böylece Pervane devlet kademelerindeki konumunu güçlendirdi.

Pervane, II. İzzeddin Keykavus ile IV. Rükneddin Kılıç Arslan arasındaki tahta geçme mücadelesi sırasında IV. Kılıç Arslan'ın tahta geçmesini arzuladığı için Moğollara başvurdu. Bunun üzerine Anadolu'ya Ahmed Takudar (Teküder) Han'ın damadı Alıncak¹⁰⁸ Noyan'la Kadağan komutasında 10.000 kişilik bir ordu gönderildi.¹⁰⁹ Alıncak Noyan'la ilişkilerini geliştirmek isteyen Pervane, onun kızı Kiras Hatun'la evlendi.¹¹⁰ Nitekim yaptığı evliliğin etkisiyle Alıncak Noyan'la iyi ilişkiler kurdu. Karşılığında hem devlet içi mücadelelerde hem de özellikle Karamanoğullarıyla mücadelede Alıncak Noyan'ın desteğini aldı.¹¹¹ Moğollarla iyi ilişkiler kurmak isteyen Pervane'nin biraderi Kutbeddin Osman da iki kızını Moğol emirlerine verdi.¹¹²

Selçuklular ve Moğollarla akrabalık bağı kuran Pervane, Ermenilerle de ilişkilerini geliştirmek amacıyla Kral Hetum'un kızıyla evlenmek istedi. Ancak kızın vefat etmesi nedeniyle evlilik gerçekleşmedi. Kral Hetum'un oğlu Leon döneminde de Ermenilerle iyi ilişkiler kurdu. Leon bir kızını Pervane'ye vererek babası zamanında yapılamayan akrabalık bağını kurdu.¹¹³

Pervaneoğullarından Mühezzibüddin Mesud'un Samsun, Bafra ve Sinop çevresindeki başarılarından yukarıda bahsedilmişti. Denizlerde özellikle Cenevizlilerle uğraşan Mesud Bey, Cenevizliler tarafından esir edildi ve 900.000 dirhem fidyeye kurtulabildi. Esaretten kurtulduktan sonra beyliğini güçlendirebilmek için İlhanlıların Anadolu'daki önemli adamlarından Mücirüddin Emirşah'la

107 Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din*, s.136,217; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.55-56.

108 Alınak/Alıcak/Almak.

109 İbn Bibi, *El Evamiri'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, C.2, s.152; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 235.

110 Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s.236, 246; Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din*, s.73.

111 Mustafa Akkuş, Büşra Bağcı, "Hülâgû Han Döneminde Anadolu'da Görev Yapan Moğol Komutanları", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S.9, Konya, 2018, s.161-162.

112 Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s.266.

113 *Abi'l Farac Tarihi*, C.2, s.591; Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-din*, s.167.

iyi ilişkiler kurmak istedi. Bu maksatla Emirşah'ın kızıyla evlenerek damadı oldu.¹¹⁴ Bu evlilikle Mesud Bey, kendi idaresi için güçlü bir destek sağladı. Hatta Ahmed Tevhid, ikilinin birbiriyle istişare ederek devleti idare ettiklerini belirtir.¹¹⁵

2.6. Candaroğullarında Siyasi Evlilikler

Rükneddin Kılıç Arslan ve Gıyaseddin Mesud'un taht mücadelesinde Gıyaseddin Mesud'u destekleyen Şemseddin Yaman¹¹⁶ Candar, bu desteğin karşılığında Eflani ve çevresini ikta olarak elde etti. Böylece İlhanlıların tabiiyetinde Candaroğulları¹¹⁷ Beyliği'nin temeli atıldı. Ondan sonra başa geçen Süleyman Paşa, beyliğin asıl kurucusu olarak nitelendirilir.¹¹⁸ Beylik, kuruluşundan Ebu Said Bahadır Han'ın vefatına kadar (1335) İlhanlı tabiiyetinde kalmış; onun vefatı üzerine Süleyman Paşa *es-Sultanü'l-Azam* unvanıyla bağımsızlığını ilan etmiştir.

II. Süleyman Paşa'nın 1383 yılında babası Kötürüm Bayezid'e isyanı sonucunda Sinop ve Kastamonu şubesi olarak ikiye ayrılan Candaroğulları Beyliği, Timur'un Anadolu seferi sırasında tekrar birleşti. 1416 yılında Kasım Bey'in babası İsfendiyar Bey'e isyan etmesiyle Çankırı şubesi ortaya çıktı. 14. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı tabiiyetine giren Candaroğulları, Timur'un Anadolu'ya gelişinden Fetret Dönemi'nin sonuna kadar Timur'a bağlılıklarını arz ettiler. Sonrasında Osmanlılarla çeşitli münasebetler ve mücadele-

114 Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.207; Zehra Odabaşı, "Pervane Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.384.

115 Ahmed Tevhid, Sinob'da Pervanezadeler, *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911, s.256.

116 Bu isim Türk tarihlerinde (تمر veya تیمور) şekillerinde kaydedilmiştir. Candar isminin Timur'dan muharref olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Ali, bu ismin Bizans tarihlerinde Amir Han (امرخان) olarak kaydedildiğini belirtmektedir (Stanley Lane-Poole, *İslâm Devletleri Tarihi*, s.275-276; Ali, "Candaroğlu Hükümeti", *TOEM*, S.1-18, 1340, s.2).

117 Bu beyliğin ismi Şemseddin Yaman Candar'a nispeten Candaroğulları, İsfendiyar Bey'e nispeten İsfendiyaroğulları, Kızıl Ahmed Bey'e nispeten Kızıl Ahmedlüler (Ahmed Tevhid, "Kastamonu ve Sinob'da, 383; Talat Mümtaz Yaman, *Kastamonu Tarihi XV. Asrın Sonlarına Kadar*, C.1, 1935, s.96) ve Şemsiler isimleri ile kaydedilmişlerdir (Tunay Karakök, "Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayat'a Dair Bir Değerlendirme", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.20, 2012, s.1094). Ali Bu beyliğe Kastamonu Emareti denilmesinin daha doğru olacağını belirtmektedir (Ali, "Candaroğlu Hükümeti", s.7).

118 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.121; Yaşar Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, C.7, s.146.

lerde bulunan Candaroğulları, Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon Seferi (1461) sırasında sona erdi.¹¹⁹

13. yüzyıl sonları¹²⁰ veya 14. yüzyıl başlarından, 15. yüzyıl ortalarına kadar hüküm süren bu Türkmen beyliği, Kastamonu, Sinop, Karabük, Bartın, Zonguldak ve Bolu civarında hâkimiyet sağladı. Ayrıca güçlü bir donanmayla Karadeniz'de ticari ve askerî faaliyetlerde bulundu.¹²¹ Hâkim oldukları sahada yaptıkları imaretlerle¹²² bölgenin Türkleşmesine katkı sağladılar. Bulundukları coğrafi konum itibarıyla Bizans, Ceneviz, Venedik, Trabzon Rum İmparatorluğu, Osmanlılar, Taceddinoğulları, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Kutluşahlar gibi siyasi teşekküllerle siyasi ve sosyal münasebetlerde bulunan Candaroğulları, Osmanlılar, Kutluşahlar ve Trabzon Rum İmparatorluğu'yla siyasi evlilik yaptılar.

2.6.1. Candaroğulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Candaroğulları ve Osmanlılar arasındaki münasebetler I. Süleyman Paşa döneminde başladı. Osmanlıların kuzeye ve batıya doğru düzenledikleri seferler beyliğin Batı ve Orta Anadolu'ya doğru genişlemesini engelliyordu. Bu dönemde Süleyman Paşa ve Orhan Bey'in anlaşmazlık yaşadığı bilinmektedir.¹²³ Fakat I. Murad ve Kötürüm (Celaledin) Bayezid (1361-1385) zamanında ilişkilerin yumuşadığı görülür. Bunun sebebi iki taraf arasında ilk defa bu dönemde yapılan evliliktir. I. Murad, kardeşi Süleyman Paşa'nın kızı

119 Detaylı bilgi için bk. Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, Ali, "Candaroğlu Hükümeti"; J. H. Mordtmann, "İsfendiyâr-Oğulları", *İA*, C.5/2, ; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, Cevdet Yakupoğlu, "Candaroğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*; Mehmet Ersan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı*; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yay., Ankara, 2015.

120 Ali, Candaroğullarının kuruluş tarihini H 691 (M 1291-1292) olarak vermektedir (Ali, "Candaroğlu Hükümeti", s.2).

121 Cevdet Yakupoğlu, "Candaroğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.409,421.

122 bk. Ali, "Candaroğlu Hükümeti"; M. Şakir Ülkütaşır, *Sinop'ta Candaroğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler*, İstanbul, 1934; Cevdet Yakupoğlu, *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Etnstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

123 Yaşar Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu*, s.61.

Efenzed¹²⁴ Hatun'u Kötürüm Bayezid'le evlendirmiştir.¹²⁵ Bu evlilikten geleceğin Sinop Emiri İzzeddin İsfendiyar Bey dünyaya geldi.¹²⁶ Alderson, Efenzed Hatun'un evliliğinden bahsetmemekle beraber Gündüz isminde bir oğlunun olduğunu belirtir.¹²⁷

Kötürüm Bayezid Bey kendisinden sonra oğlu İskender'i tahta çıkarmak niyetindeydi.¹²⁸ Babasının düşüncelerinin farkında olan II. Süleyman Paşa, beyliğin başına geçmek için Osmanlıların desteğini almak zorundaydı. Bu amaçla I. Murad'ın kardeşi Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun'la¹²⁹ evlendi.¹³⁰ Bir müddet sonra II. Süleyman, kardeşi İskender'i öldürdü ve Osmanlılara sığındı. Bu gelişme I. Murad'a Candaroğullarının iç işlerine karışma fırsatı verdi. Sultan, II. Süleyman'ı babasına karşı destekleyerek Candaroğlu topraklarına gönderdi. Ayrıca onun kızıyla evlenerek siyasi ittifakı pekiştirdi. II. Süleyman babasını Kastamonu'dan Sinop'a çekilmeye mecbur edip Kastamonu'ya hâkim oldu. Böylece Candaroğulları Beyliği Kastamonu ve Sinop merkez olmak üzere iki şubeye ayrıldı.

124 Bu hatun Süleyman Paşa'yla John Vataztes'in kızının izdivacından dünyaya gelmiştir (Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.65). İ. H. Uzunçarşılı ve Alderson bu hatunun ismini Efendizade olarak vermektedir (İ. Hakkı, Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi", *Belleten*, C.5, S.19, TTK, Ankara, 1941, s.286; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.235).

125 Cevdet Yakupoğlu, *İsfendiyar Bey ve Zamanı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s.17; Hüseyin Çınar bu evliliğin muhtemelen 1360'lı yılların başında gerçekleştiğini belirtmektedir (Hüseyin Çınar, "Osmanlı ve Candaroğulları Hanedanları Arasında Evlilik İlişkileri", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler (Çobanoğulları- Candaroğulları – Pervaneoğulları)*, Editör: Halil Çetin, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2012, s.17). Yılmaz Öztuna'ya göre ise bu evlilik 1383 yılında gerçekleşmiştir (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, 82).

126 İ. Hakkı, Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, s.87.

127 A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.235.

128 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, s. 87.

129 Sultan Hatun, Haziran 1395 (Ramazan 797) tarihinde vefat etmiştir ve Aynalı Kadın (Sultan Hatun) Türbesinde metfundur (İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi", s.286; Cevdet Yakupoğlu, *İsfendiyar Bey Zamanı*, s.205; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.235). Sultan Hatun Türbesi İnşa Kitabesi için bk. Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, TTK, Ankara, 1991, s.168.

130 Aziz b. Erdeşir, *Bezmi u Rezm*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014, s.374; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.235; Selim Parlaç, *Osmanlı Devleti'nde Siyasi Evlilikler*, Pamukkale Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2007, s.18-19.

Kötürüm Bayezid Bey'in vefatından sonra İsfendiyar Bey,¹³¹ 1395 yılında Sinop hâkimi oldu. Kastamonu hâkimi II. Süleyman, 1390 yılına kadar Osmanlılarla ilişkilerini sürdürdü ve gerektiğinde siyasi ve askerî destek verdi. Ancak daha sonra Kadı Burhaneddin Ahmed'le ittifak yaptı. Onun hamlesine karşılık Yıldırım Bayezid, 1392'de Kastamonu'ya sefer düzenledi ve II. Süleyman Paşa'yı öldürdü. Beyliğin idaresi İsfendiyar Bey'e bırakıldı.¹³²

İsfendiyar Bey, kendi idaresinde bulunan Kastamonu, Kalecik, Tosya ve Çankırı bölgelerini oğlu Hızır Bey'e bırakmak istiyordu. Ancak Osmanlılarla iyi ilişkiler kuran ve Çelebi Mehmed'le Eflak seferine katılan diğer oğlu Kasım Bey, buna itiraz etti ve Çelebi Mehmed'den yardım istedi. Kasım Bey'in talebi üzerine İsfendiyar Bey üzerine sefer düzenlendi. Yenilen İsfendiyar Bey, Sinop'a çekildi, mezkûr yerler Kasım Bey'e bırakıldı. Kasım Bey, idaresine aldığı yerlerde Çelebi Mehmed adına hutbe okuttu. Böylece Candaroğulları Beyliği tekrar parçalandı ve Kasım Bey idaresindeki Çankırı şubesi ortaya çıktı.¹³³

İsfendiyar Bey, Çelebi Mehmed'in 1421 yılında vefat etmesinden sonra Kasım'ı Çankırı'dan çıkardı. Bu gelişme üzerine, Çelebi Mehmed'in yerine tahta çıkan II. Murad, İsfendiyar Bey'i mağlup ederek Candaroğullarını tabiiyetine aldı. Sinop'a çekilen İsfendiyar Bey, Osmanlılarla ilişkilerini geliştirmek için barış teklif etti ve torunu Hatice Hatun'u (II. İbrahim'in kızı) II. Murad'la evlendirmek istediğini bildirdi. Araya giren devlet adamlarının ricası üzerine II. Murad barış teklifini kabul etti ve İsfendiyar Bey'e Kastamonu ve Küre çevresini bıraktı.¹³⁴ Bu barış sonrasında Osmanlılar ve Candaroğulları arasında yeni evlilik bağları kuruldu.

131 Kötürüm Bayezid ile Osmanlılardan Efenzed Hatun'un oğludur (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.82).

132 Hüseyin Çınar, "Osmanlı ve Candaroğulları, s.19-20; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, s.86-88.

133 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, s.88-89; İsfendiyar Bey dönemi hakkında detaylı bilgi için bk. Cevdet Yakupoğlu, *İsfendiyar Bey Zamanı*; Zerrin Günel Öden, "İsfendiyar Bey", *DİA*, C.22; Yaşar Yücel, "Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, 1964.

134 Ahmed Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'da, s. 391; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kiminle Evlendi", *Belleten*, C.XXI, S.82, TTK, Ankara, 1957, s.254-255; J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.177; Hüseyin Çınar, "Osmanlı ve Candaroğulları, s.22-23.

II. Murad'ın gelen teklifleri kabul etmesi üzerine, Candaroğulları bu izdivacı kutlamak için Devrekani'de bir düğün tertip ettiler. Osmanlı gelin alayına hürmet edilerek¹³⁵ bol miktarda altın harcanıldı. Gelin değerli mücevherlerle donatılarak sultana gönderildi.¹³⁶ II. Murad, Candaroğlu II. İbrahim Bey'in kızı Hatice Alime Hatun'la¹³⁷ 1424/1425 yılında Bursa'da veya Edirne'de şaşaalı bir düğün töreniyle evlendi.¹³⁸ Bu izdivaçla Osmanlılara tâbi olan Candaroğulları, düzenlenecek seferlere yardım etmeyi ve Bakır-Küresi gelirlerinin büyük bir kısmın vermeyi taahhüt etti.¹³⁹

Hatice Alime Hatun'la evlenen II. Murad, kız kardeşlerinden Selçuk Hatun'u¹⁴⁰ kayınpederi II. İbrahim Bey'e, diğer kız kardeşi Sultan Hatun'u (Çelebi Mehmed'in kızı) da Candaroğlu Kasım Bey'e verdi.¹⁴¹ II. Murad bu hamleyle hem yapılan barışı pekiştirdi hem de Candaroğullarını kontrol altına almaya çalıştı. II. Murad'la Alime Sultan'ın izdivacından Ahmed ve İsfendiyar, II. İbrahim'le Selçuk Hatun'un izdivacından Yusuf Çelebi, İshak Bâli, Hafsa ve Hatice¹⁴² Kasım Bey'le Sultan Hatun izdivacından ise Kaya Bey dünyaya geldi. Kaya Bey, 1440/1441 yılında dayısı II. Murad'ın kızı Hafsa Ha-

135 Hammer, Osmanlı gelin alayıyla birlikte Candaroğullarına, emir-i ahur Elvan Bey'le Halil Paşa'nın dul kalan haremünün gönderildiğini belirtmektedir (J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.177-178).

136 HocaSadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.1, s.143.

137 Halime, Hüma, Tâcün-nisa (İlknur Gündoğdu, *Anadolu Beyliklerinde*, s.111).

138 Hoca Saadeddin bu evliliği anlatırken İsfendiyar Bey'in kızını iffetli, temiz ve güzel görünüşlü olarak tarif eder, hatta ona peri soylu kız der. Geline almaya giden heyetin içinde Çandarlı Halil Paşa'nın kızı Daye Hatun ve Germiyanoglu Yakup Bey'in hanımı Merih (Meric) Bala bulunmaktadır (Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.2, s.142-144); Cevdet Yakupoğlu, Hatice Hatun'un Fatih'in anesi olabileceğine dair kayıtlar olduğunu belirtmektedir (Cevdet Yakupoğlu, *İsfendiyar Bey ve Zamanı*, s.88).

139 Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s.96.

140 Selçuk Hatun hakkında müstakil bir çalışma yapan Ahmed Tevhid, Selçuk Hatun'un H 828'de (1424-1425) Anadolu Beyler Beyi Karaca Paşa'yla evlendirildiğini belirtmektedir (Ahmed Tevhid, "Selçuk Hatun Sultan", *TOEM*, C.3-4, 1328, s.957).

141 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.277; Ahmed Tevhid, "Selçuk Hatun Sultan", s.957; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı, s. 255; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkiin Kadın Sultanları*, s.119-120; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.241; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.1 s.143; J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.178.

142 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.259; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.133-134; Hüseyin Çınar, "Osmanlı ve Candaroğulları", s.24.

tun'la evlendi.¹⁴³ Mehmed Süreyya, Kasım Bey'in Sultan Hatun'dan başka II. Murad'ın kızlarından biriyle evlendiğini belirtir.¹⁴⁴ Ayrıca *Anonim Osmanlı Kroniği*'nde de isim zikredilmeksizin II. Murad'ın İsfendiyaroglu'na kız verdiği ifade edilir.¹⁴⁵

II. Murad dönemindeki evliliklerden bir diğeri II. Murad'ın kızı Hatice Hatun ve Candaroğullarından İsmail Bey (II. İbrahim'in oğlu) arasında 1440 yılında gerçekleşti. Bu evlilikten Hasan, Mahmud ve Yahya dünyaya geldi. İsmail Bey, 1443 yılında Candaroğulları Beyliği emiri oldu. Candaroğulları ile Osmanlılar arasındaki bu karşılıklı kız alıp vermeler sayesinde, Candaroğulları topraklarında sulh ve düzen sağlandı. Bu evliliklerin getirdiği sıcak münasebetler üzerine İsmail Bey, 1450 yılında Fatih Sultan Mehmed'in düğün törenine katıldı ve Kostantiniyye muhasarasında da yer aldı.¹⁴⁶ Hatta İsmail Bey'in oğlu Hasan Bey, Fatih'in kızlarından biriyle evlendi. Fakat bu evlilik hakkında detaylı malumata sahip değiliz.¹⁴⁷

İsmail Bey'in vefatından sonra Kızıl Ahmed Bey, 1461 yılında Candaroğulları emiri olsa da uzun süre hüküm süremedi ve beylik Osmanlılara ilhak edildi. Oğlu Mirza Mehmed Bey, II. Bayezid'in kızıyla evlendi.¹⁴⁸ Bu hatun vefat edince de onun yeğeniyle evlendi. Mirza Mehmed Bey, Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Mısır seferlerinde ona destek verdi. Şemsi Ahmed Paşa, Doğancı Hacı Ahmed Paşa ve Kara Mustafa Paşa isimli üç erkek çocuğu bulunmaktadır. Şemsi Ahmed Paşa, II. Selim ve III. Murad dönemlerinde Osmanlılarda nüfuz sahibi olmuştur.¹⁴⁹

143 Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Atsız, Tercüman Yay., 1972, 88; Dukas, *Bizans Tarihi*, s.148; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.261; Selim Parlaz, *Osmanlı Devleti'nde Siyasi Evlilikler...* s.23; Necdet Sakaoğlu, Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.142.

144 Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, C.3, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.874.

145 *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Hz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000, s.77.

146 Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s.96-97; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.143; Hüseyin Çınar, "Osmanlı ve Candaroğulları", s.25-26; Selim Parlaz, *Osmanlı Devleti'nde Siyasi Evlilikler*, s.22-23.

147 A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.244; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.179.

148 Necdet Sakaoğlu, bu hatunun Kamberşah Hatun olma ihtimalini ifade etmektedir (Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.196).

149 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.184; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.85; Selim Parlaz, *Osmanlı Devleti'nde Siyasi Evlilikler*, s.23.

2.6.2. Candaroğullarının Diğer Siyasi Evlilikleri

Yakub Bey'den sonra Candaroğulları emiri olan Adil Bey, Anadolu'da dönemin önemli siyasi teşekküllerinden Trabzon Rum İmparatoru II. Alexios'un kızı Eudokia Kommena ile evlendi. Bu izdivaçtan dünyaya gelen Cemaleddin Mahmud Bey, kendi amcasının kızı Hatice Hatun'la dünya evine girdi.¹⁵⁰

Adil Bey'den sonra beyliğin başına geçen Kötürüm Celaledin Bayezid'in Osmanlılarla kurduğu akrabalık bağından daha önce bahsedilmişti. Bayezid Bey, Osmanlılardan başka Kutluşahlarla (Şadgeldiler) da siyasi evlilik bağı kurdu. Amasya Türkmen Emiri Hacı Şadgeldi'nin oğlu Ahmed'le Kötürüm Bayezid'in ismi bilinmeyen bir kızı evlendi. Kötürüm Bayezid, I. Murad'ın Avrupa'da aldığı başarılı sonuçların ardından Hamidoğullarının ve Germiyanoglu topraklarının büyük kısmının Osmanlılara bağlanması üzerine ittifak arayışına girdi. Kutluşahlara kız verdikten sonra kurulan bağ aracılığıyla damadı Ahmed Bey'le Osmanlılara karşı ittifak yaptı. Ayrıca Ahmed ve Kadı Burhaneddin Ahmed arasındaki mücadelede damadını destekledi. Bu tutumu Candaroğullarıyla Kadı Burhaneddin'in arasını açtı.¹⁵¹

Yılmaz Öztuna, Ramazanoğullarından Piri Mehmed Paşa'nın (1517-1568) kızı Banu Hatun'la Candaroğullarından Doğancı Hacı Ahmed Paşa'nın evlendiğini ve bu evlilikten Balaban Ahmed'in dünyaya geldiğini ifade eder.¹⁵² Ancak kaynaklarda bu evliliğe dair somut bir ifadeye rastlanmamıştır.

2.7. Karamanoğullarında Siyasi Evlilikler

İkinci Dönem Anadolu Beylikleri içinde önemli bir yere sahip olan Karamanoğullarının Oğuzların Avşar, Bayat veya Salur boyundan geldiklerine dair değerlendirmeler bulunur.¹⁵³ Bayburtlu, Beydili, Bozdoğan, Bozkırlı, Bulgarlı, Hoca Yunuslu, Hocantılı,

150 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.81; İlknur Gündoğdu, *Anadolu Beyliklerinde*, s.120; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.142.

151 Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s.72; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.126; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.178; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.83.

152 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.85, 94.

153 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.348; Karamanoğullarının kökeni hakkında mülahazalar için bk. Cumaali Bayram, *Karamanoğulları Tarihi*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018, s.11-29.

İgdir, Oğuzhanlı, Turgutlu ve Yuvalı gibi önemli oymaklar Karamanoğullarının mensuplarındandır. Moğol istilasıyla Anadolu'ya gelen Karamanoğulları, Mut ve Ermenek (Kamerüddin ili) civarında meskûn oldular.¹⁵⁴ Nure Sofi'nin oğlu Karaman Bey, istilanın getirdiği siyasi istikrarsızlık dönemindeki faaliyetlerine binaen 1260'lı yıllarda Selçuklu uç beyi oldu. Anadolu'nun ortasında ve kavşak bir nokta üzerinde yerleşen Karamanoğulları, Türkiye Selçukluları ve İkinci Dönem Anadolu Beylikleri devrinde ciddi bir siyasi güç hâline gelerek Anadolu'ya hâkim olma mücadelesi verdiler. Türkiye Selçuklularının varisi olma iddiasıyla 14. yüzyılın başlarına kadar Anadolu'daki siyasi mevcudiyetlerini korumayı başardılar. En nihayetinde bir buçuk asır boyunca uğraştırdıkları Osmanlılara boyun eğdiler.

2.7.1. Karamanoğulları ile Selçuklular Arasında Siyasi Evlilikler

Selçuklularla Karamanoğulları arasındaki evliliklerin sayısını ve detaylarını tam olarak bilemiyoruz.¹⁵⁵ Mevcut bilgilerden Karaman Bey'in Selçukluların damadı olması meselesi de kaynaklarda değişik şekillerde yer almaktadır. Bir görüşe göre Karamanoğullarının atası Nure Sofi, Konya'ya gelip yerleştikten sonra buradaki nüfuzunu arttırmıştı. Oğlu Karaman Bey Türkiye Selçuklu Hükümdarı Alaüddin'in nezdinde önemli bir yer edinmiş olmalıdır ki sultan onu hem emir-i ahurluk görevine getirmiş hem de kız kardeşiyle evlendirmişti.¹⁵⁶ Bir başka görüşe göre sultan, ona kız kardeşini değil kızını vermişti.¹⁵⁷ Şikâri'ye göre ise Sultan amcası Melik Arslan'ın kızını Karaman Bey'le evlendirmiş, bu evlilikten Mehmed ve Mahmud adında iki çocuk dünyaya gelmiştir.¹⁵⁸ Tahsin Ünal bu konu üzerine yaptığı tetkikatta, kronolojik olarak Karaman Bey'in beş yaşında emir-i ahur olamayacağını ve aynı şekilde Sultan Alaüddin'in damadı olamayacağını belirtir. Ona göre Karaman Bey,

154 Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, C.24, s.455-456; Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s.960.

155 Emine Uyumaz, "Türkiye Selçuklu...", s.414.

156 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, BerikanYay., Ankara, 2001, s.79; Cumaali Bayram, *Karamanoğulları Tarihi*, s.60.

157 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.60.

158 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, Haz. Mesud Koman, Yeni Kitab Basımevi, Konya, 1946, s.19.

IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızıyla evlenmiştir.¹⁵⁹ Bu dönemde emir-i ahur olarak bahsedilen kişinin Karaman Bey'in kardeşi Bunsuz veya Zeynel Bey olması daha muhtemeldir.¹⁶⁰

Kaynakların verdiği tutarsız bilgilere rağmen Karaman Bey ile Selçuklular arasındaki akrabalık bağı kesindir. Karaman Bey, Selçukluların damadı konumuna geldikten sonra kendisine tabi ve ailele birlikte Ermenek, Silifke ve Larende bölgesinin idaresi verilmiştir. Bu evlilik, Karamanoğullarının siyasi bir teşekkül olabilmesi açısından önemli bir adımdı. Bu vesileyle Selçuklu sarayına rahatça girip çıkabilmişlerdir. Ayrıca Karaman Bey'in kardeşi Bunsuz da bu evlilik vasıtasıyla Selçuklular tarafından ödüllendirilmiş ve Konya'da Selçuklu emir-i ahuru konumuna getirilmiştir. Başka bir rivayetteyse sultana danışman olmuştur. Karamanlıların nüfuzunu arttıran münasebetler, Selçukluların Karamanlıları daha iyi idare etmesini de sağlamıştır.¹⁶¹ Karamanoğulları, Selçukluların varisi olma iddialarını aralarındaki akrabalığa dayandırmaktan geri kalmamışlardır.¹⁶²

Şikâri'ye göre iki taraf arasındaki başka bir evlilik Keyhüsrev'in torunu (kızının kızı) Hutun Banu (Banu Hatun) ile Karamanoğlu Mehmed Bey arasında yapıldı. Bu evlilik için hazırlanan düğün töreni kırk gün sürdü. Bu evlilikten İbrahim isimli bir çocuk dünyaya geldi.¹⁶³ Kitabın mütercimi Mesud Koman, Banu Hatun'un IV. Kılıç Arslan'ın kızı Hüdavent Hatun olabileceğini düşünmektedir.¹⁶⁴

2.7.2. Karamanoğulları ile Turgutoğulları Arasında Siyasi Evlilikler

Beyşehir yakınlarındaki Karahisar'ı merkez edinen Turgutoğullarının müstakil bir beylik kurup kurmadıkları tartışılmakla¹⁶⁵ beraber Ömerî, Karahisar ve Yenişehir'e sahip bu aileyi bir beylik

159 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.608.

160 Cumaali Bayram, *Karamanoğulları Tarihi*, s.60.

161 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.60, 79-85; Cumaali Bayram, *Karamanoğulları Tarihi*, s.50, 62.

162 Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi*, s.253.

163 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.161.

164 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.15.

165 M. Zeki Oral, "Turgut Oğulları, Eserleri-Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, S.3, TTK, Ankara, 1956, s.31; Halil Edhem bu aile hakkında "Karaman ümerasındandır" şeklinde yorum yapmıştır (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.291).

olarak gösterir.¹⁶⁶ Turgutoğulları, İç Anadolu'daki siyasi ve askerî faaliyetleriyle önemli siyasi aktörlerden biridir. Karamanoğullarıyla münasebetleri beyliğin kuruluş devrinden itibaren başlamıştır. Karamanoğullarında beylerbeyliği makamı genellikle Turgutoğullarının elindedir. Karamanoğlu Mehmed Bey, İç Anadolu'da önemli bir alanı teşkil eden Ankara ve Konya arasındaki araziye Turgut Bey'le Bayburt Bey arasında paylaştırmıştır.¹⁶⁷ 1230'lu yıllarda Karamanoğulları Ermenek ve Mut çevresine yerleşirken, Turgutoğulları da Ilgın-Kadınhan, Bozkır ve Aladağ çevresini mesken tutarak Karamanoğullarının kurulmasında ve topraklarının savunulmasında etkin rol oynamışlardır.¹⁶⁸

Turgutoğulları, sağladıkları yararlılıklar sayesinde Karamanoğlu Beyliği'nin devlet kademelerinde yüksek mevkilere ulaşan sadık askerleri olmuşlardır. M. Zeki Oral, Turgutoğulları ile Karamanoğulları arasında kız alıp vermek suretiyle münasebetler kurulduğunu ifade eder.¹⁶⁹ Ancak kaynak yetersizliği nedeniyle iki taraf arasında kaç kez siyasi evlilik bağı kurulduğunu bilemiyoruz. Bu araştırmada, iki aile arasında yalnızca iki evliliğe rastlanılmıştır. Fakat aralarındaki coğrafi yakınlık ve siyasi münasebetlere bakılırsa, iki aile arasında büyük ihtimalle daha fazla izdivaç yapılmış olabilir.

Mevcut verilere göre iki siyasi teşekkül arasındaki ilk bağ, Turgut oğlu Hasan Bey'in, Karamanoğlu İbrahim Bey'in kızıyla evlenmesidir. Bu evlilik vesilesiyle Hasan Bey ile İbrahim Bey arasında siyasi bir yakınlık kurulmuştur. Karamanoğlu İbrahim Bey, II. Murad'ın Eflak seferine çıkmasını fırsat bilerek Osmanlıların Anadolu'daki topraklarına yürümüş ve Hasan'ı ordunun başına atamıştır. Hasan Bey'in idare ettiği Karamanoğulları ordusu, Afyon, Ankara, Bolvadin, Beypazarı, Hamideli ve Kütahya bölgelerini yağmalamıştır.¹⁷⁰

Beyliğin yıkılma süreci emirlerinden Kasım Bey, 1482 yılında vefat edince yerine damadı¹⁷¹ Turgut oğlu Mahmud Bey tahta çıktı. Karamanoğullarının son emiri sayılan Mahmud Bey'in başa geç-

166 el-Ömeri, *Mesâlikü'l Ebsar*, s.154.

167 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.44.

168 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.479.

169 M. Zeki Oral, "Turgut Oğulları...", s.31.

170 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.330; M. Zeki Oral, "Turgut Oğulları...", s.59.

171 Bir rivayete göre kız kardeşinin kocası (Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.611).

mesiyle Turgutoğulları ailesinden bir bey, Karaman ülkesine hâkim oldu. Başlangıçta Osmanlı Hükümdarı II. Bayezid'e itaat eden¹⁷² Mahmud Bey, daha sonra Osmanlı-Memlûk mücadelesinde Memlûklerin tarafını tutarak Halep'e kaçtı.¹⁷³

M. Zeki Oral, bu iki evliliğin dışında Turgutoğlu Pir Hüseyin Bey'in oğlu Pir Hasan Bey'in (ö. 1418/1419) mezar kitabesini tetkik ederek, Pir Hasan Bey'in Karamanoğlu Alaüddin Ali Bey'in damadı olabileceğini dile getirir.¹⁷⁴

2.7.3. Karamanoğulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Selçukluların varisi olma ülküsüyle Osmanlılara karşı en büyük mukavemeti gösteren Karamanoğulları, verdikleri mücadelenin yanı sıra Osmanlılarla akrabalık bağı da kurdular. İki siyasi teşekkül arasındaki asıl münasebetler, Karamanoğlu Alaüddin Ali Bey ve Osmanlı Sultanı I. Murad döneminde başladı.¹⁷⁵ Bu ilk ilişkilerin olumlu yönde seyrettiği söylenebilir. Nitekim ilk evlilik de bu dönemde gerçekleşmiştir. I. Murad'ın kızıyla evlenmek isteyen Alaüddin Ali Bey, hediye olarak on sekiz top Mısır kumaşı, dokuz adet halı, yedi adet cins at ve dokuz katar deveyle birlikte elçi olarak Abdülvehhab ile kendisinin yerine nikâha vekil olması için Mevlana Muslihüddin'i Bursa'ya gönderdi. Çiftin nikâh akdi Çandarlı Halil Efendi tarafından yapıldı.¹⁷⁶ Alaüddin Ali Bey, nikâhın

172 Detaylı bilgi için bk. Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, MEB, İstanbul, 1966.

173 Hoca Sadeddin, *Tacî't-Tevarih*, C.3, s.236; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.477; Samet Alıç, *Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri (1337-1522)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş, 2017, s.100.

174 M. Zeki Oral, "Turgut Oğulları...", s.35.

175 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.353; K. Yaşar Koprıman, "Karamanoğulları", *Makaleler*, Berikan Yay., Ankara, 2005, s.51; Feridun Emecen, Karamanlılar ile Osmanlılar arasında daha Orhan Gazi döneminde mektuplaşmalar olduğuna dair kayıtlar olduğunu ancak bu yazışmaların mevcudiyetlerinin bilinmediğini ifade eder (Feridun Emecen, "Osmanlı Tarihinin İlk Büyük Savaş Anlatımı: Osmanlılar ile Karamanlılar Arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386/1387)", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLIX, 2017, s.59). Tahsin Ünal ise Osman ve Orhan Bey dönemlerinde Karamanoğullarıyla dostluk kurulduğunu belirtir (Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.323).

176 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Tarihinin İlk Devirlerine Aid Bazı Yanlışlıkların Tashihi", *Belleten*, C.XXI, S.81, TTK, Ankara, 1957, s.179-180; Şikâri, *Karaman*

ardından Sultan Hatun'a çeyiz olarak yüz bin altın, yüz at, kıymetli elbiseler, on katar deve, yirmi top Türk kadifesi, yirmi top Frenk kadifesi, beş top Şam kadifesi, çeşitli kumaşlar, altın, yakut, zümrüt, mercan gibi pek çok değerli hediye gönderdi.¹⁷⁷ Ayrıca mihr olarak Akşehir, Aksaray ve Ilgın verildi.¹⁷⁸ Bu evlilikten II. Mehmed, Benli Ali, Hüsameddin Mahmud, Karaman Bey, Oğuz Han ve adı bilinmeyen bir hatun doğdu.¹⁷⁹

Konu hakkında önemli bir tetkikat yapan İ. Hakkı Uzunçarşılı, kaynakların bu hatundan Nefise olarak bahsettiğini ancak isminin Melek Hatun¹⁸⁰ olduğunu ve ayrıca evliliğin 1376'da gerçekleşmiş olabileceğini belirtir.¹⁸¹ M. Çetin Varlık, hatunun ismini Hafise,¹⁸² H. Basri Karadeniz ise Hafize olarak verir.¹⁸³ Şikâri'de ise Mihir Aliye olarak geçer.¹⁸⁴ Osmanlılar bu evlilikle Karamanoğullarını kendi yanlarına çekmek ve müttefikleri Eratna oğullarıyla aralarını açıp iki siyasi teşekkülün zayıflatmak istemiştir.¹⁸⁵ Bu izdivaç, iki taraf arasında bitmek bilmeyen çekişmeye bir ara verilmesini sağlamıştır.¹⁸⁶

Osmanlıların Germiyanogulları ve Hamidoğulları topraklarıyla Ankara'yı hâkimiyetleri altına almaları Karamanoğullarını rahatsız etti. Bu gelişmeler üzerine Alaüddin Ali, kayınpederi I. Murad'ın elindeki Beyşehir, Seydişehir, Karaağaç ve Yalvaç üzerine saldırdı.

Oğulları Tarihi, s.35,140,142,166; İbrahim Hakkı Konyalı, Feridun Bey Münşeatı'nda bu nikahın 30 Ramazan 787/4 Kasım 1385 günü yapıldığının kayıtlı olduğunu fakat nikâh akdinin daha önceki bir tarihte gerçekleştiğini bildirir. Nitekim Melek Hatun'un Karaman'daki medresesi H 783 / 1381-1382'de yapılmıştır (İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.87).

177 İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, s.86-88; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.321.

178 Ramazan Boyacıoğlu, *Karamanoğulları Tarihi*, Dilek Ofset, Sivas, 2001, s. 68; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, s.88.

179 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.309, 609.

180 K. Yaşar Koprıman da bu görüşü desteklemektedir (K. Yaşar Koprıman, "Karaman Oğulları", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.508).

181 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Tarihinin, s.179-180; Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1, s.217.

182 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", s.494.

183 Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlılar ile Beylikler*, s.8.

184 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.131.

185 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.309, 609.

186 Hamit Şafakçı, "Osmanlı ile Karamanlı Arasında Bir Kadın: İlaldı Hatun", *Belleten*, C.84, S.299, TTK, Ankara, 2020, s.107.

I. Murad, karşılık olarak Karamanlılar üzerine yürüdü. İki tarafın çarpıştığı Frenkyazısı Muharebesi'nde Karamanoğulları müthiş bir mağlubiyete uğradı.¹⁸⁷ I. Murad'ın zaferine rağmen kendisine karşı öfkesinin geçmediğini fark eden Alaüddin Ali Bey, eşi Sultan Hatun'u "eğer beni babandan dilek etmezsen, Konya'yı alır ve beni helak eyler. Lütfedip bana yarlık edip hünkârın elin öpüp, beni dilek edesin, günahımı affetsin," diyerek I. Murad'a elçi olarak gönderdi. Sultan Hatun eşinin affı için babasına talepte bulununca I. Murad, "gelsin elim öpsün; tenezzül eylesin, iklimini geri kendine vereyim," diyerek onu affetti.¹⁸⁸ Alaüddin Ali Bey, bu olaydan sonra I. Murad'a bağlı kaldı. Fakat kayınbiraderi Yıldırım Bayezid'le ilişkileri pek dostane olmadı. Alaüddin Ali Bey, yapılan savaşta mağlup olması üzerine onun emriyle öldürüldü (1397-1398).¹⁸⁹ Yıldırım Bayezid, kız kardeşi Nefise Hatun'la yeğeni Ali Bey'i Bursa'ya gönderdi. Yeğeni Ali Bey'i Bursa'da Karamanlı bir şehzadenin kızıyla evlendirdi.¹⁹⁰ Karaman'da vefat eden ve defnedilen Sultan Hatun'un, Alaüddin Ali Bey'den Mehmed Bey,¹⁹¹ Ali Bey¹⁹² ve Oğuz Bey¹⁹³ adında üç erkek evladı bulunmaktadır.

Yıldırım Bayezid, Alaüddin Ali'yi ortadan kaldırdıktan sonra Karamanoğullarından bir hatunla evlendi.¹⁹⁴ Tahsin Ünal, bu hatunun Alaüddin Ali Bey ve Sultan Hatun izdivacından doğan adını bilmediğimiz hatun olduğunu belirtir. Ancak bu evlilik hakkında

187 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.13; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.323; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, 354-355.

188 Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nümâ*, C.1, s.233; Ayrıca Bakınız Erdoğan Cengiz-Yaşar Yücel, "Rûhî Tarihi", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C.17, 1992, s.388; *Tacii't-Tevarih*'te, Ali Bey hakkında ağır ifadeler kullanılır ve Sultan Murad'ın kızına dayanamayarak damadını affettiği ifade edilir. Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.1, s.166; ayrıca bk. Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", s.968; J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.219; Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.204; Halil İncalcık, Murad I", *DİA*, C.31, TDV, Ankara, 2006, s.161.

189 Halil İncalcık, "Bayezid I", *DİA*, C.5, s.233; Faruk Sümer, "Alâeddin Ali Bey", *DİA*, C.2, s.322; Şihabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, C.6, s.322-323.

190 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.362-363.

191 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.140.

192 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.16.

193 M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.22.

194 Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, C.6, s.323; Yahya Başkan, *Karamanoğulları Beyliği*, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999, s.18; Yılmaz Öztuna, bu hatunun Karamanoğullarından Ali Bey'in kızı olduğunu belirtir (Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.64).

detaylı malumata erişilememiştir.¹⁹⁵ Ayrıca Şikârî’de, Yıldırım Bayezid’in bir kızını Karamanoğullarından İbrahim Bey’e verdiği belirtilmekle beraber kitabın mütercimi Mesud Koman, bu hususta bir tetkik yapıp bu hatunun Yıldırım’ın kızı değil II. Murad’ın kızı olması gerektiğini belirtir.¹⁹⁶

Çelebi Mehmed döneminde Osmanlı-Karamanoğulları münasebetleri devam etti ve Çelebi Mehmed’in kızı İncü Hatun, Karamanoğlu II. Mehmed’le izdivaç etti.¹⁹⁷ Maalesef mevcut kaynaklar bu evliliğin detayları hakkında yetersiz kalmaktadır. Karaman’da İncü Hatun adına türbe ve cüz okutma vakfı bulunmaktadır.¹⁹⁸

Çelebi Mehmed, bir kızını Karamanoğlu II. Mehmed’e verdikten sonra, diğer kızı İlaldı Hatun’u II. Mehmed’in oğlu İbrahim Bey’e verdi. İbrahim Bey ve İlaldı Hatun¹⁹⁹ 1427 yılında dünya evine girdi.²⁰⁰ Bu evlilikten Alaüddin, Karaman, Kasım, Mehmed, Nure Sufi, Pir Ahmed, Süleyman ve ismi bilinmeyen bir kız çocuğu dünyaya geldi. Aşağıda detayları verileceği üzere bu hatun, Fatih Sultan Mehmed’le evlendi. 1471 yılında vefat eden İlaldı Hatun’un, Bursa’da hayrat evkafı ve Konya’da darulhuffaz vakfı bulunmaktadır.²⁰¹

Karamanoğullarından Mehmed Bey 1423 yılında Antalya seferinde vefat edince, kardeşi Ali Bey Konya’da kendini hükümdar ilan ederek tahta oturdu. Bu gelişme üzerine Mehmed Bey’in oğullarından İbrahim, Alaüddin Ali ve İsa Bey, II. Murad’a sığınarak ondan yardım istediler.²⁰² Bu durumu fırsat bilip Karamanlılar üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen II. Murad, bu üç Karaman şehzadesini kız kardeşleriyle²⁰³ evlendirdi. Böylece Çelebi Mehmed’in üç kızı,

195 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.610.

196 Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.4, 190.

197 Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülküm Kadın Sultanları*, s.116.

198 İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, s.131; İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmareti Vakfiyesi”, *Belleten*, C.I, S.1, 1995, s.111.

199 İlaldı Hatun hakkında detaylı bilgi için bk. Hamit Şafakçı, “Osmanlı ile Karamanlı Arasında Bir Kadın: İlaldı Hatun”, S.299, Ankara, 2020.

200 Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülküm Kadın Sultanları*, s.117.

201 Hamit Şafakçı, “Osmanlı ile Karamanlı Arasında Bir Kadın: İlaldı Hatun”, S.299, Ankara, 2020, s.110,128.

202 Âşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.182.

203 Çelebi Mehmed’in kızları hakkında tetkikat yapan İ. Hakkı Uzunçarşılı, Çelebi Mehmed’in yedi kızı olduğunu, bu kızlardan Selçuk, Hafsa, Sultan, Ayşe ve Hatice dışında kalan iki hatunun isminin bilinmediğini; Karamanoğullarına gelin giden üç hatunun da hangileri olduğunun bilinmemekle beraber bunlar-

Karamanoğullarının üç şehzadesine gelin oldu. II. Murad ayrıca Ali Bey'e Sofya sancağını, İsa Bey'e de Rumeli'de bir sancak verdi.²⁰⁴

Karaman tahtındaki Ali Bey'i indirmek isteyen II. Murad, bu üç Karamanoğlu şehzadesine destek vererek amacına ulaştı. Çelebi Mehmed'in kardeşiyle evlenen Sarı müddin İbrahim Bey, Karaman tahtına oturdu. Ancak tahta çıktıktan sonra Osmanlı-Memlûk rekabetinde bir dönem Memlûklerin yanında yer aldı. Bu gelişmeye bir de Dulkadiroğullarının Karamanlılara karşı Osmanlılardan yardım isteği eklenince II. Murad, Karamanlılar üzerine yürüdü.²⁰⁵ II. Murad'ın saflarında Karamanoğlu İsa Bey, Dulkadirli Süleyman Bey ve Kadı Burhaneddin Ahmed'in oğlu Zeynelabidin bulunuyordu. Karamanlılara karşısında başarı kazanan II. Murad, İçil hariç Karamanlı topraklarını ele geçirdi.²⁰⁶ Bu gelişme üzerine İbrahim Bey eşini II. Murad'a gönderdi. Hatun'un "Mademki gelip evimi barkımı harap, kebab edecektin, niye beni Karamanoğlu'na verdin?" diye sorması ve İbrahim Bey'in sultandan af dilemesi²⁰⁷ üzerine sulh sağlandı. II. İbrahim Bey'in Osmanlılardan aldığı hatundan İshak, Pir Ahmed, Kasım, Karaman, Alaüddin Ali, Nure Sufi ve Süleyman isimli çocukları doğdu.²⁰⁸

dan ikisinin Ayşe ve Hatice Hatun olabileceğini belirtir (İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı...", s.253). Halil Edhem ise İbrahim Bey'in II. Murad'ın kızkardeşi Selçuk Hatun'la evlendiğini bildirir (Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.279). M. Çağatay Uluçay ise Çelebi Mehmed'in İlaldı Hatun isimli kızının Karamanoğlu İbrahim Bey'le evlendiğini ifade eder (M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.30). Tahsin Ünal, İbrahim Bey'in evlendiği Hatun'un II. Murad'ın kızı olabileceği üzerinde durur (Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.394). Necdet Sakaoğlu ise Ayşe Hatun'un İsa Bey'le evlenmesinin muhtemel olduğunu ifade eder (Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.116).

204 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.270,273,279; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nümâ*, C.2, s.581; Anonim *Osmanlı Kroniği*, s.73; Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.2, s.156; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.388-389; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.358.

205 Detaylı bilgi için bk. Samet Aliç, *Dulkadir Beyliği'nin*, s.97; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.24.

206 Münecimbaşı Ahmed, *Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi*, Çev. Ahmet Ağırakça, Akdem Yay., İstanbul, 2014, s.248-250; Solakzade Mehmed, *Solakzade Tarihi*, C.1, Haz. Vahid Çubuk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989, s.224-226.

207 bk. Alaaddin AKÖZ, "Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in Osmanlı Sultanı II. Murad'a Vermiş Olduğu Ahidnâme", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.18, Konya, 2015.

208 Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.2, s.188-189; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.394.

Fatih Sultan Mehmed döneminde Karamanoğlu- Osmanlı rekabetinin artması üzerine Mevlana Veli'yi barış teklifi için Fatih'e gönderen Karamanlı İbrahim Bey, Ilgın sınır olmak üzere Kırşehir, Beyşehir ve Seydişehir'i Osmanlılara bırakmayı, onların seferlerine kuvvet göndermeyi ve kızını gelin olarak vermeyi kabul etti. Muhtemelen bu sulhten kısa bir süre sonra İlaldı Hatun'dan doğan kızını Fatih'le evlendirdi.²⁰⁹

Bu evliliklerin dışında II. Bayezid'in Karamanoğlu Nasuh Bey'in kızı Hüsnüşad (Hüsnüşah) Hatun'la evliliği bilinmektedir. O, Şehzade Şehinşah ve Sultanzade Hatun'un annesidir.²¹⁰

2.7.4. Karamanoğulları ile Eratnalılar Arasında Siyasi Evlilikler

Karamanoğullarının siyasi evliliklerinden birisi Sultan Eratna'nın babası Cafer Bey döneminde oldu.²¹¹ Kaynaklarda, Karamanoğullarının atası Nure Sofi (Nureddin Bey) ile Kayseri Beyi Cafer Bey'in kızının (bir rivayette kız kardeşi)²¹² izdivacı üzerine malumat bulunur.²¹³ Şikâri'ye göre Nure Sofi'nin oğlu Karaman Bey bu izdivaçtan dünyaya gelmiştir.²¹⁴ Ancak konuyla ilgili araştırma yapan Kemal Göde, bu evliliğe kronolojik açıdan şüpheyle bakılması gerektiğini ve Cafer Bey'in Karamanoğlu Bedreddin İbrahim'le çağdaş olduğunu belirtir.²¹⁵ Meseleye bu açıdan bakıldığında, Cafer Bey'in kızıyla Karamanoğlu Bedreddin İbrahim evlenmiştir. Bu evlilik kaynak yetersizliği nedeniyle tam bir zemine oturtulamamasına rağmen, Eratna ve Karaman ailesi arasında bir akrabalık bağı ku-

209 Hamit Şafakçı, "Osmanlı ile Karamanlı Arasında Bir Kadın: İlaldı Hatun", S.299, Ankara, 2020, s.126; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadını Sultanları*, s.177.

210 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış Olan Mühürler Hakkında Bir Tetkik", *Belleten*, C.IV, S.16, 1940, s.502; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.46; Necdet Sakaoğlu, Hüsnüşah Hatun'un Karamanoğullarından gösterilmesini yanlış olarak yorumlamaktadır (Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadını Sultanları*, s.181).

211 Cafer Bey, genel görüşe göre Emir Eratna'nın babasıdır. Bu konuda bk. Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990, s.7-8.

212 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.608; Ramazan Boyacıoğlu, *Karamanoğulları Tarihi*, s. 9.

213 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.17; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.59; Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.7-8; Cumaali Bayram, *Karamanoğulları Tarihi*, s.37.

214 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.14.

215 Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.8.

rulduğu muhakkaktır. 14. yüzyıl ortalarında Kayseri'ye hâkim olma mücadelesini meşrulaştırmak isteyen Karamanoğulları, bu evliliği koz olarak kullanıp şehrin varisi olduklarını dile getirmişlerdir.²¹⁶

2.7.5. Karamanoğulları ile Ramazanoğulları Arasında Siyasi Evlilikler

Karamanoğulları, güney komşuları Ramazanoğulları'yla da siyasi evlilik bağı kurdu. Bu dönemde Mısır'dan Suriye'ye uzanan toprakları idare eden Memlûkler, Anadolu'yu kontrol altında tutmak için buradaki siyasi teşekkülleri birbirine karşı kışkırtma politikası izliyordu. Ramazanoğlu II. İbrahim Bey (1416-1418) ile Karamanoğlu İbrahim Bey arasındaki ittifakı bozmak için bir siyasi evlilik bağı kurmayı planladılar. Plana göre II. İbrahim Bey alıkonulup Memlûklere gönderilecekti. İbrahim Bey, Memlûklerin teşvikiyle Ramazanoğlu İbrahim Bey'in kız kardeşiyle evlendi. Düğünün ardından Ramazanoğlu İbrahim Bey'in şerefine düzenlenen ziyafette İbrahim Bey, eniştesini tutuklattı ve Memlûklerin isteğini yerine getirdi. Ramazanoğlu İbrahim Bey, Mısır'a gönderildi ve Kalatü'l-Cebel'de hapsedildi.²¹⁷

2.7.6. Karamanoğulları ile Germiyanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Osmanlı, Germiyanogulları ile Hamidoğulları arasındaki meselelerden bahseden Şikâri, Osmanlı sultanının Karamanoğulları ve Germiyanogulları ilişkilerini bozma niyetini Alaüddin Ali'nin ağzından şöyle aktarır:

Bu mektub garazdır. Osman, Germiyan ile aramıza adavet bırakmak ister. Ancak ben İbn Germiyan'dan bu fiili ummazdım. Bizim anınla dayı-yiğen davamız vardır...²¹⁸

216 Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.264.

217 Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, Alpay Basımevi, İstanbul, 1979, s.49; *Bartrandon De La Broquiere'nin Deniz Aşırı Seyahati*, Ed. Ch. Shefer, Çev. İlhan Arda, Eren Yay., İstanbul, 2000, s.169-170; Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002, s.61-62; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devleti İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.50; İlknur Gündoğdu, *Anadolu Beyliklerinde*, s.232.

218 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.127.

Bu ifadelerden, Germiyanogulları ve Karamanogulları arasında kan bağı olduğu ortaya çıkar. Bu evlilik büyük olasılıkla Karamanoglu Mehmed Bey ile Germiyan Bey'in kızı arasında gerçekleşmişti.²¹⁹ Cüneyt Kanat ise Makrizi'ye atfen, Germiyanoglu Beyi'nin Karamanogullarından kız aldığını belirtir.²²⁰ Lakin evliliğin detaylarına ilişkin malumata ulaşılamamıştır.

2.7.7. Karamanogullarının Diğer Siyasi Evlilikleri

Karamanogullarından Alaüddin Ali Bey, Mut'ta bulunan amcası Musa Bey'in yanına gittiğinde ona saygı göstermiş, Musa Bey de kızını onunla evlendirmiştir. Bu evliliğin detayları hakkında bilgi bulunamamıştır. Alaüddin Ali Bey, Mut'ta yetmiş gün kalmıştır.²²¹ Sürenin bu kadar uzun olması, ikili arasında dostça münasebetler kurulduğuna delalet eder.

Karamanogullarının, devlet kademelerinde yer alan Cambazogullarıyla da akrabalık kurdukları bilinir. Karamanoglu II. İbrahim Bey döneminin defterdarı Cambaz Kadı önemli bir yere sahipti. II. İbrahim Bey, Cambaz Kadı'nın sadakatini arttırmak için ona kızını vermiştir. Bu evlilikten Nasuh Bey dünyaya gelmiştir. Nasuh Bey'in kızı da II. Bayezid'le evlenmiştir.²²²

Şikâri Karamanoglu Kasım Bey'in Cem Sultan'la münasebetlerini zikrederken, Kasım Bey'in Halep Beyi'nin kızıyla evlendiğini belirtir.²²³ Maalesef bu izdivaç hakkında da detaylı bilgiye erişilememiştir.

İncelenen bazı kaynaklarda, Karamanogullarına ait olduğu iddia edilen ancak teyit edilemeyen bazı evlilikler bulunmaktadır. Örneğin Yılmaz Öztuna, Karaman Bey'in oğlu Mahmud Bey'in muh-

219 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.45; Ramazan Boyacıoğlu, *Karamanogulları Tarihi*, s.31.

220 Cüneyt Kanat, *Makrizi'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanogulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991, s.77.

221 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.61; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, s.238; Yahya Başkan, *Karamanogulları Beyliği*, s.15; Tahsin Ünal, *Karamanogulları Tarihi*, s.228.

222 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.191; Tahsin Ünal, *Karamanogulları Tarihi*, s.553-554,556-557.

223 Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s.203.

temelen bir Selçuklu prensesiyle evlendiğini iddia eder.²²⁴ Fatih'in eşlerinden Gülşah Hatun'un Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in kızı olduğuna dair bir yorum yapar.²²⁵ Ancak konuyla ilgili inceleme yapan Necdet Sakaoğlu, vakıf kayıtlarındaki "*Gülşah Hatun mâder-i Sultan Mustafa*" künyesine dayanarak bu hatunun bir cariye olduğunu ifade eder.²²⁶ Bir diğer konuyla 1470 yılında II. Mehmed'in üzerine ordu yollamasından korkan Karamanoğlu Pir Ahmed Bey'in, sulh karşılığında kız kardeşini sultana vereceğini beyan etmesidir. Rivayete göre II. Mehmed bu teklifi kabul etmiştir.²²⁷ Araştırmalara rağmen bu bilgileri destekleyecek kayıtlara rastlanmamıştır.

2.8. Eratna Beyliği'nde Siyasi Evlilik

Son yıllarda yapılan çalışmalara göre Uygur Türklerinden²²⁸ Eratna Bey, İlhanlı Hükümdarı Olcaytu (1304-1316)²²⁹ zamanında İlhanlıların ikinci derecedeki emirlerinden biriydi.²³⁰ Ebu Said Bahadır Han (1316-1335) döneminde de eyalet nazırlığı yapmıştı. Emir Eratna, 1317 yılında Anadolu'nun genel valiliğine atanan Timurtaş'la iyi ilişkiler kurup mevkiini güçlendirmek istedi ve bu amaçla kız kardeşini onunla evlendirdi. Bu evlilik sayesinde birinci derecedeki emirler arasına girdi. Nitekim Timurtaş Mısır'a giderken Anadolu umumi valiliği görevini kayınbiraderi Emir Eratna'ya bıraktı.²³¹

Eratna, Ebu Said Bahadır Han'ın vefatından sonra ortaya çıkan kargaşa döneminde 1338 yılında Memlûklere tabiiyetini bildirdi. 1344 yılında da Sultan Alaüddin unvanıyla²³² bağımsızlığını ilan etti. Aksaray, Amasya, Ankara, Bayburt, Canik, Çorum, Darende,

224 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.62.

225 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.136.

226 Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.173.

227 J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.260; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.415; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.360.

228 Eratna Bey'in kökeni hakkında bk. Kemal Göde, *Eratnalılar*, TTK, 2000, s.24-29.

229 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.314-315.

230 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.155.

231 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.338-339; Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.14; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.155; Fahreddin Kırzioğlu, "Eratna Oğulları Anadolu'da Uygur Sülalesi", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.499; Mehmet Ersan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı*, s.36.

232 Reşideddin ve Seyfüddin unvanlarını da kullanmıştır (Kemal Göde, "Eratnalılar", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.305).

Develi Karahisar, Erzincan, Gümüşhane, Harput, Kayseri, Kırşehir, Konya, Merzifon, Niğde, Niksar, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Zile gibi şehirleri idare etti.²³³

Tespit edilebildiği kadarıyla Eratna Bey'in üç eşi bulunmaktaydı. Eşlerinden biri Celayirlilerden Togay Hatun'du. Onun kimliği hakkında ciddi bir bilgi bulunmasa da İbn-i Batuta'nın ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Ağa unvanlı Togay Hatun'un Kayseri'de ikamet ettiği ve misafirperver bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.²³⁴ Bu hatundan Şeyh Hasan dünyaya gelmiştir.²³⁵

Eratna Bey'in diğer eşi İsfahanşah Hatun da muhtemelen Celayirlilere mensuptu. O, Gıyaseddin Mehmed Bey'in annesidir.²³⁶ Torunu Alaüddin Ali Bey'in Mutahharten Beyliği'yle arasının bozulması üzerine Mutahharten'e bağlı Erzurum Valisi Orduşah tarafından tutuklandı. Esaretten kurtulduktan sonra Sivas'a gelip otoritesini kurmada zorluk çeken torunu Alaüddin Ali Bey'i nüfuzu altına alarak devlet işlerine müdahil oldu. Bu yüzden Alaüddin Ali Bey'le arası açıldı.²³⁷

Eratna Bey'in üçüncü eşinin kim olduğu konusu tartışmalıdır. Hüseyin Hüsameddin onun Amasya Emiri Tûli Han'ın kız kardeşi Melike Sülipaşa Hatun olduğunu belirtir.²³⁸ Ancak son dönemde yapılan çalışmalar, Dulkadirli Emiri Süli (Sevli) Bey'in kızı olma ihtimalinin de yüksek olduğunu gösterir.²³⁹ Eratnalıların hem Dulkadirliyle hem de Tûli Bey'le çeşitli münasebetlerde bulunduğu göz önüne alınırsa, bu hatunun iki aileye de mensup olabileceği düşünülebilir. Ancak onun Türkmen emirlerinden birinin kızı olduğu ve dolayısıyla bu evliliğin siyasi anlam taşıdığı aşîkârdır. Bu hatun adına Kayseri'de 1339 tarihli bir köşk hangâh inşa edilmesi sevilen

233 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.384; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.338-339.

234 İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi C.I*, s.415; Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.10.

235 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.51.

236 Muharrem Kesik, İsfahanşah Hatun'u Alaüddin Ali Bey'in annesi olarak belirtmektedir (Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.399).

237 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s.167-172; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eratna Devleti", *Belleten*, C.32, S.126, TTK, Ankara,1968, s.175,177.

238 Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, s.22.

239 Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Genel Bir Bakış", *Türkler*, C.6, s.1402.

bir kadın olduğunu gösterir. Nermin Şaman ve Turgay Yazar, bu yapının inşa kitabesinde şu ibarelerin yazdığı belirtirler:²⁴⁰

*Bu binanın yapılmasını, yüce Noyan, dünyada emirler meliki emir Eretna -adaleti artsın- muharrem 740 (Haziran 1339) yılında, eşi merhume Melike Suli Paşa için -toprağı mübarek olsun- emretti"*²⁴¹

Amasya emirleriyle ilişkilerine özen gösteren Eratna Bey, bilhas-sa Amasya Emiri Tüli Bey gibi güçlü bir emiri yanında tutmak istemişti. Onun kız kardeşiyle evlenip evlenmediği tam olarak tespit edilemese de Hüseyin Hüsameddin, Eratna Bey'in oğlu Mehmed Bey'e Tüli Bey'in kızını aldığını ifade eder. "Mehmed Bey zaten Tüli Bey'in hemşirezadesi idi" diyerek Eratnalıların Tüli Bey'le iki defa siyasi evlilik bağı kurduğuna işaret eder.²⁴² Eratnalılar, bu evlilikle Tüli Bey'i kendisine bağlayarak bölgedeki etkinliğini arttırdı. Tüli Bey'den sonra yerine geçen Hacı Kutluşah da Eratna Bey'le iyi münasebetler kurdu. Hatta Kutluşahlardan bazı devlet adamları Eratna Devleti kademelerinde kendilerine yer buldular. Mesela Kutluşahlardan Hoca Alişah,²⁴³ Alaüddin Eratna'nın vezirliğini, eski Amasya Kadısı İmadüddin Ömer ise kazaskerliği görevini yaptı.²⁴⁴

Kutluşahlarla kurduğu münasebetler vesilesiyle ülkesinin kuzeyini kontrol altına alan Eratna Bey, Mutahharten Beyliği'yle iyi ilişkiler kurarak doğu topraklarını güvence altına almaya çalıştı. Bu amaçla Zahirreddin Mutahharten Bey'in kızını kardeşi Burak Bey'le evlendirdi. Bu izdivaçtan sonra Burak Bey'e Erzincan emirliği tevdi edildi.²⁴⁵ Böylelikle Eratna Bey ülkesinin kuzeyini ve doğusunu güvenceye aldı.

Sultan Alaeddin Eratna'nın, Artuklularla iyi münasebetler kurduğu ve özellikle Mardin Artuklu Hükümdarı Melik Salih döneminde ilişkilerin arttığı daha önce belirtilmişti. Bu münasebetler

240 Nermin Şaman, Turgay Yazar, "Kayseri Köşk Hânîkâhı", *Vakıflar Dergisi*, S.22, 1991, s.301.

241 Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.10.

242 Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, s.22; Ali Kemali, *Erzincan*, s.66.

243 Hoca Ali Şah, Eratna Beyi Gıyasüddin Mehmed Bey'in vezirliğini yapmış, bu görevi sırasında isyan etmiş mağlup edilerek öldürülmüştür (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.158; İ Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eratna Devleti", s.179).

244 Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.58.

245 Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, s.24; Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.58.

Alaüddin Eratna'nın, Melik Salih'in kızını oğlu Şeyh Hasan'a almasıyla pekiştirildi. Melik Salih, gelini çeyiziyle birlikte Mardin'den Sivas'a gönderdi. Ancak gelinin Sivas'a geldiği günlerde Şeyh Hasan rahatsızlandı ve zifaf olmaksızın 1347 yılı sonunda (veya Ocak 1348'de) vefat etti. Sultan Alaüddin Eratna, dünürü Melik Salih'e danışarak kızını diğer oğlu Cafer Bey'le evlendirdi. Bu evliliğin ardından Harput'un idaresi Melik Salih'e verildi.²⁴⁶

Alaüddin Eratna'nın vefatından sonra Eratnalıların başına Gıyasüddin Mehmed Bey geçti. Mehmed Bey, Kayseri kadılığına tayin ettiği Kadı Burhaneddin Ahmed'e kızını verdi. Kadı Burhaneddin Ahmed bu izdivaç sayesinde Eratna yönetimindeki gücünü arttırdı. Nitekim Mehmed Bey'den sonra tahta çıkan Alaüddin Ali Bey'in vezirliği makamına terfi etti. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti başlığı altında değinileceği üzere bu evliliğin getirdiği nüfuz, onun bir siyasi teşekkül tesis etmesini sağlayacaktır.²⁴⁷

Eratna tahtına Alaüddin Ali Bey gibi genç ve tecrübesiz birinin çıkmasını fırsat bilen Karamanoğlu Ali Bey, Aksaray ve Niğde'yi ele geçirdi. Hacı İbrahim Bey Sivas'ta, Hacı Şadgeldi Paşa Amasya'da, Şeyh Necib Tokat'ta ve Selçuklu ailesinden gelen Kılıç Arsan da Şarkikarahisar'da müstakil hareket etmeye başladı.²⁴⁸ Bu beylerden Kılıç Arslan, Eratnalıların son emiri II. Mehmed'e naip atandı. Ardından siyasi nüfuzunu arttırmak ve iktidarı ele geçirmek için Alaüddin Ali'nin dul kalan zevcesiyle evlendi. Kadı Burhaneddin Ahmed, kendisine rakip olarak gördüğü Kılıç Arslan'ı hançerleyerek öldürdü. 1381 yılının sonuna doğru Sivas'ta tahta çıkarak kendi devletini kurdu.²⁴⁹ Önce Alaüddin Ali'den sonra da Kılıç Arslan'dan dul kalan hatun ise Moğol beylerinden Babükoğlu Ali'yle evlendi.²⁵⁰

246 bk. Artukluların Diğer Siyasi Evlilikleri.

247 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, AÜDTCF Yay., Ankara, 1970, s.23; Abdülkerim Özeydin, "Kadı Burhâneddin Ahmed", *DİA*, C.24, s.74.

248 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eratna Devleti, s.181; Miraza Bala, "Kadı Būrhaneddin", *İA*, C.6, s.46.

249 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, Pdf, kitap, s.47; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.426; Kemal Göre, *Eratnalılar*, TTK, Ankara, 2000, s.130-133.

250 Kemal Göre, *Eratnalılar*, s.132.

2.9. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nde Siyasi Evlilikler

Kadı Burhaneddin Ahmed'in ataları Harezm'den göç ederek Anadolu'ya geldiler ve Kastamonu civarına yerleştiler. Kadı Burhaneddin Ahmed, kuvvetle muhtemel Oğuzların Salur boyuna mensup bir kadı ailesinden gelmektedir. Anadolu'daki faaliyetleri sırasında siyasi evliliklere önem veren ataları, bu sayede Türkiye Selçuklu Devleti'nde önemli mevkiele elde etmişlerdir. Devlet yönetimi konusunda eğitim alarak yetişen Kadı Burhaneddin de ataları gibi siyasi evliliklere önem vermiştir. Nitekim devletin kurulmasında Eratna Beyliği'yle kurduğu akrabalığının payı büyüktür. Eratnaoğlu Mehmed Bey'in kızıyla evlenen Kadı Burhaneddin nüfuzunu arttırdı ve Alaüddin Ali Bey döneminde Eratna Beyliği'nin vezirliğine getirildi. II. Mehmed Bey'in acziyetinden faydalanarak devlet yönetimini ele geçiren Kadı Burhaneddin, 1381 yılında Sivas ve Kayseri merkezli devletini kurdu.²⁵¹

Devlet Anadolu'nun merkezinde sayılabilecek bir coğrafya üzerinde kurulduğu için dört tarafı muhtelif siyasi teşekküllerle çevriliydi. Bu sebeple Osmanlılar, Memlükler, Karamanoğulları, Dulkadiroğulları, Taceddinoğulları, Candaroğulları, Hacıemiroğulları, Mutahharten Beyliği, Akkoyunlular ve Timurlular gibi siyasi teşekküllerle ilişkiler kurmuş ve mücadele etmiştir. Kadı Burhaneddin'in devletini kurduğu dönemde doğuda Osmanlıların gücü hissediliyordu. Batıda ise Akkoyunluların ve Timur'un faaliyetleri Kadı Burhaneddin'i sıkıştırıyordu. Bu siyasi karışıklığa daha fazla dayanamayan Kadı Burhaneddin, Temmuz 1398'de Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürüldü. Ondan sonra yerine oğlu Alaüddin Ali Çelebi getirilse de Tokat, Niksar ve Kayseri'nin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesiyle Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti son buldu.²⁵²

251 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.23, 47; Kemal Göre, *Eratnalılar*, s.130-133; Mirza Bala, "Kadı Bühraneddin", *İA*, C.6, s.46-47.

252 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.389-393; Mirza Bala, "Kadı Bühraneddin", *İA*, C.6, s. 47-48.

2.9.1. Kadı Burhaneddin Ahmed'in Selçuklularla Akrabalığı Meselesi

Kadı Burhaneddin Ahmed, 1345 yılının ocak ayında Kayseri'de doğdu.²⁵³ Baba tarafından şeceresi Bezm u Rezm'de Kadı Burhaneddin b. Muhammed b. Süleyman b. Hüseyin b. Habib b. Muhammed b. Resul b. Sevinc olarak verilir. Aynı kaynakta bu ailenin Oğuzların Salur boyuna mensup bir kadı ailesi olduğu zikredilir.²⁵⁴ Kadı Burhaneddin Ahmed'in atalarından Mehmed Bey, Kastamonu'ya yerleşti. Oğlu Celaleddin Habib, dönemin Selçuklu devlet adamlarından Kadı Hoteni'yle iyi ilişkiler kurdu ve kızıyla evlendi. Bu evlilikten sonra kayınpederinin etkisiyle Kayseri kadılığına getirildi. 1277'deki vefatından sonra oğlu Hüsameddin Hüseyin, Kayseri kadılığı görevini üstlendi. Selçuklularla iyi münasebetler kuran Hüseyin Bey, Selçuklu ümerasından bir beyin kızıyla evlenerek ilişkilerini daha da pekiştirdi. Bu izdivaçtan doğan Siracüddin Süleyman, babasının ardından Kayseri kadılığına atandı. O, Kadı Burhaneddin'in baba tarafından dedesidir.²⁵⁵ Halil Edhem, Kadı Burhaneddin'in babası Muhammed Bey'in büyük annesinin II. İzzeddin Keykavus'un torunu olduğunu zikreder.²⁵⁶ Yılmaz Öztuna'ya göre Siracüddin Süleyman Bey, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in torunuyla (bu hatun bir Moğol Noyan'ından dünyaya gelmiştir) evlenmiştir. Bu evlilikten dünyaya gelen Muhammed Bey, Kadı Burhaneddin'in babasıdır.²⁵⁷ Bu kayıtlar üzerinden Kadı Burhaneddin'in Selçuklu hanedanıyla akrabalığının bulunduğu görülebilir.²⁵⁸ Kadı Burhaneddin'in validesiye Selçuklularda teftiş dairesi başkanlığı, divanı istifa reisliği ve saltanat naipliği yapan Celaleddin Mahmud Müstevfi'nin oğlu Abdullah Çelebi'nin kızıdır.²⁵⁹

253 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.15.

254 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s.52-53.

255 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s. 53-56; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.94; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.17-18.

256 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.340-341.

257 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.53-54.

258 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s. 53-56; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.17-18.

259 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.422; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, s.39.

2.9.2. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti ile Dulkadiroğulları Arasında Siyasi Evlilikler

Dulkadir Beyliği Orta Anadolu'ya hâkim olmak için Eratnalılarla birçok kez karşı karşıya gelmişti. Bu mücadeleden yararlanmak isteyen Kadı Burhaneddin, devletini kurabilmek için 1381 yılında Dulkadiroğullarıyla ittifak yaptı. Dulkadir Emiri Halil Bey, bu ittifaka binaen kardeşi Osman Bey'i bir miktar kuvvetle beraber Kadı Burhaneddin'in emrine verdi. İki taraf arasında ilişkilerin pekiştirilmesi için siyasi evlilik bağları da kuruldu. İlk olarak Kadı Burhaneddin, 1391 yılında Dulkadirli Seveli Bey'in kızıyla evlendi.²⁶⁰ Kadı Burhaneddin de kızı Hatice (Mısır) Hatun'u,²⁶¹ Halil Bey'in oğlu Nasıreddin Mehmed Bey'e verdi. Böylece hem Dulkadirlilerle dostluk bağını korudu hem de Türkmenlerin desteğini alarak siyasi varlığını güçlendirdi.²⁶²

Kadı Burhaneddin tarafından iyi yetiştirilen Hatice Hatun, devlet terbiyesi almış, siyasi maharetlere sahip bir kadındı. Nasıreddin Mehmed Bey Kayseri'yi ele geçirdiğinde şehrin idaresini Hatice Hatun'a bırakmıştı. Ayrıca onu iki defa Memlûklerin başkenti Kahire'ye sefire olarak gönderdi. Bu sebeple Hatice Hatun, Mısır Hatun olarak da anılmaktadır. İlk elçilik görevi 1417 yılındaydı. 14. yüzyıl başlarında Memlûkler ile Dulkadirlilerin arası açıktı. Sebebi, 1414 yılından itibaren Memlûklerin iç mücadelelerine müdahale eden Nasıreddin Mehmed Bey'in Memlûk Sultanı Şeyh Müeyyed'e isyan eden Şam Valisi Kanibeg'e destek vermesiydi. Sultan Müeyyed, Nasıreddin Mehmed Bey'in oğlunu Kahire'de hapsedtirerek karşılık verdi. Oğlu esir düşen Nasıreddin Mehmed Bey eşi Hatice Hatun'u

260 Faruk Sümer, bu hatunun Dulkadirlilerden Halil Bey'in kızı olduğunu ifade eder (Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C.1, Ankara, 1970, s.127); Hammer ve İ. Hakkı Uzunçarşılı ise onun Dulkadirli Seveli Bey'in kızı olduğunu belirtir (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.171; J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.419); İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2012, s.284.

261 Detaylı bilgi için bk. İlyas Gökhan, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Kızı Kayseri Valisi ve Sefire Hatice (Mısır) Hatun (Dulkadir Bey'i Nasıreddin Mehmed'in Eşi)", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol.13, 2019.

262 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.419; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s.127; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.341; Samet Aliç, *Dulkadir Beyliği'nin*, s. 251.

Şeyh Müeyyed'e elçi olarak gönderdi. 31 Ocak 1417'de Kahire'ye gelen Hatice Hatun, Memlûkler tarafından iyi karşılandı. Dulkadirlilerin Şeyh Müeyyed aleyhine davranışlarda bulunmayacağını bildirdi ve oğlunun serbest kalmasını sağladı.²⁶³

1430'lu yıllarda Dulkadirli ile Karamanoğulları İç Anadolu'ya hâkim olma mücadelesine giriştiler. 1435 yılında Karamanoğulları, Dulkadirli idaresindeki Kayseri'nin kendilerine verilmesi karşılığında Memlûk Sultanı Barsbay'a yıllık 10.000 dinar, 30 deve ve 30 at göndermeyi taahhüt ettiler.²⁶⁴ Bu gelişmeyi haber alan Nasiredin Mehmed Bey, eşi Hatice Hatun'u Kayseri şehrinin anahtarları ve değerli hediyelerle ikinci kez Kahire'ye gönderdi. Mısır'a ulaşan Hatice Hatun Kalatü'l-Cebel'de hediyelerle karşılandı ve tutsak edilen oğlu Feyyaz'ın serbest bırakılarak Maraş naipliğine atanmasını sağladı.²⁶⁵ Hatice Hatun'un Nasiredin Mehmed Bey'den (ö. 1442) sonra vefat ettiği bilinmektedir. Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesindeki Köşger Dağı eteklerinde bulunan Melik Gazi köyüne yakın bir yere defnedildiği düşünülmektedir.²⁶⁶

2.9.3. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nde Diğer Siyasi Evlilikler

Timur istilasının ardından Sivas'ı ele geçiren ve Çelebi Mehmed'i uğraştıran beylerden biri olan Mezid Bey'in kimliği hakkında birtakım araştırmalar yapılmıştır. Onun kimliği ve Kadı Burhaneddin'le akrabalığı üzerine inceleme yapan Hakan Yüksel, Mezid Bey ve Rabia Hatun'un aynı türbede metfun olduğunu şu şekilde yorumlar:

263 Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Diüvel el-Mulûk*, C.6, Tah. Muhammed Abdülkadir Ata, Dar al-Kütüb al-İlmîyah, Lübnan, 1997, s.423; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.42; İlyas Gökhan, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Kızı", s.112; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.156.

264 İbn Tagriberdi, *En-nücum'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.61; Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar", *AÜDTCFTAD*, C.I, S.1, 1963, s. 52.

265 İbn Tagriberdi, *En-nücum'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.62; Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Diüvel el-Mulûk*, C.7, s.288-289; İbn Tangriberdi, *En-Nücum'z-Zâhire*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2013, s.487; İlyas Gökhan, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Kızı", s.113.

266 İlyas Gökhan, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Kızı", s.114; Samet Alıç, "Hatice Hatun", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C.4, KSÜ Yay., 2020, s.99; ayrıca bu türbeyle ilgili bk. Halil Edhem, "Anadolu'da İslami Kitabeler Melik Gazi", *TOEM*, Sene.5, N. 32, 1331, s.449-456.

Sivas'ta müstakil bir beylik tesis etmeye çalışan Mezid Bey'in Kadı Burhaneddin'in damadı olmaktan güç alarak böyle bir girişimde bulunabileceğini, aksi hâlde Sivas halkınca tanınmayan bir şahsın Çelebi Mehmed'le mücadeleye girişmesinin mümkün olmadığını; ardından Kadı Burhaneddin taraftarlarının Mezid Bey'in etrafında toplanmaları ve Burhaneddin'in oğlu Zeynelabidin'i de işe karıştırmaları bu görüşümüzü teyit etmektedir.²⁶⁷

İ. Hakkı Uzunçarşılı ve Hakan Yüksel'in çalışmasına nazaran Mezid Bey'in Kadı Burhaneddin'in damadı olma ihtimali yüksektir.²⁶⁸ Yılmaz Öztuna da Mezid Bey'i Kadı Burhaneddin'in damadı olarak gösterir.²⁶⁹ Kadı Burhaneddin'in siyasi evliliklere verdiği önem göz önünde bulundurulursa, Mezid Bey gibi siyasi ve askerî başarılarla sahip birine kızını verip kendi gücünü arttırmak istemiş olabilir.

Yıldırım Bayezid'in 1390 yılı sonlarında Karamanoğulları üzerine yürümesi nedeniyle, Karamanoğlu Alaüddin Ali Bey Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'yle ittifak kurmaya çalıştı. Kadı Burhaneddin, Candaroğlu II. Süleyman Paşa'ya da haber göndererek Karamanoğullarına yardım etme talebi iletti. Teklif II. Süleyman Paşa tarafından kabul edildi. Osmanlılara karşı gücünü arttırmak isteyen Kadı Burhaneddin, Kara Tatar ve Moğol emirlerine de haber göndererek askerî yardım istedi. Bu emirlerden bir kısmı Kadı Burhaneddin'e yardım edemeyeceklerini bildirdiler. Mısır (Misir) Bey ise Kadı Burhaneddin'e açıkça destek vereceğini bildirdi. Ayrıca hanedan üyelerinden birinin kızını veya kendi kızını Kadı Burhaneddin'le evlendirerek siyasi ittifakı evlilikle pekiştirdi.²⁷⁰

Bir başka mesele Hacıemiroğlu Süleyman Bey'in kızının Kadı Burhaneddin'le evlenip evlenmediğidir. Yılmaz Öztuna bu evliliğin gerçekleştiğini ifade eder²⁷¹ ancak incelenen kaynaklarda bu

267 Hakan Yüksel, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Damadı Mezid Bey", *ASOBİAD*, S.1, 2017, s.134.

268 Detaylı malumat için bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Rıdvan Nafiz Edgüer, *Sivas Şehri*, Haz. Recep Toparlı, TTK, Ankara, 2014; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile Turlhal, Pazar Amasya Vilayet Kaza ve Nahiyeler Merkezlerindeki Kitabeler*, Milli Matbaa, İstanbul, 1927 (1345); Hakan Yüksel, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Damadı Mezid Bey"...

269 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.54.

270 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s.377-78; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.107-108.

271 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.54.

evliliğin gerçekleştiğine dair bir kayıt bulunamamıştır. Fakat Kadı Burhaneddin ve Hacıemiroğlu Süleyman Bey'in ilişkilerine bakıldığında hem Süleyman Bey'in Taceddinoğullarına karşı Kadı Burhaneddin tarafından desteklenmesi hem de Kadı Burhaneddin'in Muttaharten Beyliği'ne karşı Süleyman Bey'den destek alması, ayrıca Bezm u Rezm'de ikilinin dostluklarından uzun uzun bahsedilmesi bu evliliğin gerçekleşme ihtimalini yükseltir.²⁷²

Kadı Burhaneddin'in siyasi evlilikleri konusunda karşılaşılan bir diğer mesele kız kardeşini Tokat Emiri Şeyh Necib'e vermesidir. Daha önce yapılan bazı araştırmalarda Kadı Burhaneddin'in kız kardeşini Şeyh Necib'le evlendirdiğini belirtilmiştir.²⁷³ Fakat Bezm u Rezm'de bu izdivacın Amasya emirlerinden Ahmed'in, Kadı Burhaneddin'e karşı ittifak kurmak amacıyla kız kardeşini Şeyh Necib'le evlendirdiği kaydedilir.²⁷⁴

Amasya Emiri Ahmed, Kadı Burhaneddin'le devam eden mücadelenin sona ermesini isteyince kız kardeşini verdiği Tokat Emiri Şeyh Necib'i Kadı Burhaneddin'e elçi olarak gönderdi. Şeyh Necib'in Kadı Burhaneddin'e söyledikleri Bezm u Rezm'de şöyle geçer:

Emir Ahmed, insanların ümit kapısı olan huzurunuz gelip sizinle dostluk ve kardeşlik bağları kurmayı düşünüyor ve sizinle akrabalığı kurmayı aklından geçiriyor. O, kızlarından birini nikâhınıza vermek istemektedir. Eğer bu konuda rızanız olursa ve kabul yönünde görüş bildirirseniz, işlerin yoluna girmesine, seçkin ve sıradan kişilerin durumlarının düzelmesini sağlar. Bu plan gerçekleşir ve akit yapılırsa, hiç şüphesiz Emir Ahmed bu yaklaşma ve akrabalığı göz önünde bulundurarak Osmanoglu'yla yaptığı anlaşmayı bozacak ve ondan uzaklaşacak, güçlü devletinizin ipine sarılacaktır. O zaman verdiğiniz kararlara hiç düşünmeden uyacaktır.²⁷⁵

Kadı Burhaneddin'in kısa süre sonra Emir Ahmed'i Amasya'da kuşattığı göz önüne alınırsa, teklifin kabul edilmediği anlaşılır.

272 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s.324-329,343,383,385.

273 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.76.

274 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s.288,300,396.

275 Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, s.396-397.

2.10. Dulkadiroğullarında Siyasi Evlilikler

Dulkadir Beyliği, 1337 yılında Zeyneddin Karaca et-Türkmanî tarafından Maraş ve Elbistan'da Memlûklere tâbi olarak kuruldu. Dulkadirli Türkmenleri zaman zaman Ankara, Antakya, Antep, Ayas, Çermik, Darende, Diyarbakır, Gemerek, Gerger, Gürün, Harput, Kadirli, Kâhta, Kayseri, Kırşehir, Kozan, Malatya, Rumkale, Tufanbeyli, Urfa, Yozgat, Zamantı gibi yerleşim yerlerini kontrol altına aldılar. Anadolu ve Suriye geçiş güzergâhı üzerinde kurulan Dulkadiroğulları, Memlûkler ile Anadolu arasında tampon görevi gördüler. Anadolu'nun siyasi açıdan parçalandığı dönemde kurulan Dulkadiroğulları; Eratna Devleti, Karamanoğulları, Mutahhar-tenler, Özeroğulları, Ramazanoğulları, Akkoyunlular, Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti, Karakoyunlular, Kilikya Ermeni Krallığı, Memlûkler, Osmanlılar, Safevîler ve Timurlularla çeşitli sosyal ve siyasal münasebetlerde bulundular. Alaüddevle Bey zamanında beylik siyasi açıdan güçlenmiş, mimari eserler yapılmış, başta Maraş ve Elbistan olmak üzere hâkim olunan şehirlerdeki bayındırlık faaliyetleri artmıştı. Ancak Alaüddevle Bey'in Turnadağ Muharebesi'nde torunu Yavuz Sultan Selim'e mağlup olmasıyla yıkılış sürecine girdi.²⁷⁶ 1522 yılında da Şehsuvaroğlu Ali Bey'in katliyle Osmanlılara ilhak edildi.²⁷⁷

2.10.1. Dulkadiroğulları ile Osmanlılar Arasında Siyasi Evlilikler

Osmanlılar, 1398 yılında Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'ne son verince Dulkadirliyle komşu oldular. Bu tarihten itibaren iki siyasi teşekkül arasında ilişkiler arttı. Anadolu'nun güneyindeki Dulkadirliyle dostça münasebetler kuran Yıldırım Bayezid, bazı görüşlere göre hem kendisine hem de oğlu Çelebi Mehmed'e hatun aldı. Yıldırım Bayezid'in zevcesi Sultan Hatun, Dulkadir hanedanına mensup Süleymanşah'ın kızıydı.²⁷⁸ Sultan Hatun'la Yıldırım Bayezid izdivacı hakkında yeterli bilgi bulunmamakta, Osmanlı kro-

276 Samet Aliç, "Dulkadir Beyliği", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C.3, s.180-185.

277 İbrahim Solak, XVI. Asırda Maraş Kazâsı, Akçağ Yay., Ankara, 2004, s.27.

278 Ahmed Akgündüz, *İslam Hukukunda Kölelik-Câriyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Harem*, OSAV, İstanbul, 1995, s.300; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.267.

niklerinde de herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Konuyla ilgili tetkikat yapan Nurgül Sucu, Sultan Hatun'un Germiyanogullarına mensup olabileceğini ifade eder.²⁷⁹ Mevcut kaynaklarla Sultan Hatun'un kimliğini sağlam zemine oturtmak mümkün değildir.

Yıldırım Bayezid döneminde dostça seyreden Dulkadir-Osmanlı münasebetleri, Çelebi Mehmed'in Emine Hatun'la evlenmesiyle daha da gelişti. Emine Hatun'un hangi Dulkadirli beyinin kızı olduğu hakkında ihtilafli bilgiler bulunmaktadır. Solakzade, "Dulkadir-oğlu Süleyman Bey ki, padişahın kayınbabasıydı," ifadesiyle Emine Hatun'un babasını Nasireddin Mehmed Bey'in oğlu Süleyman Bey olarak gösterir.²⁸⁰ Halil Edhem bu konuda, Ali Emiri'nin bazı vakfiye ve kayıtlara dayanarak verdiği bilgiyi doğru kabul ederek Emine Hatun'un Dulkadirli Sevlî Bey'in kızı olduğunu ve 1402/1403'te Çelebi Mehmed'le evlendiğini belirtir. Bu görüş bazı araştırmacılar tarafından da desteklenmiştir.²⁸¹ Bunlardan bir kısmı Neşri'de geçen "...kayın atası Dulkadiroğlu'na name yazıp, elçi gönderdi ki Rumeli'ne yine bir âli seferim vardır. Sizin dahi âli himmetiniz bizimle bile olsun..." ifadesine binaen, bu tarihlerde Sevlî Bey'in hayatta olmadığını ve bu nedenle Nasireddin Mehmed Bey'in Çelebi Mehmed'in kayınpederi olduğunu dile getirirler.²⁸² Hoca Sadeddin ise "evlilik yoluyla akrabalık kurduğu, bu suretle kendisine bağladığı Dulkadiroğlu'na..."²⁸³ sözleriyle akrabalığa değinir fakat evliliğin kiminle yapıldığını belirtmez.

Kaynakların verdiği çelişkili ifadeler Emine Hatun'un kimliği hakkında belirsizliğe sebep olur. Sevlî Bey döneminde Osmanlılarla münasebetlerin olumlu olduğu görülür. Nasireddin Mehmed Bey'in tahta çıkışında Osmanlıların ciddi desteği bulunmamaktadır. Bu siyasi münasebetler dikkate alındığında bahsi geçen evliliğin iki

279 Nurgül Sucu, "Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.256.

280 Solakzade Mehmed, *Solakzade Tarihi*, C.1, s.160.

281 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.280-281; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.240; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.27; İsmail Hamî Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1, İstanbul, 1971, s.120; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara, 2011, s.238; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.267.

282 Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, C.II, Haz. F. Reşit Unat, M. Altay Köymen, TTK, Ankara, 1957, s.501.

283 Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.2, s.65.

Dulkadir beyi döneminde de gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır. Son dönemde yapılan araştırmalar dikkate alındığında Emine Hatun'un Sevlî Bey'in kızı olma ihtimali daha yüksektir.²⁸⁴

Birçok araştırmacı Bostanzade Yahya'nın, "...Dulkadiriye evladından temiz bir kızdı,"²⁸⁵ tabirini kullandığı Emine Hatun'la Çelebi Mehmed'in 1403 yılında evlendiği ve II. Murad'ın bu izdivaçtan doğduğu konusunda hemfikirdir.²⁸⁶ Çelebi Mehmed, Fetret Devri'ndeki iç mücadelelerde bu siyasi evlilikten oldukça fayda görmüştür. Osmanlı kroniklerinde konuya ilişkin yeterli malumat bulunur. Neşri ve Hoca Saadeddin'de belirtildiği üzere Çelebi Mehmed, kardeşleri İsa ve Musa Çelebi'yle giriştiği mücadelede Dulkadiroğullarından siyasi ve askerî destek almış ve böylece onları bertaraf ederek Osmanlı tahtına oturmayı başarmıştır.²⁸⁷

Dulkadirli-Osmanlı evlilikleri konusunda kimin kızı olduğu tam olarak bilinmeyen Dulkadirli Âlime Hatun'la II. Murad'ın evliliğinden bahseden çalışmalar mevcuttur.²⁸⁸ Ancak bu izdivacın detayları ve Âlime Hatun'un kimliği hakkındaki bilgiler çelişkilidir.

Sultan II. Murad, Dulkadirliyle dostluğunu pekiştirmek için oğlu Şehzade (Fatih Sultan) Mehmed'i Dulkadirlilerden bir hatunla evlendirmek istedi. Bu dönemde beyliğin başında, beş kıza sahip Süleyman Bey bulunuyordu. II. Murad, kızlardan birini seçmek için Amasya Sancak Beyi Hayreddin Hızır Ağa'nın eşini Dulkadirlilerin yazlık merkezi Elbistan'a gönderdi. Süleyman Bey'in kızı

284 Tetkikat için bk. İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.270.

285 Bostanzâde Yahya, *Duru Tarihi*, Haz. Necdet Sakaoğlu, Alfa Yay., İstanbul, 2006, s.43.

286 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.280-281; İsmail Hamî, *İzahlı Osmanlı Tarihi*, C.1, s.120; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, TTK, Ankara, 2006, s.125; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.1, s.238; J.H. Mordtmann, "Dulkadirîliler", *İA*, C.3, s.659; Samet Aliç, *Dulkadir Beyliği'nin*, s.254.

287 Hoca Sadeddin, *Tacii't-Tevarih*, C.2, s.22, 65; Mehmed Neşri, *Cihânnümâ Osmanlı Tarihi* s.215; İdris-i Bitlisî, *Heşt Bilişt*, C.1, Haz. Selim Kaya vd. BETAV Yay., Ankara, s.216; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.270.

288 Ahmed Akgündüz, *İslam Hukukunda Kölelik-Câriyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Harem*, s.302; Ahmed Akgündüz, Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, OSAV, İstanbul, 1999, s.69; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.270.

Sitti (Mükrim) Hatun beğenildi ve yüzük takıldı.²⁸⁹ Nişan töreninin ardından Hayreddin Hızır Ağa'nın eşi, Rum ileri gelenlerinin hatunları ve Anadolu valilerinin bir kısmı gelini almak için tekrar Elbistan'a geldiler. Çeyiziyle beraber götürülen Sitti Hatun ile II. Mehmed'in düğünü 1450 yılının Kasım-Aralık ayları boyunca devam etti. Düğüne Anadolu'dan birçok davetli katıldı. Bu izdivaçtan Osmanlıların gelecekteki hükümdarı II. Bayezid doğdu.²⁹⁰

Bu izdivaçtan bahseden Dukas, evliliğin temelini siyasi olduğunu ve II. Murad'ın Osmanlıların doğu sınırında tehdit oluşturan Karamanoğulları ve Akkoyunlulara karşı müttefik kazanabilmek için yapıldığını ifade eder.²⁹¹ Çift, düğünün ardından önce Manisa'ya, Fatih'in tahta çıkmasından sonra da Edirne'ye gitti. Sitti Hatun, burada bir saray ve adını taşıyan bir cami yaptırdı.²⁹² 1467 yılında Edirne'de vefat ettiği düşünülen Sitti Hatun yaşadığı sarayın bahçesine defnedildi.²⁹³ Onun etkisiyle Osmanlı sarayında Dulkadirli giyim-kuşam ve yemek kültürünün yayıldığı bilinmektedir.²⁹⁴

289 *Tacü't-Tevarih ve Solakzade Tarihi*'nde Süleyman Bey'in kızlarının güzelliğine dikkat çekilmektedir (Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.2, s.245; Solakzade Mehmed, *Solakzade Tarihi*, C.1, s.251).

290 Âşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.213; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitabü't Târih-i Künhü'l Ahbâr*, C.1, Haz. Ahmet Uğur vd., Kayseri, 1997, s.368; ; Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, s.106; İdris-i Bitlisi, *Heşt Bihişt*, C.2, s.404; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.2, s.245-246; Dukas, *Bizans Tarihi*, s.136; F. Giese, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Nihat Azamat, İstanbul, 1992, s.77; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1, 251; *Anonim Osmanlı Kroniği*, s.84; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*, Ankara, 1991, s.3; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2006, s.297; Andreo Clot, düğünün üç ay sürdüğünü ve muhteşem bir düğün yapıldığını ifade etmektedir. Ayrıca Fatih'in bu hanımıyla arasının çok iyi olmadığını ve Sitti Hatun'un Edirne'de uzun yıllar yalnız yaşadığını, bu evlilikten bir çocuğun dünyaya gelmediğini belirtmektedir (Andreo Clot, *Fatih Sultan Mehmet*, Çev. Necla Işık, İstanbul, 1994, s.26).

291 Dukas, *Bizans Tarihi*, s.136-137.

292 Enveri, *Diistûrnâme-i Enverî*, Haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul, 2012, s.39 Nurgül Sucu, "Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar", s.261.

293 Leslie Pierce, *Harem-i Hümayun*, Çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998, s.53; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.272.

294 Nurgül Sucu, "Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar", s.262; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.271.

Dulkadirliyle Osmanlılar arasındaki son siyasi evlilik Alaüddeve Bey döneminde gerçekleşti. Dulkadirliyle en kudretli emiri Alaüddeve Bey, Fatih Sultan Mehmed'le iyi ilişkiler kurdu ve Memlûklere karşı Osmanlıları destekledi. Alaüddeve Bey'in, kızı Ayşe (Gülbahar) Hatun'u Fatih'in oğlu II. Bayezid'e vermesiyle ilişkiler pekiştirildi. 1469 yılında II. Bayezid'in Amasya'da sancak beyi olduğu zamana denk gelen evlilik sonucunda, 1470 yılında Yavuz Sultan Selim dünyaya geldi.²⁹⁵

Ayşe ile Gülbahar'ın aynı hatun olup olmadıkları konusu ve eğer farklı şahıslarsa hangisinin Yavuz Sultan Selim'in annesi olduğu meselesi araştırmacılar arasında tartışma konusu olmuştur. Neticede Gülbahar'ın Ayşe Hatun'un diğer adı olduğu inancı yaygınlık kazanmıştır.²⁹⁶ Yavuz Sultan Selim'in Trabzon sancak beyliği sırasında 1505 yılında Trabzon'da vefat eden Ayşe Hatun'un türbesinde Gülbahar Hatun yazılıdır.²⁹⁷ Halil Edhem ise Gülbahar Hatun isminin kitabeye yazılmasını bir yanlışlık olarak değerlendirir.²⁹⁸

Leslie Peirce, Fatih'in ve II. Bayezid'in Dulkadirliyle yaptığı evlilikleri Akkoyunlular üzerine yapılacak doğu seferine hazırlık olarak değerlendirir.²⁹⁹ Bu görüşe ilave olarak Memlûkların Suriye'nin kuzeyindeki faaliyetlerinin de etkisi olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Osmanlıların Timur mağlubiyetinden sonra yeniden toparlanması ve iki yüz yıl süren karşı konulamaz üstünlük dönemine girmesine dikkat çeken Alderson, I. Mehmed, II. Mehmed ve

295 Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*, Kültür Bakanlığı Yay., İzmir, 1987, s.100; Bostanzâde Yahya, *Diru Tarih*, s.60; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.248; Şinasi Altundağ, "Selim I", *İA*, C.10, s.423; Niyazi Akşit, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi Padişahlarla Osmanlı Tarihi*, Dilek Yay., 1979, s.77; Behset Karaca, "Safevî Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevî İlişkileri", *Türkler*, C.9, s.783.

296 Behset Karaca, "Safevî Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevî İlişkileri", *Türkler*, C.9, s.817; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.263.

297 Şehabettin Tekindağ, "Trabzon", *İA*, C.12, s.464; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, s.21; Feridun Emecen, "Selim I", *DİA*, C.36, s.407; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.276; Nurgül Sucu, "Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar", s.263.

298 Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.282.

299 Leslie Pierce, *Harem-i Hümayun*, s.36.

II. Bayezid'in Dulkadirliilerden kız almalarının, bu süreçte önemli birer nokta olduğunu vurgular.³⁰⁰

2.10.2. Dulkadiroğulları ile Memlûk Devleti Arasında Siyasi Evlilikler

Dulkadirliiler, kuruluş döneminde tâbi oldukları Memlûk Devleti'yle çok fazla siyasi münasebette bulundular. Bu ilişkiler devletlerin çıkarlarına göre bazen dostane bazen de hasmane şekilde seyretti. İti taraf arasında siyasi evlilik bağları da kuruldu. 1421 yılında Memlûk Sultanı Tatar vefat edince dönemin iki önemli Memlûk komutanı Barsbay ve Canibeg es-Sufi arasında taht mücadelesi yaşandı. Bu mücadeleden galip çıkan Barsbay Memlûk tahtına otururken, Canibeg önce hapsedildi daha sonra Anadolu'ya kaçtı. Bu sırada Barsbay'la arası bozulan Dulkadirli Emiri Nasireddin Mehmed Bey, Canibeg'i yakalatıp huzuruna getirttikten sonra kızı Nefise Hatun'u onunla evlendirdi. Böylece Barsbay'a karşı Canibeg'i desteklediğini ilan etti. Bu evliliğe kızan Barsbay, büyük bir Memlûk ordusunu Nasreddin Mehmed ve Canibeg üzerine sevk etti. Memlûk kuvvetleri karşısında tutunamayan Nasireddin Mehmed ve Canibeg, Osmanlılara sığındılar. Nasireddin Mehmed Memlûk kuvvetlerinin çekilmesinden sonra ülkesine döndü, Canibeg ise Akkoyunlu topraklarına gitti ve 26/27 Ekim 1437'de³⁰¹ vefat etti. Canibeg'den bir kız çocuğu doğuran Nefise Hultan, eşinin vefatının ardından babasının yanına döndü.³⁰²

Sultan Barsbay döneminde gerginleşen Dulkadir-Memlûk münasebetleri Memlûk Sultanı Çakmak döneminde dostane şekle büründü. Canibeg'den dul kalan Nefise Hatun'la Sultan Çakmak'ın evlenmesiyle daha da iyi bir hâle geldi. Nasireddin Mehmed Bey ilerlemiş yaşına rağmen 1440 yılında yapılan düğün için gelini Mısır'a götürdü. Kalatü'l-Cebel'de misafir edilen düğün alayı, 31 Mart 1440'ta Kahire'de de törenle karşılandı. Sultan Çakmak ile Nefise

300 A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s.151.

301 Makrizî'ye göre Canibeg'in vefat tarihi 15 Rübülahir 841'dir (14 Aralık 1337) (Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.7, s.366).

302 Şehabettin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.25, İstanbul, 1971, s.28; Tagriberdi, *En-Nücûmu'z-Zâhire*, Çev. Ahsen Batur, s.487,526; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9, s.615; M. Sobernheim, "Barsbay", *İA*, C.2, s.318; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.50-53.

Hatun'un nikâhı 7 Nisan'da kıyıldı. Sultan Çakmak, kayınpederi Nasireddin Mehmed'e otuz bin dinar çeyiz ve Nefise Hatun'a bin dinardan fazla mihr verdi. Nasireddin Mehmed, bu evlilik sayesinde Akkoyunlulara bırakılan Harput'u tekrar Dulkadir topraklarına kattı. Ancak Nefise Hatun 5 Nisan 1449'da vebadan vefat etti.³⁰³

Nasireddin Mehmed, 1442 yılında vefat ettikten sonra yerine Süleyman Bey geçti. Sultan Çakmak, Nefise Hatun'un vefatının ardından Dulkadirlielerin yeni emiri Süleyman Bey'in kızlarından biriyle evlendi. 28 Temmuz 1450'de Elbistan'a gelen Memlûk heyeti Süleyman Bey'in kızını alarak Kahire'ye götürdü.³⁰⁴

15. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Osmanlıların Anadolu'daki nüfuzu artmış; Ramazanoğlu ve Dulkadirli idaresinde bulunan topraklar, Memlûkler ile Osmanlıların nüfuz mücadelesinin yoğunlaştığı saha hâline gelmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in desteğiyle Dulkadirlielerin başına geçen Alaüddevle, bu mücadelede denge politikası izleyerek bazen Memlûklerin bazen de Osmanlıların yanında yer aldı. Yukarıda Alaüddevle'nin kızı Ayşe Hatun'u Osmanlı Hükümdarı II. Bayezid'e verdiği izah edilmişti. Diğer yandan Memlûkleri de küstürmek ve karşısına almak istemeyen Alaüddevle Bey, bir kızını da Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın önemli komutanlarından Özbey'e vermeyi teklif etti.³⁰⁵ Hadidî, Alaüddevle'nin bu teklifini şu şekilde dile getirir:

...Ale'd-devle de bâ-erkân-ı âyin

Cihâzın kızımın şer'î nikâhın

303 İbn Tagriberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, C.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1972, s. 337; İbn Tagriberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, Çev. Ahsen Batur, s.487-494; İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadınlar", *Kahramanmaraş Kültürü*, KSÜ Yay., Kahramanmaraş, 2012, s.104; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.56.

304 İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s. 282; Samet Aliç, *Dulkadir Beyliği'nin*, s.251-253.

305 J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, s.510; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, s.129; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1, s.391; Şehabettin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, S.123, TTK, Ankara, 1967, s.368.

*Cemî'i Türkman'un beglerle
Cemî'i beglerün hâtûnı bile*

*Bir oğlum bile sultân hizmetine
Salar kim kullug ide hazretine*

*Menâzil kesdi bunlar Mısır'a yetdi
Bulamn geldügin Özbek işitdi*

*Tiz istikbâle ekâbir gönderürler
Getürüp izzetile kondururlar*

*Ezel Özbek düğünler itmişidi
Safâ vü iş başa yetmişidi*

*Hemân matlûb u tâlib oldı vâsıl
Olidi maksadı aksa oldı hâsıl*

*Ale'd-devle oğlu sultân hizmetinde
Mu'azzez oldı Özbek himmetinde*

*Sekiz yüz toksan iki yıl Nebî'nün
Bu hâle târih oldı hicretinün.³⁰⁶*

2.10.3. Dulkadiroğulları ile Akkoyunlular Arasında Siyasi Evlilikler

Akkoyunlular 14. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'daki siyasi faaliyetlerde rol oynamaya başladılar. 15. yüzyılın hemen başlarında Karayülük Osman Bey liderliğinde bir siyasi teşekkül hâline geldiler. Dulkadirli Halil Bey'in Harput'u alıp doğuya doğ-

306 Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, s.329; Samet Alıç, *Dulkadir Beyliği'nin*, s.253-254.

ru ilerlemesiyle iki siyasi teşekkül arasında münasebetler başladı. 16. yüzyıl başlarına gelindiğinde hem Osmanlıların Anadolu'daki siyasi gücünün artması hem de Anadolu'nun doğusunda zuhur eden Safevî Devleti tehlikesi Dulkadirîlilerle Akkoyunluları birbirine yakınlaştırdı.³⁰⁷

1501 yılında Akkoyunlu toprakları Sultan Murad ve Elvend Bey arasında taksim edildi. Akkoyunlu topraklarını kendi sınırlarına dâhil etmek isteyen Şah İsmail, bir taraftan Akkoyunlu topraklarında askerî faaliyetlere girişirken diğer taraftan Akkoyunluların batı sınırındaki Dulkadirîlilerle ittifak kurarak onları köşeye sıkıştırmak istedi. Bu amaçla ne kadar ciddi olduğunu göstermek için Alaüddöle Bey'in kızı Benli Hatun'la evlenmek istedi. Şah İsmail, Alaüddöle'nin kızını vermemesi üzerine Dulkadirîlilere karşı cephe aldı ve 1507 yılında düzenlediği seferle Elbistan ve Maraş'ı ciddi şekilde tahrip etti.³⁰⁸ Alaüddöle, zayıflayan Akkoyunluları Safevîler karşısında destekleme politikası izleyerek kızı Benli Hatun'u Akkoyunlu Murad'a verdi. Sultan Murad ve Benli Hatun'un Yakub ve Hasan isminde iki çocuklarının olduğu bilinmektedir.³⁰⁹

Akkoyunlu Devleti'ni Safevîlerin baskısından kurtarmak ve belki de topraklarını kendi sınırlarına dâhil etmek isteyen Alaüddöle, bir diğer kızını Akkoyunlu Elvend Bey'in komutanlarından Emir Bey'in kardeşi Kayıtmaz'a verdi. Kayıtmaz'ın Güneydoğu Anadolu'daki faaliyetlerinden oldukça memnun olan Alaüddöle, nikâhın gerçekleşmesi için bizzat kardeşi Abdürrezzak'ı görevlendirdi. Alaüddöle, Safevîlerle kendi toprakları arasında tampon görevi gören Akkoyunluları son dönemlerine kadar destekledi fakat dağılmalarına engel olamadı.³¹⁰

307 Detaylı bilgi için bk. Samet Alıç, "Dulkadir Beyliği-Akkoyunlu Devleti Münasebetleri", *KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.17, S.1, Kahramanmaraş, 2020.

308 Detaylı bilgi için bk. Samet Alıç, *Dulkadir Beyliği'nin*, s.130-138.

309 Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*, s.59; Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumunu*, C.1, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012, s.228; Tufan Gündüz, "Safevîler", *DİA*, C.35, s.452; İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadınlar", s.106; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*, İstanbul, 2015, s.37; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları", s.434; Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.114; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 90-91.

310 Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*, s.75; Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.1448; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Ha-

2.10.4. Dulkadiroğullarının Diğer Siyasi Evlilikleri

Yılmaz Öztuna'nın belirttiğine göre Râhatoğullarından Râhat Bey'in torunu Alaüddin Ali Bey'le Dulkadirli Seveli Bey'in bir kızı evlenmiştir.³¹¹ Fakat kaynaklarda bu evliliği teyit edecek herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Alaüddin Ali Bey'in 1380'li yıllarda Râhatoğullarının idaresinde olduğu³¹² bilinmektedir. Dulkadirli Seveli Bey'in kardeşi Halil Bey'in 1386'da vefat etmesinden sonra tahta geçtiği³¹³ hesaba katıldığında, Alaüddin Ali Bey'le Seveli Bey'in hükümlerlerinin aynı döneme denk gelmesi böyle bir evlilik ihtimalini yükseltmektedir.

2.11. Diğer İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'nde Siyasi Evlilikler

2.11.1. Bayramoğulları (Hacıemiroğulları) Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Hacı Emiroğulları, Oğuzların Çepni boyuna mensup Türkler tarafından Orta Karadeniz'de kurulmuş bir Türkmen beyliğidir. Beyliğin kurucusunun kim olduğu meselesi tartışmalıdır. Faruk Sümer Bayram Bey'i kurucu olarak gösterirken,³¹⁴ Yaşar Yücel ise Samsun ve Trabzon'u içine alan bölgede Taceddin Bey ve Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir Bey'in birer beylik kurduklarını belirtir.³¹⁵ Nitekim Bayram Bey, özellikle Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine seferler düzenledi.³¹⁶ Bu seferler ancak siyasi ve askerî bir yapılanmayla mümkün olacağından, Bayram Bey dönemi beyliğin siyasi ve askerî açıdan temellenme devridir.

nedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", s.284; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s.94.

311 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.50.

312 Sadi Kucur, *Râhatoğulları*, *DİA*, C.34, 410-411.

313 Samet Aliç, "Dulkadir Beyliği", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, KSÜ Yay., Kahramanmaraş, 2018, s.184.

314 Faruk Sümer, *Tirebolu Tarihi*, İstanbul, 1992, s.36,224; Bahaeddin Yediyıldız ve Necati Demir bu görüşü desteklemektedir (Bahaeddin Yediyıldız, "Ordu", *DİA*, C.33, s.367-369; Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.825).

315 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed*, s.89; Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.824.

316 Murat Keçiç, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler 1204-1404*, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009, s.225-226.

Bayram Bey'den sonra oğlu Hacı Emir İbrahim Bey, beyliğin idaresini ele aldı. Rumlar, Bayramoğullarının Maçka Vadisi'nden Asomatos'a kadar ulaşan baskısı artınca 1357 yılında hanedandan on dört kişiyi katletti. Bunun üzerine Hacı Emir Bey, Trabzon Rum İmparatorluğu'na saldırdı.³¹⁷ Bu dönemde Anadolu beylikleri arasında sıkışan Trabzon Rum İmparatorluğu, siyasi varlığını devam ettirebilmek için çevresindeki siyasi teşekküllerle iyi geçinme politikası izlemeye yöneldi. Bu politika çerçevesinde İmparator I. Basilious, kızı³¹⁸ Theodora'yı 1357/1358 yılında Bayramoğlu Hacı Emir İbrahim Bey'le evlendirdi. Ancak bu evlilikten sonra da iki taraf arasındaki mücadeleler devam etti.³¹⁹

Hacı Emir Bey'den sonra yerine, Bayramoğullarına en kudretli dönemini yaşatan Süleyman Bey geçti.³²⁰ Bu süreçte Trabzon Rum İmparatorluğu'yla siyasi ve sosyal ilişkiler devam etti. Yılmaz Öztuna'ya göre Süleyman Bey, dayısı III. Alexios'un kızıyla evlenerek İmparatorluk'la kurulan akrabalık bağına kuvvetlendirdi.³²¹ Bu evliliklerin dışında *Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nde Siyasi Evlilikler* bahsinde zikredildiği üzere Hacıemiroğullarından Süleyman Bey'in Kadı Burhaneddin Ahmed'in kayınpederi olma ihtimali bulunur.

2.11.2. Taceddinoğulları Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Türkmen Beylerinden Emir Doğanşah'ın (Doğancık Bey) oğlu Taceddin Bey, merkez Niksar olmak üzere Amasya, Giresun, Ordu, Samsun ve Trabzon'a kadar uzanan havalide kendi adıyla anılan beyliği tesis etti. 1379'dan itibaren bağımsız hareket ettiği anlaşılan Taceddin Bey; Bayramoğulları, Eratna Devleti, Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti ve Trabzon Rum İmparatorluğu'yla münasebetlerde bulundu.³²²

317 Murat Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s.226.

318 Bir görüşe göre kız kardeşidir (Sait Kofoğlu, "Taceddin Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, s.427; Murat Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s.226); Kazım Dılcıman ise Hacı Emir Bey'in III. Aleksi'nin kızı Maria Kommena ile evlendiğini belirtmektedir (Kazım Dılcıman, *Samsun Tarihinde Önemli Olaylar*, 1. Fasikül, Halkevi Yayınları, Samsun 1947, s.38).

319 Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.825-827; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.192.

320 Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, s.828.

321 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, s.87.

322 Sait Kofoğlu, "Taceddinoğulları", *DiA*, C.39, s.343-345.

Taceddin Bey'in gittikçe güçlenmesi ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kendisini tehdit altında hissetmesi üzerine İmparator III. Alexios güzelliği dillere destan kızı Eudokia'yı onunla evlendirdi. Kızını çeyizle birlikte Ünye'ye (Oeneon) götüren İmparator burada Taceddin Bey'le görüştü. Bu evlilik nispeten imparatorluğu rahatlatı ve Limniya bölgesi III. Alexios'un hâkimiyetine girdi. Düşünün zamanı konusunda çeşitli görüşler bulunsu da muhtemelen 1380 yılı civarında yapılmıştı. Eudokia, Taceddin Bey'in vefatından sonra Trabzon'a geri dönmüştür.³²³

2.11.3. Mutahharten (Erzincan) Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Erzincan ve çevresine hâkim olan Eratnaoğlu Mehmed Bey'in vefatından (1365) sonra tahta çıkan Alaüddin Ali Bey'in küçük yaşta olması ve merkezi otoriteyi sağlayamaması üzerine bölgenin yöneticisi Pir Hüseyin Bey, başına buyruk hareket etmeye başladı. Pir Hüseyin Bey'in 1379'da ölmesinden sonra bölgenin idaresini üstlenen Mutahharten³²⁴ Bey, kendi emaretini tesis etti. Eratnalılarla iyi geçinen Mutahharten Bey, kendi kızını Alaüddin Eratna Bey'in kardeşi Burak Bey'e verdi.³²⁵ Beyliğin kurulmasında sonra Erzincan'a ilave olarak Bayburt, Çemişkezek, Erzurum, İspir, Karahisar, Kemah ve Tercan bölgelerini topraklarına kattı.³²⁶ Eratnalılar, buna tepki gösterip Mutahharten Bey'e karşı cephe aldılar. Muhtemelen Eratnalıların tepkisini kırmak ve merkezi otoritesini sağlamlaştırmak isteyen Mutahharten Bey, Eratnalıların Koyulhisar tarafına gönderilen adamlarından Zünnun ve Şarki Karahisar bölgesinin idarecisi Melik Ahmed'le dostluk kurdu. Kız kardeşini Zünnun'la evlendirerek bu dostluğu pekiştirdi. Karşılığında Zünnun, Eratnalılara karşı yaptığı mücadelede kayınbiraderine fiilî destek verdi.³²⁷

323 Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.193,195; Mehmet Ersan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı*, s.96; Murat Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s.223; Kazım Dilciman, *Samsun Tarihinde Önemli Olaylar*, s.36.

324 Taharten, Tahirten, Trata (n), Tarathan, Mutahharten şekillerinde imla edilmektedir (Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.369).

325 Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, s.24; Kemal Göde, *Sultan Alâeddin Eratna*, s.58.

326 Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s.36.

327 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.374; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, s.80; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.400.

Mutahharten Beyliği'nde bir diğer siyasi evlilik bağı Akkoyunlularla kuruldu. Mutahharten Bey Akkoyunlu Ahmed Bey'in kızıyla evlendi.³²⁸ Ahmed Bey, bu evlilikten sonra kardeşi Osman Bey'in Mutahharten Bey'le askerî mücadeleye girmemesini istedi.³²⁹ Ancak sonraki gelişmelere bakıldığında, bu izdivacın Mutahharten Bey ve kayınpederi Ahmed Bey arasındaki mücadelenin sonlanmasına kâfi gelmediği anlaşıyor. Karakoyunlularla ittifak kuran Mutahhartenler birkaç kez Akkoyunlular savaşa tutuştular. Son olarak Ahmed Bey'le damadı Mutahharten karşı karşıya geldi fakat aralarındaki akrabalığın etkisiyle kısa süre sonra barış yapıldı.³³⁰

Mutahharten Beyliği'nin bir diğer siyasi evliliği Trabzon Rum İmparatorluğu'yla yapıldı. İmparator III. Aleksios transit ticaret ağı için Mutahharten Bey'e vergi (haraç) ödüyordu.³³¹ Trabzon Rum İmparatorları da varlıklarını devam ettirmek için Anadolu Beylikleriyle siyasi evlilik bağı kurma politikası izliyorlardı. Muhtemelen aynı sebepten ötürü İmparator kızı Despina'yı Mutahharten Bey'e verdi.³³²

2.11.4. Alâiye Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad'ın 1221 yılında topraklarına kattığı Alâiye, 1293 yılında Karamanoğulları idaresine geçti. Karamanoğullarına bağlı beyler tarafından yönetilen bu siyasi teşekkül Memlûkleri metbû olarak kabul etti. 1427 yılında bölge Karaman b. Savcı tarafından Memlûk Sultanı Barsbay'a satıldı. Bu dönemde Memlûklerle beraber Rodos seferine katılan Alâiye Beyi Lütfi Bey, Karamanoğulları tehdidiyle karşı karşıya kalınca Kıbrıs Kralı II. Jean'la dostluk anlaşması imzaladı. Daha sonra bu ittifakın kendisini koruyamayacağı kanaatine vardı ve Osmanlılarla dostla-

328 Ebu Bekr-i Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s.38; Fahamettin Başar, "Mutahharten Beyliği", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, s.425; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.404.

329 Kazım Paydaş, "Ak-Koyunlu Devleti'nde Siyasi Evlilikler ve Sarayda Hatunların Konumu", *Tarih Yolunda Bir Ömür, Prof. Dr. İsmail Özçelik'e Armağan*, Ed. Burak Kocaoğlu, Ankara, 2019, s.415.

330 Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, s.273.

331 Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, s.368-369,382; Murat Keçiç, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s.217.

332 Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, Ses Yay., İstanbul, 1993, s.78; Murat Keçiç, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s.215,217.

ne münasebetler kurma çabasına girdi.³³³ Bu amaçla kız kardeşini Osmanlı Veziriazamı Rum Mehmed Paşa'yla evlendirdi. Rum Mehmed Paşa bir dönem Alâiye'yi ele geçirmek için görevlendirilse de Alâiye Beyliği'yle akrabalığından dolayı buranın zapt edilmesinde ciddiye göstermedi. Neticede Fatih Sultan Mehmed'in emriyle Gedik Ahmed Paşa Alâiye'yi 1471 yılında ele geçirdi.³³⁴

2.11.5. Tekeoğulları Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Tekeoğulları, Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflaması üzerine Antalya ve çevresinde Hamidoğullarının bir şubesi olarak teşekkül etti. Tam tarihi bilinmemekle beraber 14. yüzyıl sonlarında bölgenin idaresi Osmanlıların eline geçti. Ancak Karamanoğulları Fetret Dönemi'nden yararlanarak Antalya ve Alâiye dışında kalan Teke-ili bölgesini ele geçirdiler. Antalya'nın ele geçirilmesi için de bu sırada İstanos'da bulunan eski Teke Emiri Osman Çelebi'yi desteklediler. Bu esnada Osmanlılar tarafından Antalya subaşılığına atanan Hamza Bey, Osman Çelebi'nin bölgeyi ele geçirme niyetini öğrenince hazırlıklarını tamamlayıp Osman Çelebi üzerine yürüdü. Osman Çelebi'nin bu mücadelede hayatını kaybetmesi üzerine, Karamanoğulları 26.000 kişilik orduyla Antalya ve çevresini muhasara etti. Karamanoğlu Mehmed Bey bu muhasara sırasında vefat etti. Hamza Bey, Karamanoğullarının başarısızlığı üzerine Teke-ili sancak beyliği mevkiine sahip oldu ve Osman Çelebi'nin kız kardeşiyle evlendi. Böylece Hamza Bey'in bölgedeki nüfuzu arttı ve Teke-ili Osmanlı topraklarına katıldı.³³⁵

2.11.6. Kutluşahlar (Amasya Beyleri/Şadgeldiler) Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Moğol istilaları sırasında Amasya, önce Moğolların sonra da Eratnalıların idaresine girdi. Eratnalı Ali Bey'le mücadele eden

333 Erdoğan Merçil, "Alâiye Beyliği", *DİA*, C.2, s.332; M. Halil Yinanç, "Alâiye", *İA*, C.1, s.287-288.

334 Mehmed Neşri, *Cihânnümâ Osmanlı Tarihi*, s.317; Âşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, s.257; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.277.

335 Sait Kofoglu, "Tekeoğulları", *DİA*, C.40, s.348-350; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, s.385-387; Sapancalı Hüsnü, *Karamanoğulları Hayat ve Vakayî Tarihîyeleri*, Haz. Nevzat Topal, Kömen Yay., 2010, s.49; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.261; Kemal Göde, "Hâmidoğulları", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.513.

Emir Hacı Şadgeldi, onu mağlup ederek Amasya'nın idaresini ele geçirdi. Şehir, 14. yüzyıl sonunda Osmanlılara tâbi olana kadar Kutluşahların merkezi oldu.³³⁶ İç Anadolu'daki mücadelelerde etkin rol oynayan Kutluşahların, *Candaroğullarının Diğer Siyasi Evlilikleri* bahsinde Amasya Türkmen Emiri Hacı Şadgeldi'nin oğlu Ahmed'in Kötürüm Bayezid'in kızıyla izdivaç ettiği zikredilmişti. Kutluşahlar, bu evliliğin dışında Osmanlılar ve Tokat Emiri Şeyh Necib'le de siyasi evlilik bağı kurdular.

Kadı Burhaneddin'le mücadele eden Amasya Emiri Ahmed Bey, siyasi ittifak arıyordu. Bu nedenle kızı Şehzade Hatun'ü Çelebi Mehmed'e verdi.³³⁷ Aynı amaçla kız kardeşini de Tokat Emiri Şeyh Necib'le evlendirdi.³³⁸ Bu çabalara rağmen beyliğin ömrü uzun olmadı. 1398 yılında Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlılara katıldı.³³⁹

2.11.7. Ramazanoğulları Beyliği'nde Siyasi Evlilikler

Moğol istilası sonrasında Biladü's-Şam bölgesine yerleşen Türkmenlerden Üçoklar, Çukurova bölgesine gelerek burayı yurt tuttular. Üçokların Yüreğir koluna mensup Türkmenlerin bir kısmı Çukurova'da, Seyhan ile Ceyhan Irmakları arasında meskûn oldular. Yüreğir boyunun liderlerinden (bir rivayete göre Yüreğir Bey'in oğlu) Ramazan Bey, 14. yüzyıl ortalarına doğru şöhretini arttırdı. Nitekim kurduğu siyasi teşekkülün adı Ramazanoğulları olarak anıldı.

Beyliğin kuruluş meselesi hâlâ aydınlatılamamıştır. Biladü's-Şam'daki Türkmenlerin Emiri Dulkadirli Zeyneddin Karaca Bey'in 1352 yılında Memlûk Sultanı el-Melikü's-Salih'e isyan etmesinin ardından emirliğin Karaca Bey'den alınıp Ramazan Bey'e verilmesi, beyliğin kuruluşu olarak kabul edilir.³⁴⁰ Beyliğin kurulduğu

336 İlhan Şahin, Feridun Emecen, "Amasya", *DİA*, C.3, s.1.

337 Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.102; Çağatay Uluçay, Osmanlılar ile Kutluşahlar arasındaki bu evliliğin Çelebi Mehmed'le değil de II. Murad'la gerçekleştiğini ve Hatun'un isminin Yeni (Jeni) Hatun olduğunu ifade etmektedir (M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s.34).

338 Aziz b. Erdeşir, *Bezmi u Rezm*, s. 288, 300, 396.

339 İlhan Şahin, Feridun Emecen, "Amasya", *DİA*, C.3, s.1.

340 Mehmet Nüzhet, "Ramazanoğulları Beyliği", *TOEM*, Cüz.12, İstanbul, 1327, s.769; Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi*, s.286; Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA*, C.34, s.442-443; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.176;

coğrafya Adana, Payas, Ayas, Sis, Tarsus gibi Çukurova'nın önemli yerleşim yerleridir. Yaklaşık iki buçuk asır gibi uzun bir süre hüküm süren Ramazanoğulları siyasi evlilik bağına fazla önem vermemişlerdir. Bu nedenle tespit edebildiğimiz çok az evlilik mevcuttur.

Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları gibi Memlûklere tâbi olarak kurulmuş, bazen onlara yaklaşmış bazen de cephe almışlardır. Ramazanoğlu Ahmed Bey (1383-1417), hükümrانlığının ilk yıllarında Memlûklere karşı tavır almasına rağmen bu politikasını devam ettirmedi ve Memlûk Sultanı Ferec'le dostane ilişkiler kurmaya başladı. Ahmed Bey kızını Sultan Ferec'le evlendirdikten sonra 1410 yılında Mısır'a gidip damadıyla görüştü. Ahmed Bey'in kızı Memlûk sarayında nüfuz sahibi oldu ve ona "Büyük Hatun (Hund el-Kübra)" unvanıyla birlikte köşkler ve değerli hediyeler verildi.³⁴¹

Yukarıda bahsedilen evliliğin dışında, Ramazanoğulları kuzey-batı komşuları Karamanoğullarıyla siyasi evlilik bağı kurdular. *Karamanoğullarında Diğer Siyasi Evlilikler* başlığı altında zikredildiği üzere Ramazanoğlu II. İbrahim Bey kız kardeşini Karamanoğlu İbrahim Bey'e verdi. Ayrıca *Candaroğulları* bölümünde değinildiği gibi Ramazanoğlu Piri Mehmed Paşa'nın kızı Banu Hatun, Candaroğlu Doğançlı Hacı Ahmed Paşa'yla evlendi.³⁴²

Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları", *Tarihte Türk Devletleri II*, s.519; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, s.30.

341 Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA*, C.34, s.443; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, s.45; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devleti İlişkileri*, s.41; Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği*, s.57; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, s.328; Mehmet Ersan, Mustafa Alican, *Türklerin Kayıp Yüzyılı*, s.80.

342 Bk. Candaroğullarının Diğer Siyasi Evlilikleri.

SONUÇ

Çoğu siyasi teşekkülün yaptığı gibi Anadolu Beylikleri de iç ve dış politikadaki hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırmak için siyasi evliliklerden yararlanmışlardır. Genel hatlarıyla bu evlilikler; ittifak kurmak, sınır güvenliğini sağlamak, tabiiyet veya metbûiyeti sağlamlaştırmak, diğer siyasi teşekkülün iç işlerinde söz sahibi olabilmek, mevcut konumunu korumak, bir siyasi teşekkülü ele geçirmek, ekonomik gelir sağlamak gibi çıkar amaçlarıyla yapılmıştır.

Birinci Dönem Anadolu Beylikleri'nden Artuklular, iç ve dış politikalarında siyasi evlilik bağına çokça kullanan teşekküllerdendir. Bunun yardımıyla varlıklarını uzun süre devam ettirdikleri görülür. İkinci Dönem Anadolu Beylikleri'nden Karamanoğulları, Selçuklular ve Osmanlılar sıklıkla siyasi evlilik hamlesine başvurmuşlardır. Bu örnekler zayıfın güçlüyle bağ kurmak veya mevcut bağları sağlamlaştırılmak için siyasi evliliği araç olarak kullandığına işaret eder. Siyasi evlilikler, Anadolu Beylikleri tarihi açısından dikkat çekici özel sonuçlar da doğurmuştur. Örneğin;

- Emir Gazi'nin I. Mesud'a kızını vermesiyle kurulan ittifak I. Mesud'u Türkiye Selçuklu hükümdarı; Emir Gazi'yi de Anadolu'da hâkim güç yapmıştır.

- II. Kılıç Arslan'ın damadı Artuklu Nureddin Muhammed'le bozuşması, Selahaddin Eyyûbi'yle karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur.

- Artuklu II. Ahmed'in Karakoyunlularla kurduğu siyasi evlilik bağı hem kendi hayatının hem de hanedanının sonunu getirmiştir.

- Osmanlıların kuruluş yıllarında yapılan evlilikler sonucunda kurulan siyasi ittifaklar, Çelebi Mehmed'in Fetret Devri'ne son vermesinde etkili olmuştur.

- Germiyan topraklarının çeyiz yoluyla Osmanlılara katılması, Osmanlıların diğer beylikler üzerindeki etkisini arttırmıştır.

Bu örnekler dışında, siyasi evlilikler sonucunda ortaya çıkan daha pek çok özel durum saymak mümkündür.

Diplomatik araç olarak kullanılan evlilikler sosyoekonomik özelliklerini kaybetmemişlerdir. Tamamı Türk-İslam ananesine uygun belirli ritüeller çerçevesinde gerçekleşmiştir. Öyle ki kız isteme, çeyiz hazırlığı, nikâh akdi, mihr gibi evlilik âdetlerinin tamamının eksiksiz olarak, hatta fazlasıyla yerine getirildiği görülür. Nitekim büyük meblağlar harcanarak hazırlanan çeyizler; kale, belde, şehir gibi çeyiz hediyeleri, bazen bir savaş tazminatı büyüklüğündeki mihr vaatleri, önemli devlet adamlarının kıydığı nikâh akidleri, günlerce süren şaşaalı düğün etkinlikleri gibi olaylar kaynaklarda uzun uzun zikredilir.

Sonuç olarak, 10. ve 14. yüzyıllar arasında Anadolu coğrafyasında kurulan onlarca teşekkül iç ve dış siyasetlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirirken, siyasi evliliklerle kurulan bağları bir unsur olarak kullanmışlardır. Bu bağlar, Anadolu Beyliklerinin diplomasisinde önemli bir yere sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abûl Farac Tarihi*, C. I-II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara, 1987.
- Ahmed Tevhid, "Aydın Oğulları", *TOEM*, C.1-2, 1911.
- _____, "Kastamonu ve Sinob'da İsfendiyyar Oğulları veyahut Kızıl Ahmedliler", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911.
- _____, "Rum Selçukî Devleti'nin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Mülûk'dan Kü-tahya'da Germiyan Beyleri", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911.
- _____, "Rum Selçukî Devleti'nin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Mülûk'dan Kara Hisar-ı Sahib'de Sahib Ataoğulları", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911.
- _____, "Selçuk Hatun Sultan", *TOEM*, C.3-4, 1328.
- _____, "Sinop'ta Gazi Çelebi", *TOEM*, C.1-2, İstanbul, 1911.
- AKÇİL, N. Çiçek, "Saltuklular Mimari", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009.
- AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi*, Tekin Yay., Ankara, 1979.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, *İslam Hukukunda Kölelik-Câriyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Ha-rem*, OSAV, İstanbul, 1995.
- _____, Ahmed, ÖZTÜRK, Said, *Bilinmeyen Osmanlı*, OSAV, İstanbul, 1999.
- AKIN, Himmet, "Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma", *AÜDTCF Dergisi*, C.5, S.1, Ankara, 1947.
- AKKUŞ, Mustafa, Büşra Bağcı, "Hülâgû Han Döneminde Anadolu'da Görev Ya-pan Moğol Komutanları", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S.9, Konya, 2018.
- AKÖZ, Alaaddin, "Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in Osmanlı Sultanı II. Murad'a Verdiği olduğu Ahidnâme", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.18, Konya, 2015.
- Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2000.
- AKŞİT, Niyazi, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi Padişahlarla Osmanlı Tarihi*, Dilek Yay., 1979.
- ALADAĞ, İrfan, "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devrinde Dini Yapıların Top-lum Hayatına Etkileri", *Akademik Matbuat*, C.2, S.2, 2018.
- ALDERSON, A.D., *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, İz Yay., İstanbul, 1998.
- ALIÇ, Samet, "Dulkadir Beyliği", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, KSÜ Yay., Kahra-manmaraş, 2018.
- _____, "Hatice Hatun", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C.4, KSÜ Yay., 2020.
- _____, *Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri (1337-1522)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş, 2017.
- _____, "Dulkadir Beyliği-Akkoyunlu Devleti Münasebetleri", *KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.17, S.1, Kahramanmaraş, 2020.
- Ali Kemal, *Erzincan Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1932.
- Ali, "Candaroglu Hükümeti", *TOEM*, S.1-18, 1340.
- _____, "İnanc Oğulları", *TTEM*, No:10, 15. Sene.

- ALPTEKİN, Coşkun, "Artuklular", *DİA*, C.3, TDV Yay., Ankara, 1991.
- _____, "İzmir Türk Beyliği (Çaka Beyliği)", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, "Türkiye Selçukluları", *DGBİT*, C.8, Çağ Yay., İstanbul, 1992.
- ALTAN, Ebru, "Çaka Bey'in Peçeneklerle Beraber İstanbul'u Kuşatma Girişimi", *Byzantion'dan Constantinopolis'e İstanbul Kuşatmaları*, Ed. Murat Arslan, Turhan Kaçar, İstanbul, 2017.
- _____, "Myriocephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ALTUNDAĞ, Şinasi, "Selim I", *İA*, C.10, İstanbul, 1964.
- Anna Kommena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitabevi İstanbul, 1996.
- Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Hz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.
- ARAYANCAN, Ayşe Atıcı, *Karakoyunlu Hükiimdarlarından Cihanşah ve Dönemi*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010.
- ARTUK, İbrahim, *Mardin Artukoğulları Tarihi*, Gençler Kitabevi, İstanbul, 1944.
- Âşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul, 2003.
- AYÖNÜ, Yusuf, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / journal of Turkish World Studies*, C.IX, S.1, İzmir, 2009.
- _____, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / journal of Turkish World Studies*, C.IX, S.1, İzmir, 2009.
- _____, "Myriocephalon Savaşı'nın Bizans İmparatorluğu Açısından Ne İfade Ettiğine Dair Bazı Düşünceler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2014.
- _____, "Umur Bey Döneminde Aydınoğulları-Bizans İttifakı", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I Aydınoğulları Tarihi*, TTK, Ankara, 2013.
- _____, "XIII. Yüzyılın İkinci Yarı ve XIV. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Menteşe Beyliği'nin Güneybatı Anadolu'daki Faaliyetleri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-II Menteşeoğulları*, TTK, Ankara, 2016.
- _____, "XIV. Yüzyılın Başlarında Batı Anadolu'da İki Rakip Güç: Germiyanogulları Beyliği ve Bizans İmparatorluğu", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III Germiyanogulları Beyliği*, Kütahya, 2014.
- Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler, Çev. Ali Sevim, TTK, Ankara, 2006.
- Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- BALA, Miraza, "Kadı Bürhaneddin", *İA*, C.6, MEB, İstanbul, 1977.
- Bartrandon De La Broquiere'nin Deniz Aşırı Seyahati, Ed. Ch. Shefer, Çev. İlhan Arda, Eren Yay., İstanbul, 2000.
- BAŞAR, Fahmeddin, "Artuklular", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayıhan Yay., İstanbul 1994.
- _____, "Dilmaçoğulları", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayıhan Yay., İstanbul 1994.
- _____, "Germiyanogulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Karakoyunlular", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayıhan Yay., İstanbul 1994.
- _____, "Mutahharten Beyliği", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayıhan Yay., İstanbul 1994.

- BAŞKAN, Yahya, *Karamanoğulları Beyliği*, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Basılmamış Lisans Tezi, Malatya 1999.
- BAYKARA, Tuncer, "İnançoğulları", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000.
- BAYRAM, Cumaali, *Karamanoğulları Tarihi*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018.
- BEZER, Gülay Ögün, "İldenizliler", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000.
- İdris, BOSTAN, "Aydinoğulları Beyliği", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayihan Yay., İstanbul 1994.
- Bostanzâde Yahya, *Duru Tarih*, Haz. Necdet Sakaoğlu, Alfa Yay., İstanbul, 2006.
- BOYACIOĞLU, Ramazan, *Karamanoğulları Tarihi*, Dilek Ofset, Sivas, 2001.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2000.
- _____, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, E Yay., İstanbul, 1979.
- CENGİZ, Erdoğan – YÜCEL, Yaşar, "Rûhî Tarihi", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C.17, 1992.
- CEZAR, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara, 2011.
- CLOT, Andreo, *Fatih Sultan Mehmet*, Çev. Necla Işık, İstanbul, 1994.
- ÇALI, Ayşegül, *Ramazanoğulları Beyliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.
- ÇAY, Abdulhalûk, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıkbeli (Myriokefalon) Zaferi*, Orkun Yay., İstanbul, 1984.
- _____, *II. Kılıç Arslan*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- ÇETİN, Osman, "İskânlarla Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ÇEVİK, Adnan, "XII. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Türkmen Beyliği Yınaloğulları", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ÇINAR, Hüseyin, "Osmanlı ve Candaroğulları Hanedanları Arasında Evlilik İlişkileri", *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler (Çobanoğulları-Candaroğulları – Pervaneogulları)*, Editör: Halil Çetin, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı 2012.
- DANIŞMENT, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1, İstanbul, 1971.
- DARKOT, Besim, "Sinop", *İA*, C.10, MEB, İstanbul.
- DAŞ, Mustafa, "Aydinoğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Türklerin Bizans ve Venedik'le Denizlerdeki İlişkisi ve Mücadeleleri (XI-XIV. Yüzyıllar)", *Türk Denizcilik Tarihi 1*, Ed. İdris Bostan, Salih Özbaran, İstanbul, 2009.
- DEMİR, Necati, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002.
- _____, *Dânişmend Gazi Destanı*, Hece Yayınları, Ankara, 2006.
- DEMİRKENT, Işın, "Kılıcarslan I", *DİA*, C.25, TDV, Ankara, 2002.
- DİLCİMAN, Kazım, *Samsun Tarihinde Önemli Olaylar*, 1. Fasikül Halkevi Yayınları, Samsun, 1947.
- DUDU KUŞÇU, Ayşe, *Eyyûbî Devlet Teşkilâtı*, TTK, Ankara, 2013.
- Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, 1956.
- Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri I-II*, Çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yay., İstanbul, 1973.
- el-Makrizî, Takiyüddin Ahmed b. Ali, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.1-8, Tah. Muhammed Abdülkadir Ata, Dar al-Kütüb al-İlmîyah, Lübnan, 1997.

- el-Ömeri, *Mesâlikü'l Ebsar Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2014.
- EMECEN, Feridun, "Cüneyd Bey", *DİA*, C.8, TDV, Ankara, 1993.
- _____, "Osmanlı Tarihinin İlk Büyük Savaş Anlatımı: Osmanlılar ile Karamanlılar Arasındaki Frenkyazısı Muharebesi (1386/1387)", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, XLIX, 2017.
- _____, "Saruhan Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Selim I", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009.
- _____, "Umur Bey", *DİA*, C.42, TDV, Ankara, 2012.
- _____, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2008.
- Enveri, *Düstûrnâme-i Enveri*, Haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul, 2012.
- ERDEM, İlhan, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ERSAN, Mehmet, ALICAN, Mustafa, *Türklerin Kayıp Yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihii*, Timaş Yay., İstanbul, 2014.
- Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, IX. Kitap, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2005.
- Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitabü't Târih-i Kühnü'l Ahbâr*, C.1, Haz. Ahmet Uğur vd., Kayseri, 1997.
- GEZEN, Nihal, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devleti İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- GIESE, F., *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Nihat Azamat, İstanbul, 1992.
- Gordlevski, *Küçük Asya'da Selçuklular*, Çev. Abdülkadir İnân, TTK, Ankara, 2015.
- GÖDE, Kemal, "Artuklu-Eratna Münasebetleri", *I. Uluslararası Mardin Tarihî Sempozyumu*, İstanbul, 2006.
- _____, "Eratnalı Devleti Tarihine Genel Bir Bakış", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, "Eratnalılar", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Hâmidoğulları", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, *Eratnalılar*, TTK, Ankara, 2000.
- _____, *Sultan Alâeddin Eratna*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.
- GÖKÇE, Turan, KÜPELİ, Özer "Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bâyezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defteri", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-III Germiyanogulları Beyliği*, Kütahya, 2014.
- GÖKHAN, İlyas, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- _____, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Kızı Kayseri Valisi ve Sefire Hatice (Mısır) Hatun (Dulkadir Bey'i Nasıreddin Mehmed'in Eşi)", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol.13, 2019.
- _____, "Maraşlı Meşhur Kadınlar", *Kahramanmaraş Kültürü*, KSÜ Yay., Kahramanmaraş, 2012.
- GÜNDOĞDU, İlknur, *Anadolu Beyliklerinde Kadın'ın Siyasi ve Sosyal Rolü*, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu, 2018.

- GÜNDÜZ, Tufan, "Safevîler", *DİA*, C.35, TDV, Ankara, 2008.
- _____, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*, İstanbul, 2015.
- GÜRBÜZ, Osman, *Saltuklular*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2002.
- HACIGÖKMEN, Mehmet Ali, "Ankara Ahilerinin Ticari Faaliyetleri ve Baciyân-i Rûm Hakkında Bir Araştırma", *OTAM*, S.18, 2005.
- Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Necdet Öztürk, İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1991.
- Halil Edhem, "Anadolu'da İslami Kitabeler Melik Gazi", *TOEM*, Sene 5, N. 32, 1331.
- HAMMER, J. Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1-2, Haz. Mümin Çevik, Milliyet Yay., İstanbul, 2010.
- Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2006.
- Hoca Sadeddin, *Tacî't-Tevârih*, C.1-4, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979.
- Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, Haz. Mesut Aydın-Güler Aydın, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2004.
- ILICALI, R. Haluk Ilıcalı, *Anadolu Türk Sanatında Danişmendli Eserlerinin Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1999.
- İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesi C.I-*, Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000.
- İbn Bibi, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, Çev. Nuri Gencosman, Uzluk Basımevi, Ankara, 1941.
- _____, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye Selçukname II*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- _____, *El Evamirü'l-ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, C.I-II, Haz. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996.
- İbn Tagrıberdi, *En-nücum'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, C.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübî'l-Mısriyye, Kahire, 1972.
- _____, *En-Nücumu'z-Zâhire*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2013.
- İbnu'l-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi (Artuklular Kısım)*, Çev. Ahmet Savran, Erzurum, 1992.
- İbnü'l-Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, C.10-11, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yay., İstanbul, 1991.
- İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C.1, Haz. Selim Kaya vd., BETAV Yay., Ankara.
- İLGÜREL, Mücteba, "Çaka Bey", *DİA*, C.8, TDV, Ankara, 1993.
- İNALCIK, Halil, "Bayezid I", *DİA*, C.5, TDV, Ankara, 1992.
- _____, "Mehmed I", *DİA*, Mehmed I, C.28, TDV, Ankara, 2003.
- _____, "Murad I", *DİA*, C.31, TDV, Ankara, 2006.
- KAFALI, Mustafa, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi", *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, C.8, S.22, 1996.
- KAFESOĞLU, İbrahim, "Selçuklu Çağında İzmir Türk Beyi'nin Adı: Çaka mı, Çağamı, Çakan mı?" *II. Milli Türkoloji Kongresi*, 1979.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2007.
- Kamal Al-din İbn Al-Adim, *Buğyat at-Talab fî Tarih Halab Selçuklularla İlgili Haltercümeleri*, Yayımlayan Ali Sevim, TTK, Ankara, 2011.
- KANAT, Cüneyt, *Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile İlgili Kayıtlar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991.

- KARACA, Behset, "Safevi Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri", *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- KARADENİZ, Hasan Basri, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruyet Mücadelesi*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2008, s.8.
- KARADOĞAN, Ahmet, "Ad Bilimi Perspektifinden Anadolu'nun Türkleşmesi Sürecine Farklı Bir Bakış", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- KARAKÖK, Tunay, "Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayat'a Dair Bir Değerlendirme", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.20, 2012.
- KARAMAN, Olcay, *Anadolu Beylikleri (Ahmed Tevhid Ulusoy)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.
- KARTEKİN, Enver, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, Alpay Basımevi, İstanbul, 1979.
- KATAŞ, Yasemin, "II. Kılıç Arslan Döneminde Nureddin Mahmud ve Selahaddin Eyyubi ile İlişkiler", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.54, 2015.
- Kâtip Ferdi, *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, Nşr. Ali Emiri, Haz. Y. Metin Yardımcı, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2006.
- KAYA, Abdullah, "Başlangıcından 1071'e kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl. 18, S.59, 2014.
- _____, *Mengücekoğulları Beyliği Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2006.
- KAYHAN, Hüseyin, "Artuklu – Danişmendli İlişkileri Hakkında", *BELLETEREN*, C.72, S.264, TTK, Ankara, 2008.
- _____, "Aydın Oğlu Hızır Bey", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.4/8, 2009.
- _____, "Melik Muhammed'in Ölümünden (1143) Sonra Danişmendli Tarihine Kısa Bir Bakış", *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, 2000.
- KAYMAZ, Nejat, *Pervâne Mu'înü'd-din Süleyman*, AÜ Basımevi, Ankara, 1970.
- KEÇİŞ, Murat, *Aydınöğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.
- _____, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler 1204-1404*, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009.
- KESİK, Muharrem, "Cenabî'ye Göre Danişmendliler", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.4, İstanbul, 2001.
- _____, "Muînüddin Süleyman Pervâne", *DİA*, C.31, TDV, Ankara, 2006.
- _____, "Pervâneoğulları", *DİA*, C.34, TDV, Ankara, 2007.
- _____, 1071 Malazgirt Zafere Giden Yol, Timaş Yay., İstanbul, 2014.
- _____, *Anadolu Türk Beylikleri*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2018,
- _____, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, TTK, Ankara, 2003.
- KOCA, Salim, "Diyâr-ı Rûm'un (Roma Ülkesi=Anadolu) 'Türkiye' Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, 2008
- _____, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yay., Ankara, 2015.
- KOÇ, Haydar, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoynulu İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- KOFOĞLU, Sait, "İnanç Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Taceddin Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.

- _____, "Tâceddinoğulları", *DİA*, C.39, TDV, Ankara, 2010.
- _____, "Tekeoğulları", *DİA*, C.40, TDV, Ankara, 2011.
- KONYALI, İ. Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul, 1967.
- KOPRAMAN, K. Yaşar, "Karaman Oğulları", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, "Karamanoğulları", *Makaleler*, Berikan Yay., Ankara, 2005.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", *Haz. Samet Aliç, Gazi-antep University Journal of Social Sciences*, C.15, S.3, 2016.
- _____, "Artuk Oğulları", *İA*, C.1, MEB, İstanbul, 1978.
- KÖYMEN, Mehmet Altay, *Alparslan ve Zamanı*, MEB., İstanbul, 1972.
- KRAMERS, J.H., "Muin-üd-din", *İA*, C.8, MEB, İstanbul, 1979.
- KUCUR, Sadi, "Râhatoğulları", *DİA*, C.34, TDV, Ankara, 2007.
- KURAT, Akdes Nimet, *Çaka Bey*, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 1966.
- KURT, Yılmaz, "Ramazanoğulları", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- Mehmed Neşri, *Cihânnümâ Osmanlı Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013.
- _____, *Kitab-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, C.II, Haz. F. Reşit Unat, M. Altay Köymen, TTK, Ankara, 1957, s.501.
- _____, *Kitab-ı Cihan-Nümâ*, C.1-2, Haz. F. Reşit Unat – M. Altay Köymen, TTK, Ankara, 1949.
- Mehmet Nüzhet, "Ramazanoğulları Beyliği", *TOEM*, Cüz.12, İstanbul, 1327.
- MERÇİL, Erdoğan, "Aydinoğulları", *DİA*, C.4, TDV, Ankara, 1991.
- _____, "Türkiye Selçukluları", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, "Alâiye Beyliği", *DİA*, C.2, TDV, Ankara, 1989.
- _____, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2015.
- MINOSRKY, V. "Mardin", *İA*, C.7, MEB, İstanbul.
- MORDTMANN, J. H., "İsfendiyâr-Oğulları", *İA*, C.5/2, MEB, İstanbul.
- _____, J.H., "Dulkadirîliler", *İA*, C.3, MEB, İstanbul.
- Mustafa Lütfi, "Bursa'da Yıldırım Bayezid'in Düğünü", *Yeni Mecmua Bursa Özel Sayısı*, S.79-9, Renkvizyon Matbaacılık, Bursa, 2013.
- Müneccimbaşı Ahmed, *Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi*, Çev. Ahmet Ağırakça, Akdem Yay., İstanbul, 2014.
- _____, *Sahâif-ül Ahbar-fi Vekayi-iil-a'sâr Müneccimbaşı Tarihi*, C.1, Çev. İsmail Erünsal, Tercüman Yay.
- Müverrih Vardan, *Türk Futhatı Tarihi*, Çev. Hrant D. Andreasyan, İÜEF Yay., İstanbul, 1937.
- NAYIR, Şeyhmus, *Artukluların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayatı*, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü'ş-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*, C.1, Çev. Ali Ertuğrul, TTK, Ankara, 2015.
- Niketas Khoniates, *Historia*, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1995.
- ODABAŞI, Zehra, "Pervane Oğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- ORAL, M. Zeki, "Turgut Oğulları, Eserleri-Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, S.3, TTK, Ankara, 1956.
- Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Atsız, Tercüman Yay., 1972.

- ÖCALAN, Hasan Basri, "Germiyan Sarayından Bursa Sarayına Bir Gelin Gider: Devlet Hatun", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S.30, 2016.
- ÖDEN, Zerrin Günel, "Aydinoğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, "İsfendiyar Bey", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000.
- _____, "Karasioğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, "Karesioğulları", *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- _____, *Karasi Beyliği*, TTK, Ankara, 1999.
- ÖNGÜL, Ali, "Mengücekler", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, "Saltuklular", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, "Ahlatşahlar", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Ahlatşahlar", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayihan Yay., İstanbul 1994.
- _____, "Dânişmendliler", *DİA*, C.8, TDV, Ankara, 1993.
- _____, "Dânişmendliler", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayihan Yay., İstanbul, 1994.
- _____, "Dübeys b. Sadaka", *DİA*, C.10, TDV, Ankara, 1994.
- _____, "Kadı Burhâneddin Ahmed", *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- _____, "Mengüçüklüler", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, "Mengüçüklüler", *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, C.8, Kayihan Yay., İstanbul 1994.
- _____, "Saltuklular", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009.
- ÖZKÖSE, Kadir, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.7, S.1, 2003.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar Türkiye*, C.II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996.
- PARLAZ, Selim, *Osmanlı Devleti'nde Siyasi Evlilikler*, Pamukkale Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2007.
- PAYDAŞ, Kazım, "Ak-Koyunlu Devleti'nde Siyasi Evlilikler ve Sarayda Hatunların Konumu", *Tarih Yolunda Bir Ömür*, Prof. Dr. İsmail Özçelikle Armağan, Ed. Burak Kocaoğlu, Ankara, 2019.
- Peacock, *Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu*, Çev. Zeynep Roma, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 2010.
- PİERCE, Leslie, *Harem-i Hümayun*, Çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998.
- Reşidüddin Fazlullah, *Cami'ü't Tevârih Selçuklu Devleti*, Çev. Erkan Göksu-H. Hüseyin Güneş, Selenge Yay., İstanbul, 2001.
- ROUX, Jean Paul, *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Çev. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yay., İstanbul, 2016.
- Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu, Orta Asya ve Timur*, Ses Yay., İstanbul, 1993.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Yay., İstanbul, 2015.
- Sapancalı Hüsnü, *Karamanoğulları Hayat ve Vakayî Tarihîyyeleri*, Haz. Nevzat Topal, Kömen Yay., 2010.

- SEVİM, Ali, "Artukluların Soy ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri", *Belleten*, C. XXVI, S.101, Ankara, 1962.
- _____, "Dilmaçoğulları", *DİA*, C.9, TDV, Ankara, 1994.
- _____, "İnaloğulları", *DİA*, C.22, TDV, Ankara, 2000.
- _____, "Sökmenliler (Ahlatşahlar) Devleti", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, "Sultan Melikşah Devrinde Ahşâ ve Bahreyn Karma Tilerine Karşı Selçuklu Seferi", *Belleten*, C.XXIV, S.94, Ankara 1960.
- _____, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, TTK, Ankara, 1987.
- _____, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK, Ankara, 1989.
- SEVİM, Sezai, XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı: Tahrir Defterlerine Göre, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.
- Sıbt İbnu'l-Cevzi, *Mir'âtü'l-Zamân Fî Târihi'l-Âyân'da Selçuklular*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara, 2011.
- SOBERNHEİM, M., "Barsbay", *İA*, C.2, İstanbul, 1979.
- Solakzade Mehmed, *Solakzade Tarihi*, C.1, Haz. Vahid Çubuk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.
- SOLMAZ, Sefer, "Danışmendli Ailesi ile Büyük Selçuklu Hanaedanı Arasındaki Akrabalık İlişkileri", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Kitabı*, Konya 2001.
- _____, "Dânişmendliler", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, *Danışmendliler Devleti ve Kültür Mirasları*, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2001.
- Stanley Lane-Poole, *İslam Devletleri Tarihi Başlangıçtan 1927 Yılına Kadar*, Çev. Halil Edhem Eldem, Haz. Samet Aliç, Selenge Yay., İstanbul, 2020.
- SUCU, Nurgül, "Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012.
- SUSSHEİM, K., "İl-Gazi", *İA*, C.5/2, MEB, İstanbul.
- SÜMER, Faruk, "Ahlatşahlar", *DİA*, C.2, TDV, Ankara, 1989.
- _____, "Alâeddin Ali Bey", *DİA*, C.2, TDV, Ankara, 1989.
- _____, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C.I, Ankara, 1970.
- _____, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar", *AÜDTCTAD*, C.I, S.1, 1963.
- _____, "Karakoyunlular", *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- _____, "Mengüçlüklüler", *DİA*, C.29, TDV, Ankara, 2004.
- _____, "Mesud I", *DİA*, C.29, TDV, Ankara, 2004.
- _____, "Ramazanoğulları", *DİA*, C.34, TDV, Ankara, 2007.
- _____, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9, MEB Basımevi, İstanbul, 1964.
- _____, Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar", *Belleten*, C.I, S.197, TTK, Ankara 1986.
- _____, *Kara Koyunlular* C.1, TTK, Ankara, 1967.
- _____, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, TTK, Ankara, 2015.
- _____, *Tirebolu Tarihi*, İstanbul, 1992.
- Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, C.3, Haz. Nuri Akbayan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- SOLAK, İbrahim, XVI. Asırda Maraş Kazâsı, Akçağ Yay., Ankara, 2004.
- Süryani Mihail'in Vakainamesi*, Çev. Hrant D., TDİA Kütüphanesi, 1944.
- ŞAFAKÇI, Hamit, "Osmanlı ile Karamanlı Arasında Bir Kadın: İlaldı Hatun", *Belleten*, C.84, S.299, TTK, Ankara, 2020.

- ŞAHİN, Haşim, "Çaka Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- ŞAHİN, İlhan, EMECEN, Feridun, "Amasya", *DİA*, C.3, TDV, Ankara, 1991.
- ŞAMAN, Nermin, Turgay Yazar, "Kayseri Köşk Hânîkâhı", *Vakıflar Dergisi*, S.22, 1991.
- ŞEKER, Dursun Ali, "Mama Hatun", *DİA*, C.27, TDV, Ankara, 2003.
- ŞEKER, Mehmet, "Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ŞEŞEN, Ramazan, *Kudüs Fatihî Selâhaddin Eyyûbî*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2016.
- _____, "Eyyûbîler", *DİA*, C.12, TDV, Ankara, 1995.
- _____, "İmâd al-Din al-Kâtib al-İsfahânî'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihiyle İlgili Bahisler", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1971.
- _____, "Selâhaddin-i Eyyûbî", *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009.
- Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, Haz. Mesud Koman, Yeni Kitab Basımevi, Konya, 1946.
- ŞÜKÜROV, Qiyas, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- TANERİ, Aydın, "Bayezid Paşa", *DİA*, C.5, TDV, Ankara, 1992.
- TANSEL, Selahattin, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, MEB, İstanbul, 1966.
- TAŞDEMİR, Mehmet, "Mardin", *DİA*, C.28, TDV, Ankara, 2003.
- TEKİNDAÇ, Şehabettin, "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, S.123, TTK, Ankara, 1967.
- _____, "Trabzon", *İA*, C.12, MEB, İstanbul, 1979.
- _____, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.25, İstanbul, 1971.
- _____, "Karamanlılar", *İA*, C.6., MEB, İstanbul, 1977.
- TOGAN, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.
- TURAN, Osman, *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*, Ankara, 2014.
- _____, *Selçuklular ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Yay., İstanbul, 2003.
- _____, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yay., İstanbul, 2013.
- TURAN, Refik, "Dilmaç Oğulları Beyliği", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, "Malazgirt Fatihî Alp Arslan", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ed. Refik Turan, Ankara, 2014.
- _____, "Türklerin Anadolu'ya Akınları ve Malazgirt Zaferi'nden Önce Anadolu'da Türk Varlığı", *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ed. Refik Turan, Grafik Yay., Ankara, 2014.
- TURĞUT, Vedat, "Karası Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- UĞUR, Ahmet, *İbn-i Kemal*, Kültür Bakanlığı Yay., İzmir, 1987.
- ULUÇAY, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ötüken Yay., İstanbul, 2012.
- Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, Çev. Hrانت D., TTK, Ankara, 2000.
- USTA, Aydın, "Artuklular", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, "İmadeddin Zengî ve Artuklular", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.2, 2007.
- UYUMAZ, Emine, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Melikelerinin Evlilikleri", *I. Uluslar Arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, C.II, Konya, 2001.

- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, "Çelebi Sultan Mehmed'in Selçuk Hatun Kiminle Evlendi", *Belleten*, C.XXI, S.82, TTK, Ankara, 1957.
- _____, "Gazi Orhan Bey Vakfıyesi", *Belleten*, C.5, S.19, TTK, Ankara, 1941.
- _____, "Germiyan-Oğulları", *İA*, C.4, MEB, İstanbul.
- _____, "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmaretı Vakfıyesi", *Belleten*, C.I, S.1, 1995.
- _____, "Karasi-oğulları", *İA*, C.6, MEB, İstanbul, 1977.
- _____, "Mehmed I", *İA*, C.7, MEB, İstanbul.
- _____, "Menteşe-oğulları", *İA*, C.7, MEB, İstanbul.
- _____, "Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış olan Mühürler Hakkında Bir Tetkik", *Belleten*, C.IV, S.16, 1940.
- _____, "Osmanlı Tarihinin İlk Devirlerine Aid Bazı Yanlışlıkların Tashihi", *Belleten*, C.XXI, S.81, TTK, Ankara, 1957.
- _____, "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eratna Devleti", *Belleten*, C.32, S.126, TTK, Ankara, 1968.
- _____, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devleti*, TTK, Ankara, 2011.
- _____, *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile Turhal, Pazar Amasya Vilayet Kaza ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler*, Milli Matbaa, İstanbul, 1927 (1345).
- _____, *Osmanlı Tarihi*, C.1, TTK, Ankara, 2015.
- _____, Rıdvan Nafiz Edgüer, *Sivas Şehri*, Haz. Recep Toparlı, TTK, Ankara, 2014.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, *Sinop'ta Candaroğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler*, İstanbul, 1934.
- ÜNAL, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, BerikanYay., Ankara, 2001.
- VARLIK, Çetin, "Anadolu Beylikleri", *DGBİT*, C.8, Çağ Yay., İstanbul, 1992.
- _____, "Germiyanogulları", *DİA*, C.14, TDV, Ankara, 1996.
- _____, *Germiyan-oğulları Tarihi*, Ankara, 1974.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, "Candaroğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Grafiker Yay., Ankara, 2016.
- _____, *İsfendiyyar Bey ve Zamanı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.
- _____, *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.
- YAKUT, Süleyman H., *Saruhan Oğulları Beyliği*, Celal Bayar Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2002.
- YAMAN, Talat Mümtaz, *Kastamonu Tarihi XV. Asrın Sonlarına Kadar*, C.1, 1935.
- YAŞA, Recep, "Ahlâtşahlar", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Sa-lim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- YAVUZ, Nuri, *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Nobel Yay., Ankara, 2010.
- YEDİİLDİZ, Bahaeddin, "Ordu", *DİA*, C.33, TDV, Ankara, 2007.
- YILMAZÇELİK, İbrahim, ÇELİK, Sebahattin, "Malatya Melikesi Ayşe Hatun ile Be-lek Gazi'nin İzdivacı", *Malatya'nın Fethi ve Danişmendliler Sempozyumu*, Malat-ya, 2020.
- YİĞİT, Fatma Akkuş, *Memlûkler Döneminde Çukurova*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bi-limler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- YİNANÇ, M. Halil, "Alâiye", *İA*, C.1, MEB, İstanbul, 1978.
- _____, "Belek", *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979.
- _____, "Danişmendliler", *İA*, C.3, MEB, İstanbul.
- _____, "Erzurum", *İA*, C.4, TDV, Ankara.

- _____, *Türkiye tarihi Selçuklular Devri I*, Haz. Refet Yinanç, TTK, Ankara, 2009.
- _____, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri II*, Haz. Refet Yinanç, TTK, Ankara, 2014.
- YİNANÇ, Refet, "Mengücekler", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, "Saltuklular", *Tarihte Türk Devletleri II*, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara, 1987.
- _____, *Dulkadir Beyliği*, TTK, Ankara, 1989.
- YÜCEL, Yaşar, "Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, 1964.
- _____, "Candarogulları", *DİA*, C.7, TDV, Ankara, 1993.
- _____, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*, Ankara, 1991.
- _____, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I-II*, TTK, Ankara, 1991.
- _____, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, AÜDTCF Yay., Ankara, 1970.
- _____, *XIII. XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri*, TTK, Ankara, 1980.
- YÜKSEL, Hakan, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Damadı Mezid Bey", *ASOBİAD*, S.1, 2017.
- ZACHARİADOU, Elizabeth A., "Sinoplu Gazi Çelebi", Çev. M. Akif Erdoğan, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.1, 2001.

DİZİN

- A**
- Abbasi 13, 37
Abdullah 45, 46, 48, 76, 108, 136
Abdülvehhab 95
Abdürrezzak 121
Abydos (Nara Burnu) 60
Aclan Bey 80, 81
Adala 79
Adana 128
Adil Bey 91
Adilcevaz 54
Afyon 72, 94
Ağar 70
Ağisiyan b. Abdülcebbar 19
Ağrıboz 73
Ahi 13
Ahi Beyliği 13
Ahiler 14
Ahlat 19, 29, 32, 50, 54, 55, 56, 139
Ahlatşahlar 12, 18, 32, 33, 49, 50, 54, 55, 56, 138, 139, 141
Ahlatşahlar (Sökmenliler/Ermenşahlar) 12
Ahmed 12, 32, 35, 37, 39, 40, 41, 56, 61, 72, 74, 75, 76, 79, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 98, 99, 103, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 136, 137, 138
Ahmed Bey 32, 54, 56, 72, 85, 90, 91, 103, 125, 127, 128
Ahmedşah 46
Ahsa 17, 139
Akça-in 70
Akdeniz 15, 138
Akkoyun 15
Akkoyunlu 9, 14, 113, 118, 121, 131, 136, 141
Aksaray 96, 103, 106
Aksungur Ağa 65
Aksungur Hezar Dinari 54
Akşehir 70, 96
Aladağ 14, 94
Alâiye 125, 126, 137, 141
Alâiye Beyliği 12, 125, 126, 137
Alaşehir 73, 75
Alaüddevle Bey 113, 117, 119, 121
Alaüddin 36, 49, 54, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 111, 122, 124
Alaüddin Ali 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 106, 107, 111, 122, 124
Aleksios Komnenos 40, 58, 59
Alexios 91, 123, 124
Alıncak Noyan 84
Alişir Bey 61
Alkaevli 45
Alpagu 78
Alp Arslan 11, 17, 45, 57, 140
Alpı 19, 31, 32, 51, 52, 56
Alpkuş 33
Alp Tegin Mehmed Bey 57
Altıntaş 61, 70
Amasya 11, 13, 37, 41, 83, 91, 103, 104, 105, 106, 111, 112, 115, 117, 123, 124, 126, 127, 135, 140, 141
Amid 18, 30, 31, 32, 43, 55, 57
Anadolu 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142
Ani 51
Ankara 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 54, 56, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 80, 83, 86, 87, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 106, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 119, 121, 122, 125, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142

Antakya 22, 113
 Antalya 64, 98, 126
 Antep 113
 Armutlu 61
 Arnavud 76
 Arslanapa 61
 Arslanşah 51
 Arslan Toğms 18, 35
 Arslan Yabgu 39
 Artuk Arslan 30, 33
 Artuk b. Eksük 20
 Artuk Bey 17, 20, 139
 Artuklu 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28,
 29, 32, 34, 35, 36, 40, 42, 43, 44, 51,
 57, 105, 129, 134, 136
 Artuklular 17, 18, 19, 20, 21, 23, 26, 27,
 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 43,
 44, 49, 52, 55, 56, 57, 105, 129, 132,
 135, 140
 Artukoğulları 12, 17, 18, 19, 21, 27, 32, 132
 Aslanapa 70
 Asomatos 123
 Avnik 49
 Avrupa 60, 91
 Avşar 64, 91
 Ayas 18, 113, 128
 Ayasluğ 73, 74, 77
 Ayaz 18, 19
 Aydın 19, 20, 21, 27, 30, 34, 62, 68, 73, 74,
 75, 76, 83, 131, 135, 136, 140
 Aydınoğulları 12, 62, 72, 73, 74, 75, 76, 77,
 132, 133, 136, 137, 138
 Ayna Hatun 56
 Aynüddeve 38, 41
 Ayşe 22, 23, 34, 35, 98, 116, 117, 119, 132,
 138, 141
 Ayşe (Gülbahar) Hatun 117
 Ayşe Hatun 22, 23, 35, 117, 119, 141
 Azerbaycan 53, 54

B

Babükoğlu Ali 106
 Bademiye 75
 Bafra 13, 82, 84
 Bafra Beyliği 13
 Bahadır 12, 77, 85, 103
 Bahreyn 17, 139
 Bakır-Küresi 89
 Baklan 61
 Balaban Ahmed 91
 Balçıklı 70
 Balıkesir 44, 79, 81
 Bâlî 89
 Balova 19
 Banaz 61
 Banuer 49

Banu Hatun 91, 93, 128
 Bargiri 54
 Barsbay 110, 118, 125, 139
 Bartın 86
 Basilious 123
 Bayat 45, 91
 Baybars 82
 Bayburt 49, 94, 103, 124
 Bayburtlu 91
 Bayburtoğulları 13
 Bayezid 65, 70, 71, 75, 78, 79, 85, 86, 87,
 88, 90, 91, 95, 97, 100, 102, 111, 113,
 114, 116, 117, 119, 127, 135, 136,
 137, 140
 Bayezid Paşa 75, 140
 Bayram Bey 122, 123
 Bayram Hoca 34
 Bayramoğulları 13, 122, 123
 Bayramoğulları (Hacımiroğulları) 13,
 122
 Bazmış 22
 Bedreddin İbrahim 100
 Bedreddin Murad 63, 64
 Bedrüddevle 21
 Begtemür 55, 56
 Behram 21, 28, 52
 Behramşah 45, 46, 47, 48
 Bektimur 54
 Belek 21, 22, 23, 44, 141
 Benli Ali 96
 Benli Hatun 121
 Bergama 15, 44, 79
 Beydili 91
 Beypazarı 94
 Beyşehir 93, 96, 100
 Beyşehri 70
 Bezmi 20
 Biga 44, 79, 80
 Biladü's-Şam 127
 Bire 18
 Birgi 62, 73
 Bitlis 30, 50, 57
 Bizans 13, 15, 24, 37, 40, 42, 44, 45, 58, 59,
 60, 62, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 85,
 86, 90, 116, 132, 133, 136
 Bolu 86
 Bolvadin 94
 Botaneiates 58
 Bozcaada 73
 Bozdoğan 91
 Bozkır 94
 Bozkırlı 91
 Bozmuş 22
 Böriler 35
 Bori Tegin 20
 Bula 22
 Bulgarlı 91

Bunsuz 93
 Burak Bey 105, 124
 Bursa 64, 65, 68, 70, 81, 89, 95, 97, 98, 137, 138
 Buveyre 35
 Büyük Selçuklu 26

C

Cafer 26, 36, 100, 106
 Cambaz Kadı 102
 Cambazoğulları 102
 Candaroğulları 12, 72, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 107, 128, 133, 136, 141, 142
 Candaroğulları (İsfendiyaroğulları/Kızıl Ahmedliler 12
 Canibeg 118
 Canik Beyleri 13
 Cebelcur 55
 Cebul-Cur 30
 Celaleddin Habib 108
 Celal Mülük Kabuk 21
 Cemaleddin Gazi 39
 Cemaleddin Serbi 52
 Cem Sultan 102
 Cenahüddvele 20
 Ceneviz 14, 86
 Cenevizliler 74, 84
 Ceyhan 127
 Chelandia. Bakın
 Cüneyd Bey 74, 75, 77, 134

Ç

Çaka Bey 15, 58, 59, 60, 132, 135, 137
 Çaka Beyliği 12, 58, 59, 60, 132, 140
 Çakır-sazı 70
 Çanakkale 44, 79, 81
 Çandarlı Halil 89, 95
 Çankırı 42, 85, 87, 88, 133
 Çarşamba 61
 Çavuldur 58
 Çavuşbaşı Demirhan 65
 Çelebi Mehmed 71, 75, 88, 98, 111, 114, 115
 Çemişgezek 43
 Çepni 122
 Çermik 113
 Çobanoğulları 13, 87, 133
 Çomar 70
 Çorum 37, 103
 Çöplü 70
 Çubukoğulları 13
 Çukurova 110, 119, 127, 128, 140, 141
 Çukur-Viran 70

D

Danişmend 11, 37, 39, 40, 79

Danişmendli 23, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 49, 52, 135, 136, 139
 Danişmendliler 18, 22, 30, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 52, 136, 138, 139, 141
 Danişmendoğulları 12
 Dara 18, 27
 David 53
 Davud 18, 23, 27, 35
 Davudşah 45
 Dazkırı 61
 Demirci 79
 Demirhan 80
 Denizli 13, 15, 61, 62, 63, 64, 65, 87, 138
 Dersim 18, 45
 Despina 125
 Develi 11, 37, 104
 Devlet Hatun 62, 64, 65, 70, 138
 Devletşah 31, 42, 51, 54, 57, 70
 Devrekani 89
 Dımaşk 21, 28, 30, 35
 Dilbarige 46
 Dilmaçoğulları 12, 18, 30, 31, 43, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 132, 139
 Dilmaçoğulları (Demleçoğulları / Kam-buroğulları / Bitlisşahlar) 12
 Divriği 45, 46
 Diyarbakır 11, 30, 31, 34, 57, 113
 Doğanacı Hacı Ahmed 90
 Doğançık 123
 Doğanşah 123
 Doğu Anadolu 29, 53
 Döğer 17
 Dulkadir Beyliği 95, 99, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 131, 134, 139, 140, 142
 Dulkadirli 99, 104, 109, 113, 114, 115, 116, 118, 122, 127
 Dulkadiroğulları 12, 107, 109, 113, 118, 120, 121, 128, 140
 Dübeys 26, 27, 138
 Dünya Hatun 34
 Düveyni 35

E

Ebu Cafer 26
 Ebu Said Bahadır Han 12, 85, 103
 Edirne 65, 89, 116
 Edremit 15, 44, 79
 Efenzed Hatun 87
 Eflak 73, 88, 94
 Eflani 85
 Efridun 36, 43
 Ege 15, 58, 59, 60, 102, 135
 Eksük Bey oğlu Zahirüddin Artuk 17
 el-Ahsa 17

el-Bahriyye 55
 Elbistan 37, 40, 113, 115, 119, 121
 Elma-ağacı 70
 el-Melik'ül Muiz 30
 Elvend Bey 121
 Emed (Egrigöz) 61
 Emevi 13
 Emine Hatun 114, 115
 Emir Artuk 11
 Emir Çavuldur 11
 Emir Gazi 23, 37, 39, 40, 44, 49, 129
 Emir Mengüç 11
 Emir Saltuk 11
 Emirşah 84
 Eratna 12, 35, 36, 72, 96, 100, 103, 104, 105,
 106, 107, 113, 123, 124, 134, 141
 Eratnalılar 100, 103, 105, 106, 107, 124, 134
 Erciş 54
 Erdek 44, 79
 Erikli 70
 Ermenek 92, 93, 94
 Ermeniler 45, 84
 Ermenşahlar 12, 54
 Ertuğrul 39, 71, 137
 Erzen 30, 57
 Erzincan 11, 44, 45, 46, 48, 82, 104, 105,
 124, 131
 Erzurum 11, 18, 38, 47, 49, 56, 83, 104, 124,
 135, 141
 es-Salih Kutluğ 30
 es-Saur 55
 Eşme 61
 Eşrefoğulları 13
 Eudokia 91, 124
 Eyyübiler 18, 24, 29, 57, 140
 Ezange 46
 Ezine 61

F

Fahreddin Ali 63, 84
 Fahreddin Kara Arslan 18, 19, 31, 33, 36, 43
 Fahreddin Şeddat 51
 Farisüddin Meymun el-Kasri 53
 Fatıma 75
 Fâtımiler 18
 Fatih 86, 89, 90, 98, 100, 103, 115, 116, 117,
 119, 121, 126, 133, 136, 142
 Fatih Sultan Mehmed 98, 126
 Ferec 30, 128
 Ferhunde 21
 Ferhunde Hatun 21
 Feyyaz 35, 110
 Filistin 29
 Floransa 14
 Foça 58
 Frenk yazısı Muharebesi 95, 97, 134

G

Gabras 44
 Gazi Çelebi 82, 131, 142
 Gedik Ahmed Paşa 126
 Gediz 61
 Gemerek 113
 Gerger 18, 23, 113
 Germiyanogulları 12, 61, 62, 64, 70, 71, 72,
 73, 74, 78, 96, 101, 132, 134, 141
 Geyikler 61
 Geyve (Kawia) Beyliği 13
 Gıyaseddin Keyhüsrev 48, 83, 108
 Gıyaseddin Mesud 85
 Giorgi 51
 Giresun 123
 Göç Hatun 19
 Gököyük 61
 Gördes 77, 79
 Güğüm 70
 Güher 26
 Güher Hatun 26
 Gülbahar 117
 Gülçiçek Hatun 81
 Gülşah Hatun 103
 Gülüşkerd 125
 Gümüştegin 37, 39
 Güneydoğu Anadolu 18
 Gürcistan 26, 48
 Gürcü 48, 49, 51, 52, 53, 83
 Güre 61
 Gürün 113
 Güzelhisar 73

H

Habur 18
 Hacı Emir 122, 123
 Hacıemiroğulları 13, 107, 121, 122, 123,
 133
 Hacı Şadgeldi 91, 106, 127
 Haçlı 22, 37, 40, 74
 Hadiye 21
 Hadiye Hatun 21
 Hafise 64, 96
 Hafise Hatun 64
 Hafsa 75, 89, 98
 Hafsa Hatun 75, 90, 98
 Halataita 24
 Haleb 18, 20, 21, 40, 95, 102
 Halil Bey 109, 120, 122
 Hamedan 29
 Hamideli 94
 Hamidoğulları 12, 96
 Hamitoğulları 101
 Hamza Bey 126
 Harezmi 107

Harput 11, 18, 19, 23, 36, 43, 52, 104, 106,
 113, 119, 120
 Harran 18
 Hasan 11, 13, 14, 36, 57, 64, 65, 70, 71, 72,
 90, 94, 95, 104, 106, 116, 121, 132,
 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
 140, 141
 Hasan Bey 72, 90, 94, 95
 Hatice 88, 89, 90, 91, 98, 109, 110, 131, 134
 Hatice Alime Hatun 89
 Hatice Hatun 88, 89, 90, 91, 109, 110, 131
 hatun 18, 20, 24, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 55,
 57, 80, 87, 88, 90, 96, 97, 98, 99, 108,
 113, 115
 Hatun ili 83
 Hatuniye 83
 Hayreddin Hızır 115
 Hediye Hatun 18, 52
 Hezar Dinarî 56
 Hısn-ı Keyfa 18, 19, 20, 23, 27, 30, 35, 43,
 52, 56
 Hızır Bey 74, 88, 136
 Hızırşah 78, 79
 Hille 26
 Hisar-çavdar 70
 Hizan 43
 Hoca Alişah 105
 Hocantılı 91
 Hoca-oğlu 70
 Hoca Yunuslu 91
 Homa 61
 Honaz 61
 Hotah 30
 Hulvan 17
 Hulvan (Luristan) 17
 Humam Sadreddin Lehaveri 47
 Humar 26
 Hund Hatun 83
 Hutun Banu 93
 Hüdavent Hatun 93
 Hülâgü 34
 Hüsameddin 18, 21, 28, 32, 36, 46, 50, 52,
 83, 96, 104, 105, 108, 124, 135
 Hüsamüddeve 55
 Hüseyin 11, 22, 36, 41, 43, 70, 74, 83, 87,
 88, 89, 90, 95, 104, 105, 108, 124,
 133, 135, 136, 138
 Hüseyin Bey 36, 70, 95, 108, 124
 Hüsnüşad 100
 Hüsnüşah 100

I

II. İbrahim 89, 99, 101
 II. Kılıç Arslan 24, 28, 37, 42, 52
 II. Murad 88, 89, 90, 98, 99
 II. Selim 90
 II. Sökmen 19, 33, 50, 51, 54
 I. Kılıç Arslan 22, 40
 İlgin 94, 96, 100
 I. Murad 64, 71, 75, 78, 79, 81, 86, 87, 95
 Ionia 76
 Irak 26, 27, 29, 34, 51
 Işıklı 61
 İ
 İbrahim 9, 18, 19, 20, 21, 22, 32, 34, 36, 54,
 55, 58, 77, 88, 89, 90, 93, 94, 96, 98,
 99, 100, 101, 102, 103, 106, 123, 128,
 131, 132, 135, 141
 İç Anadolu 94, 127
 İçil 99
 İğdir 92
 İhtiyarüddin Hasan 25, 46
 İlaldı Hatun 96, 98, 99, 100, 139
 İlarıslan 54
 İl-Arslan 22
 İldenizliler 55, 56, 133
 İldi 83
 İlgazi 17, 19, 20, 21, 26, 28, 29, 31, 32, 33,
 57
 İlhanlı 12, 34, 103
 İlhanlılar 18, 33
 İlhatun 21
 İlyas Bey 77, 78
 İmadüddin Ebu Bekir 19
 İmadüddin Ömer 105
 İnal 20
 İnaloğulları 12, 18, 27, 31, 32, 43, 139
 İnaloğulları (Yinaloğulları) 12
 İnanç Hatun 55
 İnançoğulları 13, 62, 63, 64, 133
 İnançoğulları (Lâdik/Denizli Beyliği) 13
 İncu Hatun 98
 İne-gazi 70
 İran 33, 34
 İsa 34, 71, 74, 75, 79, 98, 99, 115
 İsfendiyar 83, 85, 87, 88, 89, 131, 138, 141, 142
 İsfendiyaroğulları 12, 85
 İshak 44, 45, 49, 65, 78, 80, 89, 99
 İskender 87
 İsmail 14, 39, 41, 42, 43, 54, 65, 90, 114, 115,
 119, 121, 125, 133, 137, 138, 140
 İsmail Bey 90
 İspir 49, 124
 İyonya 73
 İzmir 58, 59, 73, 74, 75, 102, 117, 132, 135,
 140
 İzmiroğulları 13, 77
 İzmit 17
 İznik 12
 İzzeddin Keykavus 47, 82, 84, 108
 İzzeddin Mesud 28

İzzeddin Saltuk 50, 51
İzzedin Balaban 54
İzzüddin 32

J

Jean 125, 138

K

Kabalika Aleksandr 58
Kabuk 21
Kaçmaz 49
Kadağan 84
Kadı Burhaneddin 12, 86, 88, 91, 99, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 122, 123, 127, 134, 142
Kadı Burhaneddin Ahmed 12, 86, 88, 91, 99, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 122, 123, 134, 142
Kadınhan 94
Kadı Şerafeddin 47
Kafkasya 51, 53
Kahire 109, 110, 118, 119, 135
Kalatü'l-Cebel 101, 110, 118
Kalecik 88
Kalemşah 79
Kalın-viran 61
Kamerüddin ili 92
Kanibeg 109
Kantakuzen 81
Kara-abdal 70
Kara-ağaç 70
Karaağaç 70, 96
Kara Arslan 19, 23, 31, 33, 42, 43, 57
Karabük 86
Karadeniz 15, 86, 122
Karaevli 45
Karahisar 13, 48, 61, 93, 104, 124
Karahisar Beyliği 13
Karahisar-ı Sahip 61
Karakoyunlu 14, 34, 35, 113, 132, 141
Karakoyunlular 15, 34, 35, 129, 132, 139
Karaman Bey 92, 93, 96, 100, 102
Karaman b. Savcı 125
Karamanlı 96, 98, 99, 100, 139
Karamanoğulları 12, 62, 64, 73, 78, 84, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 107, 110, 113, 116, 126, 128, 129, 133, 135, 137, 138, 141
Kara Mehmed 34
Karasioğulları 12, 81, 138
Kara Tatar 111
Kara Yusuf 35
Kara Yülük 107
Karesi Bey 79, 80

Karia 77
Kars 49
Karsen 43
Kasım 36, 43, 49, 57, 71, 85, 88, 89, 94, 96, 98, 99, 102, 116
Kasım Bey 85, 88, 89, 94, 102
Kastamonu 42, 72, 83, 85, 86, 88, 107, 108, 131, 134, 136, 141
Katalanlar 62, 80
Kavak 61
Kaya Bey 89
Kayı 17, 45
Kayıtbay 119
Kayıtmaz 121
Kayseri 11, 37, 38, 39, 41, 43, 72, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 116, 134, 136, 140, 141
Kefersüd 18
Kemah 11, 45, 46, 48, 124
Kemaliye 79
Kemar 26
Kerimüddin Ali Şir 63
Kılıç Arslan 15, 24, 28, 37, 40, 42, 43, 46, 52, 59, 60, 82, 84, 85, 93, 106, 129, 133, 136
Kırşehir 100, 104, 113
Kızıl 12, 83, 85, 90, 131
Kızılca-viran 70
Kızıltepe 18
Kili 73
Kilikya 15, 40, 113
Kiras Hatun 84
Konstantin 80
Konya 15, 23, 37, 39, 40, 45, 47, 84, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 104, 131, 136, 139, 140
Kosova 71, 75
Kozan 113
Köganya 45
Kösedağ 12, 33, 83
Kral Hetum 84
Kubadoğulları 13
Kudüs 17, 20
Kufe 26
Kuhday 34
Kula 61, 70, 71
Kulaksız 70
Kurti 31, 50, 57
Kutalmış 39
Kutalmışoğlu 12, 39
Kutalmışoğlu Süleymanşah 12, 39
Kutbeddin Osman 84
Kutbi 32
Kutbi 54, 56
Kutbüddin 19, 28, 29, 32, 54
Kutlu Bey 54
Kutluşah 105
Kutluşahlar 13, 86, 91, 126, 127

Kutluşahlar (Şadgeldiler/Amasya Beyleri) 13
 Küre-i Nühas 88
 Kütahya 61, 62, 65, 70, 71, 94, 131, 132, 134

L

Larende 93
 Leon 84
 Libya 29
 Lidya 73, 77
 Lülü 33
 Lütü Bey 125

M

Maçka Vadisi 123
 Mahmud 24, 26, 28, 32, 39, 43, 90, 91, 92, 94, 96, 108, 136
 Makedonya 65
 Malatya 11, 22, 23, 24, 29, 37, 38, 40, 43, 44, 61, 97, 113, 133, 141
 Malazgirt 11, 17, 37, 49, 54, 57, 58, 136, 140
 Mama Hatun 53, 54, 140
 Manisa 77, 79, 116, 141
 Mansur 30, 32, 37, 54, 57
 Manuel 15
 Manuel Komnenos 15
 Maraş 11, 22, 37, 41, 110, 113, 121
 Mardin 11, 18, 19, 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 43, 52, 56, 57, 105, 132, 134, 136, 137, 140
 Mardin Artukluları 31, 36, 43, 56
 Marmara 59
 Meccüddin Mehmed 83
 Mehmed 35, 57, 62, 64, 65, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 83, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 124, 126, 127, 128, 129, 134, 135, 137, 139, 141
 Melek Hatun 96
 Melik Adil 30, 53
 Melik Arap 40
 Melik Arslan 92
 Melike Hatun 47
 Melik Muhammed 37, 38, 39, 41, 42, 136
 Melik Salih 34, 35, 36, 105
 Melikşah 11, 17, 20, 39, 46, 49, 54, 57, 139
 Memlük Devleti 113, 118
 Memlükler 15, 83, 101, 107, 109, 110, 113, 119, 128, 134, 141
 Menemen 77
 Mengüçük 45, 47
 Mengüçük Gazi 45

Mengüçüklüler 44, 45, 46, 47, 48, 49, 138, 139
 Mengüçükoğulları 12
 Menteşe Bey 73
 Menteşeoğulları 12, 62, 73, 74, 76, 132
 Mervanî 57
 Mesud 26, 28, 37, 39, 40, 41, 42, 80, 82, 83, 84, 85, 92, 129, 136, 139, 140
 Mevdud 28
 Mevlana Celaleddin Rumî 70
 Mevlana Muslihüddin 95
 Mevlana Veli 100
 Meymun 53
 Meyyafarikin 18, 19, 23, 28, 29, 31, 54
 Meyyâfârikîn 18, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 44, 51, 52, 135
 Mezid Bey 110, 111, 142
 Mısır 68, 90, 95, 103, 109, 111, 118, 128, 134
 Micingerd 49
 Midilli 58
 Mihaloğulları 81
 Mîhir Aliye 96
 Mirza Mehmed Bey 90
 Misir 111
 Moğol 12, 33, 64, 84, 92, 106, 108, 111, 127, 131
 Mora 73
 Muhammed Cihan Pehlivan 56
 Muhammed Tapar 26, 54
 Murad 64, 65, 70, 71, 78, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 115, 116, 121, 127, 131, 135
 Musa 71, 102, 115
 Mustafa 13, 14, 51, 59, 65, 71, 72, 74, 77, 81, 84, 86, 90, 93, 103, 114, 115, 116, 124, 128, 131, 133, 134, 135, 137
 Musul 27, 30, 34, 35, 36, 43
 Muş 54
 Mut 92, 94, 102
 Mutahhara Âbide Hatun 70
 Mutahharten 13, 104, 105, 107, 112, 113, 124, 125, 132
 Mutahharten Bey 105, 124, 125
 Mutahharten Beyliği 13, 104, 105, 107, 112, 113, 125, 132
 Muzafferüddün 48, 53, 78
 Muzafferüddin 48, 53, 61, 72
 Mübarizü'd-devle ve'd-din Mehmet Bey 62, 72, 73
 Mümine Hatun 56
 Müsterşid-Billah 26
 Müsterşid Fadıl 37
 Myriokefalon 15, 133
 Myriokefalon (Karamıkbeli/Kumdanlı) 15
 Mysia 79

N

Nablus 53
 Napoli 14
 Nasıreddin Mehmed 109, 110, 114, 118
 Nasırüddin 20, 31, 33, 34, 36, 44, 53, 54, 57
 Nasırüddin Mahmud 20
 Nasırüddin Muhammed 36, 44, 53, 54
 Nasuh Bey 100, 102
 Nasuhiddin 57
 Necmeddin 19, 20, 26, 31, 32, 34, 51, 56, 57
 Necmeddin Gazi 19, 33, 34
 Nefise 96, 97, 118, 119
 Netameddin 33
 Nif 76, 77
 Niğde 104, 106
 Nikephoros 58
 Niksar 11, 37, 38, 104, 107, 111, 123, 141
 Nisanoğulları 57
 Nûra 31
 Nure 31, 92, 98, 99, 100
 Nureddin 21, 23, 24, 25, 28, 30, 42, 43, 100, 129, 136
 Nureddin Muhammed 23, 25, 28, 30, 129
 Nure Sofi 92, 100
 Nusaybin 18

O

Oeneon 124
 Oğuz Han 96
 Oğuzhanlı 92
 Olcaytu 34, 103
 Oltu 49
 Ordu 122, 123, 141
 Orduşah 104
 Orhan Bey 75, 76, 78, 79, 81, 86, 87, 95, 141
 Osman Çelebi 126
 Osmanlı 10, 65, 71, 75, 76, 77, 81, 85, 87, 88, 89, 90, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 109, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 126, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142
 Osmanlılar 15, 62, 63, 64, 65, 71, 74, 76, 78, 79, 81, 86, 90, 91, 95, 102, 107, 113, 114, 117, 125, 126, 127, 134, 135

Ö

Özbey 119
 Özeroğulları 13, 113

P

Palu 18, 23, 45
 Pasinler 49
 Payas 128

Peçenekler 58, 59
 Pehlivan 56
 Pervane 82, 83, 84, 85, 137
 Pervaneoğulları 12, 82, 83, 87, 133
 Pızmış 22
 Pir Hüseyin 124
 Piri Mehmed Paşa 91, 128
 Pir Muhammed 36
 Pızmış 22

R

Raban 24
 Rabia Hatun 110
 Radaviyye 33
 Râhat Bey 122
 Râhatoğulları 13, 122, 137
 Rakka 32
 Ramazan Bey 127
 Ramazanoğulları 12, 101, 113, 119, 127, 128, 133, 134, 136, 137, 139
 Resûlayn 18
 Rıdvan 20, 21, 40, 111, 141
 Ribatü'l-Hılatiyye 26
 Rodos 58, 74, 125
 Rosudan 83
 Rum 11, 15, 59, 61, 79, 82, 86, 91, 116, 122, 123, 124, 125, 126, 131, 136
 Rumeli 65, 73, 75, 99, 114
 Rumkale 113
 Rum Mehmed Paşa 126
 Rükneddin Süleymanşah 47, 48, 49
 Rüknüddeve Davud 19, 23

S

Sacide 23
 Sadaka 26, 27, 138
 Sadeddin Mübarik Kabız 72
 Safevî 113, 117, 121
 Safevîler 15, 121, 135
 Safiye Hatun 18, 27, 32
 Sahibataoğulları 12
 Sahib Ataoğulları 61, 62, 72, 79, 131
 Sa'ide 23
 Sa'ide Hatun 23
 Sakız 58, 73
 Salih 30, 35, 36, 59, 106, 127, 133
 Saltuk 42, 49, 50, 51, 52, 53, 57
 Saltuklu 53
 Saltuklular 18, 36, 42, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 131, 135, 138, 142
 Saltukoğulları 12
 Salur 91, 107, 108
 Samsamüddin 19, 28, 52
 Samsun 82, 84, 104, 122, 123, 124, 133
 Sandukoğulları 13

Saruhan Bey 78
 Saruhanogulları 12, 62, 77, 78, 79
 Sasa Bey 73
 Sasani 13
 Sazonos 70
 Seferi 17, 31, 32, 57, 139
 Seferi (Saffariyye) Hatun 31, 32
 Selahaddin 24, 29, 30, 129, 136
 Selahaddin Eyyübî 24, 29, 30, 129
 Selçuk Hatun 24, 25, 47, 88, 89, 98, 131, 141
 Selçukî Hatun 48
 Selçuklu 11, 12, 15, 17, 20, 21, 23, 24, 26,
 37, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 52,
 54, 56, 58, 59, 64, 80, 82, 83, 84, 92,
 93, 103, 106, 108, 109, 125, 126, 129,
 131, 135, 136, 138, 139, 140
 Selçuklular 17, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 30, 37,
 39, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 64, 80,
 83, 84, 92, 93, 108, 129, 132, 134,
 139, 140, 142
 Selendi 61
 Sele-oğlu 70
 Sencer 37
 Serce 27
 Sevdigin 70
 Sevinç 21
 Seveli 104, 109, 114, 122
 Sevti 52
 Seydi-köy 70
 Seydişehir 96, 100
 Seyfüddin 19, 27, 45, 54
 Seyfüddin Şirbarik 19
 Seyhan 127
 Seyyide 23
 Siirt 18
 Silifke 93
 Simav 61, 70, 71
 Sinop 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 104, 131,
 133, 141
 Sirvan 44
 Sis 128
 Sisam 58
 Sitti Hatun 116
 Sitti (Mükrim) Hatun 116
 Sitti Ravzaviye 32
 Sivas 11, 31, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 46, 96,
 104, 105, 106, 107, 110, 111, 133, 141
 Sofya 65, 99
 Sökmen 17, 19, 29, 30, 32, 33, 49, 51, 54,
 55, 56, 57
 Sökmen el-Kutbi 54
 Sökmeniyye Hatun 55
 Sökmenliler 12, 50, 54, 139
 Sufi 98, 99, 118
 Sultan Alaüddin 36, 92, 103, 106
 Sultan Çakmak 118, 119

Sultan Hatun 87, 89, 97, 98, 113
 Sultan Mahmud 26
 Sultanzade Hatun 100
 Sunullahogulları 13
 Suriye 17, 18, 20, 21, 23, 26, 27, 29, 101,
 113, 117
 Sutaylar 13, 33, 34
 Süle-oğlu 70
 Süleyman 15, 21, 23, 45, 46, 71, 75, 79, 80,
 81, 82, 83, 85, 86, 87, 98, 99, 108,
 111, 114, 115, 116, 119, 123, 132,
 136, 141
 Süleyman Paşa 85, 86, 87, 111
 Süleymanşah 39, 47, 62, 64, 71, 76, 113
 Süli 104
 Sülipaşa Hatun 104
 Sümeysat 18

Ş

Şadgeldi 127
 Şahbanu 49, 51, 57
 Şahbanum 49
 Şahbanuvan 49
 Şahinşah 40, 42, 45, 52
 Şarkikarahisar 106
 Şebinkarahisar 45
 Şeddad 51
 Şehinşah 100
 Şehsuvaroğlu Ali 113
 Şehzade Hatun 127
 Şemseddin Yaman Candar 85
 Şemsi Ahmed Paşa 90
 Şemsülmülk 43
 Şemsü'l-Mülük Mahmud 32
 Şeyh Hasan 36, 106
 Şeyhli 61
 Şeyh Müeyyed 109
 Şeyh Necib 106, 112, 127
 Şihabüddin 18, 35
 Şirbarik 19, 21
 Şücaeddin İnanc 63

T

Tabaka-i İlgaziyye 18
 Tabaka-i Sökmeniyye 18
 Taceddin Altunbaş 83
 Taceddin Bey 122, 123, 124
 Taceddinoğulları 13, 86, 107, 123
 Tahirüddin Şaharman 33
 Tahura 61
 Takudar 84
 Tamar 53, 83
 Tanrıbermişogulları 13
 Tanze 55
 Tarsus 128
 Taşanoğulları 13

Taşanoğulları (Taşinoğulları) 13
 Tatar 118
 Tavas Beyliği 13
 Tavşanlı 61, 70, 71
 Taylu 37, 39
 Tebriz 54
 Teke-ili 126
 Tekeoğulları 12, 126, 137
 Tekeş 20
 Teküder 84
 Tell-Başir 24
 Tell Patrik 43
 Tercan 49, 124
 Thamara 53
 Theodora 123
 Tiflis 48, 53
 Timur 35, 78, 85, 107, 110, 113, 117, 125, 138
 Timurtaş 18, 21, 27, 28, 31, 32, 36, 52, 57
 Timürcü-viran 70
 Tire 75, 76
 Togan Arslan 31, 51, 55, 57
 Togay Hatun 104
 Toğteginliler 35
 Tokat 11, 37, 38, 82, 104, 106, 107, 111, 112, 127, 141
 Tonuzlu 61
 Tortum 49
 Tosya 88
 Trabzon 15, 44, 82, 86, 91, 117, 122, 123, 124, 125, 136, 140
 Trabzon Rum İmparatorluğu 15, 82, 86, 122, 123, 124, 125, 136
 Trakya 27, 140
 Truva 81
 Tufanbeyli 113
 Tuğutlu 77
 Tuğrul Arslan 22, 23, 38, 40, 44
 Tuğrul Şah 47, 56, 83
 Tuğteginiler 35
 Tuğtekin 21
 Tûli 104, 105
 Turan Melike 46
 Turgutoğulları 13, 93, 94, 95
 Tutuş 17, 20, 21
 Türkiye Selçuklu Devleti 12, 37, 41, 83, 126, 136
 Türkiye Selçukluları 9, 18, 40, 41, 45, 59, 92, 107, 121, 132, 137
 Türkmen 12, 32, 34, 39, 40, 46, 48, 49, 51, 53, 57, 58, 86, 91, 104, 122, 123, 127, 133
 Türkmenler 113

U

Uç-ağacı 70
 Umur Bey 73, 74, 75, 76, 77, 81, 132, 134
 Umuroğulları 13

Urfa 40, 54, 113
 Urla 58
 Uşak 61
 Uygur 103

Ü

Üçoklar 127
 Ünye 124

V

Van 29, 54
 Vatazes 81, 87
 Venedik 14, 59, 74, 86, 133
 Vestan 54
 Virancık 70

Y

Yağıbasan 19, 31, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 52
 Yağısıyan 32, 56
 Yahşi Bey 80, 81
 Yakub 38, 61, 65, 71, 72, 73, 78, 79, 91, 121
 Yalvaç 70, 96
 Yamna Hatun 32
 Yavlak Arslan 19, 29, 33
 Yavuz Sultan Selim 113, 115, 117
 Yemen 29
 Yenice 70
 Yenişehir 93
 Yıldırım Bayezid 75, 79, 88, 98, 113
 Yoncalı 70
 Yozgat 113
 Yumna 32
 Yusuf 15, 30, 35, 39, 58, 62, 71, 73, 89, 132
 Yusuf b. Hitat 30
 Yuvalı 92
 Yümna 32
 Yüreğir 127

Z

Zahreddin Mutahharten 105
 Zahirüddin İli 39
 Zahirüddin Tuğtegin 35
 Zaimüddeve Müseyyib 32
 Zamanlı 11, 37, 38, 113
 Zengî 27, 32, 42, 55, 140
 Zengiler 18, 27, 28, 29, 55
 Zeyneddin Karaca 113, 127
 Zeynel 93
 Zeynelabidin 99, 111
 Zeynep Hatun 32, 56
 Ziyaüddin Gazi 36, 52
 Zonguldak 86
 Zulkarneyn 30
 Zümrüt Hatun 27, 28
 Zünnun 38, 41, 42, 52, 124

SAMET ALIÇ

ANADOLU BEYLİKLERİNDE SİYASİ EVLİLİKLER

Eski Türklerde oğuş kelimesiyle ifade edilen aile, Türk kültürünün temel taşlarından biridir. Öyle ki farklı coğrafyalara dağılan Türklerin, aileye verdikleri değer sayesinde varlıklarını korudukları kabul edilmektedir. Türk toplumunun her kesimi aile kurmaya büyük önem vermekteydi. Ancak devletin üst kademelerinde eş seçimine daha çok özen gösterilirdi. Çünkü hükümdarların hatun unvanlı eşleri, devlet kademelerinde söz sahibi olabiliyorlar, hatta ihtiyaç duyulduğunda devleti yönetebiliyorlardı. Ancak evliliğin getirisi bunlarla sınırlı değildi. Hükümdar, siyasi evlilikle kuracağı bir bağla topraklarını genişletebilir, düşmanıyla dost olabilir, ekonomik çıkar sağlayabilir veya yok olmaktan kurtulabilirdi. Bu sebeple neredeyse her hükümdar, evleneceği eşini ararken bu hususları göz önünde bulundururdu. Anadolu Beylikleri de çoğu devletin yaptığı gibi hedeflerine ulaşabilmek için siyasi evliliklerden yararlandı. İttifak kurmak, sınır güvenliğini sağlamak, tabiiyet veya metbûyeti sağlamaştırmak ve bir siyasi teşekkülü ele geçirmek gibi amaçlarla kurulan siyasi evlilik bağları, çoğu beyliğin daha uzun süre hüküm sürmesine katkıda bulundu. Artuklular, Danişmendîler gibi Birinci Dönem Beylikleriyle; Osmanoğulları, Karamanoğulları ve Dulkadiroğulları gibi İkinci Dönem Beylikleri sıklıkla birbirleriyle siyasi evlilikler yaptılar. Osmanlı Devleti de Anadolu'daki gücünü pekiştirmesine büyük ölçüde siyasi evliliklere borçluydu. Samet Aliç, *Anadolu Beyliklerinde Siyasi Evlilikler* adlı kitabında, yaklaşık dört asır boyunca Anadolu'da yapılan siyasi evliliklere odaklanıyor ve bu evliliklerin dikkat çekici yönlerini inceliyor.

facebook/selengeyayinevi
instagram/selengeyayinlari
twitter/selengeyayinevi
selenge.com.tr

ISBN 978-625-7459-13-6

9 786257 459136